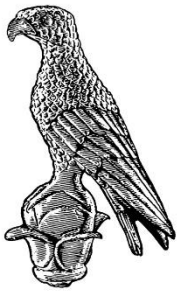

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

Σταματέλλα Κροκίδη

ΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ Ν.Α ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ 19ου αι.: Η ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Διπλωματική εργασία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Άννα Μανδυλαρά

ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

Σταματέλλα Κροκίδη

ΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ Ν.Α ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΤΟΥ 19ου αι.: Η ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Διπλωματική εργασία

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Άννα Μανδυλαρά, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Επιβλέπουσα
Γεώργιος Νικολάου, τ. Αναπληρωτής καθηγητής
Λάμπρος Φλιτούρης, Αναπληρωτής καθηγητής

ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2024

«Απέκαμα! Αλλ' όμως θα παραμείνω στη χαλάστρα, μέχρι την τελευταία στιγμή της ζωής μου και ας κινδυνεύσω να χαθώ…»

Ι. Καποδίστριας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες..... σελ. 4

Προλεγόμενα. Τα Αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών: πολλαπλές αναγνώσεις..... σελ. 5

Κεφάλαιο 1. *«Για να διατηρηθείς ως έθνος ή για να γίνεις ένα, θα πρέπει να αποκτήσεις αποικίες».* Η Καποδιστριακή περίοδος υπό το πρίσμα της Αποικιοκρατίας..... σελ. 15

Κεφάλαιο 2. Αντιπολίτευση και Μεγάλες Δυνάμεις..... σελ. 44

Κεφάλαιο 2.2. Το έτος της καταστροφής, 1831 ..... σελ. 92

Κεφάλαιο 3. «*Χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου*»: η δολοφονία του Καποδίστρια..... σελ. 139

Κεφάλαιο 4. Η στάση και ο ρόλος της Αγγλίας για το μέλλον της χώρας .....σελ. 172

Επίλογος..... σελ. 207

Βιβλιογραφία .....σελ. 221

Ευχαριστίες

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Ακαδημία Αθηνών και το Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού, το οποίο επισκέφθηκα για να μελετήσω τα αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών (Foreign Office). Τα αρχεία βρίσκονται εκεί υπό τη μορφή μικροταινιών και χάρις στην πολύτιμη συμβολή και καθοδήγηση των υπευθύνων, κατόρθωσα να εντοπίσω και να μελετήσω επαρκώς τα έγγραφα που με ενδιέφεραν, παρά το γεγονός ότι αρκετές μικροταινίες ήταν κατεστραμμένες ή δυσανάγνωστες, εξαιτίας της παλαιότητάς τους. Λόγω της απαιτητικότητας του εγχειρήματος, οι υπεύθυνοι μου επέτρεψαν τη φωτογράφιση των αρχείων, διευκολύνοντας ακόμα περισσότερο τη μελέτη μου, γι' αυτό τους ευχαριστώ θερμά για την τόσο παραγωγική συνεργασία.

Επιπλέον, επισκέφθηκα και τα Γενικά Αρχεία Κέρκυρας, από τα οποία άντλησα ενδιαφέρουσες πληροφορίες και χρήσιμα έγγραφα, σχετικά με την παρούσα περίοδο μελέτης, προερχόμενα κυρίως από το πλούσιο Καποδιστριακό Αρχείο, που φιλοξενείται εκεί. Τα περισσότερα αρχεία βρίσκονται πλέον σε ηλεκτρονική μορφή, αφού έχουν ψηφιοποιηθεί στο μεγαλύτερο μέρους τους και ευτυχώς για εμένα, μπόρεσα άμεσα να τα προμηθευτώ, μετά από σχετική συνεννόηση με τους υπεύθυνους, οι οποίοι μου χορήγησαν με χαρά την απαραίτητη άδεια απόκτησής τους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, όλους τους καθηγητές μου στο Μεταπτυχιακό τμήμα Ιωάννινων και ιδιαιτέρως τα μέλη της επιτροπής μου, τον κ. Νικολάου-τ. Αναπλ. Καθηγητή και τον κ. Φλιτούρη-Αναπλ. Καθηγητή, για τη βοήθειά τους και για την άριστη συνεργασία που αναπτύξαμε. Ωστόσο, θα ήθελα να ευχαριστήσω ξεχωριστά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Μανδυλαρά-Αναπλ. Καθηγήτρια, η οποία με την καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής μου, την επίβλεψη και τις στοχευμένες παρατηρήσεις και συμβουλές της, κατόρθωσα να ολοκληρώσω την παρούσα διπλωματική εργασία.

Προλεγόμενα

Τα Αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών: πολλαπλές αναγνώσεις

Το έντονο ενδιαφέρον μου, για τη μελέτη των Αρχείων του Υπουργείου Εξωτερικών της Βρετανίας, εστιάστηκε στην περίοδο της Καποδιστριακής διακυβέρνησης, η οποία σημαδεύτηκε από τις έντονες αντιθέσεις μεταξύ του Ιωάννη Καποδίστρια και της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι προηγούμενες αναγνώσεις μου για την παραπάνω περίοδο, μου γέννησαν σκέψεις και γενικής φύσεως απορίες, σχετικά με τη μεταξύ τους σχέση, αλλά και για τη δραστηριότητα των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα της Βρετανίας κατά την Καποδιστριακή περίοδο. Έντονα επηρεασμένη από κοινά αποδεχτές και διαδεδομένες απόψεις περί του ζητήματος, θέλησα να διαπιστώσω το κλίμα και τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων σ' αυτά τα γεγονότα, απέναντι στην ελληνική κυβέρνηση και κυρίως προς τον Κυβερνήτη. Οι απόψεις των ιστορικών, τόσο για τις δραστηριότητες των Συμμαχικών Δυνάμεων, όσο και της ελληνικής κυβέρνησης την ίδια περίοδο, είναι πολλές και αρκετές φορές διίστανται· άλλοι παρουσιάζονται ως υπέρμαχοι της πολιτικής του Κυβερνήτη και άλλοι ως εχθροί της, κατηγορώντας τον ευθέως για τη μη διατήρηση μιας σταθερής στάσης απέναντι σ' όλες τις Δυνάμεις και την προσκόλλησή του στον Τσάρο, βασικό λόγο αντιπαλότητάς του με τους Βρετανούς.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, δεν είναι να ταυτιστεί με τις ήδη υπάρχουσες απόψεις, ούτε και να επιβεβαιώσει τις ήδη διατυπωμένες πολιτικές τοποθετήσεις για το έργο του Κερκυραίου πολιτικού, αλλά, να παρουσιάσει με τη μεγαλύτερη δυνατή αντικειμενικότητα τα γεγονότα και τη βρετανική αλληλογραφία που σχετιζόταν με την Καποδιστριακή διακυβέρνηση, ώστε να μπορέσει ο αναγνώστης να δημιουργήσει τη δική του προσωπική άποψη για το θέμα. Να διαπιστώσει, με άλλα λόγια, ποια ήταν η στάση των ξένων Δυνάμεων απέναντι στην Ελλάδα και το ελληνικό Ζήτημα, όπως και για το αν τελικά υπήρχαν ιμπεριαλιστικά σχέδια στη διπλωματική τους ατζέντα, ως απόρροια της ύπαρξης του Ανατολικού ζητήματος και της στρατηγικής θέσης που απέκτησε η Ανατολική Μεσόγειος και ιδίως η Ελλάδα αυτή την περίοδο.

Το πρόσωπο του Ιωάννη Καποδίστρια και η δράση του, εν γένει, έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές. Από τη μελέτη της εκτενέστατης βιβλιογραφίας, των άρθρων και των βιογραφιών του, αποδεικνύεται το τεράστιο ενδιαφέρον των ιστορικών και γενικά των ερευνητών, κυρίως για τον

ίδιο και για το πολιτικό του έργο, αλλά και για τη σπουδαιότητα της Ελληνικής Επανάστασης, που είχε ως στόχο την ίδρυση ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Παρόλα αυτά, η αναλυτική αποδελτίωση και ερμηνεία των διπλωματικών αρχείων της εποχής, μας βοηθά να επανερμηνεύσουμε τις πολύπλοκες πραγματικότητες της περιόδου. Τα Αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών αποτελούν μια εξαιρετική πηγή μελέτης, αφού συνδυάζουν πληροφορίες που αφορούν, κυρίως, πολιτικά και στρατιωτικά πρόσωπα του εξωτερικού, τα οποία αναπόφευκτα διαδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο στις πολιτικές διεργασίες του ελληνικού Ζητήματος. Από την άλλη, μας δίνουν μια εξαιρετική εικόνα για το ιστορικό πλαίσιο της Καποδιστριακής περιόδου, αφού σε αρκετά διπλωματικά έγγραφα, γίνονται αναφορές σε πολιτικά, οικονομικά, εμπορικά και στρατιωτικά ζητήματα, που αφορούν την ελληνική κυβέρνηση και την εξέλιξη του ελληνικού Ζητήματος.

Τα βρετανικά αρχεία χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες. Τα συγκεκριμένα που έχουν μελετηθεί (του F.O.), αποτελούν τη Γενική Αλληλογραφία και εντάσσονται στην κεντρική υπηρεσία του Foreign Office. Σ' αυτά έχουν ενταχθεί συμπληρωματικώς, αρχεία από την Πρεσβευτική και Προξενική αλληλογραφία, όπως και πολλά εμπιστευτικά έγγραφα σημαντικών πολιτικών προσώπων. Ακόμη, εμπεριέχονται ιδιωτικές επιστολές οι οποίες αφορούν υπηρεσιακά ζητήματα και υπομνήματα για την Ελλάδα. Το περιεχόμενό τους είναι κυρίως πολιτικό, διπλωματικό, στρατιωτικό και οικονομικό. Γίνονται συχνές αναφορές στην καθημερινότητα και στον δημόσιο βίο αρκετών προσώπων, σε εμπορικές συναλλαγές, στην οικονομική κατάσταση της χώρας, σε διεθνείς και διπλωματικές εξελίξεις που αφορούν την Ελλάδα και το μέλλον της Συμμαχίας, κυρίως από το 1827-1832.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί, πως τα παραπάνω αρχεία αποτελούν ένα βασικό τεκμηριωτικό υπόβαθρο για την κατανόηση του ιστορικού πλαισίου, μέσα στο οποίο οι Έλληνες επαναστάτησαν και αποζήτησαν μια θέση στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. Μπορεί επίσης, να αντιληφθεί κάποιος με σαφήνεια τις δράσεις των πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων αυτής της εποχής. Τέλος, αποφασιστικής σημασίας για τα ελληνικά δεδομένα, αποτελεί η καταγραφή, η συλλογή και η ταξινόμησή τους από τους Ελ. Πρεβελάκη και Φιλ. Γλύτση, κάτι που διευκολύνει τη μελέτη και την έρευνά τους, αφού στις Επιτομές δίνεται μια σύντομη περίληψη των πρωτότυπων αρχείων, κατά χρονολογική σειρά, βοηθώντας πολύ στην κατανόηση του περιεχομένου τους από ερευνητές διαφόρων επιπέδων. Έτσι, ο συνδυασμός μελέτης των *Επιτομών Εγγράφων του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών* και των πρωτότυπων αρχείων, γραμμένων στα

αγγλικά, στα γαλλικά και άλλοτε στα ελληνικά, που υπάρχουν σε μορφή μικροταινιών ή φωτογραφιών στην Ακαδημία Αθηνών, μπορεί να μας πληροφορήσει για τις νέες πτυχές αυτού του ζητήματος, οι οποίες μπορεί έως σήμερα να μην έχουν διαλευκανθεί πλήρως.

Συνοπτικά, το F.O. ασχολήθηκε με ζητήματα που εστιάστηκαν στις διπλωματικές πολιτικές των Μεγάλων Δυνάμεων, στην έκρηξη και εξέλιξη του Ρωσο-οθωμανικού πόλεμου, στις ευρωπαϊκές Συνδιασκέψεις που αφορούσαν την επίλυση του ελληνικού Ζητήματος, την εκλογή ξένου ηγεμόνα, όπως και τις περαιτέρω διεργασίες επιλογής του και φυσικά στην εσωτερική και εξωτερική δραστηριότητα του Καποδίστρια. Σε πολλά σημεία, τονίζεται η σταδιακή αύξηση της αντιδημοτικότητάς του, η γέννηση της αντιπολίτευσης εναντίον του και ο σχολιασμός των πολιτικών προσώπων της χώρας, με τα οποία φέρεται να είχε αναπτύξει ιδιαίτερες σχέσεις. Εννοείται, πως η προσοχή του αντιπρέσβυ της Βρετανίας Dawkins για τις ελληνικές υποθέσεις, είχε συνδυαστεί άρρηκτα με το ενδιαφέρον της κυβέρνησής του, για την ανάπτυξη του Μεσογειακού κόσμου και τη σταδιακή πτώση της Αυτοκρατορίας των Οθωμανών, γεγονός που είχε προκαλέσει ένα ντόμινο εξελίξεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Η εγκατάσταση του Βρετανού αντιπρέσβυ Dawkins στην Ελλάδα, σηματοδοτεί την έναρξη των διπλωματικών συζητήσεων και της επίσημης αλληλογραφίας με τη βρετανική κυβέρνηση. Ο ίδιος φέρεται να υποστηρίζει, πως διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στις εξελίξεις της ελληνικής υπόθεσης, ενώ οι εκθέσεις του είναι αποκαλυπτικές και σχετίζονται, τόσο με τις πολιτικές θέσεις της κυβέρνησής του, όσο και με τα προσωπικά αισθήματά του προς την ελληνική κυβέρνηση και συγκεκριμένα προς τον ίδιο τον Κυβερνήτη. Η αλήθεια είναι, πως σε αρκετές περιπτώσεις οι απόψεις του, δεν χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα και συνέπεια, αφού μελετώντας καλυτέρα τα έτη 1830-1831, διαπιστώνουμε ότι ο Βρετανός πρόξενος συμπεριφέρεται αυστηρά και επιθετικά κατά του Κυβερνήτη, αποδίδοντας του κατηγορίες για ραδιουργίες, χωρίς την ύπαρξη επαρκών ενοχοποιητικών στοιχείων.

Είναι γεγονός, πως η εδραίωση των ξένων πρεσβευτών στην Ελλάδα, δεν ήταν εύκολη υπόθεση, αφού η Υψηλή Πύλη με τη στάση της δεν αναγνώριζε, σε πρώτο πλάνο, το ελληνικό κράτος και δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα, ιδιαίτερα στις διπλωματικές φιλοδοξίες των Βρετανών. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται, πως η δράση των διπλωματικών-κυβερνητικών αρχών ήταν ιδιαίτερα καταπιεστική προς τις χώρες εγκατάστασής τους, επειδή η κεντρική εξουσία ασκούσε πιέσεις στους προξένους της, παρακωλύοντας τις αυτόνομες δραστηριότητές τους. Η κατάσταση γεννούσε αισθήματα δυσφορίας, τόσο για τις χώρες όπου ασκούσαν τα διπλωματικά

τους καθήκοντα, όσο και για ίδιους τους πρεσβευτές, αφού τέτοιες ενέργειες θεωρητικά ήταν ανεπίτρεπτες και δημιουργούσαν σύγχυση στο εσωτερικό των κρατών. Έτσι, πολλές φορές οι Βρετανοί πρέσβεις στην Ελλάδα και στην Κωνσταντινούπολη πίεζαν ταυτόχρονα και τις δύο χώρες, προκειμένου να κατευθύνουν τις διπλωματικές εξελίξεις αναλόγως των περιστάσεων και των εθνικών τους συμφερόντων.

Γρήγορα οι σχέσεις της πολιτικής ηγεσίας των Βρετανών μ' εκείνη των Ελλήνων, επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό τις εξελίξεις και τη στάση των Μ. Δυνάμεων σχετικά με το ελληνικό ζήτημα. Όπως διαπιστώνεται, όσο η ελληνική ηγεσία δεν συμμορφωνόταν με τις υποδείξεις του Άγγλου πρεσβευτή και δεν ικανοποιούσε τα αιτήματά του, τόσο ο ίδιος και οι αξιωματούχοι του σκλήραιναν τη στάση τους απέναντί της. Έτσι, η καταπιεστική συμπεριφορά των Βρετανών διπλωματών αποτέλεσε το σταθερό χαρακτηριστικό της πολιτικής τους και είχε ως στόχο την εκβιαστική επίλυση των ελληνικών υποθέσεων, όχι μόνο κατά την Καποδιστριακή περίοδο, αλλά και αργότερα κατά την βασιλεία του Βαυαρού βασιλιά Όθωνα.[1]

Είναι προφανές, πως η Βρετανία μετά το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης έσπευσε να αναλάβει ηγετικές δράσεις, προκειμένου να αποτελέσει τον βασικό ρυθμιστή του Ανατολικού ζητήματος, ως απόρροια της ολοένα και αυξανόμενης αποικιακής της δύναμης. Η λήξη των επαναστατικών γεγονότων έδωσε το έναυσμα για την αποστολή προξενικών αρχών στην Ελλάδα, με πρωτοστάτες τους Βρετανούς, προκειμένου να επιτηρείται πιο στενά η ελληνική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο, διότι συνδεόταν στενά με τα εμπορικά συμφέροντα των Άγγλων στην ευρύτερη περιοχή.

Σε πολλά έγγραφα του F.O. παρατηρείται μια στενή συνεργασία μεταξύ του Ύπατου Αρμοστή των Επτανήσων, Adam και του Dawkins, γεγονός που μας δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με τη φύση αυτής της συνεργασίας, αλλά και τους λόγους αυτής της σύνδεσης, καθώς και για τους στόχους της βρετανικής κυβέρνησης. Φαίνεται, πως οι αποικιακές βλέψεις του Λονδίνου ήταν πάντοτε ενεργές και υποκρύπτονταν κάτω από τον μανδύα της προστασίας των πολιτών, όπως για παράδειγμα συνέβαινε το ίδιο διάστημα στα Ιόνια νησιά. Γι' αυτό συνολικά, όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις προσπαθούσαν να δημιουργήσουν ή να συντηρήσουν στενούς δεσμούς με αρκετές

[1] Άννα Μανδυλαρά, «Οθωνική βασιλεία και Ιόνιο κράτος, Όψεις των όρων και των ορίων της ελληνικής διπλωματίας (1836-1848)», στο *Επτανησιακός βίος και πολιτισμός*, (επιμ.) Ηλίας Τουμασάτος, τ. Ι: Πολιτική Ιστορία, Κεφαλλονιά 21-25 Μαΐου 2008, σ. 674.

χώρες, αποκομίζοντας όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη, σε αντάλλαγμα τη σταθερή παροχή βοήθειας.[2]

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η Βρετανία θέλοντας να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον και να αναπτύξει φιλικές σχέσεις μαζί της, θα έπρεπε να της παράσχει κάθε δυνατή βοήθεια, η οποία αναπόφευκτα θα προκαλούσε τις αντιδράσεις των υπολοίπων Δυνάμεων. Ωστόσο, η διπλωματική υπεροχή των Βρετανών και η αρχηγική τους θέση στη Συμμαχία, υποχρέωνε κάθε φορά τους συμμάχους της, να ακολουθούν τις πολιτικές της τοποθετήσεις, χωρίς τη δυνατότητα αντίστασης σ' εκείνη. Έτσι οι Έλληνες ήλπιζαν, πως μέσω μιας στενότερης συνεργασίας με τους Βρετανούς, θα μπορούσαν να επιτύχουν τη συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη δημιουργία ενός ελληνικού κράτους.

Τα τέλη του 18ου αιώνα, αποτελούν καμπή για την ιστορία της Ευρώπης, μα πιο πολύ για την ιστορία της ελληνικής χερσονήσου. Η περίοδος που εξετάζεται, χαρακτηρίζεται από αλλαγές, στις οποίες, ηθελημένα ή μη, ο ελληνόφωνος/ορθόδοξος κόσμος συνέβαλε καθοριστικά. Η Ελληνική Επανάσταση αποτέλεσε ένα γεγονός υψίστης σημασίας και συνέργησε σημαντικά στην εξέλιξη του Ανατολικού ζητήματος και στη μεταβολή του πολιτικού σκηνικού, που είχε επικρατήσει, μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων. Έτσι λοιπόν, το λεγόμενο *Ανατολικό Ζήτημα* αποτέλεσε την πιο σταθερή πηγή αντιπαλότητας και ανταγωνισμού μεταξύ των Μ. Δυνάμεων της Ευρώπης, ενώ το ξέσπασμα του ρωσο-οθωμανικού πολέμου του 1828-29, φανέρωσε με μεγαλύτερη ευκρίνεια και ένταση την παρακμή της Υψηλής Πύλης, όπως και την προσπάθεια τεμαχισμού της, δημιουργώντας σχέσεις θύματος και θύτη.[3]

Αποτέλεσε το πιο εκρηκτικό ζήτημα για το διεθνές περιβάλλον και το οποίο μπορούσε πολύ εύκολα να οδηγήσει σε γενικευμένο πόλεμο, όπως και τελικά συνέβη το 1854-56.[4] Επομένως, η το ιστορικό ευρωπαϊκό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ξεσπάσει η Ελληνική Επανάσταση και θα εξελιχθεί το Ανατολικό Ζήτημα, θα καθορίσει και τη στάση των Μ. Δυνάμεων απέναντι στα γεγονότα της Επανάστασης. Είναι χαρακτηριστικό, πως ήδη από τις αρχές του 19ου αι., είχαν ξεκινήσει εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων, οι προσπάθειες απόσπασης εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το γνωστό Ανατολικό ζήτημα. Η μελέτη αυτού του ζητήματος έχει καταδείξει πως αυτές οι επιθετικές βλέψεις που αναπτύχθηκαν, σχετικά με τη διάσπαση της

[2] M. Llewellyn Smith, *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία, 1919-1922*, (μτφρ.) Λίνα Κάσδαγλη, Αθήνα 2004, σ. 22.
[3] M.S. Anderson, *The Great Powers and the Near East 1774-1923*, London 1970, σ. 1.
[4] Eric Hobsbawn, *Η εποχή των Επαναστάσεων 1789-1849*, Αθήνα 2002, σ. 155.

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της μετέπειτα κάρπωσης των εδαφών της, είχαν ως βασικό στόχο τη μετατροπή της ευρύτερης περιοχής σε περιφερειακό εξάρτημα του αποικιοκρατικού κέντρου. Για να επιτευχθεί λοιπόν ένας τέτοιος στόχος, οι Δυνάμεις καλλιέργησαν ένα έντονο εθνικό και σοβινιστικό αίσθημα, ανάμεσα στις αστικές τάξεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[5] Γι' αυτό, τα εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα των Βαλκανίων δέχθηκαν επιρροές από τις Μ. Δυνάμεις για τη δημιουργία ζωνών επιρροής, με αποτέλεσμα πολύ σύντομα να διεθνοποιηθούν.

Η ύπαρξη του λεγόμενου Ανατολικού ζητήματος, ήταν το αποτέλεσμα ακριβώς αυτής της ανταγωνιστικότητας των Μεγάλων Δυνάμεων, που είχαν ως στόχο τους, την αποικιοποίηση της περιοχής της Μεσογείου και που αναπόφευκτα συνδεόταν με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, λόγω της κυρίαρχης θέσης στην περιοχή. Αναπόφευκτα, η μοίρα και το μέλλον της, συνδέθηκαν άρρηκτα με τις επιθυμίες των Μ. Δυνάμεων, όμως η ασυμφωνία που επικρατούσε σχετικά με την επίλυση του ελληνικού ζητήματος, παρατείναν τη βιωσιμότητά της, αλλά και το πρόβλημα. Αυτή η αδυναμία της να διαφυλάξει τις κτήσεις, που ήδη από τον 15ο αι. είχε αυξήσει σημαντικά, ήταν ένα γεγονός που στάθηκε η βασική αιτία των ανταγωνισμών και του αυξημένου ενδιαφέροντος για το μέλλον της.[6]

Άξιο αναφοράς αποτελεί η αποτίμηση της ευρωπαϊκής κινητικότητας, στο πλαίσιο των μεγάλων υπερπόντιων αναζητήσεων-κατακτήσεων, όπως και η ισχυρή τάση των ευρωπαϊκών Δυνάμεων να αυξήσουν τις εδαφικές τους κτήσεις. Όταν κάνουμε λόγο για εδαφικές προσαρτήσεις, αντιλαμβάνεται κανείς πως αναφερόμαστε σε αποικιακές κτήσεις στο πλαίσιο της συνεχούς εξέλιξης του αποικιοκρατικού συστήματος, το οποίο βρίσκεται σε άνοδο κατά την περίοδο που μελετάμε. Βρισκόμαστε κοντά στο ζενίθ του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού και κατά συνέπεια, στην εποχή των μεγάλων αποικίσεων, δύο τάσεις που θα κορυφωθούν στα μέσα του 19ου αιώνα, μέχρι και την τελική ολοκλήρωσή τους. Με τον όρο αποικιοκρατία γίνεται αναφορά στον διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό της εργασίας, αλλά και όλων των άνισων διεθνών ανταλλαγών, όπου εισέρχονται σε φάση ολοκλήρωσης.[7]

Αρκετές φορές η αποικιακή εκμετάλλευση, παρουσιαζόταν ως εντελώς απροκάλυπτη, ενώ άλλες ως συγκαλυμμένη από τον μανδύα ενός ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος, που αφορούσε κυρίως τη βιωσιμότητα των πολιτών ενός κράτους. Η πολιτική της κυριαρχίας πάνω στους

[5] Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της αποικιοκρατίας- Το μεσουράνημα,* τ. Γ΄, Αθήνα 1977, σ. 131.
[6] M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, N. York 1966, σ. 1.
[7] Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της αποικιοκρατίας- Το μεσουράνημα,* τ. Γ΄, Αθήνα 1977, σ. 8.

αδυνάτους ήταν καταστροφική, τόσο για ίδια τα κράτη σαν σύνολο, όσο και για τους ίδιους τους πληθυσμούς ξεχωριστά. Είναι αλήθεια, πως οι αποικιοκρατούμενες περιοχές ακόμα και σήμερα, πασχίζουν να βρουν τρόπους ανάπτυξης και επιβίωσης, με στόχο την πρόοδο σ' όλους τους τομείς της ζωής τους. Δυστυχώς όμως, μερικές φορές, οι σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσομένων είναι τόσο ισχυρές, που κάθε προσπάθεια απαγκίστρωσης είναι μάταιη.[8]

Εν συνεχεία, η Ευρώπη την ίδια περίοδο βίωσε νέες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, ειδικά μετά την έκρηξη της Βιομηχανικής Επανάστασης το 1760· αυτό είχε ως βασική συνέπεια το βιομηχανικό-επενδυτικό κεφάλαιο να καταλάβει δεσπόζουσα θέση στον παγκόσμιο χάρτη. Οι νέες οικονομικές και τεχνολογικές διεργασίες της εποχής, χρησιμοποιήθηκαν ως μέσα-όπλα οικονομικής βίας από τα μεγάλα αποικιοκρατικά κράτη προς τα μικρότερα, ώστε να διευρύνουν τις εμπορικές τους αγορές, για την προώθηση των βιομηχανικών τους αγαθών και αντίστοιχα για την εξεύρεση πρώτων υλών.

Έτσι, το ευρύ πεδίο νέων αλλαγών που προέκυψε, άνοιξε το δρόμο για μια πιο ενεργητική αποικιακή πολιτική, ενώ αυτές οι μεταβολές αναπόφευκτα οδηγούσαν τις Μ. Δυνάμεις στην κατάκτηση αδύναμων χωρών, μετατρέποντας τες σε αποικίες. Αναμφισβήτητα, ο αυξανόμενος ιμπεριαλισμός δημιούργησε ένα τραχύ ανταγωνισμό μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κρατών· το άμεσο αποτέλεσμά του ήταν, οι πολιτικές κυβερνήσεις να εξωθούνται στην προσπάθεια εύρεσης νέων αγορών, καθιστώντας όλο και πιο πολλά κράτη αποικίες τους. Μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να περιορίσουν ή να εμποδίσουν τις επεκτατικές διαθέσεις των αντιπάλων τους.[9]

Το κλίμα της εποχής ήρθε να συμπληρώσει λίγα χρόνια αργότερα και το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης (1789) που θα επιφέρει την αναδιαμόρφωση του ευρωπαϊκού χάρτη. Η ήττα του Ναπολέοντα σηματοδότησε ένα νέο διαχωρισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών Δυνάμεων, καθώς από την μια βρέθηκαν εκείνες που είχαν αποκτήσει ως επί το πλείστων ευρωπαϊκές κτήσεις και από την άλλη εκείνες που τις είχαν διευρύνει, έχοντας αποκτήσει τεράστια εμπορικά συμφέροντα εκτός Ευρώπης, όπως η Βρετανία και η Ρωσία και που λόγω αυτών των κτήσεων, απολάμβαναν ένα παγκόσμιο κύρος.[10] Ωστόσο, τα αποτελέσματα των Ναπολεόντειων πολέμων δεν φάνηκαν άμεσα, ωστόσο, στις επόμενες δεκαετίες συνετέλεσαν ευεργετικά στην άνθηση του

[8] Γρηγόρης Τσάλτας, *Αναπτυξιακό φαινόμενο και τρίτος κόσμος - Πολιτικές και διεθνές δίκαιο της ανάπτυξης*, Αθήνα 1991, σ. 36.

[9] James Joll, *Η Ευρώπη 1870-1970*, (μτφρ.) Ελπίδα Βόγλη, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 116.

[10] F.R Bridge - R. Buller, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα 1812-1914*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 17.

βιομηχανικού κεφαλαίου και κατά συνέπεια, στην εξάπλωση της αποικιακής πολιτικής. Εξαιτίας του αποικιακού κεφαλαίου, η μητρόπολη υπόταξε τις περιφέρειες, καθώς η βιομηχανική ανάπτυξη προωθήθηκε μονάχα στις μητροπόλεις, χωρίς αυτό να σημαίνει πως και η ίδια δεν εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τα προϊόντα των αποικιών της. Έτσι, καμία χώρα δεν ήθελε να χάσει τις ισχυρές σχέσεις αλληλεξάρτησης που είχε αναπτύξει, όπως και τα προνόμια που τις συνόδευαν.

Τα σπουδαία ζητήματα της Γηραιάς Ηπείρου, ειδικά κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αφορούσαν τη γενικότερη πολιτική αστάθεια που επικρατούσε στην Κεντρική Ασία, όπως και την παρακμή της Υψηλής Πύλης, κάτι που επηρέασε και κλόνισε τις σχέσεις των χωρών.[11] Το ίδιο διάστημα το ξέσπασμα επαναστατικών κινημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της Ελληνικής Επανάστασης, προκάλεσαν νέες αναταραχές στη φαινομενική ηρεμία της Ευρώπης, συνταράσσοντας τα θεμέλια της Ιεράς Συμμαχίας και σύντομα προκάλεσαν τη διάσπασή της. Η πραγματικά απρόβλεπτη εξέλιξη των επαναστατικών κινημάτων, έκανε τα πράγματα πιο δύσκολα και περίπλοκα και τον ανταγωνισμό ισχυρότερο, αφού όλες οι Δυνάμεις ήθελαν να επέμβουν και να καρπωθούν ενδεχόμενα οφέλη.[12]

Η εποχή που ξεσπά η Ελληνική Επανάσταση, αποτέλεσε μια βαρυσήμαντη περίοδο γεμάτη αλλαγές, σηματοδοτώντας την έναρξη μιας νέας τάξης πραγμάτων, με αποτέλεσμα την οριστική ρήξη του παλιού status quo. Ως βασικό χαρακτηριστικό της εποχής θεωρήθηκε, η ύπαρξη σταδιακών αλλαγών, που κορυφώθηκαν τον 19ο αιώνα, με επίκεντρο τη σύσταση νέων κρατών και τη διάλυση παλαιότερων. Το ξέσπασμα της επανάστασης στο σύνολό της, αποτέλεσε ένα γεγονός που ανέτρεψε τα δεδομένα της Ν.Α Ευρώπης και που κατόρθωσε να εξουδετερώσει τον ανελεύθερο θεσμό της Ιεράς Συμμαχίας, η οποία έσπευσε να την καταδικάσει, αφού πλέον χάραζε μια καινούργια πορεία για την πραγματοποίηση νέων επαναστάσεων, οι οποίες αναπάντεχα σημάδεψαν την πορεία της Ευρώπης.

Αυτό το αντεπαναστατικό δόγμα που είχε επικρατήσει, βασιζόταν στις αρχές της νομιμότητας που κυριαρχούσαν την ίδια περίοδο. Με βάση τις αρχές αυτές, μια ήδη καθορισμένη κρατική εξουσία, η οποία βασιζόταν σ' ένα κληρονομικό μοναρχικό δικαίωμα, δεν θα έπρεπε να παραβιαστεί και επιτρέπονταν τυχόν επεμβάσεις, μονάχα σε περιπτώσεις διαφύλαξής της.[13] Έτσι, το κλίμα που επικράτησε στην Ευρώπη, κάθε άλλο παρά ευνοϊκό μπορούσε να χαρακτηριστεί,

[11] F.R Bridge- R. Buller, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα 1812-1914*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 19.
[12] Eric Hobsbawn, *Η εποχή των Επαναστάσεων 1789-1849*, Αθήνα 2002, σ. 156.
[13] Κρατερός Μ. Ιωάννου, *Εξωτερική Πολιτική και Διεθνές Δίκαιο στο Εικοσιένα*, Αθήνα 1979, σ.107-110.

δυσχεραίνοντας ολοένα και περισσότερο τις ελληνικές προσπάθειες. Για τον λόγο αυτό, αποτέλεσε την πρώτη επιτυχημένη εθνική επανάσταση και ένα μοντέλο επιρροής για τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου, που αντιμετώπιζαν εθνικά ζητήματα.[14] Για τις Δυνάμεις ήταν μάλλον σίγουρο, πως σταδιακά όλα τα κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου θα πραγματοποιούσαν επαναστατικά κινήματα διεκδικώντας την ελευθερία τους και αυτό κατά συνέπεια θα επέφερε οξύτατη κρίση στην περιοχή.

Σταδιακά, η Ανατολή άρχισε να αποκτά ένα νέο οικονομικό ενδιαφέρον, εξαιτίας του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος. Ο εμπορικός ανταγωνισμός μεταξύ Βρετανίας και Γαλλίας είχε αυξηθεί αισθητά, ύστερα από την ενίσχυση των εμπορικών-ναυτιλιακών θέσεων της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η πρώτη, προσπάθησε να τεθεί ως βασικός φραγμός στην ανοδική πορεία της Γαλλίας, με τις αντιδράσεις της να είναι περισσότερο οικονομικής φύσεως παρά πολιτικής.[15] Η Ανατολική Μεσόγειος αποτέλεσε ειδικά κατά τις αρχές του 19ου αιώνα, ένα από τα πιο σημαντικά σημεία της ανθρώπινης δραστηριότητας, καθώς τα πολλαπλά επίπεδα σχέσεων που αναπτύχθηκαν εκεί, αφορούσαν κυρίως το εμπόριο, τις ευρωπαϊκές στρατηγικές αλλά και τις στρατιωτικές διενέξεις μεταξύ των χωρών εντός των ορίων της, ενώ παράλληλα αποτέλεσε ένα από τα πιο βασικά εμπορικά σταυροδρόμια για αρκετές χώρες του κόσμου.[16]

Αναμενόμενα η Ελλάδα, ως μέρος του Ανατολικού ζητήματος, μετά το ξέσπασμα της επανάστασης, εκκίνησε ένα νέο ιμπεριαλιστικό ενδιαφέρον για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αφού το μέλλον των Οθωμανών ήταν πλέον αβέβαιο. Πριν όμως από το ξέσπασμά της, στην ίδια περιοχή εντοπίζεται ένα ιδιότυπο σύστημα αποικιοκρατίας, που δεν φέρει τα βασικά χαρακτηριστικά μιας αποικίας, αλλά περισσότερο συνάδει με τα πρότυπα ενός προτεκτοράτου. Το ιδιάζον παράδειγμα των Ιονίων νήσων, είναι ένα από τα πρώτα δείγματα που παρουσιάζουν τη στροφή της Βρετανικής πολιτικής, σχετικά με το ζήτημα του αποικισμού στην Αν. Μεσόγειο. Το Κράτος των Ιονίων νήσων όπως ονομάστηκε, αποτελεί για μεγάλο μέρος των ερευνητών, ένα νεωτερικό προτεκτοράτο.[17] Έτσι, με τα γεγονότα να εξελίσσονται συνεχώς, παρατηρήθηκε πως η

[14] Thomas W. Gallant, *Modern Greece: From the War of Independence to the present*, τ. 2, Bloomsburry Academic 2016, σ. 25.

[15] Τάκης Σταματόπουλος, *Ο Εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821*, τ. Δ΄, Αθήνα 1975, σ. 629.

[16] *The Greeks and the British in the Levant, 1800-1960s: between empires and nations*, (επιμ.) Anastasia Yiangou, George Kazamias and Robert Holland, London: Routledge/Taylor & Francis Group 2016, σ. 39.

[17] Ζωή Μιχαλοπούλου, *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα Χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2014, σ. 216.

απόκτηση νομικής υπόστασης για τα μικρά κράτη, χωρίς την ανάμειξη μιας μεγάλης Δύναμης, θεωρήθηκε δυσεπίλυτη και τις περισσότερες περιπτώσεις αδύνατη.

Παρόλα αυτά, η μελέτη του βρετανικού ιμπεριαλισμού, μας παρέχει την καλύτερη εικόνα για τη φύση αυτού του παγκόσμιου φαινομένου, καθώς η Βρετανία ούσα πρωτοπόρα αυτοκρατορική δύναμη, κατόρθωσε να αποκτήσει τα περισσότερα εδάφη, αλλά και να ασκήσει τη μεγαλύτερη επιρροή στους αποίκους της. Μέσω της πολιτικής της, κατάφερε να "εξάγει" την πολιτική ιδεολογία και τις πολιτικές αξίες της Μητρόπολης, επεκτείνοντας στο εξωτερικό θεσμούς, που συνδέθηκαν άμεσα με τη μητροπολιτική οικονομία· παράλληλα, "εξήγαγε" στους εποίκους τις πολιτιστικές της αξίες, στοιχεία απαραίτητα για να εμψυχώσει το αυτοκρατορικό της σύστημα μ' έναν βαθμό συνοχής, ώστε να μπορεί να επιβληθεί στις αποικίες της.[18] Επομένως, μέσα σ' ένα τόσο ισχυρό σύστημα αλληλεξάρτησης, όλες οι αποικιοκρατικές χώρες δεν είχαν σκοπό να εγκαταλείψουν τα κεκτημένα τους και φυσικά δεν θα άφηναν καμία άλλη να τις υπερκεράσει.

Συμπερασματικά, θα πρέπει να τονισθεί, ότι σε πολλές περιπτώσεις, οι επεκτατικές πολιτικές συχνά δεν αποτελούσαν απόρροια ενός μακροχρόνιου και λεπτομερούς σχεδιασμού, αλλά τις περισσότερες φορές, η ίδια η δύναμη της επιθυμίας για όλο και περισσότερα κέρδη, τις ωθούσε προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι, η εμβληματική παρατήρηση του Γάλλου πολιτικού Leon Gambetta, ο οποίος είπε πως «για να διατηρηθείς ως έθνος ή για να γίνεις ένα, θα πρέπει να αποκτήσεις αποικίες», συμπυκνώνει με σαφήνεια, το διπλωματικό σκηνικό στην Ευρώπη μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα.[19]

[18] P.J. Cain, A. G. Hopkins, *British Imperialism: 1688-2015*, London and New York 2016, σ. 3.
[19] Henri Brunschving, *French Colonialism, 1874-1914: Myths and Realities*, 1966, σ. 24.

Κεφάλαιο 1

«Για να διατηρηθείς ως έθνος ή για να γίνεις ένα, θα πρέπει να αποκτήσεις αποικίες». Η Καποδιστριακή περίοδος υπό το πρίσμα της Αποικιοκρατίας

Το ευρωπαϊκό κλίμα, δημιουργούσε ανησυχία και αμφισημίες στο στρατόπεδο των Ελλήνων, οι οποίοι γνώριζαν πως για την δημιουργία ελληνικού κράτους δεν αρκούσε μονάχα η ένοπλη επαναστατική δράση· το κυριότερο ήταν η αξιοποίηση των στρατιωτικών τους επιτυχιών, μέσω της ορθής χρήσης της διπλωματίας, η οποία θα έκρινε το μέλλον και την ύπαρξη του ελληνικού κράτους. Οι δύο βασικές επιδιώξεις της Ελλάδας συνοψίζονται, πρώτον, στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας των επαναστατημένων Ελλήνων για την ίδρυση κράτους και δεύτερον, στην ευρεία εδαφική του επέκταση, ώστε θεωρητικά να αποτελέσει ένα λειτουργικό και βιώσιμο κράτος. Όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, η πολιτική του Καποδίστρια, θα ταυτιστεί πλήρως με το όραμα των Ελλήνων και πολύ σύντομα θα έρθει αντιμέτωπος με τα συμφέροντα των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, προοικονομώντας, κατά κάποιο τρόπο, την εξέλιξη των γεγονότων.

Δυστυχώς όμως, η επαναστατική προσπάθεια των Ελλήνων, καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου, υποσκάφθηκε σοβαρά από τις Μεγάλες Δυνάμεις και αυτό, διότι δεν επιθυμούσαν ανακατατάξεις στην περιοχή, ούτε και αναβρασμούς, που θα τάραζαν τις εύθραυστες ισορροπίες. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα, να συμπαρασυρθούν οι γειτονικοί πληθυσμοί και να ακολουθήσει μια γενικευμένη επανάσταση στα Βαλκάνια.[20] Εξ αρχής είχε διαπιστωθεί, πως η εμπλοκή των ξένων δυνάμεων ήταν απαραίτητη και θεωρητικά η πιο προτιμητέα ήταν εκείνη της Βρετανίας, καθώς είχε τη δυνατότητα να προσδώσει στη χώρα τα περισσότερα διπλωματικά οφέλη, μιας και πλέον τασσόταν υπέρ της κατάργησης της Ιεράς Συμμαχίας. Από την άλλη, το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον των Μ. Δυνάμεων για την περιοχή, ώθησε τους Έλληνες στην άμεση εκμετάλλευση μιας τέτοιας ευκαιρίας και ευνοϊκής συγκυρίας, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της επανάστασης και να επέλθει μια επίσημη διπλωματική αναγνώριση.

Οι πρωτοβουλίες των Βρετανών δεν άφησαν κανέναν ανεπηρέαστο και περισσότερο απ' όλους τον Τσάρο. Ο ίδιος, παρατηρώντας τη σταδιακή πτώση της επιρροής του ανάμεσα στους Έλληνες, την οποία και μονοπωλούσε για χρόνια, λόγω του ομόδοξου θρησκεύματος, θορυβήθηκε σοβαρά,

[20] Θεόδωρος Κατσουγιαννόπουλος, Γεώργιος Μπουρτζής, «Η εξωτερική επέμβαση στην επαναστατημένη Ελλάδα (με έμφαση στον ρόλο των τριών Μεγάλων Δυνάμεων)», *Pro Justitia,* τ. 3, (2020), σ. 185.

εκκινώντας και πάλι, αλλά ακόμα πιο δυναμικά τη ρωσική πολιτική. Ωστόσο, για την ελληνική ηγεσία το πιο επιθυμητό, ήταν να συμμετάσχουν όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες στην επίλυση του ελληνικού ζητήματος, έτσι ώστε, να ενεργοποιηθούν οι αντιπαλότητες των χωρών και κατ' επέκταση το ενδιαφέρον τους, προσφέροντας στους Έλληνες ένα μεγαλύτερο εύρος πολιτικών και διπλωματικών επιλογών.

Παρόλα αυτά, οι ευρωπαϊκές εξελίξεις περιέπλεξαν τη χώρα σ' ένα έντονο διπλωματικό παιχνίδι, χωρίς σταθερές απόψεις για το μέλλον της, ενώ την ίδια στιγμή τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα υποδαύλιζαν τις σχέσεις των Ελλήνων. Ο έντονος αγγλορωσικός ανταγωνισμός και τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους, όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για την εξέλιξη του Ανατολικού Ζητήματος, καθυστέρησαν αισθητά την επίλυση του ελληνικού ζητήματος, κάτι που αύξησε υπερβολικά την προσκόλληση των Ελλήνων στις εξωτερικές δυνάμεις.[21] Από πολύ νωρίς κατανοήθηκε, πως το μέλλον της χώρας θα εξαρτιόταν σε υπερβολικό βαθμό από την εξωτερική συνεισφορά, είτε εκείνη ήταν διπλωματική, είτε οικονομική, είτε στρατιωτική. Σύντομα, ο βασικός στόχος των επαναστατών, συνοψίστηκε στην προσπάθεια σύστασης ενός ανεξάρτητου ή τουλάχιστον στην αρχή ενός ημιαυτόνομου ελληνικού κράτους, με πάγια και βασική τους επιθυμία, την ελευθερία στην επιλογή της μορφής κρατικής εξουσίας τους, ώστε οι ξένοι να μην έχουν τη δυνατότητα ανάμειξης στα εθνικά τους ζητήματα.[22]

Αυτό το ιδιαίτερο ευρωπαϊκό σκηνικό, όχι μόνο ευνοούσε την εκφορά απόψεων σχετικά με το μέλλον της Ελλάδας, αλλά συντελούσε και παραγωγικά, στην αύξηση της εξωτερικής παρεμβατικότητας στα εθνικά της ζητήματα. Έτσι, η βρετανική κυβέρνηση εκμεταλλευόμενη μια τέτοια συγκυρία, άρχισε να λειτουργεί παρασκηνιακά, προκειμένου να επιτύχει τους δικούς της εθνικούς σκοπούς. Σταδιακά το ελληνικό κράτος, άρχισε να κατακλύζεται από μια πλειάδα πολιτικών ανδρών, προερχόμενων κυρίως από το εξωτερικό και μετά από προτροπές των Μεγάλων Δυνάμεων, για να βοηθήσουν με τις γνώσεις και την εμπειρία τους, τις προσπάθειες συγκρότησης του ελληνικού κράτους.[23] Οι περισσότεροι εξ αυτών ήταν Βρετανοί πράκτορες, προερχόμενοι κυρίως από τα Επτάνησα και κατόρθωσαν μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, να κυριαρχήσουν στην πολιτική σκηνή της χώρας. Τέτοιες συνθήκες κατέστησαν επιτακτική ανάγκη την ύπαρξη ενός πολιτικού προσώπου, που θα αναλάμβανε την εξουσία με όσο

[21] Ν. Διαμαντούρος, *Οι απαρχές συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα, 1821-1828*, Αθήνα 2002, σ. 106.
[22] Ν. Ψυρρούκης, *Νεοελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα 1983, σ. 85.
[23] G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Α΄, (μτφρ.) Θ. Παρασκευόπουλος, Αθήνα 2004, σ. 103.

το δυνατόν λιγότερο εξωτερικές επιρροές και με άριστες ικανότητες διακυβέρνησης, για τη χάραξη μιας ομαλής και ουδέτερης εξωτερικής πολιτικής.[24]

Παρατηρήθηκε, πως οι Δυνάμεις για μεγάλο χρονικό διάστημα ενεργούσαν παρασκηνιακά, καθώς είχαν μελετήσει προσεκτικά τις συνθήκες στην Ελλάδα όπως και την πολιτική ζωή της χώρας, μα πολύ περισσότερο τις νοοτροπίες των Ελλήνων. Αρκετοί οπλαρχηγοί υποστήριξαν, πως άρχισαν να κατατρέχονται με αυξητικούς ρυθμούς από ξένους πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντες, χωρίς αυτό αρχικά να γίνεται αντιληπτό, προφανώς τυφλωμένοι από την διακαή επιθυμία τους για ανεξαρτησία. Οι ίδιοι, δεν έδωσαν βάση στις αντιθετικές τάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, που κατά βάθος δεν επιθυμούσαν την ανεξαρτησία των Ελλήνων, διότι οι νίκες τους κατά των Οθωμανών, δεν μπορούσαν να αναιρεθούν. Έτσι, η εξέλιξη των γεγονότων ωθούσε τους Συμμάχους στη δημιουργία ενός ελληνικού κράτους, κατά το οποίο θα είχαν συμβάλλει στη μεταβολή της ήδη διαμορφωμένης εθνικής του ταυτότητας και συνείδησης, με απώτερο στόχο, την μετατροπή τους σε δυτικοευρωπαίους πολίτες.[25]

Με τα γεγονότα να εξελίσσονται ταχύτατα και μετά την ευτυχή έκβαση της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, η υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου αποτέλεσε το πρώτο βήμα για την ελληνική ανεξαρτησία, αλλά και το σημείο αναφοράς για την πολιτική του Καποδίστρια. Παρά την έντονη πολιτική του δραστηριότητα, όπως και την εκλογή του στο αξίωμα του Κυβερνήτη, η παρουσία του δεν είχε καμία ουσιώδη επίδραση απέναντι στην ήδη χαραγμένη ευρωπαϊκή πολιτική, αφού το κύρος του δεν ήταν αρκετό για να επηρεάσει, σε τέτοιο βαθμό, την εξωτερική πολιτική. Εντούτοις, κατόρθωσε σε συνεργασία με τον Τσάρο και τη Γαλλική κυβέρνηση, να περιορίσουν σε μεγάλο βαθμό τις επεκτατικές και αρπακτικές βλέψεις των Βρετανών.

Μην έχοντας πολλές επιλογές, ακολούθησε μια μετριοπαθή στάση, που στις κρίσιμες στιγμές μεταβλήθηκε σε στάση σθένους και πολιτικής εμμονής στις θέσεις του. Παρατήρησε μάλλον ορθά, πως η Βρετανία δεν ήθελε να πάρει θέση υπέρ της Ελλάδας, όχι μόνο για λόγους διπλωματίας και διατήρησης της υπάρχουσας κατάστασης στην Ανατολή, αφού η ίδρυση ελληνικού κράτους θα σήμανε και την από-αποικιοποίηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά για λόγους γενικότερης καχυποψίας εναντίον του. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου δημιούργησε νέα εξωτερικά προβλήματα, τα οποία πίεσαν τους Έλληνες, λόγω της αρνητικότητας των ξένων

[24] J. A. Petropulos, *Politics and statecraft in the kingdom of Greece 1833-1843*, Princeton 1968, σ. 108-109.

[25] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 95.

κυβερνήσεων και της αλλαγής της πολιτικής τους στάσης, απέναντι στο ελληνικό ζήτημα. Εντούτοις, μετά την υπογραφή των όρων της Συνθήκης του Λονδίνου και τη συναίνεση της Πύλης σ' αυτήν, οι Μεγάλες Δυνάμεις και κυρίως η Βρετανία[26] εστίασαν την προσοχή τους προπαντός στην πιστή εφαρμογή της Συνθήκης, αφού ο φόβος ξεσπάσματος ενός γενικευμένου πολέμου και η ενίσχυση της δυναμικότητας της Συμμαχίας, απέκτησαν πρωτεύοντα ρόλο.[27]

Σε αρκετά σημεία των αρχείων του F.O. γίνονται σχετικές επισημάνσεις για το ενδεχόμενο ρωσο-οθωμανικών πολεμικών συρράξεων, που δυνητικά θα ήταν ικανές να θέσουν σε πολεμική επιφυλακή ολόκληρη την Ευρώπη αναταράσσοντας την ευρωπαϊκή ειρήνη. Σε μια σχετική επιστολή του λόρδου Dudley, πληρεξούσιου της Αγγλίας προς τον Ρώσο πληρεξούσιο Lieven, γίνεται αναφορά σε μια ενδεχόμενη ρωσική εισβολή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που θα προκαλούσε αναταραχές και γενικευμένη ανησυχία. Πολύ συχνά παρατηρείται, πως οι Βρετανοί αξιωματικοί έκαναν σχετικές τοποθετήσεις, σε ζητήματα αυξημένης σπουδαιότητας, συνήθως για να κάμψουν τη ρωσική επιθετικότητα.

«Still it is impossible to deny that the invasion of the Turkish Empire with whatever stipulations it might be guarded, and with whatever affirmations it might be reaccompanied, - would cerite alarms, cut afloat passions incompatible with the peace of civilizes world. There is no reliance on engagements, there is no respect for individual character, that would disarm suspicion and allay anxiety with regard to an event which- however it might be mitigated in its progress, would in the first instance, been the aspect of war and conquest» (Ακόμα είναι αδύνατο να αρνηθεί κανείς ότι η εισβολή στην Τουρκική Αυτοκρατορία με όποιους όρους και αν περιφρουρήθηκε, και με όποιες διαβεβαιώσεις και αν συνοδεύτηκε, - θα προκαλούσε συναγερμό, θα αναζωπύρωνε πάθη ασυμβίβαστα με την ειρήνη του πολιτισμένου κόσμου. Δεν υπάρχει καμία εμπιστοσύνη στις δεσμεύσεις, δεν υπάρχει κανένας σεβασμός στον ατομικό χαρακτήρα, που θα αφόπλιζε την

[26] F.O 32, F.O. 32/1/58 (14), Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 3.

«The circumstances attending the conflict at Navarino rendered that caution unavailing but this unexpected event did not alter the nature of the Treaty- nor the intentions of the Allies, of which as renewed declaration has since been made by common consent at Constantinople, nor the peaceful relations betwixt the Allied Powers and the Porte». (Οι περιστάσεις που συνόδευσαν τη σύγκρουση στο Ναβαρίνο κατέστησαν αυτή την προειδοποίηση αναποτελεσματική, αλλά αυτό το απροσδόκητο γεγονός δεν άλλαξε τη φύση της Συνθήκης- ούτε τις προθέσεις των Συμμάχων, για τις οποίες έκτοτε έγινε νέα δήλωση με κοινή συναίνεση στην Κωνσταντινούπολη, ούτε τις ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των Συμμαχικών Δυνάμεων και της Πύλης)

[27] Βασίλης Κρεμμυδάς, *Η ελληνική επανάσταση του 1821, τεκμήρια, αναψηλαφήσεις, ερμηνείες*, Αθήνα 2016, σ. 193.

καχυποψία και θα κατευνάσει την ανησυχία σε σχέση με ένα γεγονός που -όσο και αν θα μπορούσε να μετριαστεί στην εξέλιξή του- θα είχε, σε πρώτη φάση, την όψη πολέμου και κατάκτησης). [28]

Ενώ, σε καμία περίπτωση δεν ήθελαν οι Βρετανοί να τεθούν εκτός των διπλωματικών εξελίξεων, χάνοντας την αρχηγική τους θέση στις διπλωματικές ενέργειες για επίλυση του ελληνικού ζητήματος και των γενικότερων διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Υψηλής Πύλης «*Might it not be said with truth, that the measures proposed by Russia would inevitably lead to evils more grievous, and far more extensive than those it was designed to prevent. A war betwixt Russia and the Porte would at this moment assume the ferocious character of a religious contest*» **(***Δεν θα μπορούσε να ειπωθεί με βεβαιότητα, ότι τα μέτρα που προτείνει η Ρωσία θα οδηγούσαν αναπόφευκτα σε κακά που θα ήταν πιο σοβαρά και πολύ πιο εκτεταμένα από εκείνα που είχαν σχεδιαστεί για να αποτρέψουν. Ένας πόλεμος μεταξύ της Ρωσίας και της Πύλης θα έπαιρνε αυτή τη στιγμή τον άγριο χαρακτήρα μιας θρησκευτικής διαμάχης)*.[29]

Την ίδια ώρα στην Ελλάδα, η προετοιμασία για τη σύγκληση της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης βρήκε τους Έλληνες διαχωρισμένους πολιτικά και στρατιωτικά, σε διαφορετικά στρατόπεδα. Η εμπιστοσύνη και οι ελπίδες τους, είχαν εναποτεθεί πλήρως στις διαθέσεις των ξένων Δυνάμεων, οι οποίες το ίδιο διάστημα είχαν συμβάλει ενεργά, στην ενίσχυση των ξενικών κομμάτων. Η συνέλευση χαρακτηρίστηκε ως ιδιαιτέρως ταραχώδης, καθώς οι διαχωρισμένοι πληρεξούσιοι και πιο συγκεκριμένα οι αγγλόφιλοι της Αίγινας και οι ρωσόφιλοι μαζί με τους γαλλόφιλους της Ερμιόνης δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν και να ορίσουν έναν κοινό τόπο συνένωσης, ώστε να διεξαχθεί η Εθνοσυνέλευση. Το αποτέλεσμα ήταν πως πολύ γρήγορα βρέθηκαν μπροστά στο ενδεχόμενο ενός νέου εμφύλιου. Τα σοβαρά εμπόδια συνεννόησης θέλησαν να υπερκεράσουν οι ξένοι πολιτικοί και στρατιωτικοί παράγοντες που βρίσκονταν ήδη στη χώρα, υποδεικνύοντάς τους εκείνοι, την περιοχή της Τροιζήνας ως τον τόπο διεξαγωγής της Εθνοσυνέλευσης.

Μετά τις παρεμβάσεις του Church και του Cochraine, τελικά κατορθώθηκε η συνένωση των δύο σωμάτων, γεγονός που απέδειξε πως οι προσωπικές και πολιτικές διαφορές των Ελλήνων, είχαν συμβάλει στην άνθιση της ξενικής παρεμβατικότητας. Εκ πρώτης όψεως, παρά την αρνητική χροιά της, λειτουργούσε σαν κοινός συνδαιτημόνας για να υπάρξει ομαλότητα στη χώρα, εντούτοις, αυτή η εσωτερική εισχώρηση ευνόησε ακόμα πιο πολύ την ύπαρξη πολιτικών

[28] F.O 32, F.O. 32/1/58 (14), Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 3.
[29] F.O. 32/1/58 (14) στο ίδιο.

παρατάξεων και κατά συνέπεια των αντιθέσεων που δίχαζαν ακόμα πιο πολύ τους Έλληνες.[30] Όπως περιγράφει ο Σπ. Τρικούπης, η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, διήρκησε αρκετό χρονικό διάστημα συγκρινόμενη με τις έως τότε Εθνοσυνελεύσεις και αυτό επειδή οι διχόνοιες και οι διαμάχες μεταξύ των Ελλήνων ήταν έντονες, κυρίως για το ζήτημα της ένταξης της Στερεάς Ελλάδας στις διαπραγματευτικές διαδικασίες με την Υψηλή Πύλη.[31]

Η εκλογή του Κυβερνήτη τον Μάρτιο του 1827, συνοδεύτηκε από τη λήψη μέτρων για την ανασύσταση της κρατικής λειτουργίας, ενώ ο ίδιος προσπάθησε να παρουσιαστεί ουδέτερος προς όλες τις κοινωνικές ομάδες και φατρίες, εστιάζοντας την προσοχή του στην κατάτμηση των εξουσιών, προκειμένου να αποκτήσει το κράτος μια ισχυρή κυβέρνηση.[32] Η καθιέρωση μιας συγκεντρωτικής-κεντρικής εξουσίας, αποτέλεσε για τον ίδιο, ένα εξαιρετικά συμβατό πολιτικό πρότυπο. Άμεσα τέθηκε σε εφαρμογή ένα πολιτικό σύστημα πολύ κοντά στα ρωσικά πρότυπα, που είχε ως στόχο να καθιερώσει το κράτος ως τον απόλυτο κυρίαρχο, σ' όλους τους κρατικούς και κοινωνικούς φορείς. Το είδος της πολιτικής εξουσίας που επέβαλε, αποτελούσε για εκείνον ένα μεταβατικό στάδιο, που θα οδηγούσε σταδιακά σ' ένα καθεστώς πατερναλιστικού και όχι συνταγματικού χαρακτήρα.[33]

Όπως πίστευε, οι Έλληνες σ' αυτό το στάδιο οργάνωσής τους, δεν ήταν έτοιμοι για ένα πλήρες πολιτικό σύστημα ελευθεριών, αφού δεν θα μπορούσαν να κατανοήσουν απολύτως τα θετικά του αποτελέσματα. Ο Καποδίστριας θεωρούσε ότι λόγω της πολιτικής ανωριμότητας των Ελλήνων το Δημοκρατικό Σύνταγμα της Τροιζήνας, δεν ήταν το καταλληλότερο για να επιλύσει τα σοβαρά προβλήματά τους.[34] Είχε όμως ως στόχο του τη σταδιακή χειραφέτηση των λαϊκών ομάδων, πάντα υπό το πρίσμα μιας ισχυρής διακυβέρνησης, ενώ η συνταγματική μοναρχία όπως πίστευε, θα ήταν σε θέση να αποσοβήσει πιθανές αναταράξεις και να συνενώσει όλες τις κοινωνικές ομάδες μεταξύ τους.[35]

Η πολιτική του Καποδίστρια εκφράζει τις βασικές πεποιθήσεις του: φιλορωσισμό, μετριοπαθή φιλελευθερισμό και εξευρωπαϊσμό.[36] Πίστευε πως η ύπαρξη ενός πατερναλιστικού κράτους θα

---

[30] Τ. Σταματόπουλος, *Ο Εσωτερικός Αγώνας..., ό. π.*, σ. 85.

[31] Νικόλαος Πετσάλης, «Η επανάσταση κατά το 1827, Τα πολιτικά γεγονότα ως τον Μάϊο», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 27.

[32] Παναγιώτης Ζέπος, «Καποδίστριας», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 23.

[33] John Petropulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843),* Αθήνα 1985, σ. 134.

[34] Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 71.

[35] Χρήστος Λούκος, *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, Αθήνα 1988, σ. 35.

[36] John Petropulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843),* Αθήνα 1985, σ. 131.

ήταν η καλύτερη δυνατή επιλογή, ώστε να επιτευχθεί μια σταδιακή χειραφέτηση των κοινωνικών τάξεων, κυρίως των μεσαίων και σταδιακά να οδηγηθούν στη συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή, αφού πρώτα θα απέβαλαν τα κατάλοιπα της οθωμανικής διεφθαρμένης πολιτικής, μέσω μιας ουσιώδους εκπαίδευσης.[37] Το κράτος, ως κεντρικός φορέας της εξουσίας, θα έπρεπε να μειώσει τις κοινωνικές ανισότητες και με τη βοήθεια των ευπορότερων τάξεων, δηλαδή των προκρίτων, θα εργάζονταν από κοινού για την ευημερία του λαού, ενώ παράλληλα ήταν της άποψης πως ένα γραφειοκρατικό κράτος θα έπρεπε να είναι βασισμένο στα πρότυπα της Δύσης. Προσωπικά για τον Καποδίστρια, το καλύτερο πολίτευμα ήταν μια συνταγματική μοναρχία, την οποία οραματιζόταν και για την περίπτωση της Ελλάδας, ώστε να περιοριστεί η αναρχία και να σωθεί η χώρα.[38]

Ωστόσο, δεν άργησε να αντιληφθεί πως το σοβαρότερο πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα, ήταν οι διπλωματικές προστριβές των Μ. Δυνάμεων, τις οποίες έπρεπε να εκμεταλλευτεί, προκειμένου να αντιμετωπίσει την εξωτερική απομόνωση που θα βίωνε η χώρα στα πρώτα της βήματα, καθώς τα παραδείγματα από κράτη, που πάλευαν εξίσου για την ανεξαρτησία τους, ήταν πολλά. Είναι γεγονός, πως οι Δυνάμεις δεν είχαν ποτέ κοινές θέσεις συνασπισμένες απέναντι στο ελληνικό ζήτημα,[39] λόγω των συχνά μεταβαλλόμενων απόψεών τους.

Πιο συγκεκριμένα, ο Καποδίστριας είχε κατανοήσει σε μεγάλο βαθμό, τον τρόπο που δρούσε η βρετανική πολιτική, έχοντας ιδιαίτερη εμπειρία από τα Ιόνια νησιά και τον τρόπο διακυβέρνησής τους από τους Βρετανούς. Του ήταν πολύ γνωστές οι συνθήκες της πολιτικής καταπίεσης και της οικονομικής εκμετάλλευσης που βίωναν τα Ιόνια Νησιά[40] και φοβόταν μήπως η Ελλάδα έπεφτε θύμα της ίδιας πολιτικής. Μέσα από τη μελέτη των πηγών, πληροφορούμαστε ότι ο Καποδίστριας δεν ανέπτυξε ποτέ αρμονικές σχέσεις με τη βρετανική κυβέρνηση, διότι και στις δύο πλευρές επικρατούσε καχυποψία. Εκείνοι τον θεωρούσαν Ρώσο πράκτορα, ενώ αυτός τους χαρακτήριζε ως αποικιοκράτες που απομυζούσαν τα αδύναμα μικρά κράτη.

Παρά τις προσπάθειες προβολής του ως του εκλεκτού των Ελλήνων αλλά και συνολικά όλων των Δυνάμεων, που έχαιρε της εκτιμήσεώς και σεβασμού τους, τελικά δεν κατόρθωσε να βελτιώσει τις σχέσεις του με τους Βρετανούς. Ωστόσο ο ίδιος μέσα του ήλπιζε, πως τελικά η

[37] G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936, ό. π.*, τ. Α΄, σ. 109.
[38] C. M. Woodhouse, *Capodistria, The Founder of Greek Independence,* London 1973, σ. 240.
[39] M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, N. York 1966, σ. 58.
[40] K. Marx - Fr. Engels, *Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα*, (μτφρ.) Παναγιώτης Κονδύλης, Αθήνα 1985, σ. 65.

βρετανική κυβέρνηση θα άλλαζε την άποψή της για εκείνον και τελικά θα συμφωνούσε με τις απόψεις και τη στάση των υπόλοιπων δύο συμμαχικών χωρών. Η προσπάθεια δημιουργίας μιας συνεργασίας που θα περιλάμβανε όλες τις Δυνάμεις συνολικά, ή τουλάχιστον δύο χώρες, υπερνικώντας την αρνητική πολιτική που πολύ συχνά υιοθετούσε η Βρετανία, κρίθηκε ως η πιο προτιμητέα λύση, που θα διατηρούσε την εύθραυστη ισορροπία στις σχέσεις του Καποδίστρια με τους ξένους.[41] Ως ένας αρκετά έμπειρος διπλωμάτης ακολούθησε μια ενιαία στάση απέναντι στις Μ. Δυνάμεις και γνώριζε πως η πολιτική της φιλίας θα ήταν το καλύτερο δυνατόν για τη χώρα, αποφέροντάς της μεγάλα κέρδη. Παρατηρούσε στενά την ανάπτυξη της ρωσικής επιθετικότητας εναντίον των Οθωμανών και είχε λάβει υπόψιν του πως η Συνθήκη της Αδριανουπόλεως είχε πολλές αοριστίες, τις οποίες θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί θετικά για την Ελλάδα.

Αν και η πολιτική των Δυνάμεων δεν ήταν αρκετά σαφής, ούτε σχετικά με το πολιτειακό καθεστώς, αλλά ούτε και με τον 'χαρακτήρα' του νέου κράτους, υπήρχε αρχικά από την πλευρά τους μια έντονη ροπή για τη δημιουργία ενός αυτόνομου κράτους, φόρου υποτελές του Σουλτάνου, αλλά χωρίς περαιτέρω εδαφικές αυξήσεις.[42] Πολύ σύντομα η Καποδιστριακή κυβέρνηση βρέθηκε αντιμέτωπη με τη σκληρή και καχύποπτη πολιτική των Βρετανών και πιο συγκεκριμένα του πρωθυπουργού της, Wellington ο οποίος, από το 1828 μέχρι και το 1830, θα ταχθεί κάθετα αντίθετος προς κάθε πρόταση του Κυβερνήτη, ειδικά στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Ο πρωθυπουργός της Βρετανίας, κατά τη διάρκεια της θητείας του Καποδίστρια, υποστήριζε συνεχώς, πως ένα ισχυρό ελληνικό κράτος θα ανέτρεπε την ισορροπία των Δυνάμεων στην Ανατολή, θα δημιουργούσε ανταγωνισμό με τη ναυτική δύναμη της Αγγλίας και τελικά η εξάρτηση της Ελλάδας από τη Ρωσία θα ήταν δεδομένη και αναπόφευκτη.[43] Έτσι, οι συντηρητικοί κύκλοι είχαν προεξοφλήσει, πως η Ελλάδα αργά ή γρήγορα, θα μετατρεπόταν σε έναν ρωσικό δορυφόρο.

Για τους Βρετανούς η εκλογή του Καποδίστρια είχε ήδη θεωρηθεί ως μία διπλωματική ήττα, καθώς πίστευαν ότι η προηγούμενη δραστηριότητα του θα συντελούσε στη μείωση της επιρροής τους στο ελληνικό κράτος.[44] Για τον λόγο αυτό, η εξουσία του Κυβερνήτη θα έπρεπε ταχύτατα να καμφθεί και το εκκολαπτόμενο ρωσικό κόμμα να παραμείνει στην αφάνεια. Η παρέμβαση των Μ.

[41] John Petropulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843),* Αθήνα 1985, σ. 134.
[42] Σ. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821-1826,* Αθήνα 2005, σ. 280.
[43] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…*, Αθήνα 1988, σ. 57.
[44] Τάσος Βουρνάς, *Σύντομη Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 1999, σ. 240.

Δυνάμεων αυξήθηκε άμεσα και ο κηδεμονικός χαρακτήρας που είχαν αποκτήσει σημάδεψε αρνητικά την πορεία του κράτους, αφού οι ξένες βλέψεις περιπλέχθηκαν με τα εσωτερικά ζητήματα των Ελλήνων, παρεμβαίνοντας στη χάραξη της πολιτικής τους πορείας.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ο Κυβερνήτης, εργάστηκε πολύ σκληρά και πάλεψε, για να ματαιώσει τα σχέδια των ξένων παραγόντων, παρεμποδίζοντας την εγκαθίδρυση ενός φιλομοναρχικού καθεστώτος, κόντρα στα ελληνικά Συντάγματα.[45] Με ιδιαίτερη φρόνηση θα υποστηρίζαμε πως ποτέ δεν θέλησε να εγκαταστήσει στην Ελλάδα μια μοναρχία με βάση τα δυτικά πρότυπα και την τοποθέτηση ενός ηγεμόνα κληρονομικού χαρακτήρα. Επομένως η ύπαρξη μιας αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, αποτελούμενης από έναν αιρετό πολιτικό ηγέτη, θα ήταν για εκείνον το πιο επιθυμητό.[46]

Αυτή η ανυποχώρητη πολιτική που ασκούσε ο Κυβερνήτης, δυσαρεστούσε τις Δυνάμεις και φυσικά δεν μπορούσε να γίνει ανεκτή, κυρίως από τους Βρετανούς. Επομένως, ο βασικός τους στόχος εστιάστηκε στην υπονόμευσή της και υποβοηθήθηκε αποφασιστικά από τις εσωτερικές έριδες που εμφανίστηκαν εναντίον του Καποδίστρια. Μάλλον γνώριζε πως η εφαρμογή ενός απόλυτα μοναρχικού καθεστώτος θα διευκόλυνε τις εξωτερικές παρεμβολές και θα προκαλούσε εσωτερικές τριβές, που θα επηρέαζαν την άσκηση της πολιτικής του. Ωστόσο η εύθραυστη ισορροπία της Ευρώπης εξαρτιόταν σε μεγάλο ποσοστό και από την ηρεμία στην Ελλάδα. Επομένως, θα έπρεπε να στηριχθεί η ελληνική κυβέρνηση από το σύνολο των Δυνάμεων σ' όλους τους τομείς, μα κυρίως στον οικονομικό, ώστε να επιτευχθεί η σταθεροποίησή της.[47] Έτσι μπορεί για τους Βρετανούς να μην ήταν αρεστή αυτή η κυβέρνηση, όμως σε κάθε περίπτωση ήταν προτιμότερη, αντί της αναρχίας.

Στον αντίποδα αυτής της επιθετικότητας στάθηκε η Ρωσία και η Γαλλία, αφού για τον Τσάρο η εκλογή του Καποδίστρια θεωρήθηκε ως μια θετική εξέλιξη, μιας και αποτελούσε για εκείνον ένα ικανό άτομο, με το οποίο θα μπορούσε να συνεργαστεί για την εκμετάλλευση της περιοχής. Από την άλλη, οι Γάλλοι δεν φάνηκαν αντίθετοι προς την εκλογή του και όπως φαίνεται από τις επιστολές από και την επικοινωνία που διατηρούσε ο Καποδίστριας με τη γαλλική κυβέρνηση, προσπάθησε να διατηρήσει αγαθές σχέσεις μαζί τους, ως αντιστάθμισμα στη Βρετανική

[45] Γρ. Δαφνής, *Ι. Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1976, σ. 578.

[46] Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 72.

[47] F.O. 32/16(α)/69(74) - 16/1δ, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 373.

επιθετικότητα. Σε πολλές περιπτώσεις διακρίνεται μια πολύ φιλική και συμπονετική στάση απέναντί του, αναγνωρίζοντάς του πολλές φορές τις δυσκολίες που είχε να αντιμετωπίσει. Εντούτοις, ο Κυβερνήτης, παρά τις φιλικές σχέσεις που είχε αναπτύξει και με τις δύο αυτές χώρες, θέλησε να ξεκαθαρίσει τη θέση του, αντιτασσόμενος σε κάθε ξένη υπόδειξη ή επιταγή που προσπαθούσαν να του επιβάλουν, όταν ήταν αντίθετη από τις εθνικές επιθυμίες των Ελλήνων.[48]

Άλλωστε, η στάση των Συμμάχων μαρτυρούσε, πως τελικά δεν ήταν διατεθειμένοι να θυσιάσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και να περιορίσουν τις αντιθέσεις μεταξύ τους, γεγονός που εμπόδιζε τη δημιουργία ενός φιλικού προς τις ξένες Δυνάμεις κλίματος στην Ελλάδα. Ο Καποδίστριας ήταν αποφασισμένος να δημιουργήσει ένα πραγματικά ανεξάρτητο κράτος, χωρίς εξωτερικές παρεμβολές, αφοσιωμένο στα εσωτερικά και εξωτερικά του ζητήματα, ενώ παράλληλα, για την επίτευξη αυτού του σκοπού θα έπρεπε να διατηρεί φιλικές σχέσεις μ' όλες τις Συμμαχικές Δυνάμεις, πράγμα που θα συντελούσε στην αποφυγή μιας απόλυτης εξάρτησης και υποτέλειας σε μια και μόνο μεγάλη Δύναμη.[49]

Ορόσημο για την πορεία της χώρας, αποτελεί το φθινόπωρο του 1828, όταν και άρχισαν να καταφθάνουν στην Ελλάδα, οι πρώτοι αντιπρέσβεις των Δυνάμεων. Μέσω των προξενικών τους πρακτόρων οι Μ. Δυνάμεις θα ήταν σε θέση να εποπτεύουν και να επιτηρούν τις εξελίξεις εντός της χώρας, αλλά φυσικά και τις κινήσεις του Καποδίστρια. Η παρουσία τους στην Ελλάδα θεωρήθηκε κομβικής σημασίας, αφού μέσω εκείνων θα μπορούσαν εξυπηρετηθούν τα εμπορικά και τα γεωπολιτικά συμφέροντα των κυβερνήσεών τους, όπως και το να αυξήσουν την επιρροή τους στην Ανατολική Μεσόγειο.[50] Παράλληλα, μπορούσαν μέσω εκείνων να διευθετούν τα ζητήματα, που αφορούσαν τις οικονομικές συναλλαγές των υπηκόων τους, αφού στόχος τους ήταν η προάσπιση των συμφερόντων τους, αποτρέποντας κάθε πιθανότητα εκμετάλλευσής τους. Από την άλλη, ήταν δυνατόν να χρησιμοποιούνται και για άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα, για τη συγκέντρωση πληροφορίων και στατιστικών στοιχείων, που αφορούσαν τις ναυτικές δράσεις και το εμπόριο του κράτους εγκατάστασής τους, ενώ σε γενικότερο πλαίσιο μπορούσαν να επηρεάζουν την πολιτική κατάσταση και τις συνθήκες που επικρατούσαν εντός των ορίων της διπλωματικής τους αρμοδιότητας και εμβέλειας.

---

[48] Π. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 38.

[49] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 91.

[50] Εύη Ψαρρού, «Η παρουσία των Δυτικών Προξένων στην Ανατολική Μεσόγειο. Σχέσεις με Δημογεροντία και Οθωμανική Διοίκηση», *Δωδώνη: Ιστορία και Αρχαιολογία: επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,* τ. 38-42, (2008-2013), σ. 171-172.

Οι πληροφορίες αυτές θα μπορούσαν να επιδράσουν καταλυτικά στη διαμόρφωση της κρατικής τους στρατηγικής σ' αυτή την περιοχή. Μέσω των διπλωματικών εγγράφων, ήταν σε θέση να ενημερώνουν τις κυβερνήσεις τους και να προωθούν πιο εύκολα τα συμφέροντά τους, επηρεάζοντας και ασκώντας πίεση στην κυβέρνηση του ελληνικού κράτους. Αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι το ότι η Αγγλία προέβαλε τον εαυτό της όχι μόνο ως προστάτη των Βρετανών υπηκόων, αλλά και όλων των χριστιανικών πληθυσμών της Ανατολής, στέλνοντας τον στόλο της στην Ανατολική Μεσόγειο και στην περίπτωση της Ελλάδας, στο Αιγαίο, επιτηρώντας ταυτόχρονα και τις κινήσεις των Οθωμανών.[51]

Ειδικότερα, η παρουσία τους στην Ελλάδα, θα συντελούσε αποφασιστικά στον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο του κράτους, για να επιτευχθεί η εσωτερική πειθαρχία, αφού πλέον η χώρα αποτελούσε άτυπα, εξάρτημα των Προστάτιδων Δυνάμεων. Η προστασία που προσέφεραν, εκτός από πλεονεκτήματα, είχε και μειονεκτήματα· όλα δείχνουν πως σε γενικότερο πλαίσιο, το τίμημα της προστασίας, ήταν η απώλεια της ανεξάρτητης πολιτικής του μικρού κράτους, μιας και θα έπρεπε να υπακούει στις παραινέσεις των προστατών του, ενώ εκείνοι με τη σειρά τους, προσπαθούσαν να το περιορίσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, ώστε να ανακοπεί η αυτόνομη ανάδυσή του και επικράτησής του στον παγκόσμιο χάρτη.[52]

Η άφιξη του Βρετανού αντιπρέσβυ Dawkins, μας γίνεται γνωστή μέσα από τα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Βρετανίας. Είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, πως η άφιξή του συνοδεύτηκε με μερικές οδηγίες, προκείμενου να ανταποκριθεί στα νέα του καθήκοντα, στις νέες του δραστηριότητες αλλά και στον ρόλο που θα έπρεπε να διατηρήσει, για όσο καιρό θα διέμενε στην Ελλάδα.[53] Συγκεκριμένα ο Dawkins, ανέπτυξε την πιο πλούσια δραστηριότητα σε σύγκριση με τους συναδέλφους του, ασκώντας πολλαπλούς ρόλους και λειτουργούσε, είτε αντιπολιτευτικά, συνεργαζόμενος με την εγχώρια αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια, είτε σαν ο βασικός εκφραστής των βρετανικών συμφερόντων στη χώρα. Η κυβέρνηση των Βρετανών είχε εστιάσει την προσοχή της, σε ζητήματα που αφορούσαν κυρίως, τη γενικότερη πολιτική εικόνα της χώρας και πιο συγκεκριμένα το κύρος που απολάμβανε η ελληνική κυβέρνηση από τους πολίτες, τις

[51] Εύη Ψαρρού, «Η παρουσία των Δυτικών Προξένων στην Ανατολική Μεσόγειο. Σχέσεις με Δημογεροντία και Οθωμανική Διοίκηση», *Δωδώνη: Ιστορία και Αρχαιολογία: επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, τ. 38-42, (2008-2013), σ. 172.

[52] F.R Bridge- R. Buller, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα 1812-1914*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 13-14.

[53] F.O. 32/2/5 (39)- 2/2, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 29.

σχέσεις που διατηρούσε με τους εγχώριους οπλαρχηγούς, αλλά και τη συλλογή στατιστικών στοιχείων, που όπως αναφέραμε παραπάνω ήταν σπουδαίας σημασίας.

«The first object of your attention will naturally be the stability of Gov you will ascertain whether it has acquired a reasonable degree of consistency and whether it possessed the confidence and good will of several orders of the people. In what degree it is invested with the character of permanence, or whether it is probably deslimed to undergo reconstruction, or material change» (Το πρώτο αντικείμενο της προσοχής σας θα είναι φυσικά η σταθερότητα της Κυβέρνησης θα διαπιστώσετε αν έχει αποκτήσει έναν εύλογο βαθμό συνέπειας και αν διαθέτει την εμπιστοσύνη και την καλή θέληση διαφόρων τάξεων του λαού. Σε ποιο βαθμό έχει αποκτήσει τον χαρακτήρα της μονιμότητας ή αν είναι πιθανόν να αποπερατωθεί για να υποστεί ανασυγκρότηση ή ουσιαστική αλλαγή), «It will be desirable to know what are the precise relations of the Gov with the principal chiefs or Capitan, and how these are affected towards the existing order of things» (Θα ήταν επιθυμητό να μάθουμε ποιες είναι οι ακριβείς σχέσεις της Κυβέρνησης με τους κύριους αρχηγούς ή καπετάνιους, και πώς αυτές επηρεάζονται σε σχέση με την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων), «You will give every assistance in your power to fuel undertakings lawfully and peaceably» (Θα δώσετε κάθε δυνατή βοήθεια για να τροφοδοτηθούν οι επιχειρήσεις νόμιμα και ειρηνικά).[54]

Ισχυρό ενδιαφέρον επέδειξε και για τις επιθετικές κινήσεις του Ιμπραήμ και κυρίως για την αποχώρηση των αιγυπτιακών στρατευμάτων από την Πελοπόννησο, ενώ θέλησε να παρατηρήσει εάν η ελληνική κυβέρνηση, θα ήταν δυνατόν να διατηρήσει την ισχύ της στην περιοχή, χωρίς τη συνδρομή των ξένων Δυνάμεων «*Your role examine and report how far, after the departure of the Egyptians and Turkish Forces from the Morea, the Gov is likely to maintain military possession of the country without foreign aid» (Ρόλος σας να εξετάσετε και να αναφέρετε κατά πόσο, μετά την*

[54] F.O 32, F.O. 32/2/5 (39), Aberdeen (F.O) προς Dawkins (Λονδίνο) 1828 Σεπτ 10/22.

«It is not necessary to repeat here the reasons, of which you have already been assured, which prevent H.M. from entertaining the proposal of granting anything in the nature of a subsidy to the Greek Gov- You will at once discountenance, and reject any such preposition: but you may add that H.M. is not unwilling to afford assistance in the execution of some definite object, which shall be calculated directly to protect and secure the possession of Morea or of those islands which may form a portion of the future Greek state». (Δεν είναι απαραίτητο να επαναλάβουμε εδώ τους λόγους, για τους οποίους σας έχουν ήδη βεβαιώσει, οι οποίοι εμποδίζουν την Υψηλή Μεγαλειότητα να εξετάσει την πρόταση χορήγησης οποιασδήποτε μορφής επιχορήγησης στην Ελληνική Κυβέρνηση- Θα αποδοκιμάσετε αμέσως και θα απορρίψετε κάθε τέτοια πρόταση: αλλά μπορείτε να προσθέσετε ότι η Εξοχότητά σας δεν είναι απρόθυμη να παράσχει βοήθεια στην εκτέλεση κάποιου συγκεκριμένου στόχου, ο οποίος θα υπολογίζεται άμεσα για να προστατεύσει και να εξασφαλίσει την κατοχή του Μοριά ή εκείνων των νησιών που μπορεί να αποτελέσουν μέρος του μελλοντικού ελληνικού κράτους).

αποχώρηση των αιγυπτιακών και τουρκικών δυνάμεων από τον Μοριά, η κυβέρνηση είναι πιθανό να διατηρήσει τη στρατιωτική κατοχή της χώρας χωρίς ξένη βοήθεια).[55]

Η επιμελής μελέτη του γενικού πνεύματος της αλληλογραφίας του, με διάφορα μέλη της κυβέρνησής του, μας δίνει την εντύπωση πως η Βρετανία ήθελε να επιβάλει έναν πλήρη έλεγχο επί των ελληνικών ζητημάτων και δραστηριοτήτων. Πάνω σ' αυτό το πλαίσιο, το Colonial Office της Βρετανίας θέλοντας ο Dawkins να βρίσκεται πάντοτε ενήμερος για τις εξελίξεις και την κατάσταση στην Ελλάδα, έδωσε εντολή στον Adam, να τον ενημερώνει σχετικά, για ζητήματα γενικής φύσεως, υποβοηθώντας τον έτσι, να ενεργεί κάθε φορά κατάλληλα.[56]

Παρά την τοποθέτηση ξένων απεσταλμένων, οι κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων βρίσκονταν ακόμα σε τέλμα, αφού δεν μπορούσαν να βρουν μια κοινή συμβατή λύση. Υπό το πρίσμα αυτών των γεγονότων, οργανώθηκε στο νησί του Πόρου, τον Σεπτέμβριο του 1828, νέα Συνδιάσκεψη, για να οριστούν τα τελικά σύνορα του κράτους.[57] Ο Καποδίστριας παρουσίασε στη συζήτηση, το δικό του σχέδιο και το προσωπικό του υπόμνημα κατατέθηκε μαζί μ' εκείνο των αντιπρέσβεων. Αυτό που τον ανησυχούσε περισσότερο, ήταν το αν η χώρα θα αποτελούσε ένα ημιαυτόνομο κράτος, φόρου υποτελές στο Σουλτάνο. Εντούτοις, τα αιτήματα και οι επιδιώξεις του, δεν σχετίζονταν σε καμία περίπτωση με ιμπεριαλιστικές φιλοδοξίες, αφού όπως πάντα έλεγε, τα εδάφη που με τόσο σθένος διεκδικούσε, φιλοξενούσαν έναν μεγάλο αριθμό ελληνικών πληθυσμών, οι οποίοι είχαν εξίσου επαναστατήσει και συμβάλει στον Αγώνα για να κερδηθεί η ελληνική ανεξαρτησία.[58]

Μετά το τέλος της Συνδιάσκεψης του Πόρου και την αδυναμία συμφωνίας, λόγω της επιμονής του Καποδίστρια για τη σύσταση ισχυρού ανεξάρτητου κράτους με διευρυμένα σύνορα, η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε στο στόχαστρο των Βρετανών. Η βρετανική κυβέρνηση βρέθηκε σε αντίφαση σε σχέση με τις απόψεις του προξένου της, γεγονός που δημιούργησε αναταράξεις. Παρά την εγκράτεια που προσπαθούσε να επιδείξει, η πολιτική του G. Canning είχε περιπλέξει τη βρετανική διπλωματία και πλέον κάθε σκέψη για τυχόν αποχώρησή της από τις διαπραγματευτικές

[55] F.O 32, F.O. 32/2/5 (39), Aberdeen (F.O) προς Dawkins (Λονδίνο) 1828 Σεπτ. 10/22.
«You will inquired how far the Gov is indebted for its support to the countenance of the Allies to the presence of the combined fleet, or to the effect of foreign force». (Θα εξετάσετε σε ποιο βαθμό η κυβέρνηση οφείλει την υποστήριξή της στη διάθεση των Συμμάχων στην παρουσία του συνδυασμένου στόλου, ή στην επίδραση της ξένης δύναμης).

[56] F.O. 32/1/176 (60)- 2/47, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 48.

[57] David Brewer, *Ο Ελληνικός Πόλεμος της Ανεξαρτησίας*, Λονδίνο 2011, σ. 344.

[58] Μανόλης Κούμας, «Η εξωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια, 1821-1831», στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάψης (επιμ.), *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Αθήνα 2021, σ. 341.

διαδικασίες δεν θα της επέφερε κανένα όφελος, ενώ παράλληλα θα άνοιγε τον δρόμο για τη Γαλλία και τη Ρωσία, να ηγηθούν της επίλυσης του ελληνικού ζητήματος.[59]

Ως εκ τούτου, αυτό που προσπαθούσε να κάνει στην προκειμένη περίπτωση ήταν να μειώσει τις διεκδικήσεις της Ελλάδας που επέβαιναν εις βάρος των Οθωμανών, αντισταθμίζοντας τα γεγονότα *«Distant expeditions, however, without the hope of permanent conquest, or even the view of operating any real diversion; undertaken recently for the purpose of plunder or of creating confusion and calculated to complicate still further the nature of the contest, and to narrow fresh difficulties in the way of a final adjustment between the continuing parties, H. M. can never duration and to such will never grant his aid and support» (Μακρινές εκστρατείες, ωστόσο, χωρίς την ελπίδα μόνιμης κατάκτησης, ή ακόμη και με την προοπτική να λειτουργήσουν ως πραγματικός αντιπερισπασμός- που αναλήφθηκαν πρόσφατα με σκοπό τη λεηλασία ή τη δημιουργία σύγχυσης και υπολογίζονται για να περιπλέξουν ακόμη περισσότερο τη φύση της διαμάχης και να περιορίσουν νέες δυσκολίες στον δρόμο μιας τελικής διευθέτησης μεταξύ των συνεχιζόμενων μερών, η Εξοχότητά σας δεν μπορεί ποτέ να διαρκέσει και σε τέτοιους δεν θα χορηγήσει ποτέ τη βοήθεια και την υποστήριξή της)*.[60]

Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως οι σκέψεις τους συνδυάστηκαν με τον φόβο της ρωσική απειλής που θα μπορούσε, λόγω της σύνδεσής της με τον Καποδίστρια, να μετατρέψει την Ελλάδα σε ένα ρωσικό προτεκτοράτο.[61] Λίγο καιρό αργότερα σημειώθηκαν νέες εντάσεις, αφού με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της 4/16 Νοεμβρίου 1828, που τελικά περιόριζε τις εδαφικές επεκτάσεις της Ελλάδας και παράλληλα υποδείκνυε στον Καποδίστρια την παύση των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Στερεά, δημιουργήθηκαν επιπλοκές. Ο Κυβερνήτης αρνήθηκε να δεχτεί τις ειλημμένες αποφάσεις της Συνδιάσκεψης εφόσον, όπως υποστήριξε, ούτε είχαν ανακοινωθεί επίσημα στον ελληνικό λαό, αλλά ούτε βρισκόταν σε σχετική σύμπνοια με τις αποφάσεις που είχαν παρθεί στη Συνδιάσκεψη του Πόρου.[62]

Ωστόσο οι αντιδράσεις του, δεν περιορίστηκαν μονάχα στην εδαφική συρρίκνωση που επέβαλαν οι Δυνάμεις, αλλά και στην απόφασή τους να τοποθετήσουν έναν ξένο ηγεμόνα, ορίζοντας και το μελλοντικό πολιτικό καθεστώς της διακυβέρνησης της χώρας, επιβάλλοντας

[59] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Οι εξελίξεις του ελληνικού ζητήματος και οι ενέργειες του Καποδίστρια στο διπλωματικό πεδίο ως τον Αύγουστο, Η στάση της Ρωσίας και η κήρυξη του ρωσοτουρικού πολέμου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 87.

[60] F.O 32, F.O. 32/2/5 (39), Aberdeen (F.O) προς Dawkins (Λονδίνο) 1828 Σεπτ. 10/22.

[61] David Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 14.

[62] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη*, Αθήνα 1988, σ. 85.

μοναρχία. Αυτό συνέβη καθώς η γνώμη των Ελλήνων για το ζήτημα αυτό δεν λήφθηκε ποτέ υπόψιν, αλλά και ούτε εκφράστηκε.[63] Παράλληλα, παρά την πρόταση που του είχαν υποβάλει, ώστε να τοποθετηθεί κάτω από τις υπηρεσίες ενός απερχόμενου βασιλιά, σαν υποβοηθούμενο μέλος στη θέση ενός συμβούλου, εκείνος δεν την αποδέχτηκε.[64] Όμως αυτή η συνεχής αρνητικότητά του, λειτούργησε καταλυτικά στη σταδιακή επίρριψη ευθυνών εναντίον του, σχετικά με την καθυστέρηση εξέλιξης του ελληνικού ζητήματος, το οποίο όμως οφειλόταν σε απόλυτο βαθμό στην αναποφασιστικότητα των Συμμάχων.

Στον αντίποδα των βρετανικών απόψεων βρέθηκαν οι Γάλλοι και οι Ρώσοι, υπέρμαχοι της δημιουργίας ενός ισχυρού ελληνικού κράτους, με αυξημένα σύνορα και σταθερή οικονομική ενίσχυση. Έπρεπε επομένως, να συνεχιστούν οι προσπάθειες απελευθέρωσης της Στερεάς, τις οποίες έσπευσε να υποστηρίξει η Γαλλική κυβέρνηση, με την συμβολή του Γάλλου αξιωματικού Fabvier, ως επικεφαλής των νέων στρατιωτικών επιχειρήσεων. Εκείνος είχε ήδη προτείνει από το 1828, μια ουσιαστική αναδιοργάνωση των ελληνικών στρατευμάτων, προκειμένου ακόμα και μετά την αποχώρηση των Γάλλων στρατιωτών, η Πελοπόννησος να διατηρήσει την ευταξία και την ακεραιότητά της.[65] Αυτό το αυξημένο ενδιαφέρον για την οργάνωση του ελληνικού στρατού, έκρυβε την επιθυμία τους για τον έλεγχο της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης της χώρας, όπως και για τη διαμόρφωση θετικών αισθημάτων υπέρ τους.

Η Γαλλική πολιτική, επικεντρώθηκε πιο ενεργά στην προώθηση αποικιακών σχεδίων στο Μοριά, θέλοντας να αποδυναμώσει την επιρροή των άλλων δύο συμμάχων της και μεθοδικά χρησιμοποίησε τα γαλλικά στρατιωτικά σώματα, για την εκδίωξη του Ιμπραήμ. Έπειτα, κατά την παραμονή τους, θα συντελούσαν στην εκπαίδευση και στην αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού, προκειμένου να συνεχιστούν οι επιχειρήσεις για την απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας. Όμως, το σχέδιο τους είχε κατανοηθεί πλήρως από την ελληνική και τη βρετανική κυβέρνηση, αφού όπως διαπιστώθηκε, μέσω του στρατιωτικού προγράμματός τους, θα μπορούσαν να ανακτήσουν την παλιά ηγετική τους θέση στην Ανατολική Μεσόγειο, δημιουργώντας μια άτυπη γαλλική αποικία στην Πελοπόννησο. Ωστόσο οι φιλοδοξίες τους, δύσκολα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, καθώς οι πιέσεις των Βρετανών που επέμεναν στην

[63] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 56.
[64] Παύλος Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 40.
[65] Δέσποινα Θέμελη-Κατηφόρη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια 1828-1831*, Αθήνα 1985, σ. 68.

απομάκρυνσή τους από τα ελληνικά εδάφη, μετά την εκδίωξη του Ιμπραήμ, τους δημιουργούσε πρόβλημα κάνοντάς τους ανήσυχους και βιαστικούς σχετικά με την εξέλιξη των σχεδίων τους.

Υποθετικά αυτές οι στρατιωτικές προτάσεις θα μπορούσαν εύκολα να βρουν αντίκρισμα, μιας και γνώριζαν τις προσωπικές αντιλήψεις του Καποδίστρια για την ύπαρξη ενός ισχυρού και έμπειρου μαχητικού σώματος, προερχόμενο από το εξωτερικό. Ένα τέτοιο στρατιωτικό σώμα θα μπορούσε να συντελέσει αποφασιστικά, στην ένταση των προσπαθειών απελευθέρωσης και των υπόλοιπων οθωμανοκρατούμενων ελληνικών περιοχών.[66] Ωστόσο, απρόσμενα ο Κυβερνήτης απέρριψε αμέσως τις προτάσεις τους, αφού επιθυμούσε την οργάνωση ενός στρατιωτικού σώματος που θα προερχόταν από ουδέτερα κράτη, χωρίς άμεσες σχέσεις με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Προβάλλοντας ως δικαιολογίες, τόσο την ιδιομορφία των ελληνικών στρατευμάτων, όσο και τη δυσαρέσκεια των στρατιωτικών, εξαιτίας του αποκλεισμού της Στερεάς από τις νέες επιχειρήσεις, εκ πρώτης αρνήθηκε τη βοήθεια των Γάλλων. Αυτή η άρνηση βασίστηκε στο ότι δεν επιθυμούσε να δημιουργηθεί ένας στρατός, ο οποίος θα βρισκόταν κάτω από τις εντολές και τον έλεγχο της Γαλλικής κυβέρνησης, αντί της ελληνικής.[67] Εντούτοις, τα εμπόδια που είχε να αντιμετωπίσει, όπως η έλλειψη οικονομικών πόρων, η δυσκολία ανεύρεσης κατάλληλων στρατιωτικών για τη στελέχωση ανώτερων θέσεων και ο οθωμανικός κίνδυνος, μετρίασαν τις φιλοδοξίες του και τελικώς περιορίστηκε στη χρησιμοποίηση Γάλλων αξιωματικών.[68]

Είναι αλήθεια πως κατά τη διάρκεια της Καποδιστριακής διακυβέρνησης, η προσπάθεια απελευθέρωσης και της Στερεάς Ελλάδας παράμεινε αμείωτη, γι' αυτό οποιαδήποτε ευκαιρία σχετικά με το ζήτημα, θα έπρεπε να εκμεταλλευτεί άμεσα. Πολύ σύντομα η Συνδιάσκεψη των αντιπρέσβεων νομιμοποίησε την αποστολή γαλλικών στρατευμάτων στον Μοριά, για την άμεση απώθηση του Οθωμανικού κινδύνου. Έτσι, η γαλλική δραστηριότητα αρχίζει να γίνεται πιο ενεργή. Η Γαλλία πρόβαλε, παράλληλα, την αξίωση η Ελλάδα να επεκταθεί και να αποκτήσει μεγαλύτερη δύναμη και αυτονομία, φοβούμενη και εκείνη τη ρωσική επιρροή στη χώρα. Οι σκέψεις των Γάλλων όπως πληροφορούμαστε και από τις γαλλικές πηγές, επικεντρώθηκαν στο ενδεχόμενο πως τα τόσο περιορισμένα εδάφη που θα αποδιδόταν στην Ελλάδα θα την

[66] Παύλος Πετρίδης, *Η διπλωματική δράσις του Ι. Καποδίστρια 1814-1831*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 179.

[67] Ιωάννης Καποδίστριας, *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* Καποδίστριας προς La Ferronays, 3 Ιανουαρίου 1829, τ. Β΄, Αθήνα 1841, σ. 370-347 και στο ίδιο, Καποδίστριας προς Heideck, 12 Ιαν. 1829, σ. 381-384.

[68] Δέσποινα Κατηφόρη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια, ό. π.*, σ. 48-49.

καθιστούσαν, επί της ουσίας, ένα μεγάλο νησί, όπως εκείνα του Ιονίου και επομένως με την πάροδο του χρόνου, υπήρχαν πιθανότητες να περιέλθει στην κυριαρχία της Βρετανίας.[69]

Από τη μεριά της η Βρετανική κυβέρνηση, προσπαθούσε να επιβάλει τις απόψεις της στη Συμμαχία, με κάθε κόστος, ενώ η αρνητική της στάση απέναντι στους Έλληνες και κυρίως προς την ελληνική κυβέρνηση, έκανε αντιληπτό, πως αυτή η ανταγωνιστικότητα και εχθρότητά της, δυσχέραιναν το έργο του Κυβερνήτη και την επίλυση του ζητήματος. Όπως υποστήριξε ο Ρώσος διπλωμάτης Nesselrode, η τόσο έντονη επιμονή των Δυτικών χωρών να εφαρμόσουν τους όρους της συνθήκης του Λονδίνου, παρά τις ελληνικές αντιρρήσεις, αποτελούσε μία προσπάθεια υποβίβασης της χώρας σε αποικία. Παράλληλα, αντικατόπτριζε τις επιδιώξεις τους σχετικά με την Ελλάδα, την οποία ήθελαν να μετατρέψουν σε δορυφόρο που θα περιστρεφόταν, είτε γύρω από τα βρετανικά, είτε γύρω από τα γαλλικά συμφέροντα.[70] Εξάλλου ο ίδιος, αμφισβητούσε πάντα τις ανυστερόβουλες προθέσεις τους και την ανιδιοτελή θέλησή τους να προσφέρουν προστασία σε μικρά αδύναμα κράτη, όπως και οικονομική στήριξη, η οποία αναπόφευκτα τα οδηγούσε, σε εθνική υποτέλεια.[71]

Λίγο καιρό αργότερα, μετά και το ξέσπασμα του ρωσοτουρκικού πολέμου, οι αντιθετικές τάσεις έκαναν πιο έντονη την παρουσία τους και οι γαλλικές προσπάθειες εντάθηκαν. Με αφορμή το γεγονός αυτό οργανώθηκε στρατιωτική επιχείρηση εκ μέρους των Γάλλων για να βοηθήσουν τους Έλληνες στην Πελοπόννησο, στην οποία οι Βρετανοί αρνήθηκαν να συμμετάσχουν. Αυτή η σταθερή επιμονή των Γάλλων να βοηθήσουν τη χώρα, φανέρωνε τη βαθιά και κρυφή επιθυμία τους, για την απόκτηση ενός στρατιωτικού ερείσματος, αντίστοιχου μ' εκείνου των Επτανήσων, που τα κατείχαν οι Άγγλοι.[72]

Η αποστολή ξένων αξιωματικών, όπως του Γάλλου στρατηγού Maison, θα συντελούσε στην ανάπτυξη της γαλλικής δραστηριότητας στην περιοχή, καθώς θα έρχονταν σε πιο στενή επαφή με τον γηγενή πληθυσμό, ενώ η εισχώρησή τους στις στρατιωτικές υπηρεσίες της χώρας, θα τους βοηθούσε να οργανώσουν μια σταθερή στρατιωτική βάση στην Ελλάδα. Το γαλλικό σχέδιο, αν ήταν και δύσκολο συνοψιζόταν στα εξής· η παρουσία του Fabvier θα προωθούσε την άφιξη, ίσως και τη μόνιμη εγκατάσταση των Γάλλων στρατιωτών στην περιοχή, οι οποίοι θα

[69] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη, ό. π.*, σ. 61.
[70] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του Ελληνικού κράτους,* Αθήνα 1981, σ. 57.
[71] Νίκος Ψυρούκης, *Η Νεοελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα 1983, σ. 80.
[72] Δέσποινα Θέμελη-Κατηφόρη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα, ό. π.*, σ. 96.

χρησιμοποιούνταν για την οργάνωση, την εκπαίδευση και τη συντήρηση του ελληνικού στρατού, ακόμα και μετά το τέλος του πολέμου.[73]

Ο Τσάρος δεν φαινόταν ότι προωθούσε κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο, αφού δεν εναντιώθηκε ποτέ, ούτε στην οικονομική, ούτε και στρατιωτική ενίσχυση των Ελλήνων. Συνέχισε να παρέχει οικονομική βοήθεια καθ' όλη τη διάρκεια της Καποδιστριακής διακυβέρνησης, γνωρίζοντας τις πιέσεις που δεχόταν από τους Βρετανούς, για ματαίωση των εχθροπραξιών στη Στερεά, οι οποίες θα μπορούσαν να επιφέρουν αναστάτωση και εσωτερική αταξία στη χώρα. Γνώριζε, πως αυτές οι αναταραχές υπέσκαπταν σοβαρά τη σταθεροποίηση της ελληνικής κυβέρνησης, ωστόσο δεν θα μπορούσε να θυσιάσει τις φιλικές του σχέσεις με τους Βρετανούς για χάρη των Ελλήνων.

Σταδιακά από το 1829, λόγω των αυξανόμενων αντιθετικών τάσεων και κυρίως λόγω της ανταγωνιστικότητας μεταξύ Καποδίστρια και Βρετανών, θα αρχίσει η οργάνωση και η συσπείρωση ενός μεγάλου αριθμού ατόμων εναντίον του, προερχόμενων είτε από το εξωτερικό, είτε από το εσωτερικό. Από τα πρώτα παραδείγματα θεωρούνται ο Βρετανός στρατηγός Church, τον οποίο ο Καποδίστριας θεωρούσε μη ικανό να ηγηθεί των ελληνικών στρατευμάτων και ο Γάλλος στρατηγός Fabvier, με τον οποίο είχε αναπτύξει ένα οξύ ανταγωνισμό.[74] Πολύ γρήγορα, αυτή η ανταγωνιστικότητα επεκτάθηκε πιο έκδηλα στους στρατιωτικούς και ναυτικούς διοικητές των ξένων χωρών, που προσπαθούσαν να κερδίσουν την εύνοια της ελληνικής κυβέρνησης, ενώ τις περισσότερες φορές βρίσκονταν σε διάσταση απόψεων.

Πιο συγκεκριμένα, μετά την αποτυχημένη στρατιωτική επιχείρηση της Χίου, η κοινή γνώμη στην Ελλάδα είχε μεταβάλει τα αισθήματα και τη γνώμη της για τον Fabvier, με αποτέλεσμα το

---

[73] F.O. 32, F.O. 32/4(α)/31(76), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιαν. 5/17.

«*Colonel Fabvier informed the President that the French Gov. is disponed to leave a group/team of two or three thousand men in Greece under his command offer*». *(Ο Συνταγματάρχης Φαβιέρ ενημέρωσε τον Πρόεδρο ότι η Γαλλική Κυβέρνηση διατίθεται να αφήσει μια ομάδα δύο ή τριών χιλιάδων ανδρών στην Ελλάδα υπό τις διαταγές της διοίκησής του).*

«He wishes and indeed all the Greeks wish, to helps some foreign troops in the Morea, but Colonel Fabvier is the last man he would selected to command them». (Επιθυμεί και μάλιστα όλοι οι Έλληνες επιθυμούν, να βοηθήσουν κάποια ξένα στρατεύματα στο Μοριά, αλλά ο συνταγματάρχης Φαβιέρ είναι ο τελευταίος άνθρωπος που θα επέλεγε για να τα διοικήσει).

[74] F.O. 32, F.O. 32/4(α)/31(76), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιαν. 5/17.

«General Church, who is at the head of the remains of an army of irregulars in Western Greece with empty tittle of Generalissimo has never stood very high in the opinion of Count Capodistrias». (Ο στρατηγός Τσώρτς, ο οποίος είναι επικεφαλής των υπολειμμάτων ενός στρατού άτακτων στη Δυτική Ελλάδα με άδειο τίτλο του Στρατηγού δεν στάθηκε ποτέ πολύ ψηλά στη γνώμη του κόμη Καποδίστρια).

«Colonel Fabvier is in bad terms with all these officers. The language he held before his departure was not calculated to gain the great will of Count Capodistrias». (Ο συνταγματάρχης Φαβιέρ έχει κακές σχέσεις με όλους αυτούς τους αξιωματικούς. Η συζήτηση που έκανε πριν από την αναχώρησή του δεν ήταν ικανή να κερδίσει τη μεγάλη θέληση του κόμη Καποδίστρια).

κλίμα να γίνει εκρηκτικό και επιθετικό εναντίον της Γαλλίας. Αυτό αποτέλεσε έναν από τους βασικούς λόγους, για τον οποίο ο Καποδίστριας δεν επιθυμούσε ούτε τον διορισμό, ούτε και την εγκατάσταση του Γάλλου στρατηγού στην Ελλάδα, γι' αυτό προσπαθούσε μέσω προσχημάτων να την αναβάλει ή να την καθυστερήσει, όσο το δυνατόν περισσότερο, για να μην διαταραχθούν οι σχέσεις των δύο χωρών *«On the other hand he fears that, by rejecting him, he may offend France» (Από την άλλη πλευρά φοβάται ότι, απορρίπτοντάς τον, μπορεί να προσβάλλει τη Γαλλία).*[75]

Τελικά, η προσωπική τους αντιπάθεια στάθηκε η αφορμή για να μην γίνει δεκτός ο διορισμός του, ωστόσο η γαλλική κυβέρνηση παρέμεινε θετική στην παροχή γενικότερης οικονομικής ενίσχυσης και κυρίως για τη λειτουργία στρατιωτικής σχολής στο Ναύπλιο.[76] Παρά τις αντιρρήσεις των Γάλλων για το στρατιωτικό σύστημα που είχε υιοθετήσει ο Καποδίστριας, ο στρατηγός Maison, τόνισε με έμφαση, πως ήταν απαραίτητος για τη διατήρηση της τάξης και της ησυχίας στη χώρα και ότι παρά τις αντιδράσεις, ήταν απαραίτητο να παραμείνει στη θέση του.[77] Έτσι, όσο διάστημα παρέμεινε στην εξουσία ο Κυβερνήτης, το ζήτημα του αποικισμού της χώρας από Γάλλους δεν μπόρεσε να προωθηθεί ικανοποιητικά. Οι μετέπειτα εσωτερικές εντάσεις που αντιμετώπισε το κράτος, αποσόβησαν εντελώς τον κίνδυνο. Λίγα χρόνια αργότερα, όταν ξανατέθηκε αυτό το ζήτημα, η δολοφονία του Καποδίστρια λειτούργησε ως τελικό εμπόδιο στα σχέδια τους και έτσι εγκαταλείφθηκαν οριστικά.

Εντούτοις, σταδιακά οι πολιτικές της Γαλλίας και της Βρετανίας ταυτίστηκαν, εξαιτίας της αρνητικότητας του Καποδίστρια απέναντί τους, που συνοψίστηκε στον φόβο συνεργασίας του με τη Ρωσία. Ήταν μάλλον βέβαιος πως μέσα σ' ένα τόσο ρευστό περιβάλλον, οι έντονες προστριβές με μια ξένη Δύναμη θα μπορούσαν να πλήξουν την προσωπική του πολιτική,[78] αλλά και να επηρεάσουν αρνητικά την τροπή των γεγονότων. Γι' αυτό, αμέσως μετά την ανάληψη του

---

[75] F.O. 32, F.O. 32/4(α)/31(76), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιαν. 5/17.
«He has declined to give Colonel Fabvier a decided answer until he shall receive an official notification of the definite arrangements to be adopted with respect to Greece». (Αρνήθηκε να δώσει σαφή απάντηση στον συνταγματάρχη Φαβιέρο μέχρι να λάβει επίσημη γνωστοποίηση των οριστικών ρυθμίσεων που θα υιοθετηθούν σε σχέση με την Ελλάδα).

[76] F.O. 32/4(α)/58(79) - 4/12, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 80.

[77] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 88.

[78] «Η έντονη ανάμειξή των ξένων και συγκριμένα των Γάλλων, είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα εχθρικό κλίμα εναντίον του, σε συνεργασία πάντοτε με την εγχώρια αντιπολίτευση. Βασικός πρωταγωνιστής της γαλλικής αντιπολίτευσης ήταν ο αρχηγός του γαλλικού στρατεύματος Fabvier, ο οποίος λόγω της έντονης επιθετικότητας και εχθρότητάς του εναντίον του, αναγκάστηκε να ανακληθεί από τη γαλλική κυβέρνηση και να εγκαταλείψει τη χώρα. Ήταν βέβαιος για τη μελλοντική και εκ νέου επιστροφή του, λόγω των ισχυρών πελατειακών σχέσεων που είχε αναπτύξει με τους Έλληνες οπλαρχηγούς κυρίως τους Ρουμελιώτες, οι οποίοι σίγουρα θα τάσσονταν υπέρ του παρέχοντάς του, την απαραίτητη στήριξη».

αξιώματός του, είχε θέσει ως προτεραιότητα μεγάλης σημασίας τη διατήρηση ίσων αποστάσεων από όλες τις Δυνάμεις,[79] κάτι το οποίο του αναγνώρισαν και αρκετοί πολιτικοί του αντίπαλοι, όπως ο Τρικούπης.[80]

Παράλληλα, οι κυβερνητικές διπλωματικές προσπάθειες συνεχίζονταν με επιμέλεια και οξύτητα, δημιουργώντας δυσφορία στη Βρετανία. Το ίδιο διάστημα, άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, μερικές φήμες, που σχετίζονταν με τον Καποδίστρια και στρέφονταν εναντίον του, κατηγορώντας τον για ραδιούργα συμπεριφορά. Οι φήμες σχετίζονταν με την ύπαρξη πρακτόρων, που προέρχονταν και κατευθύνονταν από την ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό την αύξηση της δυσαρέσκειας των Επτανήσιων κατοίκων εναντίον της Βρετανίας.[81] Όπως είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, ήδη από το 1828 αρκετά επιφανή πρόσωπα της Πελοποννήσου, όπως ο Ζαΐμης, διατηρούσαν αλληλογραφία με τους βρετανικούς πολιτικούς κύκλους, ακόμα και με τον Ύπατο Αρμοστή των Ιονίων νήσων, Adam· του είχαν γνωστοποιήσει τις υποτιθέμενες ραδιούργες ενέργειες του Καποδίστρια, και του ζητούσαν άμεση στήριξη, ώστε να αναβληθεί η επικειμένη Εθνοσυνέλευση, στην οποία έμελλε να επικρατήσουν οι ρωσόφιλοι.

Ο Adam διατηρούσε τις επιφυλάξεις του για τον Κερκυραίο πολιτικό και πάντοτε είχε στη σκέψη του το ενδεχόμενο μιας πιθανής ένωσης των Επτανήσων με την Ελλάδα, αλλά και την πιθανότητα αποδυνάμωσης της αγγλικής φατρίας, λόγω της ύπαρξης του Καποδίστρια.[82] Η πιθανότητα έκρηξης μιας επανάστασης στα Επτάνησα, λόγω της προηγούμενης ισχυρής σχέσης του με εκείνα, ήταν πιο επιθυμητή από ποτέ και έτσι ήταν εύκολο να παρασυρθεί ή να ασπαστεί γνώμες που πυροδοτούσαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Για τον λόγο αυτό, διατηρούσε διαρκή και σταθερή επικοινωνία με τον Dawkins, ενώ πάντοτε βρίσκονταν σε σύμπνοια απόψεων. Ο τελευταίος υποστήριζε, πως ο Έλληνας πολιτικός ήταν διατεθειμένος να κάνει τα πάντα, ώστε να επιτύχει μια απόλυτη σύμπνοια με τις γαλλικές απόψεις και ότι ο απώτερος στόχος του ήταν να ματαιωθούν οι αποφάσεις, που είχαν παρθεί στις

---

[79] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Αθήνα 1996, σ. 175-176.

[80] Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, τ. 4, Αθήνα 1994, σ. 257.

[81] F.O. 32, F.O. 32/3/24 (65), Aberdeen (F.O.) προς Dawkins (Αίγινα) 1829 Μαΐου 4/16.

«Count Capodistrias has indulged in such aspirations, or has given encouragement to the propagation of the rumors to which I allude, with the view of preparing the way to such a change in the political existence». (Ο Κόμης Καποδίστριας έχει επιδοθεί σε τέτοιες φιλοδοξίες, ή έχει ενθαρρύνει τη διάδοση τέτοιων φημών στις οποίες αναφέρομαι, με σκοπό να προετοιμάσει το έδαφος για μια τέτοια αλλαγή στην πολιτική κατάσταση).

[82] David Fleming, *John Capodistrias and the Conference of London (1828-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 67-69.

Συνδιασκέψεις από την Αγγλία. Ωστόσο το γενικό κλίμα καχυποψίας συμπαρέσυρε και τη Γαλλία, η οποία δεν δίστασε να διαμαρτυρηθεί στον αντιπρέσβυ της Ρωσίας, κόμη Βούλγαρη, πως σε συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση, σκόπευαν να δημιουργήσουν από κοινού κλίμα αναταραχής στα Επτάνησα.[83]

Σύμφωνα με τον Dawkins, για να υπάρξει ηρεμία και ειρήνη στην Ελλάδα, θα έπρεπε τάχιστα να απομακρυνθεί ο Καποδίστριας από την εξουσία, διότι εξαιτίας του οι Βρετανοί είχαν χάσει την επιρροή και τη δημοτικότητά τους πάνω στον ελληνικό λαό, που απολάμβαναν για χρόνια.[84] Παράλληλα, ο Adam δεν δίστασε να ζητήσει την άμεση εφαρμογή προληπτικών μέτρων, προκειμένου να μην υπάρξει καμία πιθανότητα συνένωσης και επανάστασης, αλλά ούτε και μετάβασης Επτανησίων πολιτών στην ελληνική επικράτεια. Τέλος, τάχθηκε υπέρ της πρότασης, που αφορούσε την εγκατάσταση Άγγλων πρακτόρων στην Ελλάδα, όπως του George Lee, για να παρακολουθούνται οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις.[85]

Σε μία εμπιστευτική αλληλογραφία μεταξύ του Adam και του αποικιακού γραφείου της Βρετανίας, ο Βρετανός αξιωματικός Murray αναφέρθηκε στα αισθήματα του Καποδίστρια προς την Αγγλία και τα οποία κρίθηκαν ως ανησυχητικά, *«In G. Murray in possession of the state of Capodistrias feelings towards England. We may fairly conclude that in his present state of excitement He will more than ever attempt to give us uneasiness here. Lean only say that my best replace shall be exerted to follow at his intrigues to prevent them produce» (Στην κατοχή του κ. Μάρεϊ βρίσκονται τα αισθήματα του Καποδίστρια προς την Αγγλία. Εμείς ίσως μπορούμε δίκαια να συμπεράνουμε πως στην παρούσα κατάσταση ενθουσιασμού Εκείνος θα προσπαθήσει περισσότερο από ποτέ να μας προκαλέσει ανησυχία εδώ. Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι θα προσπαθήσω να παρακολουθήσω τις δολοπλοκίες του για να τις αποτρέψω).*[86]

Παράλληλα, αναφέρθηκε στην προσπάθεια του Κυβερνήτη, να εκμεταλλευτεί το ενδεχόμενο ξεσπάσματος μιας ταραχώδους κίνησης στα νησιά του Ιονίου και μέσω εκείνης θα προσπαθούσε

[83] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 140.

[84] F.O 32/7/124 (19). Dawkins (Αίγινα) προς Adam (Κέρκυραν), 1829 Μαΐου. 10/22.

«C. Capodistrias is now resolved to play a desperate game with the conviction that for our measures are not approved by France. If Greece is to be pacified he must be removed, and if he is not removed quickly it will required a very strong power to eject him, for we are now suspected and unpopular even among the best Greeks». (Ο Κόμης Καποδίστριας είναι πλέον αποφασισμένος να παίξει ένα απελπισμένο παιχνίδι με την πεποίθηση ότι τα μέτρα δεν είναι αποδεχτά από τη Γαλλία. Εάν η Ελλάδα πρόκειται να ειρηνεύσει τότε εκείνος πρέπει να απομακρυνθεί και εάν δεν απομακρυνθεί γρήγορα τότε θα χρειαστεί μια πολύ ισχυρή δύναμη για να τον εκδιώξει, ενώ τώρα βρισκόμαστε ύποπτοι και αντιδημοφιλείς ακόμα και μεταξύ των καλύτερων Ελλήνων).

[85] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 57-58.

[86] F.O. 32, F.O. 32/7/126 (19), Adam (Κέρκυρα) προς Hay (Colonial Office) 1829 Μαΐου 18/30.

να προκαλέσει μια γενικευμένη επανάσταση. Ο φόβος ωστόσο των Βρετανών ήταν ορατός ήδη από το 1821, αφού οι ενέργειες των Επτανησίων για την ενίσχυση της Επανάστασης, είχαν ήδη επικριθεί έντονα από τον δεσποτικό τότε Ύπατο Αρμοστή των νησιών, Maitland. Ο ίδιος, αντιμετώπισε την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης με εντελώς ανθελληνικά αισθήματα, με τους περισσότερους Επτανησίους, να υφίστανται διώξεις, δημεύσεις περιουσιών και εξορίες, εξαιτίας της συμμετοχής τους σ' αυτή. Αναμενόμενα η αποικιακή πολιτική που είχε υιοθετήσει η Βρετανία, δημιουργούσε μίσος προς καθετί ριζοσπαστικό και σύντομα οι σχέσεις αυτών των στοιχείων με τη βρετανική κυβέρνηση πήραν τη μορφή ανοιχτή ρήξης και επανάστασης,[87] όπως συνέβη και αργότερα με τους αγώνες των Ριζοσπαστών.[88]

Όμως, αυτή η έντονη επιθυμία της Αγγλίας για απομάκρυνση του Κυβερνήτη από το αξίωμά του, συνοδεύτηκε και από τον ενδεχόμενο κίνδυνο επιστροφής επικίνδυνων ανδρών στα Ιόνια νησιά, οι οποίοι θεωρητικά είχαν ακολουθήσει τον Καποδίστρια και χαρακτηρίζονταν ως τυχοδιώκτες. Με τέτοια προοπτική, σίγουρα θα δημιουργούσε πρόβλημα στην αγγλική διοίκηση στα νησιά και φυσικά θα ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστεί. Τις παραπάνω απόψεις στήριξαν και αρκετοί Γάλλοι αξιωματικοί, με εξαίρεση τον στρατηγό Maison, ο οποίος φέρεται πως τασσόταν υπέρ του Κυβερνήτη, όπως και των ικανοτήτων του να διοικήσει τη χώρα.[89]

Άμεσα οι βρετανικές ενέργειες εντάθηκαν, αφού οι ελληνικές υποθέσεις έχρηζαν άμεσης αντιμετώπισης γιατί υπήρχε ο ενδόμυχος φόβος πως ο Καποδίστριας θα στεκόταν εμπόδιο στις προσπάθειές τους. Έτσι ξεκίνησαν άμεσα έρευνες για τις φήμες που κυκλοφορούσαν, με στόχο

---

[87] Ε. Κούκου, *Ιστορία των Επτανήσων από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία: πρώτες διπλωματικές ενέργειες του Ιωάννου Α. Καποδίστρια*, Αθήνα 1999, σ. 220.

[88] *«Το Ριζοσπαστικό κίνημα/κόμμα θα κάνει την εμφάνισή του στα 1848, ως άμεση επιρροή της ελληνικής επανάστασης για την απόκτηση πολιτικής έκφρασης, μετά από μια μακρόχρονη περίοδο εσωτερικών ζυμώσεων σ' όλα τα νησιά του Ιονίου, με εκρήξεις τοπικού χαρακτήρα. Σκοπός των ριζοσπαστών ήταν κατά βάση η ένωση με την Ελλάδα, αλλά και η οικοδόμηση μιας δίκαιης και ελεύθερης κοινωνίας, επηρεασμένοι και συμπορευόμενοι με τα υπόλοιπα ιδεολογικά κινήματα της Ευρώπης».*

[89] F.O. 32, F.O. 32/7/126 (19), Adam (Κέρκυρα) προς Hay (Colonial Office) 1829 Μαΐου 18/30.

«I have anticipated that would sooner or later be the effect of his Gov. of Greece. One of the effect of his(..) will be the return of all those discontented adventuress from these Islands who have preceded accompanied, or followed the President of Greece the will be troublesome but hardly dangerous if he be removed». (Έχω προβλέψει πως αργά ή γρήγορα αυτό θα ήταν το αποτέλεσμα της Κυβέρνησής του στην Ελλάδα. Ένα από τα αποτελέσματα θα είναι η επιστροφή όλων εκείνων των δυσαρεστημένων τυχοδιωκτών από τις περιπέτειες τους που προηγήθηκαν στα νησιά του Ιονίου συνοδεύοντας, ή ακολουθώντας τον Πρόεδρο της Ελλάδας, ο οποίος θα είναι ενοχλητικός αλλά ελάχιστα επικίνδυνος αν απομακρυνθεί).

«No other man can govern Greece for years.. I know not what wight this opinion may have in France. I believe it to be quite at variance with that of Guilleminot and De Ringy, but at any rate it ought to be counteracted with the French Government». (Κανένας άλλος άνθρωπος δεν μπορεί να κυβερνήσει την Ελλάδα για χρόνια... Δεν ξέρω τι ισχύ μπορεί να έχει αυτή η άποψη στη Γαλλία. Πιστεύω ότι είναι αρκετά αντίθετη με εκείνη του Γκιγιεμινό και του Ντε Ρινί, αλλά σε κάθε περίπτωση θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί από τη Γαλλική Κυβέρνηση).

τον εντοπισμό του ατόμου που τις διέδιδε αλλά και για πιθανή ανάμειξη του Κυβερνήτη σ' αυτές. Οι απόψεις του Βρετανού αντιπρέσβυ ήταν ήδη διαμορφωμένες, ενώ δεν είχε διαστάσει να τις εκφράσει. Από τα συγκεντρωμένα και σωζόμενα στοιχεία αποδεικνύεται, πως δεν υπήρχε καμία αξιόλογη κατηγορία ή πληροφορία που να τον καθιστούσε ένοχο, ή τουλάχιστον να φανερώνει έστω και μια υποτυπώδη συμμετοχή του, σε τέτοιου είδους κινήματα.

Εντούτοις, μέσα από μία σχετική επιστολή του Dawkins, μαθαίνουμε πως ο ίδιος, φέρεται να διατηρούσε αλληλογραφία με το πρόσωπο εκείνο που διέδιδε τις συνωμοτικές φήμες *«Since the month of February I have been correspondence with the person in whom I believe those rumors chiefly originated, and I have regularly sent copies of his letters to the Lord High Commissioner of the Ionian Islands» (Από τον μήνα Φεβρουάριο έχω αλληλογραφία με το πρόσωπο από το οποίο πιστεύω ότι προέρχονται κυρίως αυτές οι φήμες, και στέλνω τακτικά αντίγραφα των επιστολών του στον Λόρδο Ύπατο Αρμοστή των Ιονίων Νήσων)*.[90]

Οι βολές εναντίον του συνεχίστηκαν αμείωτες, ωστόσο και εκείνος αναφέρθηκε πολλές φορές στην ύπαρξη αντίστοιχων ραδιούργων στη χώρα, χωρίς όμως να στοχοποιήσει πρόσωπα ή χώρες μεμονωμένα, για να μην δημιουργηθεί διπλωματικό ζήτημα. Παρόλα αυτά, η βρετανική κυβέρνηση πίεζε συνεχώς τον Καποδίστρια να δώσει άμεσες διευκρινήσεις σχετικά με αυτό το ζήτημα, υπονοώντας πως οι καταγγελίες του πρώτον ήταν αβάσιμες και, δεύτερον, αναφέρονταν ως επί το πλείστον στους Βρετανούς υπηκόους, ενώ λόγω της προσωπικής του αποτυχίας, προσπαθούσε να επιρρίψει τις ευθύνες στους ξένους.[91]

Από τη συμπεριφορά των Συμμάχων αποδεικνυόταν πως η Ελλάδα, δεν αντιμετωπιζόταν ως ισότιμος σύμμαχος, μετά και την απομόνωση που βίωνε εξαιτίας της αποκοπής της από κάθε διπλωματική ενέργεια, λόγω του Καποδίστρια. Η απομόνωση αυτή κρινόταν ως απόλυτα άδικη και, συν τοις άλλοις, παρουσίαζε τον Κυβερνήτη ως εντελώς ανίσχυρο μπρος στον ελληνικό λαό, λόγω της απαξιωτικής συμπεριφοράς απέναντί του. Μετά από μια τέτοια αντιμετώπιση ήταν πλέον βέβαιο πως οι Βρετανοί άφηναν να υπονοηθεί, πως ήταν ακατάλληλος για να επιληφθεί των ζητημάτων της χώρας του, ενώ παρουσίαζαν την Ελλάδα ως μη ικανή να ενταχθεί στην οικογένεια των ελεύθερων ευρωπαϊκών κρατών.[92]

---

[90] F.O. 32, F.O. 32/5/18(19), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 10/22.

[91] F.O. 32/10/4 (65) - 10/3, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 217-218 και βλ. επίσης, F.O. 32/10/36 (69) - 10/7, σ. 221.

[92] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…*, *ό. π.*, σ. 166.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης για την πολιτική των Βρετανών ενδυναμώθηκε περισσότερο, μετά και το τέλος του νικηφόρου για τη Ρωσία πολέμου με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που μείωνε τη δυνατότητά της να κυριαρχήσει στην περιοχή, ενώ στον αντίποδα οι Γάλλοι στην Πελοπόννησο κέρδιζαν συνεχώς έδαφος. Έτσι, ως αντίβαρο η Βρετανία επιδόθηκε σ' έναν αγώνα αύξησης της επιρροής της στους Έλληνες, μεταστρέφοντας εκ νέου την πολιτική της, ενώ στράφηκε κατά των Γάλλων για να τους εξαναγκάσει να εγκαταλείψουν τα φιλόδοξα σχέδιά τους στον Μοριά και να τηρηθούν οι όροι της Συνθήκης. Όμως η πίεση που τους ασκήθηκε, είχε ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση των γαλλικών προσπαθειών, προκειμένου να προλάβουν να γίνουν αρεστοί στην ελληνική κυβέρνηση, η οποία παρέμενε σταθερά αρνητική σε μια τέτοια προοπτική. Εάν η βρετανική πολιτική δεν έβρισκε έναν τρόπο να ανακόψει την επιρροή των αντίπαλων δύο χωρών, τότε δεν θα είχε πιθανότητες επιβίωσης και επικράτησης μέσα στη Συμμαχία.

Ανησυχούσε σοβαρά για τις φιλικές σχέσεις της Ελλάδας με τη Γαλλία και τη Ρωσία, οι οποίες έδειχναν σχετική εύνοια, στηρίζοντας οικονομικά τη χώρα. Μολαταύτα κατόρθωσε να τις επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό, ώστε να συναινέσουν στη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους υπό την κυριαρχία ενός χριστιανού μονάρχη, φόρου υποτελές του Σουλτάνου, με περιορισμένα σύνορα, ενώ παράλληλα θα έπρεπε να παύσουν οι εχθροπραξίες μεταξύ των δύο χωρών και να αρθεί ο θαλάσσιος αποκλεισμός, κυρίως στη Στερεά Ελλάδα.[93] Με βάση τις παραπάνω αποφάσεις, φάνηκε πως η Βρετανία διατηρούσε ακόμα την πρωτοκαθεδρία στο ελληνικό ζήτημα και ότι οι επιθυμίες του ελληνικού λαού δεν λαμβάνονταν υπόψιν.

Τα γεγονότα αυτά προκάλεσαν εσωτερικές ζυμώσεις και απογοήτευση, ενώ βασικός υπαίτιος θεωρήθηκε ο Καποδίστριας. Ο ίδιος δεν πτοήθηκε από τις κατηγορίες και σε υπόμνημά του[94] εξέφρασε ξανά τα παράπονά του, ζητώντας μια νέα οικονομική ενίσχυση, την οποία απέρριψαν οι Βρετανοί. Παράλληλα, αρνήθηκε να υπακούσει στις εντολές του Dawkins περί άμεσης αποχώρησης των ελληνικών στρατευμάτων από τις Οθωμανικές επαρχίες και συνέχισε να υπεραμύνεται των εθνικών συμφερόντων της χώρας.[95]

---

[93] Παύλος Καρολίδης, *Σύγχρονος ιστορία των Ελλήνων και των λοιπών λαών της Ανατολής από 1821 μέχρι 1921*, τ. Α΄(1821-1832), Αθήνα 1922, σ. 404.

[94] Ιωάννης Καποδίστριας, *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* Υπόμνημα, 18 Μαΐου 1829, τ. Γ΄, Αθήνα 1842, σ. 116-119.

[95] F.O. 32/4(β)/197(6)- 4/33, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 91-92.

Η υπογραφή της Συνθήκης της Ανδριανούπολης το 1829, θεωρήθηκε σωτήρια για την Ελλάδα, αφού ο Σουλτάνος αναγκάστηκε να συναινέσει στις επιταγές του Τσάρου και της Συνδιάσκεψης, ενώ η αβεβαιότητα ως προς τον εξωτερικό προσανατολισμό του ελληνικού κράτους, ανάγκασε τους Βρετανούς να συμφωνήσουν στην παραχώρηση εγγυήσεων.[96] Από τη στιγμή αυτή το ελληνικό κράτος φάνηκε πιο ασφαλές και ο Καποδίστριας μπορούσε να ελπίζει σε μεγαλύτερα οφέλη, κυρίως στον εδαφικό τομέα. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας, έσπευσε να σχολιάσει αυστηρά τη στάση του Κυβερνήτη, υποστηρίζοντας πως ήθελε να καρπωθεί προσωπικά ένα μέρος της νίκης, για να ισχυροποιήσει τον εαυτό του και να αποδείξει στους Έλληνες, πως μόνο με τις ενέργειες των Ρώσων θα μπορούσε να επιλυθεί οριστικά το ζήτημά τους, *«his excellency takes greatment to himself for having foretold as is needed the case, that the settlement of the Greeks quest on would finally devotes on Russia» (Η Εξοχότητά του παίρνει τα εύσημα για τον εαυτό της επειδή προέβλεψε όπως απαιτείται στην περίπτωση, ότι η διευθέτηση του Ελληνικού ζητήματος εναποτίθεται τελικά στη Ρωσία)*.[97]

Απρόσμενα οι νέες εξελίξεις έδιναν νέα διάσταση στο ελληνικό ζήτημα, αφού πλέον η εξισορρόπηση της Ανατολής, θα επιτυγχανόταν, εάν η Ελλάδα αποκτούσε μεγαλύτερη δύναμη, μιας και ο Σουλτάνος αναμφισβήτητα θα βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία του Τσάρου, σύμφωνα με τον Dawkins, *«It is incontestable that the Sultan will reign by the sufferance of Russia» (Είναι αναμφισβήτητο ότι ο Σουλτάνος θα βασιλεύει υπό την ανοχή της Ρωσίας)*.[98] Η Οθωμανική δύναμη κινδύνευε με άμεση διάλυση και καμία Δύναμη δεν ήταν σε θέση να το εμποδίσει. Τα εδάφη της θα διαμοιράζονταν, είτε μέσω μιας επανάστασης, είτε μεταξύ της Ρωσίας και Γαλλίας, αλλά ενδεχομένως και της Αυστρίας,[99] επομένως μέσα σε τόσο τετελεσμένα γεγονότα, θα ήταν ανούσιο η Βρετανία να παλεύει για την αναστήλωση ή την περίσωσή της.

---

[96] Κατερίνα Γαρδίκα, *Προστασία και εγγυήσεις: στάδια και μύθοι της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης(1821-1920)*

[97] F.O 32, F.O 32/6/82(66), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 12/24.

«that his Excellency does not dissemble to his confidential friend his disappointment as finding the good effect of that Power confirmed to the basis already laid down by the Conference of London». (ότι η Εξοχότητά του δεν υποκρύπτει στον έμπιστο φίλο του την απογοήτευσή του, καθώς διαπιστώνει ότι το καλό αποτέλεσμα της εν λόγω Δύναμης επιβεβαιώνεται στη βάση που έχει ήδη καθοριστεί από τη Διάσκεψη του Λονδίνου).

[98] F.O, 32, F.O 32/7/152(22***)***, Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 19/ Οκτ. 1.

[99] F.O 32, F.O 32/7/152(22***)***, Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 19/ Οκτ. 1.

«what might be continued as the euthanasia of Ottoman Power, it would perhaps be difficult to say; but it may be presumed that the most probable made in Europe must be, either [..] effect of successful revolt, by [..] overwhelming invasion of Russia force, or by a mutual understanding [..] and consequent partition between Russia and Austria». (Τι ίσως θα ακολουθήσει μετά την ευθανασία της Οθ. Αυτοκρατορίας, ίσως θα ήταν δύσκολο να ειπωθεί- Αλλά μπορεί να θεωρηθεί πως το πιθανότερο που έγινε στην Ευρώπη πρέπει να είναι, είτε [..] η επίδραση μιας επιτυχημένης εξέγερσης, από [..] την συντριπτική εισβολή της ρωσικής δύναμης, ή από μια αμοιβαία συνεννόηση [..] και την επακόλουθη κατάτμησή της μεταξύ της Ρωσίας και της Αυστρίας).

Πλέον η σύσταση ελληνικού κράτους παρουσιαζόταν ως ένα ζήτημα μεγίστης σημασίας, συγκρινόμενο με εκείνο των Οθωμανών, προκειμένου να ησυχάσει η Ανατολή. Έτσι με βάση τις υπάρχουσες συνθήκες, θα έπρεπε να γίνει όσο το δυνατόν περισσότερο εκμεταλλεύσιμο, όμως αυτό προϋπόθετε την τοποθέτηση ξένου ηγεμόνα και τον ορισμό των τελικών συνόρων της ελληνικής επικράτειας, τα οποία δεν θα έπρεπε να στρέφονται εναντίον των συμφερόντων της Ευρώπης, *«will defund upon the personal character of the Prince who may be called to the Government, then upon the precise limit of territory to be assigned to the new state. This now become a question of secondary importance; and indeed an expensing frontier might not be adverse to the general interests of Europe». (θα καθοριστεί από τον προσωπικό χαρακτήρα του πρίγκιπα που μπορεί να κληθεί στην κυβέρνηση, και στη συνέχεια από το ακριβές όριο της επικράτειας που θα παραχωρηθεί στο νέο κράτος. Αυτό καθίσταται πλέον ζήτημα δευτερεύουσας σημασίας- και πράγματι, τα εκτεταμένα σύνορα μπορεί να μην είναι κάτι αρνητικό για τα γενικά συμφέροντα της Ευρώπης)*.[100]

Αν και η Οθωμανική Αυτοκρατορία φαινόταν πως ήδη βρισκόταν προς την δύση της, η υποκατάστασή της, εν μέρει, από την Ελλάδα θεωρητικά ήταν αδύνατη, σύμφωνα με τις πολιτικές γνώμες στο Λονδίνο. Μπορεί να είχε υποστηριχθεί η ενίσχυση της Ελλάδας, εντούτοις, τα πράγματα δεν ήταν τόσο απλά, καθώς ναι μεν η Βρετανία ήταν πια υπέρμαχος της ελληνικής ανεξαρτησίας, όμως δεν ήταν διατεθειμένη να παραχωρήσει ευρεία σύνορα, κυρίως προς τα δυτικά. Ο λόγος ήταν η ανησυχία της μήπως γίνει μια σύνδεση με τα Επτάνησα, με αποτέλεσμα την προσάρτησή τους στο ελληνικό κράτος. Επομένως, το καλύτερο δυνατό σενάριο θα ήταν, η ύπαρξη μιας ικανοποιητικής απόστασης ασφαλείας από τα νησιά του Ιονίου, που τότε βρίσκονταν υπό αγγλική κατοχή.[101]

Η ήδη διαμορφωμένη αρνητική άποψη για τον Κυβερνήτη άρχισε να ενδυναμώνεται, διαδραματίζοντας τελικά τον πιο καθοριστικό λόγο, για τον οποίο η Βρετανία από το 1829 και έπειτα θα στραφεί κατάφορα εναντίον της πολιτικής του και του ίδιου προσωπικά. Θεωρητικά ο στόχος του ήταν, η ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος όλων εκείνων των περιοχών στις οποίες κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί, όπως ήταν για παράδειγμα τα Ιόνια νησιά. Αυτή η άποψη συνδυάστηκε μ' έναν ισχυρό αναβρασμό που είχε αναπτυχθεί το ίδιο διάστημα στα νησιά και είχε

[100] F.O, 32, F.O 32/7/152(22*)*, Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 19/ Οκτ. 1. Το παραπάνω αποτελεί υπόμνημα στο οποίο ο Aberdeen δεν γνώριζε ότι είχε ήδη υπογραφεί η Συνθήκη της Αδριανούπολης, καθώς το πληροφορήθηκε λίγες μέρες αργότερα.

[101] Χρήστος Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 138-139.

ενδυναμωθεί μετά το ξέσπασμα της ελληνικής Επανάστασης, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ισχυρού εθνικού φρονήματος εκ μέρους των κατοίκων τους. Ο έκδηλος πατριωτικός αναβρασμός, συμβάδιζε επιτυχημένα και με τον λαϊκό, λόγω του αυστηρού συστήματος διακυβέρνησης που είχε επιβληθεί, παρά την παραχώρηση μιας επίφασης Συντάγματος στους Επτανήσιους. Έτσι η Βρετανία πιέστηκε και ούσα σε δύσκολη θέση, κλήθηκε να τους κατευνάσει και να αποκόψει κάθε επαφή με τους Έλληνες της ηπειρωτικής χώρας.[102]

Μέσα σ' ένα τέτοιο κλίμα, η εδαφική αύξηση της Ελλάδας θα συντελούσε σε μια σίγουρη επανάσταση εκ μέρους των Επτανησίων, για να ενωθούν μαζί της, γεγονός που αναμφισβήτητα δημιουργούσε πολιτικές αντιδράσεις στη Βρετανία. Οι σχετικές φήμες συνέχισαν να διαδίδονται με μεγάλη ταχύτητα, με βασικό πρωταγωνιστή τον Καποδίστρια, ο οποίος σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, κατηγορήθηκε για υποκίνηση εξεγέρσεων στα Επτάνησα, με σκοπό την ένωση τους με την Ελλάδα, και αντίστοιχα την απόσχισή τους από την αγγλική διακυβέρνηση. Όπως ανέφερε ο Aberdeen *«That rumors have recently been industriously circulated not only at Smyrna, but even in the Ionian islands themselves, that an insurrection was about to take place in that Republic» (Πρόσφατα κυκλοφόρησαν επιμελώς φήμες όχι μόνο στη Σμύρνη, αλλά ακόμη και στα ίδια τα Επτάνησα, ότι επρόκειτο να γίνει εξέγερση στη Δημοκρατία αυτή)*.[103]

Ο Καποδίστριας παρά τις διαβεβαιώσεις του, δεν κατόρθωσε να μεταπείσει τους Βρετανούς, ούτε να επηρεάσει και τη στάση τους απέναντι στο ζήτημα των συνόρων. Οι διεθνείς τάσεις και το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που είχαν επικρατήσει, έδωσαν την ευκαιρία στην Αγγλία και στη Ρωσία, να αναμειχθούν με πιο έντονο τρόπο στα ελληνικά ζητήματα, αφού η μια, ως παγκόσμια οικονομική Δύναμη, μπορούσε να ενισχύσει περισσότερο την Ελλάδα, ενώ η άλλη, χρησιμοποιώντας την κοινή θρησκευτική ταυτότητα των δύο χωρών, θέλησε να παρουσιαστεί ως ο μοναδικός ισχυρός προστάτης της. Η ρευστότητα και οι αντιθέσεις των χώρων, δημιούργησαν ένα νέο κύκλο διαπραγματεύσεων και οι συζητήσεις, οδηγήσαν στη σύναψη του Πρωτόκολλου της Ανεξαρτησίας στις 22 Ιαν./ 3 Φεβρ. 1830, με το οποίο άρχισε να διαγράφεται με πιο ευοίωνο τρόπο το μέλλον του ανεξάρτητου πλέον ελληνικού κράτους. Σ' αυτό αναγνωριζόταν η πλήρης

---

[102] Thomas Gordon, *Ιστορία της ελληνικής επανάστασης*, τ. Β΄, βιβλίο Α΄, Φρίξος Βράχας (μτφρ.), Αθήνα 1977, σ. 210-211.

[103] F.O. 32, F.O 32/3/24 (65), Aberdeen (F.O) προς Dawkins (Αίγινα) 1829 Μαΐου 4/16.

«As the Ionian islands are, in the immediate vicinity of Greece, some persons may be (he) found in them who look forward to an ultimate union with the new Greek state as an event not improbable and as calculated to induce to the welfare of the native country». (Καθώς τα Επτάνησα βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με την Ελλάδα, μπορεί να βρεθούν σ' αυτά κάποιοι που προσβλέπουν σε μια τελική ένωση με το νέο ελληνικό κράτος σαν ένα γεγονός που δεν είναι απίθανο και ως υπολογισμένο να επιφέρει την ευημερία της πατρίδας τους).

ανεξαρτησία των Ελλήνων και η κυριαρχία του κράτους σ' όλους τους φορείς, πολιτικούς, διοικητικούς και εμπορικούς, ενώ όσον αφορά το ακανθώδες ζήτημα των συνόρων, εν τέλει το ελληνικό κράτος, επεκτάθηκε έως την γραμμή Αχελώου - Σπερχειού. [104]

Εντούτοις, οι αναπτυσσόμενες αντιπαλότητες για το ελληνικό ζήτημα, που κορυφώθηκαν σταδιακά από 1827 μέχρι το 1832, είχαν σοβαρό αντίκτυπο στις υποθέσεις της χώρας. Οι προσπάθειες της Γαλλίας και της Ρωσίας να μειώσουν τη βρετανική ισχύ, κρίθηκαν αδύνατες, αφού η ναυτικο-εμπορική της επέκταση σ' ολόκληρο το εύρος της περιοχής είχε παγιωθεί αιώνες πριν. Επομένως μονάχα εάν διαλυόταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία, θα μπορούσαν οι Έλληνες να μειώσουν την εμπορική δραστηριότητα των Βρετανών στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία θα έχανε έτσι τα μεγάλη εμπορικά της οφέλη.[105] Από την άλλη η ύπαρξη του ελληνικού κράτους, περιέπλεκε τα πράγματα, αφού θα μπορούσε να στραφεί εναντίον της Αγγλίας, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη νέων φιλόδοξων οικονομικών και ναυτικών δραστηριοτήτων εκ μέρους της. Γι' αυτό κρίθηκε σκόπιμο, κυρίως εκ μέρους της Ρωσίας, να αποφευχθεί μια ενδεχόμενη πιο στενή συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών (Ελλάδας και Αγγλίας), με στόχο την αποτροπή της βαθμιαίας ανάπτυξή της στην περιοχή, μέσω της Ελλάδας.[106]

Σύντομα η Ελλάδα έγινε το μήλο της έριδος, χωρίς αυτό να σημαίνει πως απέκτησε και άμεσα κέρδη απ' αυτή την ανταγωνιστικότητα, αφού ακόμα και η ήττα του Σουλτάνου, δεν επέφερε ιδιαίτερες αλλαγές στα ήδη συμφωνηθέντα Πρωτόκολλα. Εντούτοις, ο ρωσοθωμανικός πόλεμος προξένησε νέες αναταράξεις, πιέζοντας την Αγγλία, η οποία δεν είχε σταθεροποιήσει ακόμα τη θέση της στην Ελλάδα, λόγω του Καποδίστρια. Η Ρωσία εκτόπισε άτυπα και προσωρινά τη Βρετανία, ενώ η Γαλλία προσπάθησε να ανέλθει στην επιφάνεια, δρώντας παρασκηνιακά, ιδιαίτερα στο εσωτερικό της Ελλάδας, ώστε να κερδίσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη του Κυβερνήτη.

Στο εσωτερικό της χώρας, παρά τις πρώτες διπλωματικές αποτυχίες του Καποδίστρια, υπήρχε μια σχετική ηρεμία, η οποία όμως σταδιακά υποχώρησε, λόγω της ύπαρξης του Βρετανού προξένου και σε συνεργασία με το εγχώριο αντιπολιτευτικό στοιχείο, τον πολέμησαν από κοινού. Φαίνεται πως οι απόλυτες διπλωματικές θέσεις του Καποδίστρια, αποτέλεσαν τη βάση αυτών των

[104] Στέφανος Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους, ό. π.*, σ. 283.
[105] Douglas Dakin, *British intelligence of events in Greece 1824-27: a documentary collection*, Αθήνα 1959, σ. 12.
[106] F.R Bridge- R. Buller, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα 1812-1914*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 66.

επιθέσεων, σε συνδυασμό με τις πάγιες αδυναμίες της ελληνικής πραγματικότητας και αναμφίβολα δημιουργήθηκε ένα ισχυρό κλίμα δυσφορίας. Παρά τις δυσανασχετήσεις του Βρετανού και του Γάλλου προξένου, για τους Ρώσους, η ύπαρξη του Καποδίστρια εξασφάλιζε τις απαραίτητες εγγυήσεις για τη μη επικράτηση των ριζοσπαστικών και φιλελεύθερων στοιχείων στην Ελλάδα. Η σταθερή αρωγή και υποστήριξη που του παρείχαν όλο αυτό το διάστημα, ακόμα και κατά τη διάρκεια των Συνδιασκέψεων, ενόχλησαν σοβαρά τη βρετανική κυβέρνηση, η οποία επιθυμούσε μάλλον την εξασθένιση των πολιτικών του Καποδίστρια, παρά στην ενίσχυσή τους, αφού στέκονταν εμπόδιο στις επιδιώξεις τους.

Έτσι, καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησής του, φαίνεται πως διατήρησε αλληλογραφία με τη ρωσική κυβέρνηση, για ζητήματα που αφορούσαν κυρίως την εσωτερική και εξωτερική πολιτική, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ακολουθούσε πιστά τις οδηγίες τους. Βασική επιδίωξή του παρέμενε πάντα η προσπάθεια απόκτησης συνολικής στήριξης, για να μην μετατραπεί η χώρα, σ' ένα μικρό ευρωπαϊκό προτεκτοράτο. Όμως η παρατεταμένη παρουσία των ξένων πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων στη χώρα, είχε σαν αποτέλεσμα να αλλοιωθεί η κυβερνητική πολιτική και ο εγχώριος πληθυσμός να καταστεί εργαλείο τους, αφού ανέπτυξαν πελατειακές σχέσεις μαζί τους, βρίσκοντας στήριξη στις προξενικές εστίες.

Η αντιπολιτευτική κίνηση θα ενταθεί μετά τη χθόνια υποστήριξη των ξένων πρεσβευτών και αντίστοιχα θα ασκηθεί εναντίον του μια άκρατη επικριτική πολιτική, μεταβάλλοντας αναμφίβολα την πολιτική του στάση. Ο Ι. Καποδίστριας στάθηκε φραγμός στις αποικιακές βλέψεις όλων των Μεγάλων Δυνάμεων, γνωρίζοντας σε βάθος τα ευρωπαϊκά επεκτατικά σχέδια, προκαλώντας έτσι επιπλοκές στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ αντιμετώπισε τη συστηματική εχθρική στάση της Βρετανίας, μέσω της προσέγγισης του Τσάρου, αλλά και των λίγων πιστών και σημαντικών οπλαρχηγών, οι οποίοι δεν επηρεάστηκαν από τις φήμες και τις κατηγορίες προς το πρόσωπό του.[107]

[107] Παναγιώτης Ζέπος, «Καποδίστριας», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 31.

Κεφάλαιο 2

Αντιπολίτευση και Μεγάλες Δυνάμεις

Τα γεγονότα στη χώρα κρίνονταν κρίσιμα και οι εξωτερικές προστριβές δημιούργησαν εσωτερικό αναβρασμό. Οι κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις και η επιφυλακτική στάση του Καποδίστρια απέναντι στους ντόπιους αρχηγούς, δημιούργησαν ήδη από το 1828, ένα κλίμα μεγάλων αναταραχών που επικράτησαν σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Ήδη από την άφιξη του Καποδίστρια, αρκετά μέλη της Αντικυβερνητικής επιτροπής, ακολουθώντας μια φατριαστική πολιτική, προσπάθησαν να ματαιώσουν την έλευσή του.[108] Ένας από τους πιο βασικούς λόγους της εναντίωσής τους ήταν η απώλεια της σταθερής τους εξουσίας, την οποία απολάμβαναν την προηγούμενη περίοδο. Έτσι, αυτόχθονες και ετερόχθονες συνασπίστηκαν, λειτουργώντας σε κάθε ευκαιρία ως ανασταλτικός παράγοντας, για να παρεμποδίσουν τις κρατικές δραστηριότητες.

Ο δισταγμός ή σε πολλές περιπτώσεις η άρνηση του Καποδίστρια να συνεργαστεί με τις ντόπιες ηγετικές τάξεις, τον οδήγησε σε πρώτη φάση στον διορισμό ετεροχθόνων σε καίριες κυβερνητικές θέσεις. Οι περισσότεροι εξ αυτών ήταν Επτανήσιοι, κυρίως λόγω της προσωπικής του σύνδεσης με την Κέρκυρα, ενώ οι υπόλοιποι ήταν κάτοικοι από διάφορα σημεία της Ελλάδας, ή είχαν ζήσει για αρκετό χρονικό διάστημα στη Ρωσία. Σύντομα κατόρθωσε να συγκεντρώσει γύρω του έναν ικανό αριθμό υποστηρικτών, που είτε προωθήθηκαν σε κυβερνητικές θέσεις, είτε επιβίωσαν κοντά του λόγω της παρουσίας του στην εξουσία. Παράλληλα, απέκτησε και μια ευρεία βάση υποστηρικτών, κυρίως προερχόμενων από τις αγροτικές μάζες, αφού στο πρόσωπο του Κυβερνήτη έβλεπαν τον μοναδικό προστάτη των συμφερόντων τους.[109]

Αφού λοιπόν δεν επιθυμούσε καμία σύμπραξη με τα παλιά ηγετικά πρόσωπα, η πιο αποτελεσματική γι' αυτόν λύση ήταν η απομάκρυνσή τους από το πολιτικό γίγνεσθαι. Μια τέτοια ενέργεια τον προστάτευε από πολιτικές προστριβές, ενώ αντίθετα του αφαιρούσε τη δυνατότητα να αυξήσει μελλοντικά τα πολιτικά του ερείσματα, κυρίως εγχώριου χαρακτήρα, που θα ενίσχυαν την εσωτερική του αποδοχή.[110] Ο πολιτικός αποκλεισμός που επιβλήθηκε σε διάφορα εγχώρια πρόσωπα, αλλά και η οικονομική αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί στις επείγουσες ανάγκες

[108] Παύλος Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική Ιστορία 1828-1843*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 33.
[109] John Petropulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο, ό. π.*, σ. 144.
[110] Βασίλης Κρεμμυδάς, *Η ελληνική Επανάσταση, ό. π.*, σ. 201.

που είχαν ανακύψει, δημιούργησαν βαθιές ρήξεις, καθιστώντας σε πολλούς τον Κυβερνήτη ένα άτομο μη επιθυμητό για τη διακυβέρνηση της χώρας.[111]

Ωστόσο, ο βασικότερος λόγος αυτής της κατάστασης, ήταν η απώλεια της σταθερής τους εξουσίας, την οποία είχαν αποκτήσει από τα προεπαναστατικά χρόνια και την οποία με τα νέα δεδομένα κινδύνευαν να απωλέσουν. Πιο συγκεκριμένα, η προυχοντική τάξη ήδη κατά τη διάρκεια του Αγώνα, είχε εκδηλώσει ενεργά τις θέσεις της και σε καμία περίπτωση δεν φάνηκε διατεθειμένη να χάσει τον έλεγχο της πολιτικής κατάστασης της χώρας, γι' αυτό δεν δίστασε να προκαλέσει εμφύλιο πόλεμο, προκειμένου να τεθεί η κυρίαρχη δύναμη του τόπου[112] Οι ανακατατάξεις που συντελέστηκαν δημιούργησαν πολιτικούς συνασπισμούς, οι οποίοι μάχονταν μεταξύ τους και που σύμφωνα με τις απόψεις τους, δεν διασφαλίζονταν μονάχα τα δικά τους συμφέροντα αλλά και της πατρίδας.[113]

Όπως πίστευε και ο ίδιος ο Καποδίστριας, η σύγκρουση μεταξύ των αντιθετικών πόλων της χώρας ήταν αναπόφευκτη, κυρίως λόγω των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν. Αυτή η πεποίθησή του, βασίστηκε κυρίως στο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα που ήθελε να προωθήσει και που είχε ως στόχο την απελευθέρωση της οικονομικής και πολιτικής ζωής του τόπου, που ήταν δεσμευμένη για αιώνες στα χέρια συγκεκριμένων προσώπων· μια τέτοια κατάσταση θα έπρεπε να λάβει τέλος, όσο το δυνατόν συντομότερα.[114] Κατά συνέπεια, αυτή του η τάση τον έκανε να στραφεί κατά των ισχυρών, καθιστώντας τον ουσιαστικά έναν αστό πολιτικό ηγέτη, που ήθελε να απομακρύνει την κρατική πολιτική από τις εξαρτήσεις του παρελθόντος, εφαρμόζοντας παράλληλα μια ανεξάρτητη και απρόσωπη πολιτική.[115]

Όσο ενδυναμωνόταν η κυβερνητική πολιτική εναντίον των προκρίτων, τόσο η τάξη τους ενισχύονταν περισσότερο με στοιχεία ίδιας ιδεολογικής προέλευσης. Οι τοπικοί άρχοντες κάθε περιοχής που είχαν αποκτήσει πολιτικά αξιώματα μέσω των πελατειακών και οικογενειακών τους δικτύων, αντιδρούσαν έντονα στις νέες δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις του κράτους, γεγονός που τους οδηγούσε στην απώλεια των σημαντικών οικονομικών προνομίων που κατείχαν, από την εποχή της Οθωμανοκρατίας. Επομένως, η παρουσία ενός κεντρικού κράτους, ως φορέα όλων των

[111] Βασίλης Κρεμμυδάς, *Η ελληνική Επανάσταση, ό. π.*, σ. 71.
[112] Γ. Δ. Κοντογιώργης, «Οι Ελλαδικές κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην ύστερη Τουρκοκρατία. Οι συνθήκες διαμόρφωσης της κοινωνικής και πολιτικής πάλης και οι μεταπελευθερωτικές συνέπειες», στο *Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις*, επιμ. Γ.Δ. Κοντογιώργης, Αθήνα 1977, σσ. 36-38.
[113] Ν. Ροτζώκος, *Επανάσταση και εμφύλιος το Εικοσιένα*, Αθήνα, 1997, σ. 58.
[114] Βασίλης Φίλιας, *Κοινωνία και εξουσία στην Ελλάδα*, 1974, σ. 81-82.
[115] Παύλος Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική Ιστορία 1828-1843*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 48.

εξουσιών, δημιούργησε μια άμεση απειλή για τα συμφέροντά τους και πολύ περισσότερο για την προσωπική τους επιρροή. Οι πιο σημαντικοί οικονομικοί περιορισμοί που είχαν επιβληθεί, περιλάμβαναν την πάταξη της πειρατείας και του παράνομου εμπορίου, μέτρο που έπληξε σε μεγάλο βαθμό, όχι μόνο τους νησιώτες, αλλά και τα περισσότερα λιμάνια της Πελοποννήσου. Ταυτόχρονα, περιορίστηκε η δυνατότητα εκμετάλλευσης των βακουφιών, μειώνοντας έτσι πολύ τις προσόδους των οικογενειών, που τις καρπώνονταν προηγουμένως.

Αυτή η πολυδιάστατη και ιδιάζουσα κατάσταση, συνδυαζόμενη με τις πάγιες νοοτροπίες της ελληνικής κοινωνίας και με το σαθρό πολιτικό σύστημα αλληλοεξάρτησης, που είχε αποκτήσει έως τότε γερά θεμέλια, κρίθηκε ως εξαιρετικά επικίνδυνη για τη συνέχιση του κυβερνητικού έργου. Κάθε προσπάθεια διάλυσης ή περιορισμού της αντιμετώπιζε σοβαρά εμπόδια, ενώ η μεταβολή ή παντελής εξάλειψή της, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, θεωρήθηκε αδύνατη. Γι' αυτούς τους λόγους, ένας από τους βασικούς στόχους του Κυβερνήτη, ήταν να απομακρύνει τους προύχοντες από την πολιτική και να τους περιορίσει όσο το δυνατόν περισσότερο από την εκλογή τους και την απόκτηση πολιτικών αξιωμάτων. Οι ίδιοι, διαβλέποντας τον παραγκωνισμό και την απομάκρυνσή τους από κυβερνητικές θέσεις, κατόρθωσαν να διατηρηθούν στην επιφάνεια, κατηγορώντας τον ανοιχτά για κατάχρηση και περιορισμό των συνταγματικών ελευθεριών της χώρας. Αυτά τα παράπονα, με την πάροδο του χρόνου θα γιγαντωθούν και θα συνδυαστούν επιτυχημένα, με τα σκληρά οικονομικά μέτρα του Κυβερνήτη και τα οποία όπως υποστήριζαν τους απειλούσαν με αφανισμό.

Πολύ συχνά γίνονται αναφορές σε εμφύλιες διαμάχες σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, κυρίως στην περιοχή της Μάνης, μεταξύ των εγχώριων οικογενειών λόγω της συνεργασίας τους με την κυβέρνηση. Οι προστριβές τους, αν και χαμηλής έντασης, ήταν δυνατόν να υποθάλψουν τις διαπραγματευτικές προσπάθειες, που πραγματοποιούσε το ίδιο διάστημα ο Κυβερνήτης, καθώς οι ξένοι, αντιλαμβανόμενοι την ύπαρξη αναρχίας, θα μπορούσαν να ματαιώσουν τα σχέδιά τους για την Ελλάδα, σταματώντας κάθε περαιτέρω υποστήριξη στο πρόσωπο του Κυβερνήτη. Ομολογουμένως, τα εμπόδια ήταν μεγάλα και η εσωτερική περίσταση, περιλάμβανε μια ρευστή κοινωνική κατάσταση, που συνδυαζόταν με μια απόλυτη εξάρτηση από τις Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες μέσω των διπλωματικών τους παρεμβάσεων, δημιουργούσαν ακόμα μεγαλύτερα κωλύματα στις πρωτοβουλίες της κυβέρνησης.[116]

[116] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων*, τ. 4, (1974), σ. 1-2.

Εκτός όμως από τους παραπάνω παράγοντες δυσαρέσκειας, σταθερή πηγή αναταραχών, αποτέλεσε η αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί στις δανειοληπτικές του υποχρεώσεις, όπως και στις εσωτερικές του δεσμεύσεις, οι οποίες περιλάμβαναν τη μη δυνατότητα αποπληρωμής των στρατιωτικών μισθών, λόγω των συνεχιζόμενων στρατιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και την καταβολή οικονομικών αποζημιώσεων στις στρατιωτικές οικογένειες των επαναστατικών χρόνων για τις υπηρεσίες τους. Έτσι, όσο και αν κάνουμε λόγο για πολιτική κρίση και για σύγκρουση εξουσιών, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τις αλόγιστες, οικονομικές διεκδικήσεις των διάφορων ομάδων της ολιγαρχίας.[117]

Με τη νέα δύσκαμπτη και αυστηρή πολιτική που ετίθετο σε εφαρμογή, άρχισαν να αναπτύσσονται διαφορετικές πολιτικές απόψεις σχετικά με την πορεία εξέλιξης των εθνικών ζητημάτων, δημιουργώντας τις πρώτες ομάδες αντιπολιτευομένων. Η ανοιχτή ρήξη της κυβέρνησης με τους τοπικούς στρατιωτικούς και πολιτικούς παράγοντες, συνέβαλε καθοριστικά, στην οργάνωση της πρώτης αντιπολιτευτικής γραμμής εναντίον του, που έστω και συγκυριακά, έθεσε ως κοινό της στόχο, την ανατροπή της κυβέρνησης και των μεταρρυθμίσεών της. Έτσι, οι αντικαποδιστριακοί οργανώθηκαν πιο δυναμικά, συγκεντρώνοντας στους κόλπους τους ισχυρά πρόσωπα, που αν και βρίσκονταν σε αντιπαλότητα κατά τη διάρκεια των εμφυλίων, όπως για παράδειγμα ο Μαυροκορδάτος με την οικογένεια Μαυρομιχάλη, ο Ζαΐμης με τον Λόντο κ.α., πλέον συνεργάστηκαν για έναν κοινό σκοπό.[118]

Την περίοδο αυτή εντοπίζονται τουλάχιστον τέσσερις ομάδες αντιπολίτευσης, με πρώτη από όλες την αγγλόφιλη παράταξη, έπειτα την γαλλόφιλη, η οποία όμως εκδηλώθηκε κυρίως μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια μέσω του Κωλέττη, εκείνη των Κουντουριώτηδων και τέλος των Μαυρομιχαλαίων. Οι πηγές φαίνεται πως σε αρκετές περιπτώσεις τις προσεγγίζουν ως ένα ενιαίο σώμα, καθώς όλες στράφηκαν κατά του Κυβερνήτη, χωρίς ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις. Εντούτοις, η αλήθεια είναι πως ποτέ δεν συνασπίστηκαν δημιουργώντας ένα ενιαίο μέτωπο εναντίον του, καθώς αυτό που τις ένωνε, ήταν μονάχα η εχθρότητα εναντίον εκείνου και των ενεργειών του, που αποτελούσε, όπως πάντοτε υποστήριζαν έναν τύραννο.

Η μία ομάδα δραστηριοποιήθηκε στη Μάνη, έχοντας οργανωθεί από την ισχυρή οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων. Η οικογένεια αυτή, κατόρθωσε να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των

[117] Βασ. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *Ερανιστής,* τ. 14 (1977), σ. 240.

[118] Βασίλης Καρδάσης, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας αντιμέτωπος με τα παραδοσιακά κοινωνικά στρώματα», στο *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις,* (επιμ.) Γεώργιος Γιωργής, Αθήνα 2015, σ. 114.

αντικαποδιστριακών γεγονότων τη Μάνη, λόγω παρουσίας του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και της συνολικής προσφοράς της κατά τα επαναστατικά χρόνια. Η περιοχή απολάμβανε ένα ιδιαίτερο και προνομιακό καθεστώς,[119] το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση κινδύνευε να εξαλειφθεί, αλλά και να οδηγήσει την οικογένεια στην απόλυτη ένδεια. Από την άλλη πλευρά, εμφανίστηκε στην Ύδρα, η νησιώτικη αντιπολιτευτική ομάδα, με αρχηγό τον Λάζαρο Κουντουριώτη και την ισχυρή φατρία του. Το νησί διέθετε ολιγαρχική διοίκηση, εξαιτίας ακριβώς αυτής της ισχυρής οικογένειας και η οποία επέκτεινε τη δυναμική της, στις λαϊκές τάξεις του νησιού ασκώντας ισχυρή επιρροή. Αποτέλεσε ένα από τα πιο εύρωστα νησιά του Αιγαίου και οι άρχοντές του επικεντρώθηκαν στις προσπάθειες κάρπωσης των επαναστατικών οικονομικών αποζημιώσεων και κυρίως στην εκδίωξη του Κυβερνήτη από τη χώρα. Να σημειωθεί, πως τα νησιά του Αιγαίου είχαν συμμετάσχει στην Επανάσταση μόνο κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της άρνησης των ισχυρών πλοιοκτητών να διακινδυνεύσουν τα πάγια συμφέροντά τους.[120] Ωστόσο, διεκδικούσαν πλέον παρόμοιες, ίσως και μεγαλύτερες αποζημιώσεις, από τις οικογένειες, όπως εκείνη του Πετρόμπεη, που είχε εμπλακεί στον πόλεμο εξ αρχής.

Η συγκεντρωτική πολιτική του κράτους, ερχόταν σε άμεση ρήξη με το ιδιαίτερο προνομιακό καθεστώς, που απολάμβαναν οι περιοχές αυτές· η σύγκρουση επικεντρώθηκε κυρίως στις προσπάθειες επιβολής της νομιμότητας στις κοινότητες της Ύδρας και της Μάνης, που ήθελαν να διατηρήσουν τον πλούτο και τα συμφέροντά τους. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι μεγάλες οικογένειες αιτήθηκαν άμεσα τις διεκδικούμενες αποζημιώσεις τους, οι οποίες υποβοηθήθηκαν από αντικυβερνητικά μέλη, που ήταν τοποθετημένα σε αρμόδιες κρατικές οικονομικές επιτροπές, όπως ο Μαυροκορδάτος και ο Κριεζής. Τα μέλη των επιτροπών αυτών, μείωσαν εικονικά τα έσοδα των νησιών και αύξησαν τα έξοδά τους, ώστε να εκδοθούν υπέρογκα ποσά προς αποζημίωση, με αποτέλεσμα να καταστεί αδύνατη η αποπληρωμή τους, λόγω της ισχνής οικονομικής κατάστασης.[121] Η αδυναμία αυτή οδηγούσε σε διάσπαση, αφού τα μέλη των νησιών αρνήθηκαν κάθε πιθανότητα συνδιαλλαγής και εύρεσης κοινά αποδεκτής λύσης, διατηρώντας έτσι μια κόντρα ανάμεσα στις δύο πλευρές, που αργότερα θα ξεσπάσει με τη μορφή των επαναστατικών κινημάτων.

[119] Απ. Βακαλοπούλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Δ', Θεσ/νίκη 1973, σ. 617 - 619.
[120] Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον περί της Ελληνικής Επαναστάσεως*, τ. 3, Αθήνα 1860, σ. 322.
[121] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 269-270.

Αυτές οι νέες πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές, επηρέασαν αρνητικά συνολικά όλες τις περιοχές. Όμως η Μάνη και η Ύδρα, επηρεάστηκαν περισσότερο· οι χώροι αυτοί αποτέλεσαν τους πιο ισχυρούς στρατιωτικούς και οικονομικούς παράγοντες της επαναστατημένης Ελλάδας και που επλήγησαν σοβαρά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Όπως γίνεται αντιληπτό η νέα οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε, δημιούργησε σοβαρά προβλήματα και φυσικά κοινωνική αναστάτωση, λόγω της ανατροπής του προηγούμενου καθεστώτος. Οι τοπικοί παράγοντες περιορίστηκαν αισθητά λόγω της απώλειας της εξουσίας τους και της οικονομικής συρρίκνωσής τους, ενώ αναγκάστηκαν να συσπειρωθούν εναντίον της κυβέρνησης σχεδόν αμέσως, οργανώνοντας τη πρώτη αντιπολιτευτική κίνηση. Σε αναφορές του προς τον Κυβερνήτη, ο Πετρόμπεης, επιζητούσε επίμονα οικονομική ενίσχυση για εκείνον και την οικογένειά του, ενώ τον απείλησε πως θα αποχωρούσαν από την Ελλάδα, εάν δεν γινόταν δεκτά τα αιτήματά τους, καθώς ήταν ανεπίτρεπτο μια τέτοια οικογένεια που είχε προσφέρει τόσα για την πατρίδα, να ζει πλέον στην απόλυτη φτώχεια.[122]

Από την άλλη, η πιο δραστήρια ομάδα αυτή των αγγλόφιλων που είχε επικρατήσει, είχε αποκτήσει διασυνδέσεις και δύναμη, λόγω της επικοινωνίας της με τους ξένους παράγοντες, κυρίως με τον βρετανικό, αποτελώντας τον βασικότερο εχθρό-κίνδυνο για την κυβέρνηση. Φαίνεται πως η αγγλική επιρροή είχε επεκταθεί σ' όλη την ελληνική επικράτεια και ο ίδιος ο Κωλέττης προκειμένου να κερδίσει την εύνοια του Κυβερνήτη, αλλά ίσως και για λόγους πραγματικού φόβου, εκμυστηρεύτηκε σε επιστολή του, τα αισθήματά του για την επικράτησή τους, *«Σας εξομολόγησα τα φρονήματά μου εις Πόρον σας εξηγηθώ πόσο τρέμω την Αγγλική Διοίκηση και την εις την Ελλάδα αγγλόφρονας».*[123] Η δραστηριότητα της Αγγλίας, είχε επικεντρωθεί από νωρίς στον προσεταιρισμό ισχυρών εγχώριων προσώπων, ώστε να αποφευχθεί η ρωσική επιρροή και δεσποτεία,[124] καθώς πάντοτε φοβόταν μια ισχυρή, ίσως και μόνιμη εξουσία του Καποδίστρια στη χώρα, μέσω της βοήθειας του Τσάρου.

Το επιθετικό κλίμα που καλλιεργήθηκε, ήταν κατά βάση τα αποτελέσματα της βρετανικής πολιτικής στη χώρα, αφού οι περισσότερες ενέργειες του Κυβερνήτη δεν μπορούσαν να βρουν αντίκρισμα λόγω ακριβώς αυτής της πολιτικής.[125] Όταν άρχισαν να διαφαίνονται τα πρώτα νέφη

[122] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων*, τ. 4, (1974), σ. 19.

[123] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα), φ. 304, εγγρ. 1, Κωλέττης προς Καποδίστρια, 12/8 Οκτωβρίου 1828 Καρλόβασι.

[124] Νικόλαος Δραγούμης, *Ιστορικαί αναμνήσεις*, τ. Α΄, Αθήνα 1879, σ. 47-48.

[125] Νίκος Αντωνακέας, *Φαυλοκρατία 1821-1850, Η Ελλάς υπό την δίνη των κομμάτων,* τ. Α΄, Αθήνα 1950, σ. 9.

της διακυβέρνησής του και να δημιουργούνται συνεχώς νέοι εσωτερικοί αναβρασμοί, η αγγλική παράταξη διατήρησε επαφές τόσο με Βρετανούς αξιωματικούς, όσο και με τον πρόξενο στην Ελλάδα, ενώ αργότερα συνεργάστηκε και με τους Γάλλους, οι οποίοι ενθάρρυναν τις επιθετικές τους δράσεις, *«Εύρισκον συμπαραστάτας τους πρεσβευτάς των Ξένων Δυνάμεων»*.[126] Έτσι, γίνεται αντιληπτό πως το αγγλικό κόμμα αντιπαρατέθηκε ενεργά την κυβερνητική πολιτική, με τη βοήθεια της βρετανικής διπλωματίας.

Πολύ σύντομα διαπιστώθηκε πως η ισχυρότερη αντιπολιτευτική ομάδα, η οποία και επικράτησε, ήταν εκείνη των Μαυροκορδάτου και Κουντουριώτη. Η ομάδα αυτή, έχοντας πάρει τα ηνία της κυβερνητικής διοίκησης κατά τα επαναστατικά χρόνια, εργάστηκε έντονα, προκειμένου αρχικά να ανασταλεί η κάθοδος του Καποδίστρια στην Ελλάδα, μιας και πλέον θα βρισκόταν στο περιθώριο και έπειτα, εάν δεν κατορθωνόταν αυτό, θα προσπαθούσαν άμεσα να τον εκτοπίσουν από τη χώρα. Εντούτοις, η βασική τους άρνηση για μια πιο εποικοδομητική συνεργασία μαζί του, επικεντρώθηκε στις παλαιότερες δραστηριότητές του στη Ρωσία. Αυτή η δραστηριότητα σίγουρα δημιουργούσε αρνητικές εντυπώσεις στους Βρετανούς και συνδυάστηκε με την άποψη του Μαυροκορδάτου, πως ο Κυβερνήτης θα δυσκολευόταν να έρθει σε επαφή με βασιλικούς οίκους της Ευρώπης και μακροπρόθεσμα να επιλύσει τα εθνικά ζητήματα της χώρας.[127] Ωστόσο, ο ίδιος δεν είχε καμία τέτοια πρόθεση, ούτε ήθελε να θέσει την Ελλάδα κάτω από την προστασία της Ρωσίας, καθώς όπως πίστευε μια τέτοια πολιτική δεν θα εξασφάλιζε στο κράτος μια ασφαλή εθνική υπόσταση.[128]

Θεωρούσε πως οι έως τότε υπάρχουσες ηγετικές δυνάμεις όπως και τα ιδιόμορφα πολιτικά κόμματα που είχαν δημιουργηθεί, καταπίεζαν τον λαό και δημιουργούσαν συγκρούσεις, αφού δεν υπάκουαν στις κυβερνητικές εντολές και προσκολλιούνταν επάνω σε μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη προς όφελός τους. Τέτοιες ενέργειες μπορούσαν εν δυνάμει να αποβούν μοιραίες για την πολιτική του και επομένως, έπρεπε είτε να τις αποδυναμώσει, υπάγοντάς τες στην πολιτική του εξουσία, είτε να τις εξουδετερώσει ολοκληρωτικά. Συνεπώς, προσπάθησε να αποκόψει τον απλό λαό από τους ισχυρούς άνδρες της εποχής, γιατί ήταν εξαρτημένος από εκείνους, και προσπάθησε να τον προστατεύσει από τις αυθαιρεσίες τους, επιβάλλοντας τον νόμο, όποτε το έκρινε ως αναγκαίο.

---

[126] Νίκος Αντωνακεάς, *ό. π.*, σ. 17.

[127] Σπυρίδων Λουκάτος, «Προσπάθειες για την κάθοδο του Καποδίστρια στην Ελλάδα προ της Εθνοσυνελεύσεως της Τροιζήνας, 1822-1825», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 156. Και βλ. *Ιστορικό Αρχείο Ρώμα*, τ. Α΄, Αθήνα 1901, σ. 322-328.

[128] D. Fleming, *John Kapodistrias and the Conference of London (1828-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 15.

Έτσι, το κράτος ως ο απόλυτος ρυθμιστής όλων των εσωτερικών και εξωτερικών ζητημάτων, μπορούσε να συγκεντρωθεί απόλυτα και ομαλά στην πολιτική γραμμή που είχε χαράξει ο Καποδίστριας, χωρίς εντάσεις και πιθανές επαναστατικές ενέργειες. Εντούτοις, ο ίδιος δεν μπόρεσε να έρθει σε ευθεία ρήξη με τους αντιπολιτευόμενους, κυρίως για λόγους εξωτερικής πολιτικής, αφού η ευμετάβλητη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων δημιουργούσε αβεβαιότητα. Επιπλέον, η οθωμανική απειλή δεν είχε εξαλειφθεί πλήρως, οπότε η παρουσία και η συνοχή όλων των παλιών εγχώριων συστατικών στοιχείων του έθνους, ήταν κάθε άλλο από απαραίτητη, αφού κανείς δεν θα μπορούσε να αγνοήσει τη στρατιωτική τους δύναμη και εμπειρία, όπως και τη δύναμη των μεγάλων στρατιωτικών σωμάτων που βρίσκονταν υπό τις διαταγές τους.

Όπως πληροφορούμαστε από διάφορα αρχεία, από το φθινόπωρο του 1828 η κατάσταση στην Πελοπόννησο άρχιζε να εκτραχύνεται, καθώς συχνά παρατηρούνταν δυσαρέσκειες σ' όλες σχεδόν τις επαρχίες και τις μεγάλες πόλεις, όπως η Πάτρα. Ο Κυβερνήτης ενδιαφέρθηκε πραγματικά να μάθει τα αισθήματα των απλών πολιτών, αλλά και των αντικυβερνητικών, όπως και το πνεύμα που κυριαρχούσε, μιας και θα μπορούσε εύκολα να συμπαρασυρθεί ο ντόπιος πληθυσμός σε επιθετικές ενέργειες κατά της κυβέρνησης. Από την Πάτρα, ο Γεώργιος Μαυρομμάτης, Έκτακτος Επίτροπος της Αχαΐας, κατά τα έτη 1828-1829, είχε ενημερώσει άμεσα τον Καποδίστρια, μέσω της συλλογής στατιστικών πληροφοριών, για τα αντικυβερνητικά κινήματα που σιγά σιγά έκαναν την εμφάνισή τους εκεί και τα οποία ο ίδιος έσπευσε να τα χαρακτηρίσει ως ολέθρια για την πατρίδα. *«Ειμί, και θέλω ειμί άγρυπνος και προσεκτικότατος εις όσα κινήματα αφορούν να είναι εναντίον σας, διότι κατ' εμήν γνώμην τα τοιαύτα είναι ο όλεθρος της πατρίδος. Σας υπόσχομαι και σας εγγυώμαι αναλόγως των δυνάμεών μου και των μέσων μου, να κινηθώ και πραγματικών κατά των τοιούτων, όταν έχω την συγκατάθεση της εξοχότητός σας».*[129]

Συνεχίζοντας την επιστολή του, ανέφερε πως οι αντίπαλοι της Κυβέρνησης αποζητούσαν τη σύσταση Εθνικής Συνέλευσης,[130] ενώ παράλληλα είχαν ήδη αρχίσει να συγκεντρώνουν δικά τους πρόσωπα, για να συγκροτήσουν δικές τους δημογεροντίες με στόχο τον έλεγχο των περιφερειών

[129] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα) φ. 368, εγγρ. 2, Γεώργιος Μαυρομμάτης προς Καποδίστρια, 21 Νοεμβρίου 1828, Πάτρα.

[130] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα) φ. 368, εγγρ. 2, Γεώργιος Μαυρομμάτης προς Καποδίστρια, 21 Νοεμβρίου 1828, Πάτρα.

«Εσχάτως οι ίδιοι ούτοι ενασχολήθησαν και εις το να διαθέσουν τα πνεύματα του λαού εναντίον της εξοχότητός σας, και επειδή δεν ήτον εύκολον τι να κάμουν κατ' ευθείαν εις τον λαόν τούτον πρόβλημα, επρότεινον ότι η επιθυμία των προκρίτων της Πελοποννήσου, και το συμφέρον της πατρίδος υπαγορεύει, το να γίνει Εθνική Συνέλευσις όσον τάχος, και εις ταύτην να κανονισθεί δια θεσπίσματος η δύναμις, την οποίαν το Έθνος πρέπει να εμπιστευθεί εις τον Κυβερνήτην της, δια να μην διοικείται τόσο ... ως σήμερον».

τους. Παράλληλα, ο Μαυρομμάτης είχε ήδη προτείνει στον Κυβερνήτη τη δημιουργία ενός συστήματος με φιλικά προσκείμενα προς εκείνον άτομα, ώστε με την επιρροή τους να αποκόψουν όλους εκείνους που διακατέχονταν από αντικυβερνητικά φρονήματα, είτε στην Πελοπόννησο είτε στη Στερεά Ελλάδα. *«Συγχωρήσατέ μοι ακόμη να σας προσθέσω, ότι νομίζω όχι ολίγον συμφέρον να συγκροτήσητε εν σύστημα ανθρώπων εναντίων φρονημάτων με τους κινούμενους κατά των συμφερόντων της πατρίδος, εχόντων όμως επιρροήν εις την Ελλάδα. Αυτό να γίνη και εις την Πελοπόννησον, και εις την Στερεάν Ελλάδα, ώστε αυτοί να καταστρέψουν την ανήσυχον και (φαντασιώδη) φιλοδοξίαν μερικών».* Ενώ τελικά, υποστήριξε πως έπρεπε να παρθούν ακραία μέσα για των ξεριζωμό τέτοιων κακόβουλων ατόμων, *«το δένδρον κόπτεται ευκόλως από την ρίζαν»,*[131] τα οποία όμως γνωρίζουμε πως δεν πάρθηκαν, λόγω της διαλλακτικότητας του Καποδίστρια κατά τα πρώτα χρόνια.

Οι αταξίες στην Πελοπόννησο ενισχύθηκαν στα τέλη του 1828, όταν η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων, μετά και τον αποκλεισμό του Πετρόμπεη από το *Πανελλήνιο*, ζητούσε να τις αποδοθούν οι οικονομικές αποζημιώσεις των προηγούμενων ετών. Η οικογένεια αυτή, εκτός από τη δύσκολη οικονομική θέση στην οποία είχε περιέλθει, πληττόταν σοβαρά και από μεγάλες ενδοοικογενειακές ρήξεις, λόγω της συνεργασίας αρκετών εκ των μελών της, με την κυβέρνηση, ενώ τέλος αρνούνταν να δεχτεί στην περιοχή τον κυβερνητικό εκπρόσωπο Γενοβέλη.[132] Η οικογένεια αυτή θα αποτελέσει μια ασίγαστη πηγή αναταραχών για την κυβέρνηση, ενώ παράλληλα ολόκληρη η Μάνη θα καταστεί μια από τις πιο σταθερές βάσεις της αντιπολίτευσης.[133] Έτσι λοιπόν ο χειμώνας του 1828-29, τελειώνει με αναταραχές στις επαρχίες και με τους

[131] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα) φ. 368, εγγρ. 2, Γεώργιος Μαυρομμάτης προς Καποδίστρια, 21 Νοεμβρίου 1828, Πάτρα.

[132] Περισσότερα στο Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *ό. π.*, 10-12.

[133] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα) φ. 365, εγγρ. 2, Διονύσιος Μούρτζινος προς Καποδίστρια, 12 Δεκεμβρίου 1828, Σκαρδαμίλα.

«…Εγώ δεν σε ειδοποίησα περί τούτου δια να μην υπολάβεις ότι είμαι μετά φρίκης και θέλω να μεγαλώνω το κακόν τώρα όμως ως βλέπω τα πράγματα δεν τους έφθασε αυτό που έκαμαν, όμως άρχισαν να εξαποστέλουν τους ψευδαποστόλους εις όλη την ύπαρξιν, δια να εξυπνήσουν τα λείψανα της αναρχίας βαίνουσιν εις το μίσος ότι έχουν προς βοήθεια την άλλη δύναμη, όπου αυτό στοχάζομαι ότι είναι το μόνον αδύνατον»,

«εγώ βλέπετε αυτό τούτο έκαμα τρεις συνελεύσεις καπετανέων, αρχιερέων και δημογερόντων του κόμματός μου- και τους έλυσα εις απορία, τους έκαμα να καταλάβουν ότι όλα αυτά τα φερσίματα του Μαυρομιχάλη υπάρχουσον απελπισίας αποτελέσματα, και γνωριζώμεθα ότι υπάρχει κυβέρνηση εις το έθνος μας και όχι Μαυρομιχάλης και θέλομε να είδομε ότι είναι καθώς σας λέγω»,

«όλοι οι προύχοντες και οι υπόλοιποι του κόμματός μου καθώς και ο μικρός λαός του κόμματός μου έδωκε πίστην εις τους λόγους μου και όχι εις τα απατηλά προβλήματα του Μαυρομιχάλη»,

«Η δύναμή του είναι πολλά ως μικρή ουτιδανή».

αντιπάλους του Κυβερνήτη να προσπαθούν, έστω και χωρίς ισχυρές δυνάμεις, να προκαλέσουν αναρχία και ανομία, συμπαρασύροντας τον λαό στα σχέδιά τους.[134]

Οι προσπάθειες αναταραχής και διάσπασης της κυβερνητικής δύναμης, εντάθηκε τα αμέσως επόμενα χρόνια και σταδιακά δυνάμωνε όλο και πιο πολύ. Ήδη από το ξημέρωμα της νέας χρονιάς, τα νέα από τις επαρχίες δεν ήταν ευχάριστα και πολύ σύντομα οι Μαυρομιχαλαίοι δραστηριοποιήθηκαν πιο εντατικά. Εντούτοις, φαίνεται πως προσπάθησαν να διατηρήσουν μια πιο διαλλακτική και διπλωματική στάση απέναντι στον Καποδίστρια, ως κάλυψη, ώστε να μπορούν να λειτουργούν παρασκηνιακά· για τον λόγο αυτό, δεν δίστασαν να εκφράσουν την αφοσίωση και την υποταγή τους σ' εκείνον, με τους περισσότερους κυβερνητικούς παράγοντες να μην τους εμπιστεύονται, έχοντας γνώση του πρότερου βίου τους.[135]

Η οικονομική κατάσταση των περισσότερων στρατηγών ήταν άσχημη, καθώς δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τους μισθούς των τακτικών σωμάτων τους. Ίδια κατάσταση επεκτάθηκε σ' ολόκληρο τον ελληνικό χώρο και δημιούργησε δυσαρέσκειες και σε αρκετές περιπτώσεις αναβρασμό ανάμεσα στις τάξεις των στρατευμάτων. Παρόμοια κατάσταση γίνεται αντιληπτή μέσα από επιστολή του Καποδίστρια προς τον αδελφό του Αυγουστίνο, που είχε προηγουμένως τοποθετηθεί στη θέση του Τοποτηρητή, αναλαμβάνοντας την πολιτική και στρατιωτική διοίκηση της Δυτικής Ελλάδας. Ο Κυβερνήτης αναφέρεται στις αναταραχές και στην αταξία που είχε ξεσπάσει ανάμεσα στους στρατιώτες, λόγω της μη καταβολής των μισθών τους· για τον λόγο αυτό, θέλησε άμεσα να τους κατευνάσει εκπληρώνοντας τις οικονομικές τους απαιτήσεις.[136]

---

[134] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα) φ. 368, εγγρ. 4, Γεώργιος Μαυρομμάτης προς Καποδίστρια, 30 Δεκεμβρίου 1828, Πάτρα.

«Οι επιθυμούντες την μεταβολήν των πραγμάτων είχον αληθή επιθυμίαν δια το συμφέρον της Ελλάδος, ήθελον εισχωρήσει βαθύτερον εις τα πράγματα, και δεν ήθελον υποπέσει εις τοιαύτην απάτην. Αλλά δεν είναι τούτο. Θέλοντας ούτοι ν' απολαύσουν εκ νέου την αυθαίρετον επιρροή, την οποίαν προς βλάβην των συμπολιτών των, και της ίδιας πατρίδος την έχαιρον προ της αφίξεως σας, κινούντα ήδη, χωρίς να έχουν την δύναμην ώστε τα βλέμματα των να φθάσωσιν εις το τέλος του σχεδίου, το οποίον επιχείρησαν να βάλωσιν εις ενέργειαν»,

«Ελπίδας υπερασπίσεως εις πολλούς, υποσχέσεις απολαύσεων εις άλλους, και η επιθυμία της αταξίας και ανομίας εις μερικούς, είναι τα μέσα του οργανισμού των. δεν υποπτεύω ποτέ επιτυχίαν τινά του κινήματός των. λυπούμαι μόνον, διότι κάμνοντες τοιούτους οργανισμούς, δίδουν αξίαν αναρχίας εις τον λαόν, και δεν γίνεται η ανίκουσα της έλευσης των διαταγών της Κυβερνήσεως, και η απόδοσης του δικαίου».

[135] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 511, εγγρ, 19^2, Αλ. Βλαχόπουλος προς Ιωάννη Καποδίστρια, 31 Μαρτίου 1829, Τριπολιτσά.

«Ο κύριος Γεώργιος Μαυρομιχάλης απερνών εντεύθεν τη 29 του τρέχοντος με εξηγήθει την αφοσίωσή του εις το εξής εις τα πνεύματα της Κυβερνήσεως»,

«Και μανθών αυτό ο Κανέλος Δηλιγιάννης του απέστηλεν άνθρωπον επίτηδες ότι να μην ήθελε γελασθεί και υπάγει εις την Αίγιναν ως διαταχθεί επειδή αν εκεί υπάγει θέλει φέρει ολέθρια αποτελέσματα εις το σύστημα των και θέλουν απονεκρωθεί και οι λοιποί οπαδοί των..».

[136] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 22, εγγρ. 5, Κυβερνήτης- Ιω. Καποδίστριας προς Πληρεξούσιο- Τοποτηρητή- Αυγουστίνο Καποδίστρια, 27 Αυγούστου 1829, Αίγινα.

Ωστόσο, η άρνηση της Αγγλίας να χορηγήσει νέο δάνειο στη χώρα επιδείνωσε ακόμα περισσότερο την κατάσταση και, κατ' επέκταση, τις σχέσεις οπλαρχηγών και Κυβερνήτη.

Την ίδια στιγμή οι προστριβές με τους Γάλλους στρατηγούς άρχισαν να γίνονται εντονότερες, κυρίως λόγω της παρουσίας του Fabvier. Οι δύο άνδρες δεν μπόρεσαν να έρθουν ποτέ σε συνεννόηση, διατηρώντας ουδέτερες σχέσεις και σταδιακά θα βρεθούν σε απόλυτη διάσταση και επιθετικότητα, η οποία εκδηλώθηκε ειδικά εκ μέρους του Γάλλου στρατηγού. Σπουδαίο ρόλο στην επιδείνωση των σχέσεων τους διαδραμάτισε, η αποτυχημένη εκστρατεία της Χίου, κατά την οποία, η μια πλευρά κατηγόρησε την άλλη, σχετικά με αυτό το δυσμενές γεγονός, με τον Fabvier να κατηγορεί για πρώτη φορά ευθέως τον Καποδίστρια για μια οργανωμένη συνεργασία με τους Ρώσους. Πιο συγκεκριμένα, υποστήριξε πως αποτελούσε όργανο των Ρώσων και ο ίδιος ως φιλελεύθερος στις πεποιθήσεις του, δεν μπορούσε να ανεχτεί τη δεσποτική συμπεριφορά που είχε υιοθετήσει ο Κυβερνήτης.

Από την άλλη, θεωρούσε πως κάποιοι Έλληνες, όπως ο Μαυροκορδάτος, ο Κουντουριώτης και άλλοι, είχαν μεγαλύτερες ικανότητες από εκείνον και φυσικά, περισσότερες πιθανότητες να δημιουργήσουν ευνοϊκότερες συνθήκες, τόσο εντός της χώρας όσο και στο εξωτερικό.[137] Ο Fabvier με κάθε ευκαιρία τον κατηγορούσε για εχθρότητα απέναντι σε καθετί γαλλικό, κυρίως λόγω της άρνησης του Κυβερνήτη, να αποδεχτεί την παροχή γαλλικής στρατιωτικής βοήθειας, ενώ ο ίδιος μάλιστα, δεν δίστασε μετά την αποτυχία συνεννόησής του μ' εκείνον, να αναμειχθεί με τη μερίδα της αντιπολίτευσης προσφέροντάς τους βοήθεια. Συγκεκριμένα, σε υπόμνημά του κατηγόρησε ανοιχτά τον Καποδίστρια για κατάχρηση των γαλλικών οικονομικών πόρων, προκειμένου να προωθηθούν τα ρωσικά συμφέροντα.[138]

Με την πάροδο του χρόνου ο Fabvier άρχισε να εκδηλώνει όλο και περισσότερο τις προθέσεις του, συνεργαζόμενος πιο φανερά με την αντιπολίτευση, ώστε να αποδυναμωθεί και στη συνέχεια να ανατραπεί το Καποδιστριακό καθεστώς. Αποτέλεσε βασικό υπέρμαχο της παύσης παροχής κάθε οικονομικής βοήθειας προς την καποδιστριακή κυβέρνηση, όπως και σε κάθε δίαυλο επικοινωνίας της με τη γαλλική κυβέρνηση, ενώ εργάστηκε από κοινού με τους Άγγλους για τον αφανισμό του Καποδίστρια. Ο ίδιος σε επιστολές του, του προσέδιδε οξείς χαρακτηρισμούς,

---

«Γιγνώσκεις τις αξιοθρήνητες ταραχές, όσα συνέβησαν εις τον στρατόν κατά την Δυτική και Ανατολική Ελλάδα», «Σ' οικειοποιήσαμε και των οποίων σκοπός είναι η κάθαρσις της αταξίας και η παρεισαγωγή θεμελιωδών θέσεων βελτιώσεων εις του στρατεύματος του οργανισμού.», «και χρίζομεν συγχρόνως πλησίον σου τον κ. Γεωργίου Σταύρου μέλος της επί της οικονομίας επιτροπής, για να διευθετήσει τα ταις ευθύνες ως προς τα οικονομικά του στρατεύματος».

[137] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…*, *ό. π.*, σ. 86.

[138] Δέσποινα Θέμελη-Κατηφόρη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα, ό. π.*, σ. 71, 82.

θεωρώντας τον ως εχθρό της Γαλλίας, που προσπαθούσε να εμποδίσει κάθε τι θετικό και ευεργετικό για τη χώρα, επειδή αποτελούσε γαλλική πρωτοβουλία.

Αυτές οι σφοδρές και συνεχιζόμενες κατηγορίες προς το πρόσωπο του Έλληνα πολιτικού, δεν αφήσαν κανέναν ανεπηρέαστο και ειδικά τους Έλληνες, οι οποίοι παρατηρώντας την απόλυτη στάση του Κυβερνήτη, αλλά κυρίως την αντιδραστικότητά του απέναντι στα σχέδια των ξένων, θεώρησαν πως σκόπιμα υπέσκαπτε τα εθνικά συμφέροντα, για την εκπλήρωση των δικών του. Εξαιτίας των επικρατουσών συνθήκων, η εγχώρια αντιπολίτευση χρησιμοποίησε ως πρόσχημα, τη δεσποτική συμπεριφορά που είχε υιοθετήσει ο Κυβερνήτης και επηρεαζόμενη από τις πολιτικές τοποθετήσεις των ξένων κυβερνήσεων που διέκειντο αρνητικά προς εκείνον, στράφηκαν μαζικά εναντίον του. Αναμφίβολα, το ξέσπασμα του Ρωσοθωμανικού πολέμου έδωσε νέα ώθηση στην αντιπολίτευση, αφού εκεί διαφάνηκαν καθαρά οι θέσεις όλων των Δυνάμεων, επί του ελληνικού ζητήματος.

Την ίδια ώρα, οι εσωτερικές εξελίξεις δημιουργούσαν ιδιαίτερη ανησυχία στον κύκλο τον αντιπολιτευόμενων, αφού είχε αναβληθεί η σύγκληση Εθνοσυνέλευσης, η οποία είχε συμφωνηθεί να πραγματοποιηθεί κατά την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα.[139] Η αναστολή του Συντάγματος, έδωσε τροφή στις φατρίες να τον ενοχοποιήσουν, για την ανάπτυξη τυραννικής διακυβέρνησης και συμπεριφοράς. Στην περίπτωση αυτή, η αναστολή θεωρούταν απαραίτητη, προκειμένου η χώρα να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μαζί με τις υπόλοιπες χώρες, αφού άρθρο του ελληνικού Συντάγματος, δεν επέτρεπε την υπογραφή καμίας Συνθήκης, εάν σ' αυτή δεν προβλεπόταν η απόλυτη ανεξαρτησία του Έθνους.[140] Έτσι, πλέον μετά απ' αυτό το βήμα, η Ελλάδα θα μπορούσε να αποδεχτεί τη Συνθήκη του Λονδίνου, ακόμα αν και δεν προέβλεπε τουλάχιστον στην αρχή την απόλυτη ανεξαρτησία.

Η μεταβολή του Συντάγματος και η προώθηση μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό δεν επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα.[141] Σταθερά άρχισαν να σημειώνονται και πάλι αναταράξεις και επαναστατικά κινήματα σ' όλες τις επαρχίες, οι οποίες κατεστάλησαν λόγω των ισχυρών και πιστών κυβερνητικών μελών της κυβέρνησης, που συνεργάστηκαν με τον απλό λαό. Τα παραπάνω γεγονότα επιβεβαιώνονται από τον Βασιλείο Πετμεζά, ισχυρό πολιτικό και στρατιωτικό άνδρα της περιοχής των Καλαβρύτων, *«…σας ειδοποιώ ότι με την ελύπην μου ενταύθα τα της επαρχίας*

[139] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 205.
[140] Π. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία, 1821-1940 : Επισκόπηση*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 23.
[141] *Ιωάννης Καποδίστριας - Ο πρωτομάρτυρας της Νέας Ελλάδας,* (επιμ.) Λαμπρινή Καρακούρτη- Ορφανοπούλου, Αθήνα 2008, σ. 27.

*Καλαβρύτων πράγματα πυρήνα εις την πλέον αχρείαν κατάστασιν, άλλη η έγκαιρη παρουσία ενθάδε του κυρίου Κλάδου (*Διοικητή Καλαβρύτων και Βοστίτσας*) αποτέλεσεν, ώστε τα πατριωτικά σχέδια των κακοφρόνων να ματαιωθούν, συντέλεσαν αρκετά εις την μεταβολήν αυτήν επί το κρείτον των πραγμάτων εν η φρόνηση του αξιότατου κυρίου Γ. Μαυρομάττη, συμβοηθουμένη εν υπό τα ενάρετα αισθήματα των πατριωτών».*[142]

Χωρίς καμία αμφιβολία, τέτοιου είδους καθυστερήσεις, συντηρούσαν ένα κλίμα ανασφάλειας και αμφίθυμων αισθημάτων μεταξύ των Ελλήνων προς το πρόσωπο του Καποδίστρια. Η κυβερνητική πολιτική βρέθηκε στο στόχαστρο μιας πολιτικής ομάδας, προοδευτικών και παλαιών προυχόντων, που επιθυμούσαν να επανέλθει στη χώρα ο παλιός τρόπος διακυβέρνησης. Επιπλέον, η κυβερνητική εξουσία απέκτησε χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα, αυστηρότητα και καχυποψία ιδιαιτέρως απέναντι σε ντόπια πρόσωπα, με αποτέλεσμα να περιοριστεί η δυνατότητα συμμετοχής τους στα κοινά. Λίγους μήνες αργότερα, τέθηκε ως κατεπείγουσα ανάγκη, η Σύγκληση Εθνοσυνέλευσης, η οποία είχε ήδη καθυστερήσει. Με λίγα λόγια, όσο η διαδικασία σύγκλησης καθυστερούσε, τόσο η αποστροφή κατά της κυβέρνησης αυξανόταν. Οι λόγοι που πρόβαλε ο Κυβερνήτης για την αναβολή της, αποτέλεσαν φθηνές δικαιολογίες για τους αντιπάλους του. Πιεζόμενος απ' όλες τις κατευθύνσεις, τελικά συναίνεσε στη σύνταξη εκλογικού νόμου και στην έναρξη των διαδικασιών ανάδειξης πληρεξουσίων. Η αναβλητική του συμπεριφορά, έδωσε τροφή στις αντίπαλες ομάδες και στους ξένους εκπροσώπους να τον κατηγορήσουν ως καταχραστή του πολιτικού του αξιώματος.

Αρχικά εγκατέστησε μια κυρίαρχη εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, ενώ παράλληλα προσπάθησε να εντάξει τον θεσμό των κοινοτήτων, κάτω από την κρατική κυριαρχία. Η εκλογή των δημογερόντων, αποτέλεσε το βασικό αγκάθι για την τοπική αυτοδιοίκηση του κράτους και συνοψίζεται στη γενικότερη προσπάθεια του Καποδίστρια, να περιορίσει τη δύναμη των ισχυρών, αφού έως τότε εκλέγονταν στο αξίωμα, μόνο φίλοι ή και συγγενείς των ολιγαρχικών τάξεων. Η ισχυρή πεποίθησή του ήταν ότι, για να προστατευτεί ο λαός από τις αυθαιρεσίες των ηγετικών ομάδων, θα έπρεπε να ακολουθηθεί ένα αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης ενώ, ταυτόχρονα, η παύση των εσωτερικών προστριβών θα συνέβαλε θετικά και υποστηρικτικά, σ' αυτή τη μεταβατική περίοδο που διένυε η χώρα.[143]

[142] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα), φ. 394, εγγρ. 1, Βασίλειος Πετμεζάς προς Ιω. Καποδίστρια, 7 Απριλίου 1829, Καλάβρυτα.

[143] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.*, σ. 37.

Μ' αυτό το σκεπτικό, προσπάθησε να δώσει εξουσία στον λαό και συγκεκριμένα δικαίωμα ψήφου, ώστε να πληγούν οι τοπικοί άρχοντες και οι ντόπιες συμμαχίες. Εντούτοις, παρά τις αγαθές προθέσεις του, αυτό που κατόρθωσε τελικά ήταν να υπονομευθεί η δική του πολιτική πορεία.[144] Η σταθερή εναντίωσή του κατά των ολιγαρχικών τάξεων και των ήδη ισχυροποιημένων-διαμορφωμένων τάσεων, ενεργοποίησε μια ιδιαίτερη αντιπολιτευτική πολιτική, καλλιεργούμενη μεθοδικά από το εξωτερικό, για να δημιουργηθεί μια εχθρική πολιτική εναντίον του. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκαν έντονες αντιδράσεις, οι οποίες επεκτάθηκαν και εκτός Ελλάδας· χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Γερμανός ιστορικός Mendelssohn Bartholdy, ο οποίος υπερθεμάτισε τον Καποδίστρια, θεωρώντας τον ως όργανο της ρωσικής πολιτικής, που εφάρμοζε δεσποτική συμπεριφορά, ενώ παράλληλα κατέλυε το παραδοσιακό σύστημα κοινοτικής οργάνωσης, διότι θεωρητικά ήταν το βασικό εμπόδιο στην άσκηση της συγκεντρωτικής του εξουσίας.[145]

Ταυτόχρονα αναταραχή προκλήθηκε, μετά την προσπάθεια της αντιπολίτευσης να αφαιρέσει το δικαίωμα ψήφου από τους ετερόχθονες και τους ακτήμονες, για να περιοριστεί όσο το δυνατόν η δυναμική του Κυβερνήτη.[146] Όπως γίνεται αντιληπτό, οι ομάδες αυτές αποτέλεσαν τους άμεσους υποστηριχτές της πολιτικής του και συνδέθηκαν άρρηκτα με τις κρατικές υποθέσεις, ενώ αργότερα αποτέλεσαν και τη σταθερή βάση των οπαδών του.[147] Άμεσα η ένταση που προκλήθηκε μετά την παράθεση μιας τέτοιας πρότασης, τον έφερε σε διάσταση με το Πανελλήνιο, αφού αρνήθηκε να την κατοχυρώσει νομικά. Θέλοντας η κυβέρνηση να προωθήσει αλλαγές στο εκλογικό σύστημα των δημογερόντων, επειδή στο σώμα του Πανελληνίου, είχαν επικρατήσει οι πολιτικοί της αντίπαλοι, εντάθηκαν οι προσπάθειες κατάργησής του. Μ' αυτό τον τρόπο, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες, τόσο για τη νομική υποστήριξη του Κυβερνήτη, όσο και για την εκλογή ατόμων που θα βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχό του.

Αδιαμφισβήτητα, παρά το αρνητικό κλίμα, από τον Απρίλιο του 1829, τα πράγματα σχετικά με την ανάδειξη πληρεξουσίων, προχωρούσαν με βάση τις επιθυμίες του Καποδίστρια. Το μεγαλύτερο μέρος του λαού θέλησε να ακολουθήσει τις κυβερνητικές προτάσεις, ψηφίζοντας άτομα τα οποία είχαν υποδειχθεί προηγουμένως από την κυβέρνηση. Ακόμα πληροφορούμαστε

[144] Θάνος Βερέμης, Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς, Η σύγχρονη συνέχεια, ό. π.*, σ. 129.

[145] Ν. Πανταζόπουλος, «Ο Καποδίστριας και ο πολιτικοκοινωνικός πλουραλισμός της εποχής του», *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* (Διεύθυνση) Δημήτρης Τσάτσος- Παύλος Πετρίδης, Θάνος Βερέμης- Γιώργος Αναστασιάδης, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 40-41.

[146] Στέφ. Παπαδόπουλος, «Τα πολιτικά γεγονότα», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 112.

[147] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 256.

από τον Dawkins, πως ο Κυβερνήτης κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια, για να διασφαλίσει την εκλογή αντιπροσώπων, που θα του ήταν πλήρως αφοσιωμένοι και για να πετύχει αυτό, χρησιμοποίησε διάφορα πρόσωπα, εξέχοντα και μη, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στον Θ. Κολοκοτρώνη, λόγω της ισχυρής παρουσίας και δύναμής του. Τον χρησιμοποίησε όπως είπε, για να προσεταιρισθεί ισχυρούς στρατιωτικούς άνδρες, ενώ δεν παρέλειψε να κάνει αναφορά στις σχετικές επαφές που διατηρούσε ο αρχιστράτηγος, με τον Ρώσο αντιπρέσβυ.[148] Τέλος αναφέρει, πως για να πετύχει ο Καποδίστριας τον σκοπό του, χρησιμοποιούσε επανειλημμένα τις γαλλικές οικονομικές ενισχύσεις, προς χρηματοδότηση αυτών των προσώπων.[149] Όπως φαίνεται, ακόμα και η δράση του Θ. Κολοκοτρώνη, δεν ξέφυγε από το στόχαστρο των Βρετανών, αφού όντας φιλοκαποδιστριακός και κατ' επέκταση φιλορώσος, θεωρητικά προωθούσε στην Ελλάδα αντίστοιχα σχέδια. Η συνεργασία μεταξύ των δύο ανδρών, καταδείκνυε πως πραγματοποιούταν μια συντονισμένη προσπάθεια επιβολής της ρωσικής δύναμης στη χώρα, δημιουργώντας ανησυχία στους Βρετανούς, για τυχόν παραγκωνισμό τους.

Αναμενόμενα η εκλογή των αντιπροσώπων θεωρήθηκε πολλές φορές ως το αποτέλεσμα εκβιασμών και παράνομων ενεργειών εκ μέρους της κυβέρνησης, προκειμένου να κερδηθεί η πλειοψηφία ενός πιστού σώματος υποστηρικτών, για να παραμείνει ο Καποδίστριας στην εξουσία. Σημειώθηκαν αρκετές υπερβολές και παρασπονδίες, όπως χαρακτηρίστηκαν και από την πλευρά της κυβέρνησης, οι οποίες αναμφίβολα ερέθισαν την αντιπολίτευση· μερικές απ' αυτές ήταν ο διορισμός ατόμων στο Πανελλήνιο, τυφλά όργανα της κυβέρνησης και αργότερα η ανάδειξη του Καποδίστρια ως του μοναδικού πληρεξούσιου στις περισσότερες επαρχίες, κατά την ολοκλήρωση των εκλογών. Σύμφωνα με τον εκλογικό νόμο, του δινόταν η δυνατότητα να θέσει υποψηφιότητα ως πληρεξούσιος, αλλά σε περίπτωση εκλογής του, δεν μπορούσε να αποδεχτεί τη θέση, λόγω αξιώματός του, με αποτέλεσμα να αντικαθίσταται από άτομα, που είτε ήταν φιλικά προσκείμενα προς εκείνον, είτε στα οποία, μπορούσε να επιβληθεί η κυβερνητική πολιτική γραμμή ως δέσμευση.[150]

---

[148] F.O. 32/4(α)/118(87) - 4/23, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 86.

[149] F.O. 32/4(α)/161(91) - 4/27, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 88.

[150] Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», στο Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. *Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 73-74.

Ο φόβος κατά των ισχυρών αντιπάλων του, που προσπαθούσε συνεχώς να τους επιβληθεί για λόγους ευταξίας, ανάγκασε την κυβέρνηση να εμπλακεί ενεργά στις εκλογές και να αναζητήσει ισχυρά πολιτικά και στρατιωτικά στηρίγματα. Υπήρξε ισχυρή μέριμνα για να περιοριστεί όσο το δυνατόν περισσότερο, η προσέλκυση οπαδών εκ μέρους των αντιπάλων του, ενώ παράλληλα έγινε μεγάλος αγώνας για να διοριστούν σε καίριες κυβερνητικές θέσεις, άτομα, τα οποία αν και είχαν μεγάλη σπουδαιότητα, εντούτοις μπορούσαν να εξυπηρετήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα τις εντολές του Κυβερνήτη, αφού αντλούσαν τη δύναμη τους από εκείνον.

Σε μια επιστολή του Γενοβέλη προς τον Καποδίστρια, γίνεται άμεση αναφορά στις προσπάθειες των αντιφρονούντων να εξαγοράσουν αξιόλογα πρόσωπα ενόψει των εκλογών, προκειμένου να στηρίξουν την εκλογή των δικών τους αντιπροσώπων, αναδεικνύοντας τη φύση των αντιπάλων της κυβέρνησης: *«Δεν ήτον αμόλυντον και το έδαφος τούτο από κακόβουλους, οίτινες εργάνιζον μυστικώς να διαφθείρουν τους πολίτας με χρήματα, αλλ' οι ευφρονούντες τους ανεκάλυψαν και οι κατά καλήν τύχη δει ήθελον παρευρεθεί εδώ, ήθελε κινδυνεύσει αναμφιβόλως, ο φόβος τους έκαμεν φρονιμότερους και υπεκρίθησαν τον ζηλωτήν και πρόθυμον», «24 χιλιάδες γρόσια ήσαν διορισμένα, καθ' τας έλαβον πληροφορίας δια την αγοράν των ψήφων. Η δημογέρευσις της εγκυκλίου ιδιαιτέρας, της οποίας η διερμήνισις και παράφρασις εκοινοποιήθει παρα ταύτας διήγειρετο δυσπιστίαν εις τας καρδίας του γένους των πολιτών, εις το να μην εμπιστευτούν εις άλλους την πληρεξουσιότητα, ειμή εις τη Α. Σ του σεβαστού Κυβερνήτη».*[151] Παρά τις προσπάθειές του οι αντίπαλοί του, δεν κατόρθωσαν να μεταβάλουν ικανοποιητικά την κοινή γνώμη, ούτε να προσεταιριστούν ισχυρούς πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντες. Έτσι, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των εκλογών, για την ανάδειξη πληρεξουσίων για την Δ΄ Εθνοσυνέλευση στο Άργος, οι αντιπρόσωποι που εκλέχθηκαν με άμεση ψηφοφορία, διέκειντο θετικά υπέρ της κυβέρνησης, στη συντριπτική τους πλειοψηφία. Αυτή η Εθνοσυνέλευση αποτέλεσε τον θρίαμβο της έως τότε διακυβέρνησής του, που ενδυνάμωνε την προσωπική του πολιτική και τον έλεγχό του στη χώρα.[152] Η εκλογική του νίκη ήταν αδιαμφησβήτητη, όπως και ο προσωρινός παραγκωνισμός των αντιπάλων του. Ωστόσο, αυτή του η νίκη έμελλε να αποτελέσει καταστροφή για τον ίδιο.

---

[151] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 408, εγγρ. 7^2, Ι. Γενοβέλης προς Ιω. Καποδίστρια, 10 Μαΐου 1829, Μυστράς.

«Τα ονόματα των θέλουν γίνει γνωστά εκ καιρώ των δέοντι εις την εξοχότητά της. το κοινόν όταν είναι ελεύθερο δεν απατά και τας επιλογάς του, του οποίου ελπίζω, ότι δεν θέλω απορρίψει η εξοχότητά του, τας ευχάς και ελπίδας, αλλά θέλω δεχθεί ευμενώς την προσφερόμενη πληρεξουσιότητα».

[152] William P. Kaldis, *John Capodistrias and the modern Greek state, Madison: The State Historical Society of Wisconsin*, University of Wisconsin 1963, σ. 85.

Με αιτία τις βαθιές εσωτερικές ρήξεις που σταδιακά είχαν προκληθεί, έχασε την εμπιστοσύνη αρκετών παλιών αγωνιστών και πολιτικών, καθώς επηρεάστηκαν αρνητικά από τους διορισμούς φιλοκαποδιστριακών προσώπων σε καίριες κυβερνητικές θέσεις, χωρίς να έχουν ουσιαστικές γνώσεις, συμπεριλαμβανομένων και των αδελφών του.[153] Οι αδελφοί του, μη έχοντας την κατάλληλη εμπειρία για τέτοιου είδους ζητήματα, κράτησαν μια αρκετά αυταρχική και καχύποπτη στάση απέναντι σ' όλους, δημιουργώντας ένα εχθρικό και ανταγωνιστικό κλίμα. Παράλληλα, η τοποθέτησή τους ως επικεφαλής σε περιοχές με αυξημένη αγγλική επιρροή και με έντονες τις φατριαστικές δραστηριότητες, κρίθηκε ως αμελητέα, αφού δεν μπόρεσαν να επιβληθούν και να ισχυροποιήσουν τη θέση του κρατικού μηχανισμού.

Η εσωτερική αντιπολίτευση προσπαθούσε, με κάθε τρόπο, να απομακρύνει τον Κυβερνήτη από την εξουσία, καθώς η νέα τάξη πραγμάτων στρεφόταν εναντίον των συμφερόντων τους. Ωστόσο, μια τέτοια κίνηση ήταν δύσκολα επιτεύξιμη. Με κύριο αίτημά τους την αναθεώρηση του Συντάγματος, η οποία σύμφωνα με τις απόψεις τους καθυστερούσε εσκεμμένα και με πρόφαση τις εξωτερικές καθυστερήσεις που αφορούσαν τις διαπραγματεύσεις για τη Συνθήκη του Λονδίνου, άρχισαν να διεκδικούν την εκδίωξή του από την εξουσία.

Όλα δείχνουν πως η αποτυχία προσεταιρισμού του Κυβερνήτη, ενθάρρυνε περισσότερο τις προσπάθειες πίεσης για την ψήφιση Συντάγματος και θέσπισης δημοκρατικών θεσμών, που υποβοηθήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη ξένη δραστηριότητα.[154] Για τους παραπάνω λόγους, οι ντόπιες ισχυρές πολιτικές οικογένειες,[155] άρχισαν να αντιδρούν απαιτώντας δημοκρατικές ελευθερίες και προκήρυξη εκλογών, αναπολώντας την κοινοβουλευτική δημοκρατία από το 1822 ως το 1827. Οι ομάδες αυτές είναι γνωστές με ονόματα *Συνταγματικοί* και *Αντικαποδιστριακοί*, που εκφράζουν με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο, τα αισθήματα και τις επιθυμίες τους, ενώ ο συνασπισμός τους εκπροσωπήθηκε, από τις κατεστημένες δυνάμεις του Έθνους, που πλήττονταν από τα οικονομικά μέτρα του Καποδίστρια.[156]

Έτσι λοιπόν, βασική καμπή στην πολιτική του πορεία αποτέλεσε η σύγκληση της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης το 1829, όπου εκφράστηκαν επίσημα οι πρώτες αντιθετικές απόψεις εναντίον του. Λόγω όμως της ισχυρής υπεροχής του στις εκλογές, οι αντίπαλοί του δεν κατόρθωσαν να του

[153] Στέφανος Παπαδόπουλος, «Τα πολιτικά γεγονότα», *ό. π.*, σ. 112.
[154] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 32-33.
[155] Π. Πετρίδης, *Πολιτικοί και Συνταγματικοί Θεσμοί στη Νεότερη Ελλάδα (1821-1843),* University Studio Press, 1990, σ. 204.
[156] Ν. Πανταζόπουλος, «Ο Καποδίστριας και ο πολιτικοκοινωνικός πλουραλισμός της εποχής του», στον τόμο *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 53-56.

επιφέρουν σοβαρό πλήγμα. Επομένως, μπορεί τα πρώτα δύο χρόνια να χαρακτηρίστηκαν από σχετική ομαλότητα, με εξαίρεση μερικές αναταραχές στις επαρχίες της Πελοποννήσου, ωστόσο αυτή η κατάσταση δεν διατηρήθηκε. Τα αμέσως επόμενα χρόνια, τη θέση της ομαλότητας πήρε η βία και ο αναβρασμός. Άμεσα ξεκίνησε η έναρξη του αντικαποδιστριακού αγώνα στον οποίο, εκτός από τους πρόκριτους και τους πλοιοκτήτες από τα νησιά, προστέθηκαν και οι φιλελεύθεροι-συνταγματικοί, που τον θεωρούσαν ως εχθρό της δημοκρατίας και της ελευθερίας.

Πιο συγκεκριμένα, η ιστορική αφήγηση επικεντρώνεται στις αντιθέσεις μεταξύ κυβερνητικών και προκρίτων, οι οποίες επηρεάστηκαν στο μέγιστο βαθμό από την επιθετικότητα της Βρετανίας και έπειτα της Γαλλίας, με αποτέλεσμα να ενδυναμωθούν οι τοπικές οικογένειες και να συσπειρωθούν γύρω από την πολιτική των Βρετανών. Όπως θα διαπιστωθεί και παρακάτω, οι βρετανική δραστηριότητα, βασιζόμενη στον φόβο παραγκωνισμού της, λόγω της αυξημένης ρωσικής επιρροής, όπως και της περαιτέρω ενδυνάμωσης του καποδιστριακού συστήματος διακυβέρνησης, θα στραφεί στην οργάνωση κάθε δυνατής συμμαχίας, προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί της.[157]

Οι Βρετανοί παρουσιάστηκαν αρκετά υποστηρικτικοί στις προσπάθειές τους, κυρίως λόγω του φόβου εμπλοκής του Κυβερνήτη, σε συνωμοτικά σχέδια εναντίον τους. Συνεργάστηκαν με αρκετούς εγχώριους, επιφανείς πολιτικούς άντρες, όπως ο Ζαΐμης, ο οποίος διέδιδε και τις σχετικές φήμες,[158] ενώ άτομα όπως ο Τρικούπης, ο Μαυροκορδάτος, ο Ζωγράφος και αρκετοί άλλοι, βρίσκονταν ήδη ανάμεσα στους κύκλους των Άγγλων, λειτουργώντας αρκετές φορές ως όργανά τους. Ωστόσο, σημειώνεται πως μόλις ο Dawkins διαπίστωσε την εμπλοκή του Ζαΐμη στη διάδοση φημών, έπαυσε άμεσα την αλληλογραφία μαζί του, αφού όπως φαίνεται δεν κατηγορούσε μονάχα τον Καποδίστρια, αλλά και άλλα πρόσωπα, φιλικά διακείμενα προς τη Βρετανία. Κλείνοντας την επιστολή του, υποστήριξε τη σταθερή πίστη του ίδιου, αλλά και των μελών της βρετανικής κυβέρνησης, πως δεν θα πρόκυπτε καμία ουσιαστική επανάσταση ή συνωμοσία εκ μέρους των κατοίκων των νησιών, παρά την ανάπτυξη αρνητικών αισθημάτων εναντίον της βρετανικής κυριαρχίας: *«It is notorious that the present Government of Greece, and especially those members of it who are natives of the Ionian Islands, are unfriendly to the administration of that Republic; but I have no reason to believe that they have carried hostility so far as to endeavor to excite Inhabitants to insurrection» (Είναι πασίγνωστο ότι η παρούσα Κυβέρνηση της Ελλάδας,*

[157] Νικόλαος Δραγούμης, *Ιστορικαί αναμνήσεις*, τ. Α΄, Αθήνα 1879, σ. 47-48.
[158] F.O. 32, F.O. 32/5/18(19), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 10/22.

και ιδιαίτερα τα μέλη της που είναι ντόπιοι κάτοικοι των Ιονίων Νήσων, είναι εχθρικοί προς τη διοίκηση της Δημοκρατίας αυτής- αλλά δεν έχω κανένα λόγο να πιστεύω ότι έχουν μεταφέρει την εχθρότητα τόσο μακριά, ώστε να προσπαθούν να διεγείρουν τους κατοίκους σε εξέγερση).[159]

Ο σπόρος της καχυποψίας είχε φυτευτεί στις ήδη φιλύποπτες βρετανικές σκέψεις και οι συζητήσεις σχετικά με τις δραστηριότητες του Καποδίστρια, είχαν αρχίσει να εξαπλώνονται ταχύτατα. Φαίνεται πως αυτά τα γεγονότα, δεν απασχολήσαν μονάχα τους Βρετανούς πολιτικούς και τους στρατιωτικούς κύκλους, που βρίσκονταν ήδη στην Ελλάδα. Εξίσου ισχυρό ενδιαφέρον, έδειξαν και οι πρέσβεις της Αγγλίας και της Γαλλίας, που βρίσκονταν στο Λονδίνο και το Παρίσι αντίστοιχα. Ο Stuart, Βρετανός πρέσβης στο Παρίσι, είχε πληροφορηθεί πως ο Καποδίστριας στην Ελλάδα, είχε εμπλακεί σε ραδιουργίες, με σκοπό την προώθηση κομματικών συμφερόντων, ίσως σχετιζόμενων με την ανάπτυξη του ρωσικού κόμματος. Από την άλλη ο Polignac, Γάλλος πρέσβης στο Λονδίνο, δεν φέρεται πως είχε επηρεαστεί ιδιαίτερα από τις απόψεις του Rouen, Γάλλου αντιπρέσβυ στην Ελλάδα, οι οποίες σχετίζονταν με την ιδιαίτερη σημασία που είχε αποδώσει ο Κυβερνήτης, στην αύξηση της επιρροής των Δυνάμεων εντός της χώρας, όπως και για τα μη σύννομα μέσα που χρησιμοποιούνταν την ίδια περίοδο, σε μεγάλο εύρος της ελληνικής επικράτειας, κυρίως για την ίδρυση φιλοαγγλικού κόμματος.[160]

Τα παράνομα για τα οποία κάνει λόγο ο Rouen, φαίνεται πως είχαν πραγματική υπόσταση. Όλα δείχνουν πως η προώθηση προσωπικών συμφερόντων ήταν μια καθημερινή πραγματικότητα, συνυφασμένη με το φαινόμενο των πελατειακών σχέσεων, ο οποίος μέχρι τότε όριζε και τις σχέσεις του ντόπιου πληθυσμού με την εξουσία. Γι' αυτό όπως έχει παρατηρηθεί, με την έναρξη της νέας αυτής πολιτικής περιόδου, οι κομματικές συσπειρώσεις εξελίχθηκαν ραγδαία, λόγω της σύνδεσής τους με τις ξένες Δυνάμεις οι οποίες, με τη σειρά τους, εκμεταλλεύτηκαν τις συγκυρίες,

---

[159] F.O. 32, F.O. 32/5/18(19), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 10/22.

«..referring to the rumors with have been circulated in these parts that an insurrection is about to break out in the Ionian Islands, and directing me to ascertain whether the source of these rumors is to be found in Greece, and whether the President is in any way a party to their circulations». (Σχετικά με τις φήμες οι οποίες έχουν κυκλοφορήσει σ' όλα αυτά τα μέρη ότι πρόκειται να ξεσπάσει εξέγερση στα Ιόνια Νησιά, και μου ανέθεσαν να εξακριβώσω αν η πηγή αυτών των φημών βρίσκεται στην Ελλάδα και αν ο Πρόεδρος συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην κυκλοφορία τους).

«The palpable inaccuracy of the information contained in the latter, which implicates one of the warmest advocates that Great Britain possesses in this country, has induced me to discontinue the Correspondences». (Η ολοφάνερη ανακρίβεια των πληροφοριών που εμπεριέχονται στην τελευταία 'επιστολή', η οποία εμπλέκει έναν από τους πιο θερμούς υποστηρικτές της Μ. Βρετανίας σ' αυτή τη χώρα, με ώθησε να διακόψω τις αλληλογραφίες).

[160] F.O. 286/3(β)/342(28) - [3/26(β)], Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 69.

προβαίνοντας σε απροκάλυπτες επεμβάσεις στις ελληνικές υποθέσεις.[161] Την ευθύνη όμως γι' αυτές τις επεμβάσεις, την είχαν περισσότερο οι Έλληνες, παρά οι ξένοι, αφού εάν δεν έβρισκαν πρόσφορο έδαφος δεν θα μπορούσαν να αναμειχθούν. Έτσι, παρά την προθυμία αρκετών ισχυρών ελληνικών παραγόντων, που θέλησαν να καταστούν όργανα των Μεγάλων Δυνάμεων, τελικά δεν επιτεύχθηκαν οι εθνικοί στόχοι της χώρας και οι ίδιοι παγιδεύτηκαν ανάμεσα στις ξένες υποσχέσεις και ραδιουργίες, παρά την ύπαρξη ενός τόσο εχθρού κλίματος εναντίον τους.[162]

Παρά τις αγαθές προθέσεις του Γάλλου αντιπρέσβυ, Rouen, τουλάχιστον στην αρχή και παρά την αδυναμία του να πιστέψει στις φήμες, η γαλλική κυβέρνηση δεν έμεινε ανεπηρέαστη. Ταχύτατα υιοθετήθηκε η άποψη, πως το καλύτερο δυνατόν θα ήταν η αντικατάσταση του Καποδίστρια, αφού πρώτα παρουσιάζονταν ορθές και αληθινές αποδείξεις, σχετικά με την ακαταλληλότητά του. Έπειτα θα προχωρούσαν οι διαδικασίες της αντικατάστασής του, ενώ ήταν σχεδόν βέβαιο, πως η Βρετανία θα συμφωνούσε, λόγω της αυξημένης ρωσικής επιρροής, μετά την εξασθένιση της Πύλης. Επομένως, το πιο σημαντικό θα ήταν να εκλεγεί στη θέση του ένα πρόσωπο που θα περιόριζε αυτή την επιρροή, η οποία προκαλούσε πονοκέφαλο στις άλλες δύο χώρες.[163]

Από την άλλη, η αντίδραση της Ρωσίας στις σχετικές φήμες, αλλά και στις κατηγορίες ανάμειξής της στην υπόθεση των Επτανήσων, ήταν συγκαταβατική, αφού δεν θέλησε να δημιουργήσει προβλήματα στις φιλικές σχέσεις της με τις Συμμαχικές Δυνάμεις, παρά την καλόβολη διάθεση της προς τον Κυβερνήτη. Για τον λόγο αυτό συμφώνησε στην πρόταση περί αντικαταστάσεώς του, αφού η ύπαρξη ενός ταραχώδους κλίματος στην Ελλάδα θα δημιουργούσε, αναπόφευκτα, ένα ακόμα πιο εκρηκτικό περιβάλλον και θα συντελούσε στη συγκρότηση ενός επαναστατικού κόμματος, που θα κατάκλυζε τη χώρα, οδηγώντας την πάλι σε αναρχία.[164]

Οι νέες κατηγορίες εναντίον του Κυβερνήτη προκάλεσαν νέες αντιδράσεις εκ μέρους των Καποδιστριακών και οι σχέσεις της ελληνικής κυβέρνησης με τους Βρετανούς, επιδεινώθηκαν ακόμα πιο πολύ. Η καχυποψία μεταξύ των δύο πλευρών έφτασε στα ύψη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το ξέσπασμα ενός επεισοδίου, το οποίο μας γίνεται γνωστό μέσα από τα αρχεία του

[161] Χαρίτων Κοριζής, *Η πολιτική ζωή εις την Ελλάδα, 1821-1910*, Αθήνα 1976, σ. 61.

[162] Τάκης Σταματόπουλος, *Ο Εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821, ό. π.*, σ. 745-746.

[163] F.O. 286/3(β)/346(29)- [3/26γ], Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 70.

[164] F.O. 286/3(β)/358(30)- [3/26η], Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 71.

F.O. Ο Άγγλος φιλέλληνας G. Lee, συνελήφθη κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του προς τη Βοστίτσα από την ελληνική αστυνομία, με την αιτιολογία ότι δραστηριοποιούταν στην Ελλάδα, ως πράκτορας.[165] Κατηγορήθηκε πως προσπάθησε να χρηματίσει ντόπιους προκρίτους και να τους εξαγοράσει με αντάλλαγμα την παράδοση του Μοριά στους Άγγλους: «*The extraordinary Commission, Provisional Governors and Demogerontes were them instructed to decry those primates especially Monsieur Zaimi, who were most respected by their country, and to accuse Prince Mavrocordato, Monsieur Tricoupi, Monsieur Zografos, Monsieur Zaimi, and indeed nearly all the well informed and independent Greeks of having sold themselves to the English, where purpose is to enslave the Morea», (Η έκτακτη επιτροπή, οι Προσωρινοί Διοικητές και οι Δημογέροντες είχαν την εντολή να καταδικάσουν τους προκαθήμενους και ιδιαίτερα τον κύριο Ζαΐμη, οι οποίοι είναι ιδιαίτερα σεβαστοί από τη χώρα τους και κατηγορούν τον πρίγκιπα Μαυροκορδάτο, τον κ. Τρικούπη, τον κ. Ζωγράφο, τον κ. Ζαΐμη, και μάλιστα σχεδόν όλους τους καλά πληροφορημένους και ανεξάρτητους Έλληνες ότι έχουν πουληθεί στους Άγγλους με σκοπό να υποδουλώσουν τον Μοριά)»,*[166] ενώ σύμφωνα με τον Dawkins, ο κύριος λόγος αυτών των κυβερνητικών αντιδράσεων, ήταν η δυσαρέσκεια για το Πρωτόκολλο της 10/22 Μαρτίου 1829.

Σε αρκετά σημεία της σχετικής αλληλογραφίας, μας γνωστοποιείται πως τα περισσότερα πολιτικά πρόσωπα της αντιπολίτευσης, κυρίως της αγγλικής παράταξης, δεν θα δίσταζαν να παραδώσουν στους Άγγλους, για λίγα μόλις χρήματα, την κυριαρχία της Πελοποννήσου.[167] Η κυβέρνηση από τη μεριά της, ονομάτισε μερικά πρόσωπα, τα οποία είχαν αναμειχθεί και χρηματιστεί «*sold to the English» (πωλούνται στους Άγγλους)*, όπως για παράδειγμα ο Ζαΐμης, ο Λόντος, ο Ζωγράφος, ο Μαυροκορδάτος, ο Τρικούπης και άλλοι, ενώ τελικά σύμφωνα με την άποψη του Dawkins, όλα αυτά αποσκοπούσαν, στη δημιουργία μιας ταραχώδους κατάστασης και μιας ατμόσφαιρας καχυποψίας κατά των Βρετανών και της πολιτικής τους.[168]

---

[165] F.O. 32, F.O. 32/5/31(21), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 15/27.

«Denouncing him as the Enemy of Greece, and calling upon the people to inform the justice of his arrival, in order that he might be arrested and punish according the Law». (Καταγγέλλοντάς τον ως εχθρό της Ελλάδας και καλώντας τον ενώπιον του λαού για να ενημερώσει τη δικαιοσύνη για την άφιξή του, ώστε να συλληφθεί και να τιμωρηθεί σύμφωνα με τον Νόμο).

[166] F.O. 32/5/40 (22) - 5/9β, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 102 και F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

[167] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…*, *ό. π.*, σ. 118.

[168] F.O. 32, F.O. 32/5/31(21), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 15/27.

Είναι γεγονός πως ο Καποδίστριας, είχε όντως δυσαρεστηθεί από τις βλέψεις των Συμμάχων για τον περιορισμό των ελληνικών συνόρων, αφού ο ίδιος είχε επικεντρωθεί στην εκδίωξη των οθωμανικών στρατευμάτων, για να απελευθερωθούν οι ελληνικές επαρχίες, κόντρα στις επιδιώξεις της Βρετανίας.[169] Οι συνδιασκέψεις των χωρών δεν κατόρθωσαν να επιλύσουν τις εδαφικές απαιτήσεις της Ελλάδας και να επιτύχουν μια επιθυμητή διαπραγμάτευση με τους Οθωμανούς. Από την άλλη, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, λίγους μήνες αργότερα είχε αποφασιστεί η Σύγκληση Εθνοσυνέλευσης στην Ελλάδα, ενώ οι διαπραγματευτικές διαδικασίες ήταν ακόμη ενεργές. Την κίνηση αυτή της Κυβέρνησης οι Σύμμαχοι, τη θεώρησαν ως μη ορθή, θεωρώντας ότι αποτελούσε μια προσπάθεια συγκάλυψης της κακής πολιτικής του Κυβερνήτη, σε σχέση με την αποτυχία του να επιβάλει τους όρους του, στο Πρωτόκολλο του Μαρτίου, *«The fact is that his Excellency wishes to throw upon the Greeks a responsibility which, although belonging exclusively to errantly he fears to concur alone» (Το γεγονός είναι ότι η Εξοχότητά του επιθυμεί να ρίξει στους Έλληνες μια ευθύνη, η οποία, αν και ανήκει αποκλειστικά και μόνο σε λάθος, αυτός φοβάται να συμπράξει μόνος του)*.[170] Πολύ γρήγορα ο ίδιος, κατηγορήθηκε πως προσπάθησε να αποκλείσει από την Συνέλευση όλα εκείνα τα πρόσωπα που δεν συμφωνούσαν με την πολιτική του και τα οποία κατηγόρησε ως όργανα της αγγλικής πολιτικής.[171] Σύμφωνα με τις απόψεις του Dawkins, η κυβέρνηση προσπάθησε να εκλέξει πρόσωπα απόλυτα αφοσιωμένα σ' εκείνην και πολύ περισσότερο στον Καποδίστρια, ενώ με το νέο εκλογικό σύστημα του δινόταν το δικαίωμα να εκλέγεται ως πληρεξούσιος στις επαρχίες και ύστερα να τοποθετεί στη θέση του, νέα πρόσωπα,

---

«He was the agent of England, and already bought over the premate Zaimis, Londos and Zograffos to deliver up the Morea to the English». (Ήταν πράκτορας της Αγγλίας και ήδη εξαγόρασε τον προκαθήμενο Ζαΐμη, τον Λόντο και τον Ζωγράφο για να παραδώσουν τον Μοριά στους Άγγλους).

«Will give you your Lordship some ideas of the feelings entertained at the present by Count Capodistrias and his Ministers. (Θα σας δώσει η Εξοχότητά σας μερικές ιδέες για τα συναισθήματα που τρέφει σήμερα ο Κόμης Καποδίστριας και οι Υπουργοί του).

[169] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 51.

[170] F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

«It would be more perfectly proper after they are concluded: but at the present moment it is not only useless as regards the Greeks, and disrespectful towards the Allied Powers». (Θα ήταν πιο σωστό μετά τη σύναψή τους: όμως προς το παρόν δεν είναι μόνο ανώφελη για τους Έλληνες, και ασεβής προς τις Συμμαχικές δυνάμεις).

«Count Capodistrias can no longer avail himself of the [..] so often put forth in his Decrees that it is called for [unanimently] by the Greeks: this [..] is disfavored in the enclosed documents». (Ο κόμης Καποδίστριας δεν μπορεί πλέον να κάνει χρήση του [...] που τόσο συχνά προβάλλεται στα διατάγματά του ότι ζητείται [ομόφωνα] από τους Έλληνες: αυτό [...] αποδοκιμάζεται στα επισυναπτόμενα έγγραφα).

[171] F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

«Were as at Kalavryta (Monsieur Zaimis province), the Demogeronty was found intractable, the Principal officers were instantly discharged by the Government and were replaced by a 'special commission' named by itself». (Όπως και στα Καλάβρυτα (επαρχία του κ. Ζαΐμη), η Δημογεροντία κρίθηκε ανυπάκουη, οι κύριοι λειτουργοί απολύθηκαν αμέσως από την Κυβέρνηση και αντικαταστάθηκαν από μια 'ειδική επιτροπή' που ονομάστηκε από την ίδια).

φιλικά διακείμενα προς αυτόν: *«The agents of Government were not only assorted every facility for packing the electoral chambers according to their with; but they were can authorized by Count Capodistrias, should these chambers not answer their purposes, to appeal directly to the propose» (Οι πράκτορες της Κυβέρνησης δεν διέθεταν μόνο όλες τις διευκολύνσεις για να γεμίσουν τα εκλογικά σώματα σύμφωνα με τις ανάγκες τους- αλλά μπορούσαν να εξουσιοδοτηθούν από τον κόμη Καποδίστρια, σε περίπτωση που τα επιμελητήρια αυτά δεν ανταποκρίνονταν στους σκοπούς τους, να προσφύγουν απευθείας στην Κυβέρνηση).*[172] Η Εθνοσυνέλευση που θα λάμβανε χώρα στην πόλη του Άργους, είχε κατακλυστεί από τα στρατεύματα του Κολοκοτρώνη και του Ρώσου ναυάρχου Heyden, δείγμα πως τα κυβερνητικά στρατεύματα όριζαν την πορεία της Εθνοσυνέλευσης, *«The town of Argos in which it is held, is surrounded by troops under the command of General Colocotroni under whom is captain Nikitas, famed for having insulted and disported as former national assembly: and the approach to it is forbidden by proclamation to all persons who have not business to trans act: even in which case they are to address themselves, not to deputies, but to the minister of the Interior, who will communicate on their people with the assembly» (Η πόλη του Άργους, στην οποία πραγματοποιείται, είναι περικυκλωμένη από στρατεύματα υπό τη διοίκηση του στρατηγού Κολοκοτρώνη, υπό τον οποίο βρίσκεται ο καπετάν Νικήτας, γνωστός για το γεγονός ότι έχει προσβάλει και αποστασιοποιηθεί ως πρώην Εθνοσυνέλευση: και η προσέγγιση σε αυτήν απαγορεύεται με προκήρυξη σ'όλα τα πρόσωπα που δεν έχουν δουλειά να μεταβούν για συναλλαγές: ακόμη και σε αυτή την περίπτωση πρέπει να απευθύνονται, όχι στους βουλευτές, αλλά στον υπουργό των Εσωτερικών, ο οποίος θα επικοινωνήσει για τους ανθρώπους τους με τη Συνέλευση),*[173] ενώ

[172] F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

«His excellency prepared forward the elections as soon as he became aquatinted with the Protocol, by the nature of the instructions given to the deputies, some of which there is good reason to believe, were dictated by himself, and by great pain his excellency has taken, and the heavy experience he has encored in order to exclude from the Assembly all the Greeks whom he thought approved». (Η εξοχότητά του προετοίμασε τις εκλογές αμέσως μόλις ενημερώθηκε για το Πρωτόκολλο, από τη φύση των οδηγιών που δόθηκαν στους βουλευτές, μερικές από τις οποίες υπάρχει βάσιμος λόγος να πιστεύουμε, ότι υπαγορεύτηκαν από τον ίδιο και από τον μεγάλο πόνο που έλαβε η εξοχότητά του και τη βαριά εμπειρία που επωμίστηκε, προκειμένου να αποκλείσει από τη Συνέλευση όλους τους Έλληνες που θεωρούσε αποδεκτούς).

«The first consequence of these measures was an almost general request addresses to His excellency that he would himself accept the full resounds of the electors. This was going too far, and the offer was declined». (Η πρώτη συνέπεια αυτών των μέτρων ήταν ένα σχεδόν γενικό αίτημα προς την Εξοχότητά του να δεχθεί ο ίδιος την πλήρη αποδοχή των εκλογέων. Αυτό ήταν υπερβολικό και η προσφορά απορρίφθηκε).

«The second was the issue of positive instructions to nearly to all the deputies to obey His Excellency Commands in everything, on reason of prospecting their seats in the assembly». (Το δεύτερο ζήτημα ήταν η έκδοση θετικών οδηγιών προς όλους σχεδόν τους βουλευτές, να υπακούν σ' όλες τις εντολές της Εξοχότητάς του, λόγω της αναζήτησης των εδρών τους στη συνέλευση).

[173] F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

από την άλλη ο Dawkins, δεν θέλησε να μεταβεί στην πόλη για να μην ενισχύσει τις φήμες, που υποστήριζαν πως η Αγγλία, διατηρούσε φιλόδοξους σκοπούς για την Ελλάδα.[174] Είναι σχεδόν επιβεβαιωμένο πως ο Καποδίστριας ένοιωθε ισχυρό φόβο για την επικράτηση των αντιθετικών τάσεων στις εκλογές, γι' αυτό επέλεξε να θέσει και τον εαυτό του ως υποψήφιο, αφού γνώριζε τα φιλικά αισθήματα του λαού προς εκείνον. Αυτή η εκλογή του και ο έμμεσος επηρεασμός των ψηφοφόρων, που παραβίαζαν φανερά τον εκλογικό νόμο, έδωσε την αφορμή στους αντιπάλους του να τον κατηγορήσουν για ψηφοθηρία. Όλες αυτές οι αντιδράσεις εις βάρος του, πίστευε πως εξωθούνταν από τον ξένο δάκτυλο, κυρίως τον βρετανικό, που επηρέαζε τα πιο σημαντικά πρόσωπα στην Ελλάδα. Παράλληλα, παρατηρούσε πως οι πρόκριτοι ερχόμενοι σε επαφή με τους ξένους πράκτορες, είχαν μετατραπεί σε επαγγελματίες πολιτικούς και χρησιμοποιούσαν ως προκάλυμμα την έλλειψη συνταγματικών ελευθεριών, για να ταχθούν εναντίον του.[175]

Αναφορικά με τις φήμες που σχετίζονταν με την εξαγορά εγχώριων προσώπων, σύμφωνα με τις εκθέσεις του, ο Dawkins ήταν βέβαιος πως αποτελούσε έργο αρκετών Επτανησίων, στενά συνδεδεμένων με τον Καποδίστρια. Προσθέτει δε ότι, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις όποιες σκευωρίες εις βάρος της βρετανικής πολιτικής, δεν θα δίσταζε να τους καταγγείλει ονομαστικά.[176] Ο Dawkins φέρεται να ενίσχυσε οικονομικά την αγγλική παράταξη, όχι όμως στο σύνολό της, καθώς βοήθησε συγκεκριμένα πρόσωπα, που είχαν απομακρυνθεί από τα δημόσια αξιώματά τους και, ως εκ τούτου, η οικονομική τους κατάσταση είχε πληγεί ανεπανόρθωτα. Μ' αυτή την παροχή

«The Russian Admiral count Heiden has been requested to send two lure of battle stuffs to Napoli di Romania: and he has proceeded further in person». (Ζητήθηκε από τον Ρώσο ναύαρχο κόμη Χέυδεν να στείλει δύο πλοιάρια με πολεμικό υλικό στο Ναύπλιο και προχώρησε περαιτέρω αυτοπροσώπως).

«Prince Mavrocordato has refuses to be elected, monsieur Tricoupi has declined to take his seat, and monsieur Zaimi has started his determination to suit the assembly». (Ο πρίγκιπας Μαυροκορδάτος αρνείται να εκλεγεί, ο κ. Τρικούπης αρνήθηκε να πάρει τη θέση του και ο κ. Ζαΐμης έχει αποφασίσει να προσαρμοστεί με τη συνέλευση).

[174] F.O. 32, F.O. 32/5/98(30), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουν. 6/18.

«The French resident and I have received an official invitation to remove Argos during the sessions- Monsieur de Rouen is now at Constantinople, and I have neither accepted nor refused it: but I feel a strong inclination to remain at Egina, for the following reasons». (Ο Γάλλος πρόξενος και εγώ λάβαμε μια επίσημη πρόσκληση να απομακρυνθούμε από το Άργος κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων- Ο κ. Ρουέν βρίσκεται τώρα στην Κωνσταντινούπολη και εγώ ούτε την αποδέχτηκα ούτε την απέρριψα, αλλά αισθάνομαι έντονη την τάση να παραμείνω στην Αίγινα, για τους εξής λόγους).

«I wish to give a title conformation as possible to the absurd and standalones reports in circulation that Great Britain has selfish and ambitions views on Greece». (Θα ήθελα να δώσω έναν τίτλο όσο μου είναι δυνατόν στις παράλογες και αυτοτελείς αναφορές που κυκλοφορούν, πως η Μεγάλη Βρετανία έχει εγωιστικές και φιλόδοξες βλέψεις για την Ελλάδα).

[175] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και συνταγματική ιστορία*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 54.

[176] F.O. 32/5/125 (33) - 5/17, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 110.

βοήθειας είχε τη δυνατότητα να προσελκύσει ακόμα περισσότερα άτομα,[177] ενθαρρύνοντάς τα να συμμετάσχουν στις εκλογές και να εκλεγούν ως αντικυβερνητικοί πληρεξούσιοι.

Η συνεργασία μεταξύ των τοπικών ηγετών και των ξένων πρεσβευτών, άρχισε σταδιακά να παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Αυτή η κατάσταση έπρεπε να αντιμετωπιστεί άμεσα από την κυβέρνηση, για να περιοριστούν όσο το δυνατόν περισσότερο, οι επαφές που είχαν αναπτύξει. Όλα δείχνουν πως η ανερχόμενη αντιπολίτευση, ενθαρρύνθηκε και υποστηρίχθηκε διακριτικά από τους αντιπρέσβεις, αλλά και από τους στρατιωτικούς, με στόχο την υπονόμευση της κυβέρνησης.[178] Αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα να απαλλαγούν όλοι από την ενοχλητική παρουσία του Καποδίστρια, μιας και θα τον οδηγούσαν σε παραίτηση. Μέσα στον αντιπολιτευτικό κύκλο που είχε συσταθεί, άρχισαν να συρρέουν και νέα μέλη φιλελεύθερου χαρακτήρα, που ζητούσαν την άμεση καθιέρωση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο λόγω των συγκυριών και της εσωτερικής κατάστασης δεν μπορούσε να επιβληθεί.

Για να αντισταθεί στην πίεση των Βρετανών, ο Καποδίστριας διατηρούσε αλληλογραφία με τον αντιπρέσβυ Rouen. Του είχε εκφράσει τις σκέψεις του και την πίστη του πως η Αγγλία εξαγόραζε πρόσωπα, κυρίως από την Πελοπόννησο και ενώ παρουσιαζόταν έτοιμος να του παραδώσει αντίστοιχες αποδείξεις επί του ζητήματος, *«The French Resident in Greece, that during the interview are […] he presented his credentials to Count Capodistrias His Excellency, told him that His Majesty's Government was buying with large of money the principal persons of the Morea, in order to gain preponderating influence its honorable of Aberdeen in this country» (Ο Γάλλος πρόξενος στην Ελλάδα που κατά τη διάρκεια της συνέντευξης [...] παρουσίασε τα διαπιστευτήρια του στην εξοχότητα του Κόμη Καποδίστρια, του είπε ότι η κυβέρνησή του εξαγόραζε με μεγάλα ποσά τα κύρια πρόσωπα του Μοριά, προκειμένου να αποκτήσει σ' αυτή τη χώρα κυρίαρχη επιρροή ο αξιότιμος Αμπερντίν)*.[179]

Από την μεριά της η Βρετανία αντέδρασε έντονα στην προσπάθειά του να δημιουργήσει διχόνοια ανάμεσα στους προξένους των δύο χωρών, αλλά και να κινήσει υποψίες σχετικά με τη

[177] David Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831)*, Thessaloniki 1970, εγγρ. αρ. 43, σ. 233, «L' opposition qui s'est rattaché à l'Angleterre et agira sur son influence, est peu nombreuse; elle se compose, en grande partie de primates insulaires et peloponésiens. Ces Grecs ont toujours été dévoués à l'Angleterre car la délivrance de la Roumélie leur importe peu, et un hospodorat dans lequel ils obtiendraient des emplois lucratifs leur conviendrait bien mieux que tout autre gouvernement regulier».

[178] Δημήτρης Λουλές, «Η δολοφονία του Καποδίστρια και η Ρωσία», *Μνήμων,* τ. 10, (1985), σ. 82.

[179] F.O. 32, F.O. 32/6/1 (54), Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουλ. 27/Αυγ. 8.

«His Excellency added that he possessed written proofs of this, which is regained, he would put into Monsieur de Rouen's hands». (Η εξοχότητά του πρόσθεσε ότι κατείχε γραπτές αποδείξεις γι' αυτό, τις οποίες αν ανακτήσει θα τις θέσει στα χέρια του Ρουέν).

στάση και τα αισθήματα της Βρετανίας απέναντι στην Ελλάδα: *«I am say to say that the only one of many proofs which Count Capodistrias given of late of his desire to raise suspicions of the conduct of His Majesty's Government in the minds of the agents of that of France» (Λέω ότι η μόνη από τις πολλές αποδείξεις που έδωσε πρόσφατα ο Κόμης Καποδίστριας για την επιθυμία του να εγείρει υποψίες για τη συμπεριφορά της κυβέρνησής του στο μυαλό των πρακτόρων της Γαλλίας)*.[180] Είναι αξιοσημείωτο πως η Γαλλία, αν και είχε εντοπίσει αρκετά λάθη στο υπάρχον ελληνικό σύστημα διακυβέρνησης, προσπάθησε, τουλάχιστον στην αρχή, να κατανοήσει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο Κυβερνήτης και, όσο της ήταν δυνατόν, να τον ενημερώσει σχετικά με τις δραστηριότητες της βρετανικής πρεσβείας και κυρίως για τις υποψίες του, που αφορούσαν την οικονομική δυνατότητα της, να εξαγοράζει ελληνικές συνειδήσεις. Τέλος, προσπάθησε να τον ενισχύσει, αποθαρρύνοντας τις προσπάθειες των αντιπάλων του και διαβεβαιώνοντάς τον, πως οι γαλλικές οικονομικές ενισχύσεις θα συνεχίζονταν απρόσκοπτα.[181]

Λίγες ημέρες πριν από την εκπνοή του καλοκαιριού και της ολοκλήρωσης των εργασιών της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης, είχε προταθεί στους Επτανήσιους που είχαν συμμετάσχει ή βοηθήσει στην Ελληνική Επανάσταση, τη χορήγηση του δικαιώματος του πολίτη, δίνοντάς τους την ευκαιρία να ψηφίσουν στην Ελλάδα.[182] Αυτή η πρόταση απορρίφθηκε και αποδοκιμάστηκε άμεσα, οξύνοντας κι άλλο το ήδη καχύποπτο κλίμα που υπήρχε μεταξύ Καποδίστρια και Βρετανών. Οι τελευταίοι υποστήριζαν πως οι καποδιστριακοί πράκτορες που δραστηριοποιούνταν, δεν είχαν σταματήσει τις προσπάθειες διάδοσης επαναστατικών ιδεών στον πληθυσμό των Ιονίων, ενώ ενίσχυαν τις θέσεις τους, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα που αφορούσαν τη δράση του Τσάρου Νικόλαου. Πιο συγκεκριμένα, εκείνος όντας ένας από τους ισχυρότερους παράγοντες στην περιοχή, θα

---

[180] F.O. 32, F.O. 32/6/1 (54), Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Ιουλ. 27/Αυγ. 8.

«He however did not appear me lined to return to the subject himself; and considered that any allusion to it by me would be a break to the Confidence he had placed on me». (Ωστόσο εκείνος δεν μου φάνηκε έτοιμος να επιστρέψει στο ζήτημα- Και θεώρησε ότι οποιασδήποτε νύξη σ' αυτό το θέμα από εμένα θα ήταν ένα διάλειμμα της εμπιστοσύνης που μου είχε δείξει).

«Happening however to know from another source, that Monsieur de Rouen has the same information to Count Guilleminot, and that he has been directed by him to obtain from Count Capodistrias the evidence alleged to be in his Excellency possession». (Συμβαίνει όμως να γνωρίζω από μια άλλη πηγή, ότι ο κ. Ρουέν είχε την ίδια πληροφορία με τον Κόμη Γκιγιεμινό και ότι έχει λάβει εντολή από εκείνον να αποκτήσει από τον Κόμη Καποδίστρια τα αποδεικτικά στοιχεία που φέρεται να βρίσκονται στην κατοχή της εξοχότητάς του).

«His Excellency's effort on this occasion has fortunately been counteracted by the frank and conciliating character of Monsieur de Rouen». (Η προσπάθεια της εξοχότητάς του σ' αυτή την περίπτωση εξουδετερώθηκε ευτυχώς από τον ειλικρινή και συμφιλιωτικό χαρακτήρα του κ. Ρουέν).

[181] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.*, σ. 121.

[182] F.O. 32/6/44 (60) - 6/6, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 124.

επενέβαινε στο ζήτημα επηρεάζοντας τις καταστάσεις, για να προωθηθεί μια ένωση μεταξύ Ελλάδας και Ιονίων νησιών.[183]

Τις σχετικές εξωτερικές αναταράξεις, ακολούθησε και μια σειρά παραιτήσεων αξιολόγων πολιτικών προσώπων, όπως του Τρικούπη και του Μαυροκορδάτου, οι οποίοι ήταν ήδη ενταγμένοι στις τάξεις της αντιπολίτευσης. Οι πολιτικές παρατάξεις που άρχισαν το ίδιο διάστημα να ανησυχούν για την πολιτική τους επιβίωση και κυρίως για την κατάληξη των μελών τους, έπρεπε να αναλάβουν δραστικές πρωτοβουλίες. Αυτές οι αναπάντεχες αποχωρήσεις επέφεραν σοβαρό πλήγμα στην ισχύ της αγγλικής παράταξης και πολύ σύντομα ο Βρετανός αντιπρέσβυς, άρχισε να δέχεται στην οικία του, όλους εκείνους που είχαν δυσαρεστηθεί και οι οποίοι θέλησαν να του εκφράσουν τα παράπονά τους. Όπως προκύπτει από τα σχετικά έγγραφα, αναπτύχθηκε στενότερη επαφή μεταξύ τους όταν ο Καποδίστριας αρνήθηκε να κάνει δεκτούς τους όρους του Πρωτοκόλλου του Μαρτίου· απ' εκεί και πέρα ο Dawkins, δεν έκρυψε την επιθυμία ενίσχυσής τους.[184] Ο Καποδίστριας, γνώριζε πως δεν τον πολεμούσαν μονάχα από το εξωτερικό, αλλά και από το εσωτερικό, όπου οι διορισμένοι στο Πανελλήνιο ολιγαρχικοί, περιόδευαν στην ελληνική χώρα, κυρίως την επαρχιακή, διαδίδοντας ότι διαπνεόταν από δεσποτική ιδεολογία και ότι, κατά βάθος, επιθυμούσε να αφαιρέσει τα προνόμια και τα δικαιώματα του λαού.[185]

Παρά τους φόβους που επικράτησαν και την απομάκρυνση ισχυρών φιλοαγγλικών προσώπων από το πολιτικό προσκήνιο, η αγγλική παράταξη άρχισε να αποκτά όλο και μεγαλύτερη ισχύ και επιρροή, την οποία ο Καποδίστριας θέλησε να ανακόψει και να πλήξει, λόγω της ισχυρής δημοτικότητάς που είχε αποκτήσει. Όμως, η εισαγωγή νέων πολιτικών μεταρρυθμίσεων, όπως η σύσταση Γερουσίας, ήδη από τον Φεβρουάριο του 1829, δεν μπόρεσε να επιτύχει πολλά, αφού κρίθηκε δύσκολη η εφαρμογή τους σε ικανοποιητικό βαθμό.[186] Άμεσα, μετά την κατάργηση του

---

[183] F.O. 32, F.O. 286/3(β)/230 (13), Aberdeen (F.O) προς Heytesbury (Πετρούπολιν), 1829 Αυγ. 16/28.

«In consequence of the information which his M. Gov have received of the conduct pursued by the agents of the Provincial Gov of Greece, in endeavoring to excite discontent among the inhabitants of the Ionian Islands». (Ως συνέπεια των πληροφοριών που έλαβε η Κυβέρνησή του σχετικά με τη συμπεριφορά που ακολούθησαν οι πράκτορες της επαρχιακής κυβέρνησης της Ελλάδας, στην προσπάθειά τους να προκαλέσουν δυσαρέσκεια μεταξύ των κατοίκων των Ιονίων νήσων).

[184] David Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 90-91.

[185] Νικόλαος Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα 1821-1843*, τ. Δ΄, Αθήνα 1971, σ. 135.

[186] F.O. 32, F.O. 32/6/84 (66), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 13/25.

«His Excellency changed his administration in the month of February (with the view, I have too mind reason to believe, of weakening the influence of Great Britain)». (Η Εξοχότητά του άλλαξε τη διοίκησή της τον Φεβρουάριο [με την άποψη, ότι έχω πάρα πολλούς λόγους να πιστεύω, για την αποδυνάμωση της επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας]).

«The following observation Mon Tricoupis is of the England party but he is an honest man». (Η ακόλουθη παρατήρηση: Ο κ. Τρικούπης είναι από το αγγλικό κόμμα όμως είναι έντιμος άντρας).

Πανελληνίου και την αντικατάστασή του, από το νεόφερτο σώμα της Γερουσίας, άρχισαν να αναπτύσσονται αντιδράσεις, που αφορούσαν την ποιότητα και τη σύνθεση του νέου σώματος.

Όπως υποστηρίχτηκε, η Γερουσία είχε κατακλυστεί από ανυπόληπτα άτομα, εκτός του Κουντουριώτη και του Μιαούλη *«The new Senate, with two exceptions, is composed of men who have no reputation (admiral Miaoulis and Mon Countourioti)»* (*Η νέα Γερουσία, είχε δύο εξαιρέσεις, αποτελείται από άνδρες που δεν έχουν καλή φήμη [τον ναύαρχο Μιαούλη και τον κ. Κουντουριώτη]),*[187] οι οποίοι προηγουμένως είχαν αναγκαστεί να παραιτηθούν από τις θέσεις τους, λόγω της άσχημης σχέσης τους με τον Κυβερνήτη. Από την άλλη, επισημαίνεται πως και οι δύο αυτοί άνδρες, είχαν αναπτύξει φιλικές σχέσεις με την αγγλική παράταξη και κυρίως με τον Μαυροκορδάτο.

Πάνω σ' αυτό το πλαίσιο κινήθηκαν και οι κυβερνητικές προσπάθειες συνδιαλλαγής, κατά κύριο λόγο με τον Τρικούπη και τον Μαυροκορδάτο, του οποίου κανείς δεν επιθυμούσε την αποχώρηση από το κυβερνητικό σχήμα, λόγω της ισχυρής του σύνδεσης με την αγγλική πολιτική.[188] Έτσι, εκτός από την προσωπική προσπάθεια του Καποδίστρια να τον μεταπείσει, προσπάθησε και να διορίσει στη Γερουσία αρκετά αντιφρονούντα πρόσωπα, με στόχο την μεταξύ τους συμφιλίωση *«If he had not fear his popularity in Greece» (Αν δεν φοβόταν τη δημοτικότητά του στην Ελλάδα)*.[189] Εκείνοι όμως δεν δέχτηκαν τις προσφορές του και ούτε άφησαν περιθώρια συμφιλίωσης, ίσως για να παραμείνει αμείωτη η επιθετικότητα εναντίον του.

Η κατάσταση κρίθηκε σοβαρή, αφού οι εντάσεις σ' όλα τα επίπεδα είχαν αυξηθεί σημαντικά. Από την μια οι εκλογές και οι εντάσεις με τα φιλοαγγλικά πρόσωπα και από την άλλη οι ραδιούργες φήμες κατά του Καποδίστρια, συνδυαζόμενες σταθερά με τον φόβο μιας επανάστασης στα Ιόνια νησιά,[190] -που θα εμπεριείχε και τη ρωσική ανάμιξη- δημιούργησαν έναν διαρκή φόβο στη Βρετανία και στη Γαλλία, για τη μείωση της επιρροής τους εντός της χώρας. Το ρήγμα μεταξύ

[187] F.O. 32, F.O. 32/6/84 (66), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 13/25.

[188] F.O. 32, F.O. 32/6/84 (66), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 13/25.

«Monsieur Tricoupis decland his intentions at Argos of following M. Prince's example, having previously refused his election to the National Assembly. Count Capodistrias then requested them as a personal favor to continue to give him their support». (Ο κ. Τρικούπης δήλωσε τις προθέσεις του στο Άργος, να ακολουθήσει το παράδειγμα του Μαυροκορδάτου, έχοντας προηγουμένως αρνηθεί την εκλογή του στην Εθνοσυνέλευση. Ο κόμης Καποδίστριας τότε τους ζήτησε ως προσωπική χάρη να συνεχίσουν να του παρέχουν την υποστήριξή τους).

[189] F.O. 32, F.O. 32/6/84 (66), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 13/25.

[190] F.O. 32, F.O. 32/3/66 (70), Aberdeen (F.O.) προς Dawkins (Αίγινα) 1829 Σεπτ. 27/ Οκτ. 9.

«Relative to the intrigues earned on from Greece against the existing form Government in the Ionian Island». (Σχετικά με τις ίντριγκες που αναπτύσσονται από την Ελλάδα κατά της υφιστάμενης μορφής κυβέρνησης στα Ιόνια νησιά).

τους θα έχει ως λογικό επακόλουθο, την παύση της οικονομικής ενίσχυσης υπέρ των Ελλήνων, προκαλώντας μεγαλύτερη εσωτερική αναστάτωση. Ήδη, λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων στα τοπικά στρατεύματα άρχισαν να αναπτύσσονται περισσότερα ταραχώδη επεισόδια, αφού δεν μπορούσαν να αποπληρωθούν οι μισθοί τους και έτσι η συνέχιση του πολέμου στη Στερεά ήταν πλέον αδύνατη. Τα καθημερινά έξοδα και οι οικονομικές απαιτήσεις των οπλαρχηγών, δημιούργησαν δυσαρέσκειες, με τις επιλογές για τον Καποδίστρια να είναι περιορισμένες· ανέμενε μια ενδεχόμενη γαλλική ενίσχυση, πέρα της σταθερής ρωσικής και προσπάθησε να αποκομίσει μια πιθανή οικονομική στήριξη με τη μορφή δανεισμού, από τους πλούσιους πλοιοκτήτες των ισχυρών νησιών, όπως για παράδειγμα τη Σύρο.[191]

Οι εσωτερικές εξελίξεις, μετά την απότομη αύξηση του αριθμού των δυσαρεστημένων, έκανε κατεπείγουσα την ανάγκη αντικατάστασης του Κυβερνήτη. Η τοποθέτηση ενός ξένου ηγεμόνα που θα τον υποκαθιστούσε, γέμισε με ελπίδα μεγάλο μέρος της αντιπολίτευσης, που ανέμενε τον ξένο εκπρόσωπο με περίσσιο ενθουσιασμό. Ο Κυβερνήτης, ήδη σαν προσωπικότητα ήταν αδιάφορος για εκείνους και οι ενέργειές του χωρίς αντίκρισμα, ενώ οι περισσότεροι όπως αναφέραμε και παραπάνω, αρνούνταν να συμμετάσχουν στο σχηματισμό της Γερουσίας *«The Greeks, satisfied the Count Capodistrias cannot remain at the head of their government show a marked indifference to his good opinion; and all those whose names are at all known in Europe have refused to become a member of his new Senate» (Οι Έλληνες, ικανοποιημένοι όπου ο Κόμης Καποδίστριας δεν μπορεί να παραμείνει επικεφαλής της κυβέρνησής τους, δείχνουν μια αξιοσημείωτη αδιαφορία για την καλή του άποψη- και όλα εκείνα τα ονόματα των οποίων είναι γνωστά στην Ευρώπη, αρνήθηκαν να γίνουν μέλη της νέας Γερουσίας του)*.[192]

Τέτοιες συνθήκες έκαναν φανερό, πως πλέον θα ήταν αδύνατο να διατηρηθεί στην εξουσία, ακόμη και αν η Ρωσία ή Γαλλία, υποστήριζαν την παραμονή του. Ο κίνδυνος όμως πιθανής διατήρησής του ακόμα και κατά την παρουσία του βασιλιά, δεν είχε αποσοβηθεί, με τους περισσότερους να φοβούνται πως ο ίδιος θα προσπαθούσε να αναπτύξει άριστες σχέσεις με το στέμμα και έπειτα, θα έπειθε τις Δυνάμεις να συναινέσουν για να παραμείνει στη χώρα χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα, τη συνέχιση του εκπαιδευτικού προγράμματος που προσφάτως είχε προωθήσει.

[191] F.O. 32/6/186 (79) - 6/20, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 137.

[192] F.O. 32, F.O. 32/6/198(81) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Οκτ. 16/28.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες, θέλοντας να επιτύχει τον σκοπό του, είχε ήδη αναπτύξει επαφές με τον βασιλιά της Βαυαρίας, ίσως με την ελπίδα πως θα μπορούσε να τοποθετηθεί στην Ελλάδα, ένας Βαυαρός πρίγκιπας· το σχέδιο του φαίνεται πως είχε γίνει αντιληπτό και από τους αντιπάλους του, οι οποίοι πίστευαν με σιγουριά, πως πολύ σύντομα θα τον προωθούσε στον ελληνικό λαό: *«this object would, I have no doubt, be accomplished if a Prince of the House of Bavaria were to govern the new state; count Capodistrias having been for a long time, it is said, in confidential correspondence with the king of that country;» (Αυτός ο στόχος χωρίς να έχω καμία αμφιβολία θα επιτυγχανόταν εάν ο πρίγκιπας του Οίκου της Βαυαρίας κυβερνούσε το νέο κράτος- λέγεται πως για μεγάλο διάστημα ο Κόμης Καποδίστριας βρισκόταν σε εμπιστευτική αλληλογραφία με τον βασιλιά αυτής της χώρας-).*[193]

Είναι γεγονός πως το ίδιο διάστημα, είχε επικρατήσει πανικός ίσως και απελπισία στη χώρα, καθώς παρά τις αστοχίες του Κυβερνήτη και τη συνεχιζόμενη επιθετική συμπεριφορά εναντίον του, εκείνος παρουσιαζόταν πιο δυνατός από ποτέ, αυξάνοντας ακόμα πιο πολύ τα ποσοστά επιρροής του. Η Καποδιστριακή παράταξη κατόρθωσε να κερδίσει μεγάλος μέρος του λαού και των ισχυρών στρατιωτικών προσώπων, λόγω της θετικής στάσης της Ρωσίας για την πολιτική του Κυβερνήτη και η οποία συνεχώς συνέβαλε στην ισχυροποίησή του. Ο Τσάρος, όπως παρατηρείται, τάχθηκε υπέρ της εδαφικής επέκτασης των Ελλήνων και της οικονομικής ενίσχυσής τους, αφού ανησυχούσε σοβαρά για την εξέλιξη του εμπορίου στην ευρύτερη περιοχή και γι' αυτό βρέθηκε σε διάσταση απόψεων με τους Βρετανούς. Έτσι, λοιπόν, η στάση του χαροποίησε τους Έλληνες, ενισχύοντας τη ρωσική επιρροή έναντι της βρετανικής. Αυτή η τόσο ισχυρή παρουσία των ρωσόφιλων στην Ελλάδα, δημιουργούσε προβλήματα, αφού ακόμα και η μελλοντική ύπαρξη ηγεμόνα, δεν θα μπορούσε να επιφέρει καμία ουσιαστική πολιτική αλλαγή. Αναπόφευκτα, θα μετατρεπόταν σε μαριονέτα των Κυβερνητικών, λόγω της ισχυρής επιβολής τους στο πολιτικό πεδίο δράσης, ενώ η όλο και αυξανόμενη δυναμική τους θα έπρεπε να περιοριστεί, συρρικνώνοντας εδαφικά όσο το δυνατόν περισσότερο το ελληνικό κράτος.[194]

---

[193] F.O. 32, F.O. 32/6/198(81) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Οκτ. 16/28.

«His Excellency can entertain confidential relations, he is disposed to remain in this country, and to offer to take charge of the public establishment for Education which he has begun to promote». (Η εξοχότητα του μπορεί να διατηρεί εμπιστευτικές σχέσεις, εκείνος είναι διατεθειμένος να παραμείνει σ' αυτή τη χώρα και να προσφερθεί να αναλάβει τη διεύθυνση του δημόσιου εκπαιδευτικού ιδρύματος, το οποίο έχει αρχίσει να προωθεί).

«..having been suspected by his Ministers of an intention to propose of his own accord His Majesty's brother to the Greeks, should he have been driven by event to such an alternative». (..έχοντας υποψιαστεί από τους υπουργούς του ότι είχε την πρόθεση να προτείνει αυτοβούλως τον αδελφό της Αυτού Μεγαλειότητάς του στους Έλληνες, σε περίπτωση που οδηγούνταν από τα γεγονότα σε μια τέτοια εναλλακτική λύση).

[194] Λύσανδρος Παπανικολάου, *Η καθημερινή ιστορία του εικοσιένα*, Αθήνα 2007, σ. 338-339.

Λίγο αργότερα, η καθυστέρηση έλευσης βασιλιά προκάλεσε αυξημένη ανησυχία και οι ντόπιοι με συνεχή διαβήματά τους προς τις Δυνάμεις, προσπαθούσαν όσο ήταν δυνατόν να τους ασκήσουν πίεση προς αυτή την κατεύθυνση· τα δεδομένα αντανακλούσαν τον ισχυρό φόβο που είχε επικρατήσει και σχετιζόταν με την πιθανότητα χρονικής επέκτασης, της παραμονής του Καποδίστρια στον τόπο. Μάλλον η πιθανότητα παραμονής του στην εξουσία, ως βοηθητικού μέλους ήταν δεδομένη. Ο ίδιος, είχε προτείνει να συμμετάσχει στη σύνθεση της μελλοντικής κυβέρνησης· για παράδειγμα σε κάποια υπουργική θέση, με τους Γάλλους σε πρώτη φάση, να μην εκφράζουν κάποια ισχυρή εναντίωση στην πρότασή του. Φυσικά γνώριζε πως λόγω της ύπαρξης του βασιλιά, δεν θα μπορούσε να διαδραματίσει έναν πιο καθοριστικό ρόλο· μολαταύτα, οι πολιτικοί του αντίπαλοι συχνά τον κατηγορούσαν, πως αποσκοπούσε σε κάτι περισσότερο, ίσως και ανώτερο, ενώ καθυστερώντας την έλευσή του, θα μπορούσε να επεκτείνει τη διάρκεια της πολιτικής του ζωής στη χώρα. Κατά συνέπεια, οι προσωπικές του βλέψεις και φιλοδοξίες δεν μπορούν να αναγνωστούν με καθαρότητα, όμως είμαστε σχεδόν σίγουροι, πως ανησυχούσε για τη μετατροπή του μελλοντικού ηγεμόνα σε όργανο της Βρετανικής πολιτικής, λόγω της συσχέτισής του μ' εκείνους.[195]

Πολύ σύντομα οι εξελίξεις στην Ελλάδα, βρέθηκαν σε τέλμα και η συνεχιζόμενη αδράνεια, δημιούργησε ανυπομονησία και ένταση που επεκτάθηκαν στις περισσότερες επαρχίες. Σε υπομνήματά του, ο Καποδίστριας προσπαθούσε να αποδώσει την επικρατούσα ανησυχία στις ενέργειες κακόβουλων προσώπων, που εκμεταλλεύονταν τις καταστάσεις για να διασπείρουν την αβεβαιότητα.[196] Όπως υποστήριξε, οι ξένοι πράκτορες που είχαν κατακλείσει ολόκληρο το ελληνικό κράτος, είχαν θέσει ως στόχο τους τη μεταβολή των αισθημάτων του απλού λαού, μέσω της σύστασης μυστικών εταιριών. Συνεπώς, η ηρεμία που προσπαθούσε να διατηρήσει πολύ συχνά διακοπτόταν από ταραχές μικρής κλίμακας, τις οποίες τουλάχιστον σ' αυτό το στάδιο είχε τη δυνατότητα να θέσει υπό έλεγχο.[197]

---

[195] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 263.

[196] F.O. 32, F.O. 32/10/4(65), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Δεκ. 28/1830 Ιαν. 9.

«Since it is impossible any longer to deny to conceal the very general disaffection which prevails in this country to its present Government, the object of Count Capodistrias appears to be, to attribute it to the intrigues of foreigners furnished». (Εφόσον είναι πλέον αδύνατο να αρνηθούμε την απόκρυψη της μεγάλης γενικευμένης δυσαρέσκειας που επικρατεί στη χώρα αυτή για την παρούσα κυβέρνησή της, ο σκοπός του κόμη Καποδίστρια φαίνεται να είναι η απόδοση των δολοπλοκιών στους ξένους).

[197] F.O. 32/10/10(65) - 10/3α, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 218.

Πέρα απ' όλα αυτά, οι διαπραγματεύσεις για την τελική συμφωνία της Συνθήκης, ήταν ακόμα ενεργές και οι οικονομικές ενισχύσεις που αργούσαν να δοθούν, είτε προσχηματικά, είτε ηθελημένα, ήταν λογικό να επιφέρουν σύγχυση. Η αβεβαιότητα που είχε κατακλύσει την κυβέρνηση, μετά τις αλλεπάλληλες συσκέψεις και τις συχνές μεταστροφές των χωρών, είχε ως αποτέλεσμα να παρουσιάζεται ο Καποδίστριας, ως το κουτί της Πανδώρας και να κατηγορείται από την αντιπολίτευση, ως ο βασικός υπαίτιος αυτών των μεταστροφών. Τα βασικά αιτήματα της ελληνικής κυβέρνησης επικεντρώθηκαν, σε τρία βασικά σημεία· πρώτον, στην οικονομική ενίσχυση της κυβέρνησης, δεύτερον, στη συμμετοχή της Ελλάδας στις διαπραγματευτικές ενέργειες και, τέλος, στο να δοθεί μια οριστική απάντηση σχετικά με το μέλλον της χώρας.[198]

Σύμφωνα με τις απόψεις του, αδίκως είχε αποκλειστεί από όλες τις διπλωματικές διαδικασίες που αφορούσαν την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένης και εκείνης, που σχετιζόταν με την εκλογή του Λεοπόλδου στη θέση του Ηγεμόνα της Ελλάδας. Βασική του πεποίθηση κατέστη, πως ο αποκλεισμός του ήταν αποτέλεσμα της βρετανικής καχυποψίας απέναντί του και όντας πάντοτε σταθερός στις απόψεις του, υποστήριζε πως ο ξένος παράγοντας δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα.[199] Ο μόνος τρόπος ανατροπής των ήδη κατεστημένων αντιλήψεων για το πρόσωπό του, ήταν να ενισχυθεί κι άλλο η εξουσία του και παράλληλα να εκπληρωθούν όλα τα ελληνικά αιτήματα. Έτσι, θα του δινόταν η ευκαιρία να επιβληθεί στους ραδιούργους του έθνους, και να αποκόψει την εκκολαπτόμενη δύναμή τους.

Στο μεγαλύτερο μέρος των πηγών, ο Κυβερνήτης σχεδόν πάντοτε κάνει λόγο, για τη δράση ραδιούργων ανδρών, είτε ξένων, είτε Ελλήνων, κατά βάση όμως βρετανικών συμφερόντων, διότι όπως αξίζει να σημειωθεί, η γαλλική και ρωσική κυβέρνηση συνέχιζαν να τον στηρίζουν, κυρίως οικονομικά, για να μην διαταραχθεί η εξουσία του μέχρι την έλευση του βασιλιά. Τέτοιους είδους κατηγορίες, δεν μπορούσαν να μείνουν ασχολίαστες από τον Dawkins, ο οποίος γνωρίζοντας την κατάσταση ζητούσε εξηγήσεις, αλλά και ευσταθείς, αυθεντικές αποδείξεις, μιας και θεωρούσε

---

[198] F.O. 32, F.O. 32/10/4(65), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Δεκ. 28/1830 Ιαν. 9.

«His excellency calls upon the allied powers to guarantee a loan of sixty million francs to the present government of Greece and either to [..] to a share in the negotiations about to recur on even at Constantinople, or to issue at once a declaration of their views with respect to the future destiny». (Η εξοχότητά του καλεί τις συμμαχικές δυνάμεις να εγγυηθούν ένα δάνειο εξήντα εκατομμυρίων φράγκων στην παρούσα κυβέρνηση της Ελλάδας και είτε [..] να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις που πρόκειται να επαναληφθούν ακόμη και στην Κωνσταντινούπολη, είτε να εκδώσουν αμέσως μια διακήρυξη των απόψεών τους όσον αφορά το μελλοντικό πεπρωμένο [της χώρας]).

[199] F.O. 32, F.O. 32/10/4(65), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Δεκ. 28/1830 Ιαν. 9.

«On the serious accusations he brings against the foreigners who, he says, are carrying on intrigues in Greece». (σχετικά με τις σοβαρές κατηγορίες που προβάλλει κατά των ξένων που, όπως λέει, επιδίδονται σε δολοπλοκίες στην Ελλάδα).

αυτές τις μομφές, ως προκατειλημμένες εναντίον των Βρετανών, *«The fact is that I have some good reason to believe this accusation to be principally directed against His Mastesty's subjects» (Το γεγονός είναι ότι έχω βάσιμους λόγους να πιστεύω ότι η κατηγορία αυτή στρέφεται κυρίως κατά των υπηκόων της Αυτού Μεγαλειότητας)*.[200]

Από την μεριά των Δυνάμεων τα πράγματα ήταν ρευστά και ακαθόριστα. Η Βρετανία είχε δηλώσει πως δεν είχε καμία πρόθεση να ενισχύσει τον Καποδίστρια παραπάνω, θεωρητικά για να μην του δώσει την ευκαιρία να παρουσιάσει τον εαυτό του ως τον εκλεκτό τους. Είναι πολύ πιθανόν πως η απομάκρυνση αρκετών πολιτικών προσώπων, λόγω της αυστηρής πολιτικής του, είχε προβληματίσει έντονα τους αντιπρέσβεις και ενδεχομένως, εάν τον ενίσχυαν, δεν θα μπορούσαν αργότερα να τον χαλιναγωγήσουν. Η γνώμη του Dawkins και του Rouen είχε επικεντρωθεί στις προσπάθειες πιθανής επιβολής του, οι οποίες ίσως στο μέλλον να αποκτούσαν έναν πιο μόνιμο χαρακτήρα, δημιουργώντας μια μόνιμη πηγή αναταράξεων και δυσαρέσκειας και εναντίον εκείνων και εναντίον των Συμμαχικών Δυνάμεων: *«In my opinion an attempt to force Count Capodistrias upon them as permanent head of their Government would now produce disorder rather than tranquility» (Κατά τη γνώμη μου μια προσπάθεια επιβολής του Κόμη Καποδίστρια ως μόνιμου επικεφαλής της κυβέρνησής τους, θα προκαλούσε τώρα μάλλον αταξία παρά ηρεμία)*.[201]

Ωστόσο, η επιρροή που είχε αναπτύξει δημιούργησε σοβαρά προβλήματα, τα οποία έπρεπε να ληφθούν σοβαρά, σύμφωνα τους αντιπρέσβεις, αφού η Ελλάδα είχε κατακλειστεί από Επτανήσιους υποστηριχτές του Καποδίστρια. Οι αγγλικοί κύκλοι είχαν υποστηρίξει, πως αυτή η μαζική έλευση ραδιούργων ατόμων από τα Επτάνησα, είχε επιτευχθεί μέσα από τις προσωπικές

---

[200] F.O. 32, F.O. 32/10/4(65), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Δεκ. 28/1830 Ιαν. 9.

«I have long since possessed information from an authentic source that during the first audience which Count Capodistrias granted to the French Resident, when impressions were to be most easily made, His Excellency told Monsieur de Rouen that His Majesty's Government was bringing with large sums of money the principal persons in the Morea in order to gain a preponderating influence in this country». (Εδώ και καιρό έχω στην κατοχή μου πληροφορίες από μια αξιόπιστη πηγή ότι κατά τη διάρκεια της πρώτης ακρόασης που παραχώρησε ο Κόμης Καποδίστριας στον Γάλλο πρόξενο, όταν ήταν πιο εύκολο να δημιουργηθούν οι εντυπώσεις, η Εξοχότητά του είπε στον κύριο ντε Ρουέν ότι η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας έφερνε με μεγάλα χρηματικά ποσά τα κυριότερα πρόσωπα στον Μορέα, προκειμένου να αποκτήσει υπερέχουσα επιρροή στη χώρα αυτή).

«Indirectal and ever intemperate observations may have been casually made by some of the many foreigners who reside in Greece, and amongst others by our own Country-men; who as is notorious, are too apt to indulge abroad the liberty of speech which is their privilege at home but bey on them». (Εμμεσες και πάντα ασυγκράτητες παρατηρήσεις μπορεί να έχουν γίνει τυχαία από κάποιους από τους πολλούς ξένους που διαμένουν στην Ελλάδα, και μεταξύ άλλων από τους δικούς μας συμπατριώτες, οι οποίοι, όπως είναι γνωστό, έχουν την τάση να απολαμβάνουν στο εξωτερικό την ελευθερία του λόγου που είναι προνόμιό τους αλλά στην πατρίδα τους, τους απαγορεύεται).

[201] F.O. 32, F.O. 32/10/4(65), Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Δεκ. 28/1830 Ιαν. 9.

προτροπές του Κυβερνήτη και δημιουργούσε άμεσα προβλήματα, τόσο στη διακυβέρνηση των Ιονίων νήσων, όσο και στη βρετανική κυβέρνηση στο σύνολό της: «*I allude to the systematic encouragement with His Excellency gives indiscriminately to the natives of the Ionian Islands to settle in this country, and the power with which he had armed some of those who are deservedly most obnoxious to the wrong government. Indeed it would almost appear that His Excellency has selected his countrymen designed for command adjacent to the seven islands» (Αναφέρομαι στη συστηματική ενθάρρυνση με την οποία η Εξοχότητά του ενθαρρύνει αδιακρίτως τους γηγενείς των Ιονίων Νήσων να εγκατασταθούν στη χώρα αυτή, καθώς και στη δύναμη με την οποία είχε οπλίσει ορισμένους από εκείνους που είναι επάξια πιο αντιπαθείς για τη λάθος κυβέρνηση. Πράγματι, φαίνεται σχεδόν ότι ο Εξοχότητά του έχει επιλέξει τους συμπατριώτες που σχεδιάστηκαν για να διοικούν κοντά στα Επτάνησα)*.[202]

Τα γεγονότα πίεζαν τις Δυνάμεις να αποστείλουν άμεσα τον Λεοπόλδο στην Ελλάδα, μιας και αποτέλεσε τον επικρατέστερο διεκδικητή του ελληνικού θρόνου, με τις εγχώριες οικογένειες να τον καρτερούν με ανυπομονησία. Η επιθετική πολιτική εναντίον του Κυβερνήτη, φαίνεται πως σκλήρανε τη στάση του και τα πρώτα σοβαρά επαναστατικά κινήματα, άρχισαν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Οι πιο σημαντικές εξεγέρσεις αυτής της περιόδου εντοπίζονται στη Μάνη, η οποία από το 1829 και ιδίως το 1830, άρχισε να ενεργοποιείται δυναμικά, με επιθετικές διαθέσεις κατά της κυβέρνησης, για δύο κυρίως λόγους· πρώτον, λόγω της προσπάθειας της κεντρικής εξουσίας να επιβληθεί στην οικογένεια Πετρόμπεη, που είχε ως βασική συνέπεια το ξέσπασμα ανοιχτής εμφύλιας σύρραξης από τα μέλη της οικογένειας και δεύτερον εξαιτίας της παρουσίας του Γενοβέλη, του νέου έκτακτου επιτρόπου στην περιοχή. Ο θάνατος του Διονύσιου Μούρτζινου, ρυθμιστικού παράγοντα για τον κατευνασμό των εντάσεων σ' αυτή την περιοχή, ήταν γεγονός αποφασιστικής σημασίας, αφού εγκαινίασε μια νέα περίοδο εντάσεων, εξαιτίας της αντικατάστασής του με τον Γενοβέλη, και δημιουργούσε ένα τεταμένο κλίμα, λόγω της αμοιβαίας αντιπάθειας με τους Μαυρομιχαλαίους.[203]

Σύμφωνα με τον Πετρόμπεη, ο Καποδίστριας αποτελούσε έναν απόλυτα μισητό κυβερνητικό άνδρα, που προσπαθούσε να τον πλήξει, ώστε να δημιουργηθεί εμφύλιος στην περιοχή της Μάνης, με στόχο τον αφανισμό της οικογένειάς του.[204] Από την άλλη, ο Έκτακτος επίτροπος εργάστηκε

[202] F.O. 32, F.O. 32/10/124(79) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Μαρτ. 15/27.
[203] Ελένη Κούκκου, «Τα πολιτικά γεγονότα», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 135.
[204] F.O. 32, F.O. 32/11(β)/102(5), Π. Μαυρομιχάλης (Ναύπλιον) προς Dawkins (Άργος), 1830 Μαΐου 8/20.

με υπερβολικό ζήλο, προκειμένου να φέρει εις πέρας τις κυβερνητικές διαταγές, δίνοντας την εικόνα ενός αυστηρού και απόλυτα πιστού στις απόψεις του πολιτικού άνδρα, που χωρίς υπερβολές, δεν έτρεφε κανένα θετικό αίσθημα για τη φατρία του Πετρόμπεη. Τις περισσότερες φορές, προσπάθησε να βάλει φρένο στις αρπαχτικές διαθέσεις μιας οικογένειας, η οποία δεν σταμάτησε ποτέ την προσπάθεια εκμετάλλευσης των εθνικών προσόδων προς όφελός της, αντιμετωπίζοντας την κυβερνητική πολιτική με περισσή αδιαφορία και αλαζονεία. Μία επιστολή του Γενοβέλη προς τον Καποδίστρια, είναι πολύ διαφωτιστική των όσων αναφέραμε παραπάνω· *«Ο Καπετάν Ιωάννης και ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης επιμένουν να κατακαύσουν εις το Βαθύ δια να ενεργώσει την εσωτερικήν ταραχήν. Μόλις σβήνω την μίαν αυτοί ανάπτουσιν και άλλη· ηδυνάμην μετ' την δυνάμιν των όπλων να τους εκτοπίσω αλλά θεωρώ το κίνημα ταύτο κατά πολλούς λόγους ασύμφορον·», «Η περίσταση αυτή θέλει δώσει αξίαν δια να ανοίξει εμφυλίους πολέμους και να διαιρεθούν οι κάτοικοι και τα δύο κόμματα, ώστε δήθεν να διεκδικηθούν τα πάθη των και μετά την αναχώρηση των Μαυρομιχάλιδων. Ούτοι οι πρωταίτιοι Μαυρομιχάληδες είναι αδύνατοι, διότι με όλους των τους αγώνες δεν εδυνήθησαν ειμή να συνάξωσι 50 ανθρώπους και μερικούς συγγενείς των».*[205]

Η επιρροή που ασκούσαν οι Μαυρομιχαλαίοι και οι αντικυβερνητικοί στη Μάνη και την Καλαμάτα, ήταν άξια αναφοράς, παρά τις καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις του Γενοβέλη, ο οποίος θεωρούσε πως υποδαύλιζαν ταραχές, αλλά με μικρή επιτυχία και ήταν βέβαιος πως όλα αυτά υποκινούνταν από ξένο δάκτυλο· γι' αυτό είχε εισηγηθεί μέτρα αντιμετώπισής τους.[206] Επομένως,

---

«..Χρονολαβόντως έλαβε την Διοίκηση της Λακωνίας και σημερινής Σπάρτης κάποιος Γενοβέλης, όστις εν όσω εστάθη εις τα μέρη εκείνα το πρώτον και ύστερων αντικείμενον των πράξεων του ήτο να εξοντώσει την οικογένειαν αυτήν ν' ανατρέψη και ταράξη τα της Σπάρτης, εις τρόπον ότι ενείργυ να κατακερματίση τους κατοίκους εις φατρίας να ρίψη την οποίαν η οικογένεια αυτή χαίρει αγάπην υπόληψιν των συμπολιτών της, και άναψε το πυρ εμφυλίου ταραχής εις τα πλέον στενάς συγγένειας ώστε να χύνεται αίμα αδελφών και οικείων. Και δια να τελειώσει το όποιον εμελέτα σχέδιον, ωργάνησε συνομωσίαν σκοπόν έχουσαν την δια πυρός καταστροφή των οικιών των Μαυρομιχαλάδων και εξωλόθρωσιν των εν αυτάς»

[205] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 408, εγγρ. 4, Ι. Γενοβέλης προς Ιω. Καποδίστρια, 19 Μαΐου 1830, Μαραθονήσι.

[206] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 59, εγγρ. 1, Ι. Γενοβέλης προς Κόμη Αυγουστίνο, 28 Μαΐου 1830, Μαραθονήσι.

«Η παρούσα περίστασις έκαμε να γνωρίσω πραγματικώς ότι η οικογένεια του Μαυρομιχάλη εις την Μάνην εκείνη την επιρροή την οποία η φήμη διακηρύττει επέδειξεν η παρά εις ταύτην την περίσταση ότι όλοι του οι αγώνες και αι ραδιουργίαι του δια να ταράξει το ανατολικόν μέρος της Μάνης απέβησαν μάταιοι»,

«Το μόνο κακόν το οποίο δύναμαι να κάμει είναι να ερεθίζει τα πάθη των Μανιατών οι οποίοι έχουν παλαιές έχθρες»,

«Το ταραχώδες του δεν προέρχεται από τα αίτια τα οποία προβάλλει, αλλά και από (.) ξένοι δάκτυλοι, και όσες δοκιμές μεταχειρισθεί η Κυβέρνησης δεν θέλει επιφέρουν το σκοπούμενον αγαθόν τέλος»,

«Το μόνον μέτρον το οποίον (δύναται) ν' απαλλάξει εις την Μάνην από αυτάς ταραχές εις την Κυβέρνησην από τόσες φροντίδες και έξοδα φρουρών είναι ο περιορισμός αυτής της οικογενείας».

η ύπαρξη οποιασδήποτε πολιτικής συμμαχίας και η αναζήτηση ερεισμάτων στις ξένες διπλωματικές αποστολές, που δεν επιθυμούσαν τη σταθεροποίηση της εξουσίας του Κυβερνήτη, αποτέλεσαν τους βασικούς στόχους της εγχώριας αντιπολίτευσης.[207] Έτσι συνοπτικά, από το 1828 μέχρι το 1830 και ενώ η αντιπολίτευση βρισκόταν σε αδράνεια, με μερικές μόνο εξαιρέσεις τοπικών αναταραχών, προερχόμενες κυρίως από την υποκίνηση της οικογένειας Μαυρομιχάλη,[208] ξαφνικά το 1831 βρέθηκε στην κορύφωσή της.

Στο σύνολό τους οι διαμαρτυρίες των οικογενειών, σχετίζονταν με τα αυστηρά οικονομικά μέτρα που είχαν επιβληθεί και στο γεγονός πως η κυβέρνηση δεν είχε υποκύψει ακόμα στους εκβιασμούς του Πετρόμπεη, για την οικονομική αποζημίωση που αποζητούσε επίμονα, ενώ γνώριζε πως παρά τις διαβεβαιώσεις του Κυβερνήτη, τα κρατικά ταμεία ήταν άδεια.[209] Ο Πετρόμπεης θέλησε να εκφράσει τις αντιθέσεις του για τον διορισμό του κυβερνητικού εκπροσώπου, στέλνοντάς επιστολές προς όλους τους αντιπρέσβεις, για να τους ενημερώσει σχετικά με την κατάσταση, αλλά απροσδόκητα εκείνοι τις αποδοκίμασαν. Ίσως αυτή η αποθάρρυνσή του να σχετιζόταν με τις φήμες σχετικά με την υπόληψη της φατρίας του, η οποία δεν είχε θετικό πρόσημο, έχοντας εμπλακεί αρκετές φορές σε παράνομες δραστηριότητες, όπως ήταν η κάρπωση τελωνειακών δασμών, η πειρατεία, αλλά και οι προσπάθειες πρόκλησης εμφυλίων συρράξεων μεταξύ των Μανιατών.[210]

Εντούτοις, παρά τις μεταξύ τους διαφορές, ο Κυβερνήτης προσπάθησε να προστατεύσει τη μανιάτικη φατρία και να της δώσει μια ευκαιρία για να αποδείξει τις αγαθές προθέσεις της, αλλά και την αθωότητά της σε διάφορα ζητήματα που ταλάνιζαν τα μέλη της.[211] Παρά την συγκαταβατικότητα και την πρόθεσή του να τους βοηθήσει, τελικά κρίθηκε αδύνατη η προσωπική επέμβαση του Κυβερνήτη για την επίλυση των οικονομικών και δικαστικών ζητημάτων τους, γεγονός που τους δυσαρέστησε έντονα. Οι προσπάθειες συμφιλίωσης ναυάγησαν και το κλίμα δυσπιστίας αυξήθηκε ταχύτητα, με τα περισσότερα κυβερνητικά μέλη να αμφισβητούν έντονα το φιλοκυβερνητικό τους φρόνημα.[212]

---

[207] Χρήστος Λούκος, «Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Επανεξέταση κάποιων προσεγγίσεων», στο *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, (επιμ.) Γιώργος Γεωργής, Συλλογικό έργο, Αθήνα 2016, σ. 59.

[208] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 256.

[209] Ιωάννης Καποδίστριας, *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831*, Καποδίστριας προς Κ.Π. Μαυρομιχάλη, Πόρος 13 Οκτωβρίου 1828, τ. Β΄, Αθήνα 1841, σ, 272.

[210] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων*, τ. 4, (1974), σ. 2-3.

[211] *Στο ίδιο,* σ. 4.

[212] *Στο ίδιο*, σ. 9.

Πολύ γρήγορα αναπτύχθηκε ένας ισχυρός φόβος εκ μέρους τους, κυρίως για το μέλλον τους στη χώρα και άμεσα επιδόθηκαν σ' έναν αδιάκοπο αγώνα υπεράσπισης του προσωπικού τους κύρους, προκειμένου να υπερκεράσουν τους πολιτικούς κραδασμούς που ανέκυψαν. Έτσι, προχώρησαν στη σύναψη τοπικών συμμαχιών, οι οποίες τις περισσότερες φορές ήταν το αποτέλεσμα εκφοβισμών, κυρίως προς τις αντίπαλες οικογένειες, οι οποίες συνεργάζονταν με την κυβέρνηση και κατ' επέκταση με τον Γενοβέλη, που τις χρηματοδοτούσε.

Είναι φρόνιμο να θεωρήσει κανείς, πως οι Μαυρομιχάληδες ένιωθαν κατάφορη αδικία και προσπάθησαν να απομακρύνουν τον Έκτακτο επίτροπο, αφού με τη στάση και τις πράξεις του, καλλιεργούσε τον διχασμό ανάμεσα στους Μανιάτες. Οι ενέργειες, κυρίως του Γεώργιου Μαυρομιχάλη για να υπερασπιστεί, με κάθε κόστος, την επιρροή του στον τόπο, έγιναν ευρέως γνωστές και πιο συγκεκριμένα στον Καποδίστρια, ο οποίος γνώριζε ότι η βασική εστία αναταραχών στη Μάνη, ήταν εκείνος και οι υποστηρικτές του. Η συμπεριφορά τους όμως δεν άφηνε περιθώρια διαφορετικής προσέγγισης, παρά τις διαβεβαιώσεις ότι ήταν πλήρως αφοσιωμένοι σ' εκείνον. Το προσωπικό τους συμφέρον τους απομάκρυνε από το εθνικό και η σκληρή στάση των υψηλόβαθμων πολιτικών προσώπων, τους ωθούσε στη συσπείρωση με όλους τους δυσαρεστημένους οπλαρχηγούς ή πρόκριτους, οι οποίοι εν αναμονή των εξελίξεων, σχεδίαζαν αν και ανοργάνωτοι ακόμα, τα επόμενα βήματά τους.

Οι ομάδες αυτές θα αποτελέσουν τους βασικούς ανταγωνιστές-αντιπολιτευόμενους του Καποδίστρια, όπου στην περίπτωση των Μαυρομιχαλαίων, θα εξελιχθεί σε προσωπική κόντρα, μίσος και απέχθεια. Φαίνεται πως δεν αμφέβαλε μονάχα για την ηθική τους ακεραιότητα, αλλά και για την πίστη τους στον ίδιο, διότι η αφοσίωσή τους μεταφραζόταν σε απολαβή υλικών αγαθών.[213] Το βασικό εμπόδιο ήταν το ότι οι μεγάλες μανιάτικες οικογένειες προσπαθούσαν να διατηρήσουν την προεπαναστατική ισχύ τους, αλλά αυτό ήταν αδύνατον, εφόσον όλα τα πλουτοπαραγωγικά μέσα είχαν περάσει στη δικαιοδοσία του κράτους, εν όψει των άμεσων οικονομικών του υποχρεώσεων.

Αυτόματα, αυτή η οικονομική δυσπραγία που αντιμετώπιζαν τους απομάκρυνε από τα στρατιωτικά σώματα που συντηρούσαν και φυσικά από τις μεγάλες μερίδες προστατευόμενων τους, που αντλούνταν από το πάγιο σύστημα πατρωνίας και, μέσω εκείνου, ασκούταν επιρροή στα κατώτερα στρώματα.[214] Η επιθετικότητά τους φαίνεται πως κορυφώθηκε, όχι μόνο όταν το κράτος

[213] *Στο ίδιο*, σ. 15-16.
[214] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 272.

αρνήθηκε να ικανοποιήσει τις οικονομικές τους απαιτήσεις, αλλά και όταν αρνήθηκε την τοποθέτησή τους σε δημόσια αξιώματα. Έτσι, φαίνεται πως η απουσία επιλογών, οδήγησε τους δυσαρεστημένους κοντά στους ξένους, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να τους ενισχύσουν ηθικά και οικονομικά.

Οι εντάσεις με τους Μαυρομιχαλαίους δεν αποτέλεσαν το μοναδικό περιστατικό αυτής της περιόδου, αφού ξεκίνησε μια συντονισμένη προσπάθεια εκ μέρους όλων των δυσαρεστημένων, με στόχο να πείσουν τους συμπολίτες τους για την ανυπαρξία κυβέρνησης και την αδυναμία των κρατικών οργάνων να επιβάλουν την τάξη. Ο νησιωτικός χώρος επλήγη εξίσου από τα νέα δημοσιονομικά μέτρα, με τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου να υποστηρίζουν πως η κυβέρνηση αδιαφορούσε για εκείνα και το μόνο που την ενδιέφερε, ήταν η οικονομική τους απομύζηση, Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η άποψη των εμπόρων της Σύρου, που υποστήριζαν πως λόγω της υπερφορολόγησής τους, αποτελούσαν τους *«βασικούς αιμοδότες του κρατικού ταμείου*».[215]

Εν αναμονή της άφιξης του νέου ηγεμόνα, τουλάχιστον στη Μάνη, είχε επικρατήσει η άποψη πως μονάχα η οικογένεια Μαυρομιχάλη ήταν ικανή να τεθεί επικεφαλής των πολιτικών πραγμάτων, αφού μ' εκείνη στην τοπική αρχηγία θα μπορούσαν να διεκδικηθούν μεγαλύτερες αξιώσεις.[216] Αυτή τους η πεποίθηση στηρίχτηκε στο γεγονός πως ο ίδιος ο Πετρόμπεης, αλλά και άλλα επιφανή πρόσωπα, είχαν ήδη στείλει επιστολές προς τον Λεοπόλδο, δηλώνοντας την πλήρη αφοσίωσή τους στο πρόσωπό του, για να κερδίσουν την εύνοιά του. Τέτοιες ενέργειες θα τους καθιστούσαν άμεσα αγαπητούς στον βασιλικό κύκλο· επομένως, θα ήταν πιο εύκολο να συνεργαστεί μαζί τους.

Παρά τις προειδοποιήσεις της κυβέρνησης, που υπαγόρευε να μην αποστέλλονται ατομικά και ανεξάρτητα διαβήματα προς στον βασιλιά, αλλά πρώτα να συγκεντρώνονται από τα κρατικά όργανα και έπειτα να αποστέλλονται δια της νόμιμου οδού,[217] οι επαναστάτες δεν επηρεάστηκαν σημαντικά. Όπως πίστευαν, αυτές οι υποδείξεις, έκρυβαν τη βαθιά επιθυμία της κυβέρνησης, να ελέγχει την αλληλογραφία και ενείχε τον κίνδυνο να μην αποσταλεί ποτέ. Ωστόσο, τυχόν προσπάθειες απόκρυψης ή παρουσίασης των γεγονότων ελαφρώς τροποποιημένων, ήταν

[215] Βασίλης Καρδάσης, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας αντιμέτωπος με τα παραδοσιακά κοινωνικά στρώματα», στο *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, (επιμ.) Γ. Γεωργής, Αθήνα 2016, σ. 119.

[216] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *ό. π.*, σ. 29.

[217] Ελένη Κούκου, «Τα πολιτικά γεγονότα», *ό. π.*, σ. 132.

αδύνατες, αφού η παρουσία των ξένων πρακτόρων, που διέμεναν στην Ελλάδα και είχαν αναπτύξει ισχυρές διασυνδέσεις με τους τοπικούς άρχοντες, δεν επέτρεπαν στον Κυβερνήτη την αποσιώπηση των γεγονότων. Έτσι, διαπιστώνεται πως σ' όλες τις περιπτώσεις ο Dawkins, ήταν σε θέση να γνωρίζει τα πάντα.

Μέσα από τη μελέτη των αρχείων, φαίνεται πως κατείχε διάφορες πληροφορίες, τόσο σχετικά με τις διάφορες εσωτερικές αναταράξεις που αντιμετώπιζε το κράτος, λόγω της αυστηρής και αυταρχικής πολιτικής του Καποδίστρια, που είχε επικεντρωθεί στον εντοπισμό μυστικών εταιρειών και συνενώσεων εναντίον του. Οι αδιάκοπες και μάταιες προσπάθειες του Κυβερνήτη, ώστε να αποδείξει στους Συμμάχους, πως το αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί εναντίον του δεν οφειλόταν, σε καμία περίπτωση, στη δική του πολιτική, αλλά ήταν κατασκεύασμα μερικών ραδιούργων αντιπάλων του, δεν κατόρθωσαν να μεταβάλλουν αποφασιστικά τις απόψεις τους για το πρόσωπό του.[218] Εντούτοις, είχε την ευκαιρία να παρουσιάσει στους Συμμάχους τα απαραίτητα έγγραφα που αποδείκνυαν τις συνωμοσίες εναντίον του, καθώς και τις έρευνες που είχαν πραγματοποιηθεί, σχετικά με την ύπαρξη ραδιούργων, ντόπιων και μη.[219]

Ένα μεγάλο σύννεφο αβεβαιότητας είχε τυλίξει την Ελλάδα, σχετικά με το μέλλον της, όμως η κυβερνητική δραστηριότητα παρέμεινε αμείωτη και σταθερή, σημάδι πως ο Καποδίστριας ήταν αποφασισμένος να συνεχίσει να κυβερνά τον τόπο, με κάθε κόστος. Οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για τον Κυβερνήτη αντιμετωπίστηκαν με ένα πολύ αυστηρό αστυνομικό καθεστώς και από άτεγκτα μέτρα, με τα οποία προσπάθησε να ελέγξει την κατάσταση, θέτοντας τους ταραξίες υπό έλεγχο. Έτσι, παρατηρήθηκε η χρήση διαβατηρίων για τη μετακίνηση των πολιτών από τη μια επαρχία στην άλλη, το άνοιγμα της προσωπικής αλληλογραφίας διάφορων πολιτικών προσώπων, η παρακολούθηση ύποπτων ατόμων και τέλος, με κρατική απόφαση, οι τοπικές δημογεροντίες διορίζονταν και πληρώνονταν από το κράτος, προκειμένου να ελέγχονται πιο εύκολα.[220]

Μετά τη λήψη τέτοιων μέτρων, οι Συνταγματικοί άρχισαν να πιέζονται όλο και πιο πολύ, κάνοντας την άφιξη του Λεοπόλδου πιο επιθυμητή, πιστεύοντας ότι θα μπορούσε, δυνητικά, να

---

[218] F.O. 32/11(β)/143(12), Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O) 1830 Ιούνιος 1/13.

«That he would furnish me with the results of an enquiry then about to the instituted into the Secret Societies and Foreign Intrigues which were said to exist in the Morea». (Ότι θα μου παρέδιδε τα αποτελέσματα μιας έρευνας που επρόκειτο τότε να ξεκινήσει σχετικά με τις μυστικές εταιρείες και τις ξένες δολοπλοκίες που λέγεται ότι υπήρχαν στον Μοριά).

[219] F.O. 32/11(β)/147 (13) - 11/18α, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 252.

[220] David Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831),* Thessaloniki 1970, εγγρ. αρ.102, σ. 317-318.

θέσει τέρμα σ' αυτήν την κατάσταση. Από την άλλη, ο Καποδίστριας είχε ήδη αναπτύξει πολύ στενές επαφές μαζί του, αφού τους συνέδεε μια παλιά φιλία, πολύ πριν από την πρόσκλησή του για να αναλάβει τον ελληνικό θρόνο. Από καιρό, οι δύο άνδρες διατηρούσαν αλληλογραφία και συζητούσαν για τα γεγονότα στην Ελλάδα, όπως και για την πορεία του υπό δημιουργία κράτους, λειτουργώντας κατά μία έννοια ως βασικός πληροφοριοδότης σχετικά με τα ζητήματα της χώρας.

Ο Καποδίστριας φαίνεται πως δεν θέλησε να του υποκρύψει, ούτε την άσχημη οικονομική κατάσταση τους κράτους, ούτε τα κινήματα των αντιφρονούντων, όπως και την εχθρική στάση ορισμένων Μ. Δυνάμεων απέναντι σ' εκείνον και στο ελληνικό ζήτημα. Σε κάποιες από τις μεταξύ επιστολές τους, ο Καποδίστριας του εκφράζει τις πεποιθήσεις του σχετικά με την ύπαρξη συνωμοτών και ραδιούργων, οι οποίοι ανέμεναν να φτάσει στη χώρα για να συνεργαστούν μαζί του. Παράλληλα δεν δίστασε να του σημειώσει πως με την έλευσή του θα μπορούσε να εκβιαστεί η βρετανική κυβέρνηση και να ικανοποιηθούν τα ελληνικά συμφέροντα, αφού θα είχαν περισσότερες δυνατότητες επιτυχίας.[221]

Όπως φαίνεται, η επιλογή του Λεοπόλδου έχαιρε της αποδοχής και του ίδιου του Καποδίστρια, αφού γνώριζε τις ικανότητές του και το κατά πόσο θα μπορούσε να εγγυηθεί για την Ελλάδα, ένα καλύτερο μέλλον. Είχε στις σκέψεις του πως ο βασιλιάς θα μπορούσε να ασχοληθεί με τις διπλωματικές υποθέσεις της χώρας, όσο εκείνος θα ήταν απασχολημένος με τις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους, διατηρώντας μια καλή συνεργασία.[222] Είναι γεγονός, πως ο Λεοπόλδος ενδιαφέρθηκε πραγματικά για την εισήγηση παροχής ενός νέου δανείου και την επέκταση των συνόρων, χωρίς όμως ιδιαίτερα αποτελέσματα. Η πίεση που δέχτηκε η βρετανική πολιτική για να αποδεχτεί τα ελληνικά αιτήματα είχε ως αποτέλεσμα να κατακριθούν έντονα οι παλιές συνομιλίες των δύο ανδρών και να γεννήσουν σενάρια, που αφορούσαν την επιθυμία του Καποδίστρια να χειραγωγήσει τον βασιλιά, για να προωθηθούν τα προσωπικά του συμφέροντα.

Οι αντιπρέσβεις, τουλάχιστον στην αρχή, δεν φάνηκαν πως είχαν πιστέψει, ότι οι επιστολές του Καποδίστρια έκρυβαν ιδιαίτερες πολιτικές σκοπιμότητες, πέρα από την προσπάθειά του να επεκτείνει εδαφικά το κράτους του.[223] Μολαταύτα, μετά την αποφασιστική παραίτηση του

---

[221] *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* Καποδίστριας προς Λεοπόλδο, 14/26 Ιουλίου 1830, τ. Δ΄, Αθήνα 1843, σ. 60-63.

[222] William Kaldis, «Leopold and the Greek Grown», *Balkan Studies, vol. 8,* (1967), σ. 56.

[223] F.O. 32, F.O. 32/11/5, Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Απρίλιος 8/20.

«I consider myself bound in common with my colleagues to do justice to the frankness of the overtures which the President has been pleased to make to us, and to the loyalty of sentiments he has professed». (Θεωρώ ότι είμαι

Λεοπόλδου, οι επιστολές που αντάλλασσαν θα λάβουν έναν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα και θα κατακριθούν ισχυρά. Οι συνεργασία μεταξύ των δύο ανδρών τελικά έφτασε στο τέλος της, όταν οι Δυνάμεις αρνήθηκαν να συναινέσουν στα αιτήματα του Λεοπόλδου, αρνούμενες να παράσχουν περαιτέρω οικονομική ενίσχυση και διεύρυνση των ελληνικών συνόρων.[224]

Είναι αλήθεια πως παρά το κλίμα που υπήρχε, η παραίτησή του ήταν αναπάντεχη. Φυσικά σχετίστηκε με την άρνηση των Δυνάμεων να του παραχωρήσουν όσα ζητούσε. Όμως, η παραίτηση του, είχε μάλλον και πιο προσωπικές αιτίες· προφανώς οι προσωπικές του φιλοδοξίες και οι σκέψεις του ίσως εστιάστηκαν στην ασύμφορη για εκείνον αποδοχή του ελληνικού θρόνου, μιας και θα τον καθιστούσε βασιλιά ενός μικρού, αδύναμου και εκτεθειμένου σε πολλούς κινδύνους κράτους.[225] Η μη αποδοχή του θρόνου από τον πρίγκιπα της Σαξονίας, δυσαρέστησε όχι μόνο τους Συμμάχους, αλλά και τους αντιπολιτευόμενους Έλληνες, αφού για τους τελευταίους, αποτελούσε τη μοναδική ελπίδα για να απομακρύνουν τον Καποδίστρια και να ελπίζουν σε κάτι καλύτερο.

Σε πολλές περιπτώσεις, αρκετοί, όντας πεπεισμένοι για την αναγκαιότητα αλλαγής των πολιτικών πραγμάτων, είχαν στραφεί εναντίον του Καποδίστρια με μεγάλη επιθετικότητα και κατάφορα διακήρυτταν το άμεσο τέλος της εξουσίας του, μη μπορώντας να διατηρήσουν πλέον κρυφά τα αισθήματά τους. Η αντιπολίτευση ήταν βέβαιη πως μέσω της αποστολής των προσωπικών της διαβημάτων είχε συντελέσει στην αύξηση των θετικών αισθημάτων του βασιλιά προς τους Έλληνες, γεγονός που ισχυροποιούσε τη θέση της απέναντι στην κυβέρνηση.

Αναμφίβολα, αυτή η παραίτηση αναζωογόνησε περισσότερο τα εσωτερικά πάθη και έδωσε τη δυνατότητα στην αντιπολίτευση, να κατηγορήσει ανοιχτά τον Καποδίστρια, αφού απέτυχε να ικανοποιηθούν οι εδαφικές απαιτήσεις της χώρας, ενώ εξαιτίας του, δημιουργήθηκε αρνητικό κλίμα στις σχέσεις Ελλάδας και Συμμάχων, γεγονός που συνέργησε αποφατικά στη μη αποδοχή του ελληνικού θρόνου από τον Λεοπόλδο. Έτσι ο Καποδίστριας, θέλοντας να παραμείνει στην εξουσία με κάθε κόστος, παρουσίασε την ελληνική πραγματικότητα με μελανά χρώματα και εντελώς διαστρεβλωμένη, με αποτέλεσμα να ωθήσει τον μελλοντικό ηγεμόνα σε παραίτηση. Σε άλλες περιπτώσεις γίνεται λόγος, για πιθανή προσωπική μεταστροφή της στάσης του Κυβερνήτη προς το πρόσωπο του Λεοπόλδου, εξαιτίας των οικογενειακών δεσμών της συζύγου του, με τη

υποχρεωμένος, από κοινού με τους συναδέλφους μου, να ανταποκριθώ στην ειλικρίνεια των προτάσεων που ο Πρόεδρος είχε την ευχαρίστηση να μας υποβάλει και στην πίστη των συναισθημάτων που έχει διακηρύξει).

[224] R. B. Mowat, *A History of European Diplomacy, 1815-1914*, London 1922, σ. 53.

[225] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 264.

Βρετανική Αυλή. Μια τέτοια σύνδεση, σίγουρα θα είχε εγείρει καχύποπτες σκέψεις, αφού αυτή η ανάμειξη θα μπορούσε να καταστήσει μελλοντικά τη χώρα, υποχείριο της Βρετανίας.[226]

Έτσι, αμέσως μετά την παραίτησή του, ξεκινά ένας νέος κύκλος διαπραγματεύσεων και συγκρούσεων, ενώ φανερά πλέον κάνει την εναντίωσή της και η εξωτερική 'αντιπολίτευση' η οποία, σε συνεργασία με την εγχώρια, υποστήριξε πως ο Καποδίστριας, ως ο βασικός υποκινητής και υπαίτιος αυτού του δυσμενούς γεγονότος, θέλησε να επωφεληθεί, κυρίως για να μην απομακρυνθεί από το αξίωμά του.[227] Πάνω σ' αυτές τις σκέψεις στηρίχθηκαν και αρκετοί πολέμιοί του, όπως ο Thierch, ο οποίος κατηγόρησε τον Κυβερνήτη για άσκηση ηθικής βίας προς το πρόσωπο του Λεόπολδου, αφού συνεχώς του ασκούσε πιέσεις, για να ασπαστεί το χριστιανικό δόγμα κατά την έλευσή του.[228]

Εντούτοις οι αντιπρέσβεις, τήρησαν μια απρόσμενα ευμενή στάση απέναντί του, παρέχοντάς του στήριξη, η οποία δημιούργησε άμεσα μια εσωτερική ανασφάλεια στην αντιπολίτευση. Ειδικότερα ο Dawkins, σφοδρός πλέον πολέμιος του Καποδίστρια, θέλησε να μεταβάλει τουλάχιστον παροδικά την επιθετική του στάση, αφήνοντας να εννοηθεί, πως ο Κυβερνήτης θα διατηρούταν για ένα απροσδιόριστο και ίσως μεγάλο διάστημα στην εξουσία: *«After announcing the abdication of Prince Leopold without reference to any of the circumstances attending that event, they inculcate in a strong terms the necessity of a rallying round Count Capodistrias and counterbalancing by our support the disorder which they appear to foresee as its probable consequence» (Αφού ανακοίνωσαν την παραίτηση του πρίγκιπα Λεοπόλδου χωρίς να αναφερθούν σε καμία από τις περιστάσεις που συνοδεύουν το γεγονός αυτό, εμμένουν με έντονο τρόπο στην αναγκαιότητα μιας συσπείρωσης γύρω από τον κόμη Καποδίστρια και εξισορροπώντας με την υποστήριξή μας την αναταραχή που φαίνεται να προβλέπουν ως πιθανή συνέπειά της).*[229]

Παρατηρείται πως η παραίτηση του Λεοπόλδου λειτούργησε προς όφελος της χώρας, διότι ασκήθηκε πίεση στη βρετανική κυβέρνηση η οποία έως τότε παρέμενε άκαμπτη, για να δεχθεί μια βελτιωμένη πρόταση σχετικά με την αύξηση των ελληνικών συνόρων.[230] Όμως η φιλική στάση

---

[226] William Miller, *Η Τουρκία καταρρέουσα, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από έτους 1801 μέχρι του 1913*, Σπυρ. Π. Λάμπρου (μτφρ.) , Αθήνα 1914, σ. 142-143.

[227] Παύλος Καρολίδης, *Σύγχρονος ιστορία των Ελλήνων και των λοιπών λαών της Ανατολής από 1821 μέχρι 1921*, τ. Α΄(1821-1832), Αθήνα 1922, σ. 221.

[228] Friedrich Thierch, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια: η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος, 1828-1833 και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Β΄ «Τα μέσα για την επίτευξη της ανοικοδομήσεως της Ελλάδος», (επιμ.) Τάσος Βουρνάς, (μτφρ.) Α. Σπήλιου, Αθήνα 1972, σ. 89-90.

[229] F.O. 32/12/11(22), Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Ιουν. 26/ Ιουλ. 8.

[230] Μανόλης Κούμας, «Η εξωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια, 1821-1831», στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάψης (επιμ.), *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Αθήνα 2021, σ. 353.

των Δυνάμεων, ανησύχησε σοβαρά τις αντικυβερνητικές συνειδήσεις κορυφώνοντας την αγωνία τους, αφού πλέον δεν είχαν τη δυνατότητα συνδιαλλαγής μαζί τους και έβλεπαν την καποδιστριακή εξουσία να εδραιώνεται όλο και πιο γερά στον τόπο.[231]

Ωστόσο, η πικρία του Καποδίστρια για αυτή την απρόσμενη εξέλιξη ήταν μεγάλη, γι' αυτό δεν δίστασε να την εκφράσει στις Συμμαχικές Δυνάμεις. Όμως, αυτή του η κίνηση επικρίθηκε σοβαρά από τους Βρετανούς. Σύμφωνα με τον Dawkins, παρά τις φιλικές διαβεβαιώσεις που του είχε δώσει το σύνολο της Συμμαχίας μετά την αποτυχία του εγχειρήματος, εκείνος αντί να τους ευχαριστήσει, λειτούργησε εντελώς αχάριστα και τους κατηγόρησε ευθαρσώς· υποστήριξε πως, αφού πρώτα τον αγνόησαν, έπειτα τον χρησιμοποίησαν επιζητώντας μια ευκαιρία συνεργασίας μαζί του, ειδικά όταν συνάντησαν εμπόδια στην προώθηση των πολιτικών τους σχεδίων: *«Monsieur de Rouen informs me that, in communicating the general sense of this dispatched to Count Capodistrias, he avoided all allusion to the pecuniary aid; That his Excellency instead of receiving his friendly assurances with the gratitude they were calculated to inspire, met them with insinuation that such conciliatory Messages were sent to him only when the Allies, embarrassed in their progress, felt the necessity of securing his co-operation» (Ο κ. Ρουέν με πληροφορεί ότι, ανακοινώνοντας το γενικό νόημα αυτής της αποστολής στον κόμη Καποδίστρια, απέφυγε κάθε αναφορά στη χρηματική βοήθεια- ότι η Εξοχότητά του, αντί να λάβει τις φιλικές του διαβεβαιώσεις με την ευγνωμοσύνη που υπολόγιζε να εμπνεύσει, τις αντιμετώπισε με τον υπαινιγμό ότι τέτοια συμφιλιωτικά μηνύματα στάλθηκαν σ' αυτόν μόνο όταν οι Σύμμαχοι, αμήχανοι στην πρόοδό τους, αισθάνθηκαν την ανάγκη να εξασφαλίσουν τη συνεργασία του).*[232]

Παρατηρείται πως τα σχέδια των Συμμάχων, είχαν επικεντρωθεί στην εκλογή ενός νέου ηγεμόνα για να αποφευχθεί η δημιουργία νέων προβλημάτων και με βάση τις ειλικρινείς διαβεβαιώσεις τους προς τον ελληνικό λαό, θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να διατηρηθεί η τάξη, ενώ με τις συμβουλές τους θα μπορούσαν να κατευνάσουν τις Καποδιστριακές διαμαρτυρίες: *«For my part I have had no cause to apprehend that the abdication of Prince Leopold, if it is followed closely by the nomination of another Prince, will be protective of such serious consequences as the Ministers of His Most Christian Majesty appear to anticipate and I believe that the tranquility of this country is to be preserved rather by giving satisfactory assurances and good advice to the protestations to Count Capodistrias which, if suspected as in the present*

[231] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.*, σ. 208.
[232] F.O. 32/12/11(22), Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Ιουν. 26/ Ιουλ. 8.

instance, are unavailing;» (Από την πλευρά μου δεν είχα κανένα λόγο να φοβηθώ πως η παραίτηση του πρίγκιπα Λεοπόλδου, εάν ακολουθηθεί στενά από τον διορισμό ενός άλλου Πρίγκιπα, θα προστατεύσει από τόσο σοβαρές συνέπειες που φαίνεται να αναμένουν οι Υπουργοί της Μεγαλειότητάς του και πιστεύω ότι η ηρεμία αυτής της χώρας πρέπει να διατηρηθεί μάλλον με την παροχή ικανοποιητικών διαβεβαιώσεων και καλών συμβουλών στις διαμαρτυρίες προς τον Κόμη Καποδίστρια, οι οποίες, εφόσον είναι ύποπτες, όπως στην παρούσα περίπτωση, είναι ανωφελείς-).[233]

Ωστόσο, δημιουργήθηκαν αντίθετες θέσεις ανάμεσα στους Συμμάχους, κυρίως μεταξύ της Βρετανίας και της Γαλλίας, τόσο λόγω της ανυποχώρητης στάσης του Καποδίστρια, όσο και σχετικά με την πορεία εξέλιξης των ελληνικών διεκδικήσεων. Οι αμφισημίες μεταξύ των Μ. Δυνάμεων, έδωσαν τη δυνατότητα στην αντιπολίτευση να ενισχυθεί και στραφεί καταφανώς εναντίον του. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ανησυχήσει σοβαρά τον Τσάρο, καθώς είχε αντιληφθεί τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε το καποδιστριακό σύστημα διακυβέρνησης και κατ' επέκταση ο Καποδίστριας, του οποίου η παραμονή στην εξουσία ήταν μάλλον ανέφικτη μέσα σ' ένα τόσο εχθρικό κλίμα. Πάνω σ' αυτά τα πλαίσια, ο Ρώσος αντιπρέσβυς Panin, θέλοντας ίσως και να τον προστατέψει, έσπευσε να τον συμβουλεύσει για τα επόμενα βήματα που θα έπρεπε να ακολουθήσει· του ανέφερε πως θα έπρεπε με δική του πρωτοβουλία, να προτείνει στη Συμμαχία,

---

[233] F.O. 32/12/11(22), Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Ιουν. 26/ Ιουλ. 8.

«That his advice to Prince Leopold to which so unfair an interpretation had been given, was simply this: Obtain from Allied Powers as much pecuniary assistance as possible; for you will never have to favorable an opportunity as the present. Come and execute in person their dispositions with regard to the territory of Greece; if that territory is to be restricted, you may submit without inconsistency; whilst I have recorded opinions adverse to the Protocol. If it can be enlarged (and it is only through your personal exertion that such a benefit can be obtained) you, being on the spot, will secure forever the gratitude of the Greeks, by satisfying them that the enlargement is the fruit of your own exertions». (Ότι η συμβουλή του στον πρίγκιπα Λεοπόλδο, στην οποία είχε δοθεί μια τόσο άδικη ερμηνεία, ήταν απλώς η εξής: Λάβετε από τις Συμμαχικές Δυνάμεις όσο το δυνατόν περισσότερη χρηματική βοήθεια διότι δεν θα έχετε μια τόσο ευνοϊκή ευκαιρία όπως η παρούσα. Ελάτε να εκτελέσετε αυτοπροσώπως τις διαθέσεις τους σχετικά με την επικράτεια της Ελλάδας. Εάν πρόκειται να περιοριστεί αυτή η περιοχή, μπορείτε να υποβάλετε χωρίς ασυνέπεια- ενώ έχω καταγράψει απόψεις αντίθετες προς το Πρωτόκολλο. Εάν μπορεί να διευρυνθεί [και μόνο με την προσωπική σας προσπάθεια μπορεί να επιτευχθεί ένα τέτοιο όφελος] εσείς, όντας επί τόπου, θα εξασφαλίσετε για πάντα την ευγνωμοσύνη των Ελλήνων, ικανοποιώντας τους ότι η διεύρυνση είναι καρπός των δικών σας προσπαθειών).

«That you will be most welcome there are ample proofs not only, in the addresses surreptitious by got up by persons adverse to the present government, but in those signed with the sanction of the Local authorities and confided to me as the proper channel through which they are to be submitted to your Royal Highness. Count Capodistrias said that this would be the substance of any official communications which me might afford him an opportunity of making to the Allied Powers». (Ότι θα είστε περισσότερο ευπρόσδεκτοι, υπάρχουν άφθονες αποδείξεις, όχι μόνο στις κρυφές διευθύνσεις που εγέρθηκαν από άτομα αντίθετα προς την παρούσα κυβέρνηση, αλλά και σε εκείνες που υπογράφονται με την έγκριση των Τοπικών Αρχών και μου εμπιστεύθηκαν ως το κατάλληλο σταθμό μέσω του οποίου πρέπει να υποβληθούν στη Βασιλική σας Υψηλότητα. Ο Κόμης Καποδίστριας είπε ότι αυτή θα ήταν η ουσία κάθε επίσημης επικοινωνίας που θα μπορούσα να του δώσω την ευκαιρία να κάνει στις Συμμαχικές Δυνάμεις).

την άμεση εκλογή νέου ηγεμόνα. Μ' αυτόν τον τρόπο θα απέφευγε τις κατηγορίες που τον συνόδευαν, σχετικά με τη διατήρηση προσωπικών φιλοδοξιών, όπως και τις βρετανικές ραδιουργίες και κατηγορίες εναντίον του.[234] Έτσι, η βοήθεια των Ρώσων πρακτόρων έγινε άμεσα αποδεκτή από τον ίδιο, με αποτέλεσμα να ενταθούν περισσότερο τα εναντίον του βρετανικά αισθήματα.

Είναι γεγονός πως για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα, εν αναμονή του Λεοπόλδου, τα πνεύματα στην Ελλάδα είχαν καταλαγιάσει, καθώς όλοι ήλπιζαν στην ταχεία άφιξή του και στην προσωπική τους ανέλιξη μέσω της προσκόλλησής τους σ' εκείνον. Πιο συγκεκριμένα το μεγαλύτερο μέρος των προκρίτων και ειδικότερα των μελών της φιλοαγγλικής παράταξης, ανέμεναν την επαναφορά τους στα δημόσια αξιώματα, που αποτελούσε και το βασικό μέσο βιοπορισμού τους. Ειδικά κατά το μεσοδιάστημα της αναμονής του, οι αντιπολιτευόμενοι είχαν αναπτύξει υπερφίαλα αισθήματα και με αυξημένη αυτοπεποίθηση, αδιαφορούσαν για τις κρατικές επιταγές και σε πολλές περιπτώσεις αρνούνταν και να τις υπακούσουν.[235] Για να απαλλαγούν από την παρουσία του, αποδέχονταν κάθε όρο που περιεχόταν στα Πρωτόκολλα και πίστευαν πως οι Μεγάλες Δυνάμεις μπορούσαν να έχουν τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο για τα ελληνικά ζητήματα, χωρίς καν τη συγκατάθεση των Ελλήνων.

Η κυβέρνηση, από τη μεριά της, για να κατευνάσει τα πνεύματα, εκτός από την επιβολή αυστηρών μέτρων και τη διατήρηση μιας σκληρής στάσης απέναντι σε κάθε τι εχθρικό προς εκείνη, χρησιμοποίησε και τη ρωσική υποστήριξη, για ενισχύσει τη θέση της. Όμως αντί να μειώσει τις εντάσεις, οι αντιφρονούντες έγιναν περισσότεροι, όπως και η συνεργασία τους με τον αγγλικό παράγοντα, ο οποίος αυξήθηκε σε τόσο μεγάλο βαθμό, όπου στα τέλη του 1830, η αντιπολίτευση παρουσιαζόταν ως προστατευόμενη των Βρετανών.[236] Επομένως, άρχισε να συσπειρώνεται πιο ενεργά και μεθοδικά, συγκρινόμενη τα προηγούμενα έτη, ενώ την εμφάνισή της στο αντιπολιτευτικό στρατόπεδο κάνει και η Ύδρα, ως βασική έδρα αντίστασης και συγκέντρωσης των δυσαρεστημένων. Τα νέα αντιπολιτευόμενα μέλη που άρχισαν να εισρέουν

[234] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του Ελληνικού κράτους,* Αθήνα 1981, σ. 58.
[235] Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα 1821-1843*, τ. Δ΄, Αθήνα 1971, σ. 192-193.
[236] Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831),* Thessaloniki 1970, εγγ. αρ.104, σ. 321-323. *«Ce parti, dont Mavrokordato est devenu le chef, et qui s'est depuis longtemps placé sous la protection anglaise,..», «C'est aux intrigues de ce parti et à la crainte qu' il a de voir le président conserver une part dans la direction des affaires qu'on doit attribuer une grande partie des bruits qui se sont répandu sur les projects d' adresse de constitution et de résistance aux mesures arrêtées par les Puissances*».

στο νησί, έχαιραν μεγάλης εκτίμησης και επιρροής, γεγονός που λειτούργησε θετικά στις επαφές τους με τους ξένους αξιωματούχους.

Είναι γεγονός, πως ακόμα και ο Θ. Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του, κάνει λόγο για την ύπαρξη μεγάλης δυσαρέσκειας από τον κύριο κορμό των προυχόντων, οι οποίοι όντες δυσαρεστημένοι άρχισαν να τάσσονται στο πλευρό των Υδραίων, χρησιμοποιώντας ως πρόφαση την παροχή Συντάγματος, ενώ τονίζεται εμφατικά ότι ο ερεθισμός των πνευμάτων προερχόταν προπαντός από τον ξένο δάκτυλο.[237]

Στα άτεγκτα μέτρα που είχαν επιβληθεί, ήρθαν να προστεθούν και νέα οικονομικά μέτρα, καθώς οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν επηρέασαν αρνητικά τα κρατικά έσοδα. Τα έξοδα συνεχώς πολλαπλασιάζονταν και η αποπληρωμή των μισθών των στρατιωτικών σωμάτων, ήταν υψίστης σημασίας για τη διατήρηση της εσωτερική ηρεμίας. Έπρεπε, επομένως, να εξευρεθεί μια άμεση λύση. Έως τότε καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της τάξης, διαδραμάτισαν, ο Κολοκοτρώνης και οι άντρες του, οι οποίοι με την ισχυρή επιρροή που ασκούσαν στα χαμηλότερα στρώματα, ήταν σε θέση να κατευνάζουν τα πνεύματα. Ο Καποδίστριας δεν θέλησε να υποκύψει σε καμία πίεση, ούτε να ρίξει τους τόνους με τους αντιπολιτευόμενους, ωστόσο δεν θέλησε ούτε και να έρθει σε ανοιχτή ρήξη μαζί τους, παρά τις προτροπές του Κολοκοτρώνη, ο οποίος του είχε προτείνει να προβεί σε μια δυναμικότερη αντιμετώπιση της κατάστασης, όπως και των αντικυβερνητικών αναταραχών. Η πρότασή του δεν έγινε δεκτή, ενώ ο φόβος για τις συνέπειες των αυστηρών μέτρων έκαναν τον Καποδίστρια να ξανασκεφτεί τα πλαίσια δράσης εναντίον τους.

Από τη μία η αυξανόμενη δύναμη του Κολοκοτρώνη και από την άλλη η πιθανότητα έκρηξης ενός εμφυλίου, ήταν βέβαιο πως θα διάβρωναν την κυβερνητική δυναμική και φήμη. Έτσι, η άρνηση του Καποδίστρια μπορεί να συνοψιστεί στη σκέψη πως αποδεχόμενος τη επέμβαση του Κολοκοτρώνη, αποδεχόταν και την προσωπική υπεροχή του, ενώ μελλοντικά θα μπορούσε να καταστεί και επικίνδυνη για τον ίδιο, αφού το κράτος θα έχανε τη δυνατότητα αντιμετώπισης, όχι μόνο των αντιπάλων του, αλλά και κάθε εσωτερικού προβλήματος που θα ανέκυπτε μελλοντικά.[238]

[237] Π. Ζέπος, «Καποδίστριας», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 30.

[238] D. Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London ό. π.*, σ. 146-147.

Οι αναταραχές όμως συνεχίστηκαν, ειδικότερα το καλοκαίρι του 1830, όταν ξέσπασε η Ιουλιανή επανάσταση, η οποία όχι μόνο αναστάτωσε τους ήδη αντιφρονούντες, αλλά επηρέασε ακόμα και τους έως τότε ουδέτερους. Οι ραδιούργοι παρασυρμένοι από τις εξωτερικές εξελίξεις, πληροφορήθηκαν για το επαναστατικό κλίμα που επικρατούσε και κυρίως την επικράτηση των φιλελεύθερων στοιχείων σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Χαρακτηριστική είναι η κατάσταση που επικράτησε στις πελοποννησιακές επαρχίες, τον Αύγουστο του ίδιου έτους, όπου στη Μάνη η αντιπολίτευση παρουσιαζόταν ανένδοτη και τα κυβερνητικά όργανα αδυνατούσαν να μεταπείσουν τους Μανιάτες ή να τους πάρουν με το μέρος τους. Ζητούσαν την καταβολή των στρατιωτικών τους μισθών και οι σκοποί της παρουσιάζονταν ως άκρως ανησυχητικοί. *«Αφού αναχωρήσατε απ' εδώ, συνεσκέφθημεν και κατ' οι τοπικοί αποφασίσαντες εκ συμφώνου μεταχειρίσθημεν πολλού τρόπους ή μέσα, δια την κατάπαυσην των ταραχών της Μάνης· και συνοικέσια επροβάλλαμεν, και χρήματα ικανά υποσχεθήκαμε, αλλά εστάθη αδύνατον να ημπορέσωμεν να καταλάβωμεν την παραμικροτέραν θέση περί το Λιμένι· οι κατάσκοποι τους οποίους είχομεν μέσα εις αυτό το Λιμενί, επιστρέψαντες δια μας επληροφόρησαν άλλο, ειμή ότι η συνωμοσία και ο όρκος των κακοφρόνων είναι φρικτώτατος ως προς την διατήρηση του συνδέσμου των και της επιμόνου παρακολουθήσεως των μακρών και ανοσίων σκοπών των».*[239]

Σε άλλη επιστολή, γίνεται ξανά αναφορά σε άλλες εσωτερικές ταραχές, αυτή τη φορά στην περιοχή της Σπάρτης, μεταξύ των Μανιατών· εκεί φαίνεται πως οι κυβερνητικές δυνάμεις, κατέβαλαν ισχυρές προσπάθειες για να επιβληθεί η τάξη, παρά την έλλειψη στρατιωτικής δύναμης και άλλων αναγκαίων μέσων. Τα γεγονότα καταδείκνυαν πως η κατάσταση άρχισε να εκτραχύνεται και η κυβερνητική δύναμη, που αν και είχε καταστεί αυστηρότερη, παρουσιαζόταν πλέον ανίσχυρη και δύσκολα μπορούσε να τα διασπάσει.[240] Όλα αυτά τα επεισόδια τρόμαξαν τον

[239] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 85, εγγρ. 3, Ν. Σταματελόπουλος (Γενικός αρχηγός της πελοποννησιακής πολιτικής φρουράς) προς Ιω. Καποδίστρια.

[240] Στο ίδιο, φ. 85, εγγρ. 7, Ν. Σταματελόπουλος προς Ιω. Καποδίστρια, 16 Αυγούστου, Καλαμάτα 1830.

«Αι κατά την Σπάρτην εμφύλιας ταραχάς υποχρέωσαν τον έκτακτο επίτροπο της Πελοποννήσου να με προσκαλέσει δια να απέλθω εκεί και με τους δυνατοτέρους τρόπους να καταπαύσω αυτάς συμπράτων μετά του Διοικητού της Σπάρτης»,

«Αλλ' αυτοί βοηθούμενοι από τον Ι. Μαυρομιχάλη δεν ηθέλησαν να υπακούσουν και κατ' ων τούτου ακολούθησαν φόνοι και τα παρόμοια, ως αι διάφοροι περί τούτων αναφοραί μας προς τον έκτακτο επίτροπο παριστάνουν, τας οποίας ελπίζω να έπεμψε προς την Σ. Κυβέρνηση. Η έλλειψις στρατιωτικής δύναμης και των αναγκαίων μέσων έκαμαν να μη δυνηθώμεν να εμποδίσωμεν το κακόν τούτο, και να υποχρεώσωμε τους απειθούς εκείνους χρησταίους και τον Μαυρομιχάλην να απέλθουν εις την Σ. Κυβέρνηση»,

«Αλλ' ο τρόπος με τον οποίον οδηγεί τα πράγματα ο έκτακτος επίτροπος και η αυστηρότης την οποίαν εκεί μετεχειρίσθημεν, καίτοι ελλειπής όλων των μισών, υποχρέωσαν τους απειθείς εκείνους να υπακούσουν εις τας διαταγάς του έκτακτου επιτρόπου και να παρουσιασθούν προς αυτόν ζητούντες συγχώρεση».

Κυβερνήτη, όχι μόνο για το ενδεχόμενο ξεσπάσματος νέων πιο ισχυρών κινημάτων, αλλά και για την πιθανότητα καθυστέρησης επίλυσης του ελληνικούς ζητήματος. Όπως ήταν αναμενόμενο, η Ιουλιανή Επανάσταση είχε μεταβάλει πολύ τις αντιλήψεις των Γάλλων, οι οποίοι είχαν κατακλειστεί από ένα ισχυρό αντιδεσποτικό αίσθημα, που επηρέαζε και τον Καποδίστρια, λόγω της συσχέτισής του με κατηγορίες που αφορούσαν την ύπαρξη απολυταρχικού και δεσποτικού συστήματος διακυβέρνησης εντός της χώρας.

Όπως φαίνεται, μετά από το ξέσπασμα της Ιουλιανής Επανάστασης, τα γαλλικά αισθήματα μεταβλήθηκαν σε άκρως επιθετικά, ίσως επηρεασμένα και από τη στάση της Αγγλίας, ενώ έπαυσαν να δείχνουν κατανόηση στις δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο Κυβερνήτης. Πολύ σύντομα, ήρθαν πιο κοντά με την αντιπολίτευση, η οποία πλέον σαν «σημαία» της, είχε υιοθετήσει στοιχεία παρμένα από την Ιουλιανή Επανάσταση και παρουσίαζε τον εαυτό της ως τον βασικό προστάτη και υπερασπιστή των πολιτικών ελευθεριών των Ελλήνων. Αυτή η απρόσμενη αλλαγή της γαλλικής συμπεριφοράς, επηρέασε σαφώς και την παροχή οικονομικής ενίσχυσης, όπου εκφράστηκαν φόβοι, μήπως οι γαλλικές συνεισφορές σταματήσουν άμεσα.

Η Ρωσία θέλησε να κρατήσει ξανά μια πιο συγκαταβατική στάση, χωρίς όμως άμεσες εξάρσεις, κόντρα στις θελήσεις των Συμμάχων και φάνηκε πως παρακολουθούσε τα γεγονότα προσεκτικά, υποστηρίζοντας διακριτικά και στο βαθμό που της επιτρεπόταν, τον Καποδίστρια. Με το ξεκίνημα του νέου έτους, η κατάσταση μεταβλήθηκε άρδην και αυτό επειδή οι ξένες δυνάμεις συνεργάστηκαν με την αντιπολίτευση και προσπάθησαν, όσο το δυνατόν πιο διπλωματικά, να τους προσφέρουν προστασία και ερείσματα εναντίον της κυβέρνησης.

Κεφάλαιο 2.2

Το έτος της καταστροφής, 1831

Η απειλή μιας γενικευμένης επανάστασης, είχε επεκταθεί σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια και αυτό επειδή οι τοπικές δυσαρέσκειες είχαν φτάσει στο ζενίθ τους, ενώ η καταστολή τους φαινόταν μάλλον αδύνατη. Οι σταθερές οικονομικές απαιτήσεις των ομάδων και το ευρωπαϊκό επαναστατικό κλίμα που είχε επικρατήσει, αποτέλεσαν τις στοιχειώδεις βάσεις της αντιπολίτευσης. Εκείνη, εκμεταλλευόμενη τις ανωτέρω συνθήκες, συνεχώς έκανε λόγο για την αποστέρηση των συνταγματικών ελευθεριών της από το κράτος, κάτι το οποίο αναπόφευκτα την οδηγούσε σε ανοιχτή ρήξη με τον Καποδίστρια. Προς αυτή την κατεύθυνση οργανώθηκαν και οι δύο ριζοσπαστικές βάσεις της, η Ύδρα και η Μάνη.[241] Οι δύο αυτές περιοχές, αρνούνταν να υποταχθούν κάτω από την κυβερνητική εξουσία, κυρίως επειδή δεν ήθελαν να καταβάλουν δασμούς και φόρους προς το κράτος. Θεωρούσαν πως μπορούσαν να διατηρήσουν τα προεπαναστατικά τους προνόμια και ότι δεν θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται, σαν όλες τις άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Ήδη από τα τέλη του 1830, είχαν ξεσπάσει στη Μάνη και συγκεκριμένα στο Λιμένι, μεγάλες ταραχές, εκδιώχνοντας τον νέο έκτακτο επίτροπο, Ιάκωβο Κορνήλιο, με άμεσο στόχο την επέκταση της επανάστασης στο Ναύπλιο και την ανατροπή της κυβέρνησης. Οι Μαυρομιχαλαίοι είχαν συστήσει δική τους επαναστατική κυβέρνηση στην Τσίμοβα και είχαν κλέψει τις κρατικές προσόδους του τελωνείου. Όπως διαπιστώνεται, ο Πετρόμπεης, ο αδελφός του Κωνσταντίνος και ο ανιψιός του Κατσάκος, αναχώρησαν κρυφά για το Λιμένι, όπου διαδραματιζόταν η ανταρσία. Η ύποπτη κίνησή τους συσχετίστηκε με τα γεγονότα και θεωρήθηκαν άμεσα εμπλεκόμενοι και βασικοί υποκινητές της· για τον λόγο αυτό, η κυβέρνηση με τη σειρά της, σκλήρανε κι άλλο τη στάση της απέναντι στην οικογένεια. Ευθύς προχώρησε στη λήψη μέτρων που περιλάμβαναν, τη σύλληψη μερικών μελών της φατρίας, με τις κατηγορίες της πειρατείας και της απόπειρας δολοφονίας, ενώ στα τέλη Ιανουαρίου, συνελήφθη και ο Πετρόμπεης. Τα μέτρα είχαν ως στόχο την ειρήνευση της περιοχής, εντούτοις η κατάσταση επιδεινώθηκε σοβαρά. Οι σχέσεις της κυβέρνησης με τους Μανιάτες ψυχράνθηκαν περαιτέρω και οι Μαυρομιχαλαίοι δεν σταμάτησαν

[241] Στέφανος Παπαδόπουλος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 82.

να δημιουργούν επαναστατικές εστίες, ξεσηκώνοντας τους συμπατριώτες τους εναντίον της κυβέρνησης, ενώ διέδιδαν πως οι Μεγάλες Δυνάμεις ενδιαφέρονταν για την τύχη του Πετρόμπεη.[242]

Σε επιστολή του ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης, στις αρχές του έτους, εξηγούσε στον Αυγουστίνο Καποδίστρια τους λόγους, που τον έκαναν να αναχωρήσει προς το Λιμένι, θέλοντας να δικαιολογήσει τις πράξεις του. Εξήγησε πως μαθαίνοντας τι είχε συμβεί στην πατρίδα του, ανέχωρησε άμεσα και βρήκε τους συμπολίτες του σε αναβρασμό, εξαιτίας του τυραννικού και φατριαστικού χαρακτήρα που είχε αναπτύξει ο Διοικητής. Τον έτρεψε σε φυγή και του υπέδειξε μερικά μέτρα που πρέπει να παρθούν, ώστε να ησυχάσει ο τόπος, με τον Διοικητή να αρνείται να ακούσει.[243] Από τη μεριά του ο Καποδίστριας, παρουσιαζόταν σαν μην είχε αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης, ή τουλάχιστον να μην ήθελε να μεταφέρει το κλίμα που επικρατούσε στο εξωτερικό «*Count Capodistrias, in his intercourse with my Colleagues and myself, treats this subject with apparent indifference, from a wish» (Ο κόμης Καποδίστριας στις επαφές του με τους συναδέλφους μου και εμένα, αντιμετωπίζει το θέμα με προφανή αδιαφορία από επιλογή)*,[244] ενώ διαπιστώνεται πως τα κυβερνητικά πρόσωπα, δημιουργούσαν όντως διχαστικές τάσεις μέσα στις επαρχίες, αφού για να αποδυναμώσουν τις ισχυρές φατρίες, συνεργάζονταν με άλλες, δημιουργώντας έναν άτυπο πόλεμο μεταξύ τους.

Παράλληλα, οι σχέσεις με τους Γάλλους άρχισαν να μεταβάλλονται, αφού ο ίδιος μαζί με τους συνεργάτες του, άρχισαν να τους αντιμετωπίζουν με περισσή καχυποψία, κυρίως μετά την άρνηση τους, να ενισχύσουν κι άλλο οικονομικά τη χώρα, επιμένοντας μονάχα στην ηθική στήριξη προς αυτή. Οι Γάλλοι επηρεασμένοι από το ξέσπασμα της Ιουλιανής Επανάστασης, είχαν ευαισθητοποιηθεί σε ζητήματα που αφορούσαν το Σύνταγμα και τις ελευθερίες των λαών. Ο Κυβερνήτης δεν δίστασε να επισκεφθεί τη Μάνη, για να διαπιστώσει ιδίοις όμμασι την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε εκεί, αλλά κατά βάθος προβληματίστηκε από τις πληροφορίες, που του ανέφεραν πως σημαντικά μέλη της τοπικής κοινωνίας, διατηρούσαν επαφές με Γάλλους

[242] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων,* τ. 4, (1974), σ. 48.

[243] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα), φ. 538, εγγρ. 1, Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης προς Αυγ. Καποδίστρια, 2 Ιανουαρίου 1831 Λιμένι.

«Αυτή την παρούσαν μου επιστολή, πρώτον ζητώ συγνώμη, διότι δεν μου εδόθει καιρός να παρουσιασθώ πριν της αναχωρήσεως μου από τούτου, εξ' αιτίας δια να προφτάσω όσον ταχώς εν' ταύθα εις κατάπαυσιν των ταραχούντων προχθές λοιπόν έφθασα [ούτος] εύρον πλήθος λαού συνηγμένον καλά κατά του Διοικητού. φωνάζουν ότι δεν τον θέλουν μετά να υφέρθει και φέρεται φατριαστικώς και τυρανικώς του οποίου είχον εμβυομένον εις το εθνικό πλοίο και ζητούν να κηρύξει και τα παλαμάρια δια να φύγει».

[244] F.O. 32, F.O. 32/20/120(81) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.)1831 Ιαν. 30/ Φεβρ. 11.

στρατιωτικούς και οι οποίοι όχι μόνο δεν κατέκριναν τη στάση τους, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις τους υποστήριζαν κιόλας.[245] Σε άλλη τοποθέτησή του, δεν δίστασε να επισημάνει πως αυτοί οι τοπικοί αναβρασμοί, κυρίως στην περιοχή της Μάνης, αποτελούσαν μέρος των παρασκηνιακών και ραδιούργων ενεργειών, των Γάλλων στρατιωτικών.

Όπως φάνηκε οι Γάλλοι στρατιώτες, στο μεγαλύτερο μέρος τους, θεωρήθηκαν υπαίτιοι των εξεγέρσεων, ενώ η αλλαγή της γαλλικής διάθεσης έναντι της καποδιστριακής κυβέρνησης, ήταν πλέον εμφανής και ταχύτατα αναπτύχθηκε αμοιβαία εχθρότητα *«He has given rise to complaints on the fact of many French officer employed here» (Έχει προκαλέσει παράπονα για το γεγονός ότι πολλοί Γάλλοι αξιωματικοί απασχολούνται εδώ)*.[246] Παρά τις διαβεβαιώσεις της γαλλικής κυβέρνησης περί αμείωτης στήριξης της ελληνικής κυβέρνησης, διέγειραν υποψίες για τη δραστηριότητα τους, αλλά και για τις πραγματικές προθέσεις τους στην Ελλάδα. Σύντομα βρέθηκαν σε αντίθεση, σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης των αντιπολιτευόμενων και τις τιμωρίες που θα έπρεπε να επιβληθούν σε όσους είχαν ήδη συλληφθεί. Ωστόσο, αυτό που προβλημάτιζε τον Κυβερνήτη ήταν το ότι οι Γάλλοι είχαν ξεγελασθεί από τις ψευδείς πληροφορίες, που τους μετέφεραν οι ντόπιοι, σχετικά με τους στόχους των κινημάτων τους και το αποτέλεσμα ήταν πως οι Μανιάτες διέδιδαν σ' όλους ότι είχαν αποκτήσει τη στήριξη των ξένων, με στόχο την απόδοση μεγαλύτερης δυναμικής στο εγχείρημά τους.[247]

Στα παραπάνω γεγονότα, ήρθε να προστεθεί και η άποψη του Dawkins· όπως σημείωσε, αυτή η ήδη κλιμακούμενη δυσφορία κατόρθωσε να διατηρηθεί σε χαμηλά επίπεδα, χάρις στη βοήθεια και τις ενισχύσεις των ξένων αντιπρέσβεων, οι οποίοι με κάθε τρόπο ήθελαν να στηρίξουν την κυβέρνηση, στη διαφύλαξη της ηρεμίας και της ευταξίας. Οι αμφιβολίες όμως, για το αν τελικά θα μπορούσε να επιτευχθεί κάτι αντίστοιχο και σ' αυτή την περίπτωση, *«but I am no longer certain that our influence can be evented with success» (αλλά δεν είμαι πλέον βέβαιος ότι η επιρροή μας μπορεί να έχει επιτυχία)*, ήταν πολλές και μια αναποτελεσματική κυβέρνηση, θα ήταν αδύνατο να παραμείνει στην εξουσία για αρκετό διάστημα ακόμα, *«The unpopularity of the present Provisional Government of Greece, of which I have announced the progress and endeavored to explain the causes on several occasions in the cause of the last two years has now reached an*

[245] Τα γαλλικά στρατεύματα επέδειξαν τη συμπάθεια -λόγω της προσωπικής συμπάθειας των Γάλλων στρατηγών προς τους Μανιάτες που από καιρό βρισκόταν σε άμεση συνεργασία- και αντί να τους συνετίσουν, έδωσαν την εντύπωση πως η γαλλική πολιτική είχε μετατοπιστεί εναντίον της Καποδιστριακής πολιτικής, Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *ό. π.*, σ. 63.

[246] F.O. 32, F.O. 32/20/120(81) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.)1831 Ιαν. 30/ Φεβρ. 11.

[247] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *ό. π.*, σ. 57-58.

alarming height» (Η αντιδημοτικότητα της σημερινής Προσωρινής Κυβέρνησης της Ελλάδας, της οποίας ανακοίνωσα την πρόοδο και προσπάθησα να εξηγήσω τις αιτίες σε πολλές περιπτώσεις κατά την αιτία των δύο τελευταίων ετών έχει φθάσει πλέον σε ανησυχητικό επίπεδο).[248] Παράλληλα, η βρετανική πρεσβεία χαρακτήρισε την κατάσταση ως άκρως ανησυχητική, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της Μάνης είχε παύσει να αναγνωρίζει την κυβέρνηση και οι Υδραίοι είχαν επίσης εναντιωθεί κατά του Καποδίστρια, κατηγορώντας τον ως παραβάτη του Συντάγματος: *«The inhabitants of Hydra, the richest, and most powerful Island of Archipelago, have publicly declared the President to be outlawed, he having violated the Constitution» (Οι κάτοικοι της Ύδρας, του πλουσιότερου και ισχυρότερου νησιού του Αρχιπελάγους, έχουν δηλώσει δημοσίως ότι ο Πρόεδρος είναι παράνομος, και έχει παραβιάσει το Σύνταγμα)*.[249]

Όπως σημειώθηκε και παραπάνω η εξέγερση στο Λιμένι, έφερε στο προσκήνιο μερικές προσπάθειες συμβιβασμού, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Οι Μανιάτες, με κύρια αιτήματα την παροχή Συντάγματος και δημοκρατικών ελευθεριών, επηρεασμένοι από τα σύμβολα και τις ιδέες των Γάλλων, θέλησαν να προβάλλουν τους εαυτούς τους, ως τους εθνικο-απελευθερωτικούς ήρωες της χώρας.[250] Ωστόσο, αν κάναμε μια ιστορική αναδρομή, θα μπορούσε να αντιληφθεί κανείς μια αντίφαση στις παλιές τους δραστηριότητες και πεποιθήσεις, αφού τότε ήταν υπέρμαχοι ενός αυταρχικού συστήματος διακυβέρνησης, παρά ενός φιλελεύθερου.

Από την άλλη η Ύδρα, αποτέλεσε με τα νέα δεδομένα τον πυλώνα της αντιπολίτευσης και συνεργάστηκε στενά με τον Μαυροκορδάτο, κατορθώνοντας να κερδίσει την 'ανεξαρτησία' της,

---

[248] F.O. 32, F.O. 32/20/120(81) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.)1831 Ιαν. 30/ Φεβρ. 11.

«I understand, that his critical situation should not be made known to the Allied Powers, but I am assumed that he is well aware of the danger which surrounding him». (Καταλαβαίνω ότι η κρίσιμη κατάσταση του δεν θα πρέπει να γίνει γνωστή στις Συμμαχικές Δυνάμεις, αλλά υποθέτω ότι γνωρίζει πολύ καλά τον κίνδυνο που τον περιβάλλει).

«the disturbances existing in Maina to the example set by France». (οι αναταραχές που υπάρχουν στη Μάνη στο παράδειγμα που έθεσε η Γαλλία).

«The disaffection which saw now no longer be concealed has been gradably spreading since the spring of 1829». (Η δυσαρέσκεια που τώρα πλέον δεν κρύβεται, εξαπλώνεται σταδιακά από την άνοιξη του 1829).

[249] *F.O. 32, F.O. 32/20/120(81)* Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.)1831 Ιαν. 30/ Φεβρ. 11.

«The greater part of Province of Maina united under the family of its late Bey, Mavromichalis has established a [..] and raised fund its separate administration, and has caused to unknowledge the authority of Count Capodistrias». (Το μεγαλύτερο μέρος της επαρχίας της Μάνης ενώθηκε κάτω από την οικογένεια του αειμνήστου μπέη της, ο Μαυρομιχάλης είχε εγκαθιδρύσει [..] και συγκέντρωσε κεφάλαια για τη δική του ξεχωριστή διοίκηση και προκάλεσε την ανυπαρξία της εξουσίας του Κόμη Καποδίστρια).

«The Rumeliote assembled at Argos are, I am told, ripe for revolt; and it is feared that the Regular Troops, influenced by, the Inhabitants of the Capital, would rather encourage than suppress a popular commotion». (Οι Ρουμελιώτες που έχουν συγκεντρωθεί στο Άργος είναι, όπως μου λένε έτοιμοι για εξέγερση- και υπάρχει φόβος ότι τα τακτικά στρατεύματα, επηρεασμένα από, τους κατοίκους της πρωτεύουσας, μάλλον θα ενθαρρύνουν παρά θα καταστείλουν μια λαϊκή αναταραχή).

[250] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 275.

με τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, να οδεύουν προς την ίδια κατεύθυνση. Η συνεργασία Κουντουριώτη και Μαυροκορδάτου όπως διαφαίνεται, δεν αποσκοπούσε στην εκπλήρωση των φιλοδοξιών του δεύτερου, για μια πιθανή τοποθέτησή του στο αξίωμα του Κυβερνήτη· επιθυμούσε περισσότερο την τοποθέτησή του σε μια κυβέρνηση της αρεσκείας του, δηλαδή φιλοαγγλική και σε μια πολιτική θέση, για παράδειγμα στο Υπουργείο επί των Εξωτερικών, για να προωθήσει, ως εκπρόσωπος της Ελλάδας, μια συνεργασία με τη Βρετανία.[251]

Στο σύνολό τους, οι επαρχίες και συγκεκριμένα το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου, παρέμενε ακόμα ήρεμο, μακριά από τις αναταράξεις, *«I have the satisfaction to state that the other Provinces of Morea are state undisturbed but the general unpopularity of the present Government may be informed from the following facts»* (*Με ικανοποίηση δηλώνω ότι οι άλλες επαρχίες του Μοριά είναι ανενόχλητες, αλλά η γενική αντιδημοτικότητα της παρούσας κυβέρνησης μπορεί να γίνει γνωστή από τα ακόλουθα γεγονότα),*[252] αλλά ήταν κάτι πρόσκαιρο, αφού η μείωση της δημοτικότητας του Κυβερνήτη, σταδιακά επέβαλε νέες μεταβολές. Σύμφωνα με τις απόψεις των ξένων, μόνο ο ερχομός ενός ηγεμόνα θα μπορούσε να βάλει τέρμα στην έκρυθμη κατάσταση, αλλά οι φήμες πως παρά την ύπαρξη ηγεμόνα, ο Καποδίστριας θα παρέμενε στην εξουσία, δημιουργούσαν ανασφάλεια, διότι έβλεπαν πως οι Σύμμαχοι, εξακολουθούσαν να τον βοηθούν και να τον συμβουλεύουν, προκειμένου να παύσουν οι εχθροπραξίες, *«The expectation that a Prince Sovereign would be shortly named has hither to checked to a certain of degree the progress of the general discontent; but a report lately circulated that the Prince in the contemplation of the allies is a minor who must confide the direction of affairs to Count Capodistrias, is now giving a new impulse to public feeling» (Η προσδοκία ότι σύντομα θα οριζόταν ένας κυρίαρχος πρίγκιπας έχει μέχρι τώρα αναχαιτίσει σε κάποιο βαθμό την πρόοδο της γενικής δυσαρέσκειας- αλλά μια*

[251] Διονύσιος Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 414.

[252] F.O. 32, F.O. 32/20/196(91) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Φεβρ. 24/ Μαρτ. 8.

«Everywhere the local authorities have been everywhere instructed to prepare addresses to the President expressing the loyalty of the Departments and Towns under their jurisdiction: yet, not with standing the unbounded influence which, from the despotic nature of Greek Government, these authorities ought to possess, the address from Napoli di Romania (the capital) containing a population of above six thousand souls, has received only eighty six signatures, and that from Argos». (Παντού οι τοπικές αρχές έλαβαν εντολή να ετοιμάσουν διαβήματα προς τον Πρόεδρο που να εκφράζουν την αφοσίωση των Τμημάτων και των Πόλεων που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους: ωστόσο, μη έχοντας την απεριόριστη επιρροή που, λόγω της δεσποτικής φύσης της ελληνικής κυβέρνησης, θα έπρεπε να έχουν οι αρχές αυτές, το διάβημα από το Ναύπλιο (την πρωτεύουσα) που περιέχει πληθυσμό άνω των έξι χιλιάδων, έλαβε μόνο ογδόντα έξι υπογραφές, ενώ εκείνο από το Άργος).

«It is moreover remarkable that these small lists of signatures do not contain the name of one man who enjoy the slightest reputation, and is not in the pay of the Provisional Government». (Είναι εξάλλου αξιοσημείωτο ότι αυτοί οι μικροί κατάλογοι υπογραφών δεν περιέχουν το όνομα ούτε ενός ανθρώπου που να απολαμβάνει την παραμικρή φήμη- υπόληψη και να μην πληρώνεται από την Προσωρινή Κυβέρνηση).

αναφορά που κυκλοφόρησε πρόσφατα ότι ο πρίγκιπας που σκέφτονται οι σύμμαχοι είναι ένας ανήλικος που πρέπει να εμπιστευθεί τη διεύθυνση των υποθέσεων στον κόμη Καποδίστρια, δίνει τώρα μια νέα ώθηση στο δημόσιο συναίσθημα).[253] Κατά συνέπεια, τα αυστηρά μέτρα που είχαν παρθεί είχαν διαβρώσει τις σχέσεις κράτους και απλού λαού, αφού η σταθερή δυσπιστία που είχε αναπτύξει ο Καποδίστριας, τον είχε παγιδεύσει σε μια αέναη προσπάθεια παρακολούθησης των πιθανών εχθρών του, η οποία εξαπλώθηκε ακόμα και προς τους αθώους πολίτες, αφού λόγω των συνθηκών θεωρούνταν ακόμα και εκείνοι ύποπτοι συνωμοσίας.[254]

Οι προσπάθειες συνδιαλλαγής δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα, ειδικά με τη μερίδα των Υδραίων, οι οποίοι παρά τις πιέσεις του Ρώσου ναυάρχου, δε συναίνεσαν στις προτάσεις του Κυβερνήτη: *«The negotiation with the Inhabitants of Hydra has had no success although backed by the threats of the Russian admiral» (Η διαπραγμάτευση με τους κατοίκους της Ύδρας δεν είχε επιτυχία, παρόλο που υποστηρίχτηκε από τις απειλές του Ρώσου ναυάρχου)*.[255] Τους είχε προτείνει την παραχώρηση εθνικών γαιών ως αντάλλαγμα για τις οικονομικές αποζημιώσεις που επιζητούσαν, χωρίς να βρει ιδιαίτερη ανταπόκριση. Η σταθερή τους απαίτηση εστιάστηκε στην παραχώρηση ελεύθερων θεσμών και στην απόδοση ελευθεροτυπίας, την οποία προηγουμένως ο Κυβερνήτης είχε απαγορεύσει: *«He offered to settle their claims for losses incurred during the revolution by allotting to them a large potion of the National lands. They answered that their views were not mercenary: that they wanted constitutions, and above all, the Liberty of Hydra Press» (Προσφέρθηκε να διευθετήσει τις αξιώσεις τους για τις απώλειες που υπέστησαν κατά τη διάρκεια της επανάστασης, παραχωρώντας τους ένα μεγάλο μέρος των εθνικών γαιών. Εκείνοι απάντησαν πως οι θέσεις τους δεν ήταν μισθοφορικές: ότι ήθελαν Συντάγματα και πάνω απ' όλα την ελευθερία του Υδραϊκού Τύπου)*.[256]

---

[253] F.O. 32, F.O. 32/20/196(91) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Φεβρ. 24/ Μαρτ 8.

«Count Capodistrias inform me that under these circumstances, he has renewed through his agent in France his solicitations that the allied Powers will give him fresh proofs of their countenance and support». (Ο Κόμης Καποδίστριας με ενημέρωσε πως κάτω από αυτές τις συνθήκες, έχει ανανεώσει μέσω του αντιπροσώπου του στη Γαλλία τις εκκλήσεις του, ότι οι συμμαχικές Δυνάμεις θα του δώσουν νέες αποδείξεις για τη συμπαράσταση και την υποστήριξή τους).

[254] Friedrich Thierch, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια: η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος, 1828-1833 και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Α΄ *ό. π.*, σ. 100.

[255] F.O. 32, F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

[256] F.O. 32, F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

«No material change has taken place in the internal state of Greece». (Καμία ουσιαστική αλλαγή δεν έχει επέλθει στην εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας).

«The President is arming a corps of Candiot refugees- a measure much to be regretted, as it will alienate them from the population». (Ο Πρόεδρος εξοπλίζει ένα σώμα Κρητών προσφύγων- ένα μέτρο πολύ λυπηρό, καθώς θα τους αποξενώσει από τον πληθυσμό).

Έτσι, σταδιακά οι απαιτήσεις της αντιπολίτευσης, όπως και οι πολιτικοί της στόχοι, άρχισαν να αποσαφηνίζονται και να διακρίνεται καθαρότερα η στρατηγική της. Για παράδειγμα, ένας βασικός στόχος της ήταν να συμπαρασύρουν στην εξέγερσή τους όλες τις επαρχίες της Πελοποννήσου, οι οποίες έως τότε παρέμεναν πιστές στην κυβέρνηση, *«Δόξα εις τον Πανάγαθον θεόν και στην αθωότητα του λαού έως τώρα δεν επέτυχον εις κανένα μέρος δια να μεταδώσει το κοινοβλαβές φρόνημά των. δεν απέδειξαν όμως όλο περιφέροντες, και διετάχθει να συλληφθεί μονίμως εάν φανώσι εις το εξής», «Εκλαμπρότατε Κόμη η οικογένεια αυτή απεδείχθη περιτράνως ότι η πίστη δεν έχει εις ότι και αν ειπεί εις το λεξικόν των διαλογισμών της, η λέξις τιμιότης, ευσέβεια δεν υπάρχει».*[257] Κατά συνέπεια, οι πρώτες προσπάθειες των Μανιατών έμειναν χωρίς ανταπόκριση,[258] ενώ οι Υδραίοι ακόμα, δεν είχαν αντιδράσει εξίσου αποφασιστικά προς την ίδια κατεύθυνση, χωρίς αυτό όμως να αναιρεί και την πιθανότητα ύπαρξης παρασκηνιακών συνεννοήσεων μεταξύ των δύο περιοχών.

Τον Απρίλιο του ίδιου έτους, η κατάσταση δεν έδειχνε σημάδια βελτίωσης, παρά τις συλλήψεις άτακτων στρατιωτών και επαναστατών στη Μάνη. Η κυβερνητική γραμμή που ακολουθήθηκε κατά των επαναστατών κατακρίθηκε σοβαρά, αφού δεν χαρακτηριζόταν από σταθερότητα, ούτε από τη δυνατότητα αποκατάστασης της τάξης. Ο Βρετανός πρόξενος, παραμένοντας πιστός στις θέσεις του, υποστήριξε, πως ο Καποδίστριας χρησιμοποιούσε τους Συμμάχους προς υλική και ηθική στήριξη της κυβέρνησής του, παράλληλα χαρακτήρισε τα σχέδια των επαναστατών ως ολέθρια για τον τόπο, ενώ η έλλειψη οικονομικών πόρων εκ μέρους τους, σίγουρα δημιουργούσε πολύ χαμηλές πιθανότητες επιτυχίας του εγχειρήματός τους: «*a measure more fatal to Greece*

«He is gone himself to Marathonisi and Calamata, in the hope of purchasing the disaffection of some of the Maina chiefs». (Πηγαίνει ο ίδιος στο Μαραθονήσι και την Καλαμάτα, με την ελπίδα να εξαγοράσει τη δυσαρέσκεια μερικών αρχηγών της Μάνης).

«The Decree therefore remains a Press is in full operation at Hydra, and the members of an Independent Newspaper have been published and circulated throughout Greece». (Το διάταγμα συνεπώς παραμένει στον Τύπο της Ύδρας σε πλήρη λειτουργία και τα μέλη της ανεξάρτητης εφημερίδας το έχουν εκδώσει και κυκλοφορήσει σ' όλη την Ελλάδα).

[257] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 578, εγγρ. 3, Αναφορές Ι. Κορνηλίου διοικητή Σπάρτης προς Αυγ. Καποδίστρια, 31 Ιανουαρίου 1831 εν Αλμυρώ.

«Πολύ φοβούμαι να μην απειλήσει την αγαθήν και τιμιωτάτην ψυχή του Μοιράρχου κ. Κωνσταντίνου Κανάρη! Είθε και να επιτύχει το ποθούμενον, εμείς δεν πιστεύω όλα όσα προβάλλει εις αυτόν είναι ύπουλα και πρόσχημα δια να υποκλέψει καιρόν, καθότι ακόμη ελπίζει εις του ψευδαποστόλους και εις τα ολέθρια σχέδια τους», «Εν' όσο υπάρχουν Μαυρομιχάληδες, είναι αδύνατον θετικώς να φαντασθεί τινάς ησυχίαν εις την Σπάρτην. Οι οπαδοί της άνοιξαν σχεδόν εμφύλιας διενέξεις εις το χωριόν Βύτιλον, εις δε το Κορτοκάγιον εγύμνωσαν εν πλοίον».

[258] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 539, εγγρ. 1, Γ. Γιατράκος (λοχαγός) προς Ι. Καποδίστρια, 20 Φεβρουαρίου 1831.

«Αλλά τα πνεύματα των Μανιατών εις ως αμηχανίας και αδράνειαν, και οι συνωμότες δεν προοδεύουν. Παρατηρώ δεν ότι τινές του ημετέρου, επισκοπού βέβαια, θέλουν να παριστάνουν, ότι ο διοργανισμός του εναντίων είναι ακόμη ισχυρός».

could not be imagined, but I trust that it will fail: for the captains cannot march without pay, and their instigators have no sufficient funds at their disposal» (Ένα μέτρο περισσότερο μοιραίο για την Ελλάδα που δεν θα μπορούσε να φανταστεί κανείς, αλλά ελπίζω ότι θα αποτύχει: διότι οι καπετάνιοι δεν μπορούν να πορευτούν χωρίς πληρωμή και οι υποκινητές τους δεν έχουν επαρκή κεφάλαια στη διάθεσή τους).[259]

Πάντοτε ο Dawkins ήταν της άποψης πως ο Κυβερνήτης θα έπρεπε να προχωρήσει σε μικρές παραχωρήσεις, σχετιζόμενες με τα αιτήματα των επαναστατών, για να μειωθεί ο αναβρασμός. Όμως, η τήρηση των κυβερνητικών θέσεων ήταν ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της πολιτικής του ισχύος, ενώ βασική πεποίθησή του ήταν πως όλοι αυτοί οι δυσαρεστημένοι ενισχύονταν οικονομικά από τους Γάλλους, *«He has expressed a suspicion that the disaffected party receives pecuniary assistance from France. I believe there is no more foundation for this than for a similar changes brought by him against His Majesty's Government in 1829 and referred to in my dispatches Nº 59 and three of that and the following year» (Εξέφρασε την υποψία ότι η δυσαρεστημένη μερίδα λαμβάνει χρηματική βοήθεια από τη Γαλλία. Πιστεύω ότι δεν υπάρχει περισσότερη βάση γι' αυτό απ' ό,τι για παρόμοιες αλλαγές που έφερε ο ίδιος εναντίον της κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητας το 1829 και που αναφέρονται στις αποστολές μου υπ' αριθμ. 59 και τρεις του ίδιου και του επόμενου έτους)*.[260]

Οι απόψεις του Κυβερνήτη δεν άργησαν να αποκρουστούν από τον Dawkins, αφού υποστήριξε πως όλα αυτά, ήταν κινήματα της φαντασίας του που δεν βασίζονταν σε πραγματικά γεγονότα, ενώ παράλληλα εξήγησε, πως η προσωπική αδυναμία και η μη ικανότητά του να ελέγξει αυτή την έκρυθμή κατάσταση, τον οδηγούσαν στο να επιρρίψει τις ευθύνες που του αναλογούσαν στους Συμμάχους, *«They arose in both instances from a desire to attribute the difficulties which surround him rather to a cause which he cannot control than to any defects in his own administration» (Προέκυψαν και οι δύο περιπτώσεις από την επιθυμία του να αποδώσει τις δυσκολίες που τον*

[259] F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.
«He appears to have formed no regular plan for restoring tranquility. He depends much upon the result of his late appear to the allied Powers, and in the mean while resorts expedients which have hitherto failed in producing any good effect, and by their failure have encouraged his adversaries to preserve». (Φαίνεται ότι δεν έχει διαμορφώσει κανένα τακτικό σχέδιο για την αποκατάσταση της ηρεμίας. Εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το αποτέλεσμα της πρόσφατης εμφάνισής του στις συμμαχικές Δυνάμεις, και εντωμεταξύ καταφεύγει σε μέσα που μέχρι τώρα δεν έχουν αποδώσει κανένα καλό αποτέλεσμα, και με την αποτυχία τους έχουν ενθαρρύνει τους αντιπάλους του να διατηρηθούν).
[260] F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

περιβάλλουν μάλλον σε μια αιτία που δεν μπορεί να ελέγξει, παρά σε τυχόν ελαττώματα της δικής του διοίκησης).[261]

Ο διαρκής φόβος επικράτησης των Συνταγματικών, οδηγούσε τον Καποδίστρια στην υιοθέτηση ενός όλο και πιο αυστηρού καθεστώτος, που συμπεριλάμβανε όλους τους πολιτικούς και νομικούς φορείς της χώρας. Έτσι, σύμφωνα με τον Dawkins, τα δικαστήρια είχαν μετατραπεί σε πιστά όργανα πολιτικής του, ενώ πλέον αποτελούσαν τα βασικά στοιχεία απορρύθμισης της κοινωνικής ηρεμίας, *«he has introduced in to this country, a vexation system of secret police foreign to the habits of the Greeks and fatal to their social relations; and that he has in too many instances converted his tribunals into the instruments of his Politics» (Έχει εισάγει σε αυτή τη χώρα, ένα ταραχώδες σύστημα μυστικής αστυνομίας ξένο στις συνήθειες των Ελλήνων και μοιραίο για τις κοινωνικές τους σχέσεις και ότι σε πάρα πολλές περιπτώσεις έχει μετατρέψει τα δικαστήριά του σε όργανα της Πολιτικής του)*.[262] Παράλληλα, ο βρετανός πρόξενος ήταν σχεδόν σίγουρος πως η άρνηση του Κυβερνήτη να παραχωρήσει στους Έλληνες φιλελεύθερους θεσμούς, οφειλόταν στην πίεση και τους εξαναγκασμούς που είχε δεχτεί όλο αυτό το διάστημα από τον Τσάρο, ο οποίος δεν του επέτρεπε την επιβολή ενός δημοκρατικού καθεστώτος. Ταυτόχρονα, ως προσωρινός Κυβερνήτης, δεν ήταν σε θέση να υποδείξει νέο Σύνταγμα προς αντικατάσταση εκείνου της Τροιζήνας, εφόσον επρόκειτο να συμβεί η εκλογή νέου ηγεμόνα.[263]

---

[261] F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

«It is reported that Emissaries have been sent into Continental Greece for the Purpose of exciting the Captains of that country to march into the Morea and oppose the President by force of arms». (Αναφέρεται πως έχουν σταλεί απεσταλμένοι στην ηπειρωτική Ελλάδα με σκοπό να παρακινήσουν του Καπεταναίους της χώρας και να πορευτούν μέσα στο Μοριά και να αντιταχθούν στον Πρόεδρο με τη δύναμη των όπλων).

«Concessions made in time through to a very small extent would, I believe have satisfied the Greeks, and rigorous measures might have put them down: but Count Capodistrias by shewing a disposition and at the same time a want of power to subdue them, expecting by the intervention of the Conference, is giving them a habit of opposition injurious not only to himself but to the Prince Sovereign who may succeed him». (Οι παραχωρήσεις που έγιναν εγκαίρως σε πολύ μικρό βαθμό, πιστεύω ότι θα ικανοποιούσαν τους Έλληνες, και τα αυστηρά μέτρα θα μπορούσαν να τους καταστείλουν: αλλά ο κόμης Καποδίστριας δείχνοντας διάθεση και ταυτόχρονα έλλειψη δύναμης να τους υποτάξει, προσδοκώντας την παρέμβαση της Διάσκεψης, τους δίνει μια συνήθεια αντίστασης επιζήμια όχι μόνο για τον ίδιο αλλά και για τον πρίγκιπα ηγεμόνα που μπορεί να τον διαδεχθεί).

[262] F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

[263] F.O. 32/21/43 (12) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Απρ. 7/19.

«When he quitted Saint Petersburg's, (as he told me himself) the Emperor Alexander exacted almost a promise from him that he would not promote free institutions in Greece». (Όταν παραιτήθηκε από την Αγία Πετρούπολη, (όπως μου είπε ο ίδιος) ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος απαίτησε σχεδόν μια υπόσχεση απ' αυτόν ότι δεν θα προωθήσει τους ελεύθερους θεσμούς στην Ελλάδα).

«Count Capodistrias, as provisional President, would hardly be justified in framing a new one independently of the Prince Sovereign who may be chosen for the permanent Government of Greece». (Ο Κόμης Καποδίστριας, ως προσωρινός Πρόεδρος, δύσκολα θα δικαιολογηθεί στη διαμόρφωση ενός νέου (Συντάγματος) ανεξάρτητα από τον Πρίγκιπα Ηγεμόνα που μπορεί να επιλεγεί για τη μόνιμη κυβέρνηση της Ελλάδας).

Αναπόφευκτα, σε μια τόσο ρευστή κατάσταση, η αναζήτηση εξωτερικών ερεισμάτων αποτέλεσε προτεραιότητα για την κυβέρνηση, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι εσωτερικές αναταραχές. Εκτός από την οικονομική ενίσχυση, ισάξιας σημασίας ήταν και η χορήγηση ηθικής υποστήριξης, από το σύνολο της Συμμαχίας. Η θεμελιώδης επιδίωξή του ήταν να παρουσιαστεί ως ο εκφραστής των συμμαχικών επιθυμιών και να αποδείξει σ' όλους πως οι Δυνάμεις δεν είχαν μεταβάλει τις απόψεις τους για εκείνον. Σύμφωνα με την άποψή του, η Συνδιάσκεψη θα έπρεπε όσο το δυνατόν πιο σύντομα, να δώσει μια οριστική λύση του ελληνικού ζητήματος, ενώ έως τότε θα έπρεπε να κάνει σαφές πως επιθυμούσε την παραμονή της κυβέρνησής του στην εξουσία. Σε κάθε περίπτωση, ήθελε να αποδείξει στους αντιπάλους του πως η Συμμαχία όχι μόνο δεν είχε κλονιστεί, αλλά και τον θεωρούσε ως το πιο κατάλληλο πρόσωπο, μέχρις ότου έρθει ο νέος βασιλιάς. Αντ' αυτού, το μόνο που μπόρεσε να επιτύχει, ήταν να διατηρήσει αρμονικές σχέσεις με τον Τσάρο, ο οποίος συνέχισε να τον ενισχύει οικονομικά και ηθικά, εντείνοντας μ' αυτό τον τρόπο τις υποψίες περί μιας σταθερής, προϋπάρχουσας ρωσο-καποδιστριακής συνεργασίας.

Από την άλλη, αυτή η άτυπη αδιαφορία της Βρετανίας στα αιτήματα και τα προβλήματά του, τον ώθησε στην προσπάθεια κάρπωσης του γαλλικού ενδιαφέροντος. Είχε αρκετούς λόγους να πιστεύει πως η Γαλλική κυβέρνηση, με εξαίρεση τον Rouen, μπορούσαν να ευνοήσουν την κυβέρνησή του, παρά την απότομη αποστροφή τους. Αφορμή αποτέλεσε η γνωστοποίηση των οδηγιών της Συνδιάσκεψης του Σεπτεμβρίου 1831, οι οποίες τόνιζαν την ενίσχυση της ελληνικής κυβέρνησης, ηθικά και οικονομικά, μέχρι την εκλογή ενός νέου ηγεμόνα, ενώ όλα τα στρατιωτικά και πολιτικά πρόσωπα, θα έπρεπε να αποθαρρύνουν κάθε προσπάθεια επανάστασης και αναρχίας.[264]

Όπως παρατήρησε ο Γάλλος στρατηγός, Schneider, ο Καποδίστριας σε πολλές περιπτώσεις εξέφραζε απόψεις παρόμοιας μορφής με εκείνες των Γάλλων πολιτικών, ακόμα και σχετικά με τις εκστρατείες των Ρώσων στην Πολωνία, επισημαίνοντας την αδυναμία διαχείρισης των ρωσικών ζητημάτων από τον Τσάρο.[265] Κατά συνέπεια, ο Καποδίστριας δεν ήταν προσηλωμένος σε μια πολιτική λύση και προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί τις συγκυρίες προς όφελός του, παρά τις παρανοήσεις πως ασκούσε μια πολιτική συμβατή με τις ρωσικές αξιώσεις, κόντρα στην ύπαρξη

[264] F.O. 286/17/317 - [19/17β], Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 429-430.

[265] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 295.

ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και υπέρ της δημιουργίας ρωσικού προτεκτοράτου.[266] Σ' αυτή την περίπτωση, προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τις συμμαχικές Δυνάμεις για να καταστείλει τα ενεργά επαναστατικά μέτωπα, τα οποία από τον Μάϊο του 1831 πήραν διαστάσεις ανοιχτής ρήξης, ειδικά όταν απέτυχε η επιδιωκόμενη συνάντηση μεταξύ Καποδίστρια και καπεταναίων.

Με το πέρασμα των μηνών, δεν είχε επιτευχθεί καμία ουσιαστική αλλαγή και οι φήμες πως οι Μανιάτες συνεργάζονταν, όλο και πιο πολύ με τους Γάλλους στρατιώτες, ήταν ακόμα ενεργές.[267] Το γεγονός αυτό, επέφερε την ενεργοποίηση της γαλλικής πολιτικής, η οποία μέσω του στρατηγού Schneider ισχυρίστηκε πως δεν υπήρχε καμία ανάμειξη ή συνεργασία με τον ντόπιο πληθυσμό, θέλοντας να διατηρήσει τις ισορροπίες, προς υπεράσπιση της ελληνικής κυβέρνησης.[268] Παρά τις προσπάθειες για κατευνασμό των πνευμάτων, οι Υδραίοι συνέχιζαν να παρουσιάζουν σημάδια απειθαρχίας προς τις υποδείξεις της κυβέρνησης, η οποία τους είχε προειδοποιήσει αυστηρά πως θα απέκλειε τα λιμάνια του νησιού, αφαιρώντας τους τη δυνατότητα εμπορίου, μέσω του οποίου χρηματοδοτούσαν τον αγώνα τους.

Οι Ρώσοι απεσταλμένοι, ειδικά ο ναύαρχος Ricord, που είχαν λάβει αντίστοιχες οδηγίες, προσπάθησαν να στηρίξουν τις προσπάθειές του με κάθε κόστος και μέσο. Άλλα ρωσικά πρόσωπα, όπως ο αντιπρέσβυς Panin και ο Rückman, προσπάθησαν να διατηρήσουν μια πιο ουδέτερη στάση απέναντι στα γεγονότα, ώστε να μην πληγεί η ενότητα και η σύμπνοια της Συμμαχίας.[269] Ειδικά ο Panin, προσπάθησε να μείνει ανεπηρέαστος από τις παραινέσεις των συνάδελφών του, οι οποίοι προσπάθησαν να τον μεταπείσουν, ώστε να συνεργαστεί μαζί τους και να του ασκήσουν από κοινού πίεση, με σκοπό την υποχώρησή του σε μερικά από τα αιτήματα της αντιπολίτευσης.

Την ίδια στιγμή, η έντονη επιθυμία του Ρώσου ναυάρχου, Ricord, να επέμβει σε διάφορες επαναστατικές εστίες στο όνομα της κυβέρνησης, δημιούργησε αρνητικό αντίκτυπο στη ρωσική επιρροή στα νησιά, με αποτέλεσμα οι Ρώσοι, να γίνουν άμεσα μισητοί. Οι νησιώτες, ειδικότερα οι Υδραίοι, είχαν αποφασίσει να μην εγκαταλείψουν τον αγώνα τους και να παλέψουν μέχρι τέλους, για τα συνταγματικά δικαιώματα που η κυβέρνηση τούς είχε αφαιρέσει, όπως και για την

---

[266] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», στο *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, Τετράδια Ευθύνης 5, Αθήνα 1978, σ. 91.

[267] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.

«..at Navarino respecting as charge of connivance with the Insurgents brought against certain officers of the French Brigade of Occupations». (..στο Ναβαρίνο σχετικά με την κατηγορία της συνεννόησης με τους Αντάρτες που ασκήθηκε κατά ορισμένων αξιωματικών της Γαλλικής Ταξιαρχίας Κατοχής).

[268] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.,* σ. 299.

[269] Δ. Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας.., ό. π.,* σ. 60-61.

ελευθερία του Τύπου. Η κυβέρνηση φέρεται πως είχε παρανόμως απαγορεύσει την έκδοση αντιπολιτευτικών εφημερίδων, ενώ, όπως σημειώνεται από βρετανούς παράγοντες, όλα τα τυπογραφεία της εποχής είχαν αγοραστεί από την κυβέρνηση, επιτρέποντας την έκδοση μονάχα της κρατικής εφημερίδας και απαγορεύοντας συνολικά σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια την ελευθεροτυπία.[270] Παρά τις απαγορεύσεις και τις πιέσεις που δεχόταν η αντιπολίτευση, προκειμένου οι στόχοι της να ευδοκιμήσουν και να έχει κάποιες πιθανότητες επιτυχίας το εγχείρημά τους, αρχικά θα έπρεπε να αποκομίσουν έστω μια στοιχειώδη μα και αναγκαία εξωτερική βοήθεια· για τον λόγο αυτό, σκόπευαν να απευθυνθούν στο σύνολο των συμμαχικών Δυνάμεων, ή τουλάχιστον σε μία απ' αυτές ζητώντας στήριξη, *«they will appeal to all, as at least to one of the allied Powers (meaning France)» (θα απευθύνονται σ' όλους, όπως τουλάχιστον σε μία από τις συμμαχικές Δυνάμεις [εννοώντας τη Γαλλία])*.[271]

Η συμπεριφορά των Άγγλων, ιδιαιτέρα εκείνη του Dawkins, είχε δημιουργήσει μια διχαστική τάση, τόσο ανάμεσα στους Συμμάχους, όσο και στους Έλληνες. Παρά την αλλαγή βρετανικής κυβέρνησης που είχε προηγηθεί ένα χρόνο νωρίτερα και που προωθούσε την βελτίωσης της συνοριακής γραμμής του Πρωτοκόλλου του Φεβρουαρίου, άρα και την επιτάχυνση των διαδικασιών επίλυσης του ζητήματος, ο Dawkins έδινε την εντύπωση πως κανείς δεν επιθυμούσε πλέον την παραμονή του στην εξουσία, παρά την ηθική στήριξη που του παρείχε η βρετανική κυβέρνηση. Ήταν της άποψης, πως οι συνάδελφοι του θα έπρεπε να διατηρήσουν μια στάση ουδετερότητας απέναντι στις διαμάχες των ελληνικών κομμάτων και να μην τάσσονται ανοιχτά υπέρ της κυβέρνησης, όπως για παράδειγμα είχε κάνει ο Ρώσος ναύαρχος, αγνοώντας το γεγονός πως οι πιο επιφανείς άνδρες της χώρας, είχαν ήδη στραφεί εναντίον της.[272]

---

[270] F.O. 32/24/108 (38) - 24/30, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 568.

[271] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.

«That they have the means of raising the arrival population of Continental Greece and attacking the Government by force of arms; but that they will refrain from all acts of violence until they shall be driven to them in self defiance». (Ότι αυτοί (Οι Υδραίοι) έχουν τα μέσα να αυξήσουν τον πληθυσμό των αφίξεων στη Στερεά Ελλάδα και να επιτεθούν στην Κυβέρνηση με τη βία των όπλων- όμως θα απέχουν από κάθε πράξη βίας μέχρις ότου οδηγηθούν σε αυτές με αυταπάρνηση).

«but that, if the whole population of Greece shall declare itself in favor of the Constitution, he will yield to the general voice and leave the country». (αλλά ότι εάν ολόκληρος ο πληθυσμός της Ελλάδας ταχθεί υπέρ του Συντάγματος, εκείνος θα υποκύψει στη γενική γνώμη και θα εγκαταλείψει τη χώρα).

[272] D. Fleming, *ό. π.*, έγγραφο 133, *«J' ai tout lieu de présumer cependant que le Chargé d' affaires de Russie en avait été préevenu d' avance et qu' il autrait désiré nous voir partager avec les russes le mécontentement qui s' est si généralement prononcé contre eux, par suite de la part trop active qu ils ont prise aux derniers événements, «Il m'a d'ailleurs exprimé déjà plusieurs foi son opinion sur l' attitude passive Il nous convient de tenir au milieu des partis qui se divisent la Grèce..».*

Ταυτόχρονα, οι Dawkins και Rouen, ερχόμενοι σε επαφή με τους Υδραίους, τους είχαν τονίσει πως αυτή η ασταμάτητη εχθρική και έκρυθμη κατάσταση εντός της χώρας θα ήταν απολύτως ζημιογόνα για τις ελληνικές διπλωματικές υποθέσεις, ενώ τους επισήμαναν πως, λόγω των ιδιαίτερων περιστάσεων, οι Συμμαχικές ναυτικές δυνάμεις θα χρησιμοποιούνταν για την στήριξη του Καποδίστρια εναντίον των μελών της αντιπολίτευσης, *«have pointed out to them the injury they do to their country and to their own reputation Europe by prolonging the present state of things and we have even shown them the possibility of the Residents obtaining such a declaration from the Conference of London as will justify our employing in his favor the naval forces of the allies, and will obligates to quit Greece in the event of his registration» (τους επισημάναμε τη ζημιά που κάνουν στη χώρα τους και στη φήμη της δικής τους Ευρώπης παρατείνοντας την παρούσα κατάσταση των πραγμάτων και τους δείξαμε ακόμη και τη δυνατότητα των κατοίκων να επιτύχουν μια τέτοια δήλωση από τη Διάσκεψη του Λονδίνου που θα δικαιολογεί τη χρήση των ναυτικών δυνάμεων των Συμμάχων υπέρ του και θα υποχρεώνει να εγκαταλείψει την Ελλάδα σε περίπτωση καταχώρησής του).*[273]

Οι συνεχείς επιθέσεις κατά του Κυβερνήτη είχαν ως στόχο την εκδίωξή του από τη χώρα. Αυτό είχε γίνει πλήρως αντιληπτό από τον ίδιο και έτσι σε πολλές περιπτώσεις, παρουσιαζόταν έτοιμος να εγκαταλείψει τη χώρα, ώστε να επέλθει η ηρεμία, μιας και ήταν η πιο επιθυμητή λύση απ' όλους. Ωστόσο, είχε τονίσει πως εάν οι Υδραίοι ήταν σε θέση να υπακούσουν τους κρατικούς νόμους, τότε θα ήταν δυνατόν εκ μέρους του, να τους αποδώσει τις οικονομικές αξιώσεις που επιζητούσαν τόσο έντονα. Σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνεται πως ήταν τόσο έντονη η ανάγκη απομάκρυνσής του, που αρκετοί αντίπαλοί του είχαν σχεδιάσει και προτείνει στους Υδραίους, ένα σχέδιο σύλληψής του, κατά τη διάρκεια του προγραμματισμένου ταξιδιού του, προς στο Μαραθονήσι: *«It is well known that, before these communications took place, a proposal was made to the Hydriots by a more violent party in the capital to seize persons of the President during his voyage in an unarmed steam vessel to Marathonisi» (Είναι γνωστό ότι, προτού λάβουν χώρα αυτές οι ανακοινώσεις, έγινε πρόταση στους Υδραίους από ένα πιο βίαιο κόμμα της πρωτεύουσας να συλλάβουν πρόσωπα του Προέδρου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του με άοπλο ατμόπλοιο στο Μαραθονήσι).*[274] Όπως είναι γνωστό, μια τέτοια πρόταση δεν έγινε δεκτή από τα μέλη της αντιπολίτευσης, αφού αποτελούσε μια ακραία εκδήλωση μίσους εναντίον του, η οποία ίσως

[273] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.
[274] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.

δυσαρεστούσε τους Συμμάχους, καθώς δεν είχαν εξαντληθεί όλα τα μέσα ειρηνικής διευθέτησης του ζητήματος, τα οποία συνεχώς τόνιζαν οι ξένοι πολιτικοί κύκλοι και τα οποία επιθυμούσαν και οι ίδιοι.[275] Ωστόσο, μια ενδεχόμενη περαιτέρω ενίσχυσή του από τους Συμμάχους, ενείχε τον κίνδυνο, να τονωθεί στο σύνολό της αυτή η αυταρχική πολιτική που είχε ασπαστεί, επιφέροντας τα αντίθετα αποτελέσματα.

Όλα αυτά μας οδηγούν στη σκέψη πως ο Καποδίστριας προσπάθησε να κερδίσει πολύτιμο χρόνο, τόσο για να διασφαλίσει την ηρεμία εντός της χώρας, όσο και για να αποδείξει στους Συμμάχους, πως οι αντιπολιτευόμενοι αποτελούσαν μονάχα μια μικρή ομάδα ραδιούργων, που δεν εξέφραζαν τα γενικά αισθήματα της ελληνικής επικράτειας. Οι φήμες που είχαν διαδοθεί και τον παρουσίαζαν ως αυστηρό και αδιάλλακτο πολιτικό, είχαν γίνει πλέον ευρέως γνωστές και τις περισσότερες περιπτώσεις, οι ξένοι είχαν συντελέσει στη διάδοσή τους. Σταδιακά, φαίνεται πως οι απόψεις του Άγγλου και του Γάλλου προξένου βρέθηκαν σε απόλυτη σύμπνοια σχετικά με το ελληνικό καθεστώς και, παρά τις γενικές οδηγίες των κυβερνήσεών τους, εκείνοι λειτουργούσαν αυτόνομα, με βάση τις προσωπικές τους αντιλήψεις.

Έτσι, οι κινήσεις τους περιορίστηκαν μονάχα στις προσπάθειες διαμεσολάβησης μεταξύ των δύο πλευρών και κυρίως στην άσκηση πίεσης στην κυβέρνηση, ώστε να εκπληρωθούν τα αιτήματα της αντιπολίτευσης. Από την άλλη, ο Ρώσος συνάδελφός τους, εξέφρασε την αντίθεση του, αρνούμενος να συμμετάσχει στις προσπάθειές τους *«we expected his opinion to the Russian Resident, whose position here is necessarily less independent than own's, but I am sorry to say, that we could not prevail upon him to concur in it;» (περιμέναμε τη γνώμη του για τον Ρώσο πρόξενο, του οποίου η θέση εδώ είναι αναγκαστικά λιγότερο ανεξάρτητη από τη δική μου, αλλά λυπάμαι που το λέω, ότι δεν μπορέσαμε να τον πείσουμε να συναινέσει μ' αυτή)* και παράλληλα θέλησε να τους απομακρύνει από την άσκηση τέτοιου είδους πολιτικών ενεργειών, τουλάχιστον μέχρι τις εργασίες της νέας Συνδιάσκεψης, πιστεύοντας πως τα πράγματα δεν θα χειροτερεύαν περισσότερο, υπονοώντας φυσικά το ενδεχόμενο ξέσπασμα ενός εμφυλίου πολέμου.[276]

---

[275] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.

«but they refused to employ them until all hopes of an amiable arrangement should be at an end». (Αλλά αρνήθηκαν να τους προσλάβουν μέχρι να τελειώσουν όλοι οι ελπίδες για μια φιλική διευθέτηση).

[276] F.O. 32, F.O. 32/21/68(15) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Μαΐου 4/16.

«A resolution to support His Excellency in despotic power would produce effects the very reverse of those contemplated by own courts». (Ένα ψήφισμα για την υποστήριξη της εξοχότητάς του στη δεσποτική εξουσία θα παρήγαγε αποτελέσματα πολύ αντίθετα από εκείνα που μελετώνται από τα δικαστήριά του).

«There is still hope that at fairs may not arrive at a crisis before the conference of London reassembles: for the discontented party have I believe too much principle, and value too high by the opinion of Europe to remove the Resident by violent means, and I doubt whether they posses the funds required for bringing the Roumelioti in to the

Η κρισιμότητα της κατάστασης δεν μπορούσε να αγνοηθεί από κανέναν· ακόμα και ο Κόμης Βούλγαρης, αναγνωρίζοντας τα κρίσιμα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Ελλάδα, θέλησε να εκφράσει τις απόψεις του σχετικά με τις συνταγματικές απαιτήσεις των επαναστατών. Παρατήρησε, πως εφόσον εκφράζονταν συνεχώς παράπονα κατά της προσωρινής κυβέρνησης, τότε μάλλον θα έπρεπε να γίνει μια αλλαγή στο υπάρχον πολίτευμα. Με συντομία αναφέρθηκε σε τρία είδη πολιτευμάτων: αντιπροσωπευτικό, ομοσπονδιακό και μοναρχικό, βασιζόμενος στις προσωπικές του απόψεις· θεωρούσε πως ένα μοναρχικό πολίτευμα, θα ήταν θεωρητικά, το πιο κατάλληλο για την περίπτωση της Ελλάδας, κάτι το οποίο ασπαζόταν και ο Καποδίστριας.[277]

Αυτή η μεταστροφή στην άποψη του Καποδίστρια και αποδοχή ενός τέτοιου πολιτεύματος, παρά τους αρχικούς δισταγμούς του, φανέρωνε τη μεγάλη ανάγκη στήριξης από τουλάχιστον μια Δύναμη, όπως και την ανάγκη προβολής του, ως μη καταχραστή του κυβερνητικού αξιώματός του. Δεν είχε ξεχάσει ποτέ τον ρόλο των Δυνάμεων για τη σύσταση ανεξάρτητου και ισχυρού κράτους, όπως και τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους, που προσπαθούσαν αδιάκοπα να επιβληθούν, λόγω της νευραλγικής σημασίας της χώρας.[278] Αυτές τις αντιθετικές τάσεις προσπαθούσε να τις επαναφέρει στο προσκήνιο, για να κερδίσει προσωπικό χρόνο κατά των κινηματιών.

Ο Μάϊος του 1831, σηματοδότησε δύο γεγονότα αποφασιστικής σημασίας· πρώτον, την έναρξη των εργασιών της νέας Συνδιάσκεψης για την επιλογή ηγεμόνα και την αύξηση των συνόρων *«improvement of the Boundary, and the choice of a sovereign» (βελτίωση των συνόρων και επιλογή Ηγεμόνα)*[279] και δεύτερον, τη μεγέθυνση της αντιδημοτικότητας του Καποδίστρια, η οποία είχε φτάσει στα υψηλότερά της επίπεδα. Μολαταύτα, οι Δυνάμεις έκριναν πως παρά την αρνητικότητα που επικρατούσε, η χώρα δεν έπρεπε να μείνει ακυβέρνητη και συναποφάσισαν πως θα ήταν καλό να διατηρηθεί στην εξουσία, μέχρι τη λήψη των τελικών αποφάσεων: *«His majesty's Government have learnt with much regret the unpopularity of the President, Count Capodistrias but whatever may be the faults and errors of the system of administration which he pursued, the temporary*

Morea and waging a regular civil war». (*Υπάρχει ακόμη ελπίδα ότι στις εκθέσεις μπορεί να μην φτάσουμε σε κρίση πριν ξανασυγκληθεί η διάσκεψη του Λονδίνου: γιατί το δυσαρεστημένο κόμμα, πιστεύω έχει πάρα πολλά στοιχεία και πολύ υψηλή εκτίμηση κατά τη γνώμη της Ευρώπης να απομακρύνει τον πρόξενο με βίαια μέσα, και αμφιβάλλω αν διαθέτουν τα κεφάλαια που απαιτούνται για να φέρουν τους Ρουμελιώτες στον Μοριά και να διεξάγουν έναν κανονικό εμφύλιο πόλεμο).*

[277] F.O. 32/16/(α)69 (74) - 16/1δ, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 373.

[278] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια» *ό. π.*, σ. 114.

[279] F.O. 32, F.O. 32/19/12(60) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Μαΐου 29/ Ιουν. 10.

endurance of those faults and errors must be less evil to Greece, than the mischief which might arise to the future interests of that country from any change which be effected by violent means» (Η κυβέρνηση της εξοχότητάς του έχει πληροφορηθεί με μεγάλη λύπη την αντιδημοτικότητα του Προέδρου, Κόμη Καποδίστρια αλλά όποια και αν είναι τα σφάλματα και τα λάθη του συστήματος διοίκησης που επιδίωξε την προσωρινή ανεκτικότητα σε αυτά τα σφάλματα και λάθη πρέπει να είναι λιγότερο κακή για την Ελλάδα, από το κακό που μπορεί να προκύψει για τα μελλοντικά συμφέροντα της χώρας αυτής από οποιαδήποτε αλλαγή που θα πραγματοποιηθεί με βίαια μέσα).[280]

Παραδόξως, ακόμα και ο Dawkins, θεώρησε φρόνιμο έστω και τυπικά, να του χορηγήσει ηθική ενδυνάμωση για να περιοριστεί όσο το δυνατόν, η δυσαρέσκεια εναντίον του. Ωστόσο, τάχθηκε υπέρ μιας αλλαγής στο σύστημα διακυβέρνησης, ως την πιο προτιμητέα λύση, καθώς υπήρχαν υπόνοιες που αφορούσαν τις αυθαιρεσίες των κρατικών οργάνων, τους διορισμούς ξένων σε δημόσιες θέσεις αλλά και τη χρήση κατασκόπων ανά την επικράτεια: *«The arbitrary character of his administration, his extensive employment of spies his, almost exclusive selection of persons not Greeks for appointment under his Governments are alleged by so many persons as furnishing a pretence, if not a just cause, for complaints that it is hard to suppose that there is not some foundation for these representations» (Ο αυθαίρετος χαρακτήρας της διοίκησής του, η εκτεταμένη απασχόληση κατασκόπων του, η σχεδόν αποκλειστική επιλογή προσώπων που δεν είναι Έλληνες για διορισμό από τις Κυβερνήσεις του καταγγέλλονται από τόσους πολλούς ανθρώπους ως πρόσχημα, αν όχι μια δικαιολογημένη αιτία, για παράπονα, που είναι δύσκολο να υποθέσουμε ότι δεν υπάρχει κάποια βάση για αυτές τις αναφορές).*[281]

---

[280] F.O. 32, F.O. 32/19/12(60) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Μαΐου 29/ Ιουν. 10.

«In the meantime however it is indispensable that the existing Government in Greece should be maintenance, because any violent convulsion which might happen would we all probability very much increase the difficulties of arriving at a satisfactory settlement». (Εντωμεταξύ, ωστόσο, είναι απαραίτητο να διατηρηθεί η υπάρχουσα Κυβέρνηση στην Ελλάδα, διότι κάθε βίαιος κραδασμός που θα μπορούσε να συμβεί θα αύξανε κατά πάσα πιθανότητα πάρα πολύ τις δυσκολίες για την επίτευξη μιας ικανοποιητικής διευθέτησης).

«To the existing Government of Greece all the moral support which you may be able in your official capacity to afford it». (Στην υπάρχουσα κυβέρνηση της Ελλάδας κάθε ηθική στήριξη την οποία μπορείτε να παράσχετε υπό την επίσημη ιδιότητά σας).

[281] F.O. 32, F.O. 32/19/12(60) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Μαΐου 29/ Ιουν. 10.

«You will however at the same time suggest for the consideration of Count Capodistrias, whether the discontent which prevails might not be materially mitigated by some degree of chance in his system of administration». (Ταυτόχρονα, ωστόσο, θα προτείνετε προς εξέταση στον Κόμη Καποδίστρια, αν η δυσαρέσκεια που επικρατεί δεν θα μπορούσε να αμβλυνθεί ουσιαστικά με κάποιο βαθμό τύχης στο σύστημα διοίκησής του).

«At the same time information coming through various channels tend to show that the system of Government pursued by Count Capodistrias, is calculated rather to increase than diminish the difficulties inseparable from his situation». (Ταυτόχρονα οι πληροφορίες που έρχονται μέσω διαφόρων διαύλων τείνουν να δείξουν ότι το σύστημα διακυβέρνησης που ακολουθεί ο κόμης Καποδίστριας, υπολογίζεται μάλλον να αυξήσει παρά να μειώσει τις δυσκολίες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την θέση του).

Πράγματι, όπως έχει διαπιστωθεί, η κυβέρνηση απέτυχε στην επιλογή αξιωματούχων και κυβερνητικών υπαλλήλων, καθώς αποδείχθηκαν αναποτελεσματικοί και με αυθαίρετη συμπεριφορά απέναντι στον λαό.[282] Ωστόσο, παρά την ύπαρξη παραπόνων, οι κατηγορίες εναντίον του ήταν γενικές και χωρίς ισχυρές βάσεις, ενώ οι Σύμμαχοι, διαβλέποντας την κρισιμότητα της κατάστασης, καθώς και τις εύθραυστες ισορροπίες που προσπαθούσε να διατηρήσει ο Καποδίστριας, είχαν σκεφτεί να του στείλουν ένα σώμα 500 Γάλλων στρατιωτών, το οποίον θα τον προστάτευε από τυχόν επιθέσεις εναντίον του, *«In the meanwhile it is to be hoped that the military Guard of 500 men which the French Commander has placed as the disposal of the President for his personal security, will place him in safety against any immediate danger, and may this render it more easy for him to pursue whatever course of measures his own discretion may point out» (Εντωμεταξύ, ελπίζουμε ότι η στρατιωτική φρουρά των 500 ανδρών που ο Γάλλος Διοικητής έχει θέσει στη διάθεση του Προέδρου για την προσωπική του ασφάλεια, θα τον θέσει σε ασφάλεια έναντι οποιουδήποτε άμεσου κινδύνου, και μπορεί αυτό να τον διευκολύνει να ακολουθήσει οποιαδήποτε πορεία των μέτρων που η δική του διακριτική ευχέρεια μπορεί να υποδείξει).*[283] Αναμενόμενα, η απάντηση του ήταν αρνητική και αντιτάχθηκε απόλυτα απέναντι σε τέτοιου είδους προτάσεις, ενώ, φέρεται να απάντησε στον Rouen πως *«Ουδέποτε θα δεχθώ να κυβερνήσω την πατρίδα μου, υπό την προσωπικήν φύλαξιν ξένων»*.[284]

Η αποφυγή ακραίων δράσεων και η υιοθέτηση μιας παθητικής στάσης εκ μέρους της κυβέρνησης, μπορεί να προστάτευε το κράτος από το ενδεχόμενο εμφυλίου, όμως είχε σοβαρό αντίκτυπο στο κύρος της. Η μη λήψη αυστηρών κατασταλτικών μέτρων κατά των κινηματιών, αύξανε την αυτοπεποίθηση της αντιπολίτευσης, η οποία πίστευε πως η κυβέρνηση θα παραιτούταν και θα υποχωρούσε άμεσα, λόγω της πίεσης που της ασκούσε. Οι Υδραίοι, παρέμεναν σταθερά επιθετικοί και αδιάλλακτοι, όπως και οι περισσότεροι πρόκριτοι, που δεν αποδέχονταν τις νέες προτάσεις του Κυβερνήτη, για απόδοση πιο συμφερουσών οικονομικών αποζημιώσεων. Όμως οι κινηματίες επιθυμούσαν επιπλέον και την παροχή ελευθερίας του Τύπου, όπως και την εφαρμογή των αποφάσεων της Εθνοσυνέλευσης, τις οποίες οι κυβερνητικοί κύκλοι προσπαθούσαν να

[282] William P. Kaldis, *John Capodistrias and the modern Greek state, Madison: The State Historical Society of Wisconsin*, University of Wisconsin 1963, σ. 85.

[283] F.O. 32, F.O. 32/19/12(60) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Μαΐου 29/ Ιουν. 10.

«The complaints which are made are too general not to have some foundation». (Τα παράπονα που έχουν διατυπωθεί είναι πολύ γενικά για να μην έχουν κάποια βάση).

[284] Νίκος Αντωνακέας, *Φαυλοκρατία 1821-1850, Η Ελλάς υπό την δίνη των κομμάτων*, τ. Α΄ σ. 1821-1914, Αθήνα 1950, σ. 19.

αναβάλουν. Έτσι, οι προσπάθειες συνδιαλλαγής, που είχαν επεκταθεί από τα νησιά έως και την Πελοπόννησο, είχαν μείνει μετέωρες και χωρίς πιθανότητες.

Έγιναν για τελευταία φορά, πολύ σοβαρές προσπάθειες συμφιλίωσης, με τη μανιάτικη οικογένεια και παρά τις προσπάθειές της, να δείξει μετάνοια για όσα είχε διαπράξει κατά καιρούς, η νέα πρόταση του Κυβερνήτη προς τον Πετρόμπεη, βρέθηκε χωρίς ανταπόκριση· η πρόταση περιλάμβανε, την παραδοχή των ατοπημάτων, στα οποία είχε υποπέσει ο αρχηγός της φατρίας όλο αυτά τα χρόνια, με αντάλλαγμα την αποφυλάκισή του.[285] Παράλληλα, στο ίδιο διάστημα, είχε γίνει μια συντονισμένη προσπάθεια προσέλκυσης αντιφρονούντων στους κόλπους της κυβέρνησης, προβαίνοντας σε ουσιώδεις παραχωρήσεις, που όμως δεν ευδοκίμησε.

Παρά τις παραινέσεις των ξένων διπλωματών για ηπιότερη μεταχείρισή προς τους επαναστάτες, οι δύο κύριοι πυλώνες των αναταραχών στην Ύδρα, ο Μαυροκορδάτος και ο Κουντουριώτης, διατηρούσαν επαφές με τους διπλωμάτες και παρά τις προτροπές τους, αρνούνταν να συνδιαλλαγούν με τον Καποδίστρια. Το γεγονός αυτό σχολιάστηκε αρνητικά, ενώ ο ίδιος ο Καποδίστριας σε επιστολή του προς τους αντιπρέσβεις, τόνισε πως η επιτροπή της Ύδρας, αντί να απευθύνεται στους ξένους για την αποζήτηση ακρόασης, καλό θα ήταν πρώτα να είχε έρθει σε επαφή με την ελληνική κυβέρνηση και να μην περιπλέξουν τους ξένους στα εσωτερικά ζητήματα.[286] Οι πρόξενοι θέλοντας να διατηρήσουν τα προσχήματα, συνομίλησαν πρώτα με τον Καποδίστρια και την πιθανότητα να τους επιτρέψει να προχωρήσουν σε συνομιλίες μαζί τους, ενώ γνώριζαν καλά ότι αυτοί οι άνθρωποι επί της ουσίας αποτελούσαν επαναστατικά μέλη και αντί κρατήσουν μια αδιάφορη και ψυχρή στάση προς εκείνους, εντούτοις τους έδωσαν μεγαλύτερη αξία: *«Δώσαντες εις αυτούς να εννοήσει ότι δεν σας άνηκεν το να συζητήσετε μετ' αυτών τα παράπονα των…»*.[287]

Ύστερα από την αποδοχή του αιτήματος ακρόασής τους και τη διατύπωση των αιτημάτων τους, προσκλήθηκαν στο Ναύπλιο, οι Μαυροκορδάτος, Μιαούλης και Κουντουριώτης και εξέθεσαν τα παράπονά τους. Πρώτα απ' όλα ανέφεραν, πως οι δημογέροντες αντί να εκλέγονται από τους πολίτες, επιλέγονταν από την κυβέρνηση. Έπειτα, αναφέρθηκαν στη λειτουργία των δικαστηρίων

[285] Χ. Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *ό. π.*, σ. 58-59.

[286] Δ. Κόκκινος, Η Ελληνική Επανάστασις, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 434.

«Από άκραν σας καλοκαγαθίαν εδέχθητε το πρόβλημά μου και συνήλθετε αρτίως εις συνομιλάν με τους κυρίους Μιαούλην, Κουντουριώτην και Μαυροκορδάτον».

«Βαθύτατα τώοντι ελυπήθην, διότι εκ της τοιαύτης προς υμάς αποκρίσεως των κυρίων τούτων επληροφορήθην ολόκληροντο μέτρον της τυφλότητός των».

[287] Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 434-435.

και στις ειδικές επιτροπές που είχαν συσταθεί και δίκαζαν έως τότε τους πολίτες, τονίζοντας πως στις φυλακές βρίσκονταν άτομα, τα οποία προηγουμένως δεν είχαν δικαστεί. Τέλος, ανέφεραν για άλλη μια φορά πως θα έπρεπε να αρθεί η λογοκρισία που είχε επιβληθεί στον Τύπο και τέλος, έκαναν μια επισήμανση σχετικά με το 'ανεύθυνο' των υπουργών: *«The opposition complain that the Demogerontes instead of being chosen as in the time of the Turks by the people are selected by the Government, That the promised Report in the tribunates has never been cамed into effect; on the contrary individuals are tried by special Commissions appointed by the Government, whilst other are kept in Prison without being brought to trial at all, The Censorship of the Press, That the Ministers are not responsible» (Η αντιπολίτευση διαμαρτύρεται ότι οι Δημογέροντες αντί να εκλέγονται όπως την εποχή των Τούρκων από τον λαό, επιλέγονται από την κυβέρνηση, ότι η υποσχόμενη έκθεση στα δικαστήρια δεν έχει τεθεί ποτέ σε ισχύ- Αντίθετα τα άτομα δικάζονται από ειδικές επιτροπές που διορίζονται από τη κυβέρνηση, ενώ άλλοι κρατούνται στη φυλακή χωρίς να προσαχθούν σε δίκη, η λογοκρισία του Τύπου, ότι οι υπουργοί δεν είναι υπεύθυνοι).*[288]

Την ίδια στιγμή ο Ρώσος ναύαρχος, προκειμένου να μεταβάλει τα εχθρικά αισθήματα των νησιωτών, είχε επισκεφθεί διάφορα νησιά του Αιγαίου και εκεί επιδίωξε να μεταστρέψει το κοινό αίσθημα υπέρ του Καποδίστρια, Το εγχείρημα απέτυχε παταγωδώς, αφού το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων είχε πλέον διαμορφώσει μια πολύ στέρεα άποψη, κυρίως αρνητική, για την κυβέρνηση, η οποία ήταν πλέον δύσκολο να αλλάξει.[289] Η συχνότητα των κατηγοριών που

[288] F.O. 32, F.O. 32/25/147(71) Ed Lyons (Πλοίαρχος Μαδαγασκάρης, Αργολικός Κόλπος) προς Hotham, 1831 Ιούνιος 27/ Ιουλ. 9.

«The residents of Greek government from the three Allied Powers, had at the president's request, uninvited prince Mavrocordato, Mr. Conduriottis, Admiral Miaoulis, to Nauplio, but that Mr. Dawkins was not very sanguine in his expectations of doing more than to prevail on these subleman who was be said to lead the opposition to been themselves towards the president as to enable him to conduct the Government until something decisive should emanate from the Conference of London». (Οι πρόξενοι της ελληνικής κυβέρνησης από τις τρεις Συμμαχικές Δυνάμεις, είχαν κατόπιν αιτήματος του Προέδρου απρόσκλητους τους Μαυροκορδάτο, Κουντουριώτη και ναύαρχο Μιαούλη στο Ναύπλιο, αλλά ο κ. Ντάνκινς δεν ήταν πολύ αισιόδοξος στις προσδοκίες του να κάνει κάτι παραπάνω από το να επικρατήσει σ' αυτούς τους υπαλλήλους, οι οποίοι λέγεται ότι οδήγησαν την αντιπολίτευση στο να είναι ο εαυτός της απέναντι στον Προέδρο για να μπορέσει να διευθύνει την κυβέρνηση μέχρι να προκύψει κάτι καθοριστικό από τη Διάσκεψη του Λονδίνου).

«The Residents could not prevail on these Settlement to wait on the President in person with a statement of their grievances, but they prevailed on Prince Mavrocordato to set them for them a respectful letter to the President». (Οι πρόξενοι δεν μπόρεσαν να υπερισχύσουν σ' αυτούς τους διακανονισμούς για να περιμένουν τον Πρόεδρο αυτοπροσώπως με μια έκθεση των παραπόνων τους, αλλά επέβαλαν στον πρίγκιπα Μαυροκορδάτο να συντάξει γι' αυτούς μια επιστολή σεβασμού προς τον Πρόεδρο).

[289] F.O. 32, F.O. 32/25/147(71) Ed Lyons (Πλοίαρχος Μαδαγασκάρης, Αργολικός Κόλπος) προς Hotham, 1831 Ιούνιος 27/ Ιουλ. 9.

«Admiral Ricord is visiting the different islands with his little Squadron, and causing great dissatisfaction addresses, in which however, he has regully failed, for they are very numerous, and in decided opposition to the President». (Ο ναύαρχος Ρίκορντ επισκέπτεται τα διάφορα νησιά με τη μικρή του Μοίρα και προκαλεί μεγάλες

αναπαράγονταν και που αφορούσαν την ύπαρξη ενός κατασκοπευτικού και τυραννικού συστήματος εντός της χώρας, είχαν ενταθεί. Ο Καποδίστριας σε διάβημά του προς τον Palmerston τόνισε πως εάν πραγματικά υπήρχε αυτό το ασφυχτικό καθεστώς, για το οποίο έκαναν λόγο συνεχώς οι αντίπαλοί του, τότε θα είχε τη δυνατότητα να τους αφανίσει ολοκληρωτικά, εντοπίζοντας αποτελεσματικά τις δράσεις τους, όπως και τα κυριότερα πρόσωπα που απάρτιζαν την αντιπολίτευση και έπειτα θα τα φυλάκιζε.[290]

Παρά τις αγαθές προθέσεις και τα εύστοχα επιχειρήματά του, προς δικαιολόγησή του, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε την ύπαρξη αναφορών προερχόμενων από τον Αστυνομικό Διευθυντή του Ναυπλίου, Ποταμιάνο, οι οποίες εμπεριείχαν συνοπτικές σημειώσεις και σχετικές πληροφορίες για επαφές και συνομιλίες προσώπων, είτε πολιτικών, είτε στρατιωτικών, είτε και δημοσίων, ενώ παράλληλα καταγράφεται η ώρα και η τοποθεσία των παρακολουθήσεων τους.[291] Οι δράσεις αυτές, σε συνδυασμό με τις συλλήψεις που συνέβαιναν, όπως και το άνοιγμα προσωπικών επιστολών[292] με σκοπό τον έλεγχο των γραφόμενων, δεν φανέρωναν την ύπαρξη ενός απόλυτα ελεύθερου κράτους, όπως το παρουσίαζε ο ίδιος. Όπως υποστηρίζει ο Thiersch, η μυστική αστυνομία, είχε επεκταθεί σε κάθε άκρη της χώρας και σε αυτήν εντάχθηκαν ντόπιοι και ξένοι, ενώ στις αναφορές του επισημαίνει ακόμα και τον ρόλο των ιερέων, οι οποίοι συμμετείχαν, εξίσου, με τον πιο παράδοξο τρόπο· χρησιμοποιούσαν ως μέσο εκμαίευσης πληροφοριών το μυστήριο της εξομολόγησης.[293]

Συνεχίζοντας ο Κυβερνήτης την υπεράσπισή του, επέμεινε στις πάγιες βεβαιώσεις του, πως οι αντιπολιτευτικές φωνές στο σύνολό τους, δεν εξέφραζαν τις απόψεις του Έθνους και οι αξιώσεις τους ήταν προσχηματικές, αφού ενδιαφέρονταν μονάχα για το ξέσπασμα αναταραχών, εξαιτίας

αντιδράσεις δυσαρέσκειας, στις οποίες όμως έχει αποτύχει συστηματικά, γιατί είναι πολυάριθμοι και σε αποφασιστική αντίθεση με τον Πρόεδρο).

[290] Φ.Ο. 32/24/122 (40) - 24/31, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, Φ.Ο. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 569-570.

[291] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 70, εγ.1-11, Ε. Ποταμιανός προς Αυγ. Καποδίστρια, 20/5/1831-19/6/1831.

[292] «Τα αποσταλέντα γράμματα προερχόμενα από ύποπτα πρόσωπα αποσφραγίζονταν, παράλληλα ελέγχονταν ακόμα και τα τελωνεία, οι νομαρχίες και οι απλοί ταξιδιώτες, με τον φόβο πως ίσως είχαν στην κατοχή τους 'επικίνδυνες' επιστολές και οι οποίες στις περισσότερες περιπτώσεις κατάσχονταν». Thiersch Frederic, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια, Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Α΄ *ό. π.*, σ. 73. Βλ. επίσης ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 68, *Κατασχεθέντα έγγραφα/Αλληλογραφία προσώπων για τα οποία υπήρχε υποψία ότι ήταν εχθρικά διακείμενα προς τον Κυβερνήτη.*

[293] Thiersch Frederic, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια, Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Α΄ *ό. π.*, σ. 73.

της προσωπικής τους απέχθειας για εκείνον. Με λίγα λόγια, επιθυμούσαν να αποκτήσουν την εξουσία για την προσωπική τους ευημερία, αδιαφορώντας για τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο φτωχός λαός. Γνωρίζοντας τη φαυλότητα των σχεδίων τους, προκειμένου να αποφύγει τις συγκρούσεις και τις συνεχείς πιέσεις των αντιπρέσβεων, θα ήταν πιο προτιμητέο να τους παραδώσει την εξουσία, εντούτοις, ηθικά του ήταν αδύνατο να προβεί σε μια τέτοια πράξη. Καθώς λέγεται, αυτό που τον σταματούσε, ήταν οι σκέψεις πως μ' αυτό τον τρόπο θα πρόδιδε την εμπιστοσύνη των συμπολιτών του, αλλά και εκείνη που αρχικά του είχαν επιδείξει οι Σύμμαχοι.[294] Δεν ήθελε σε καμία περίπτωση, παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε, να φανεί κατώτερος των περιστάσεων και καρτερούσε πως με τις νέες αποφάσεις της Συνδιάσκεψης, θα αποφευγόταν μια γενικευμένη επανάσταση και αναρχία. Τέλος, πίστευε πως οι Συμμαχικές Δυνάμεις θα τον επαινούσαν για το σύστημα διακυβέρνησης που ακολουθούσε.[295]

Πραγματικά, το μεγάλο χάσμα που χώριζε τις δύο πλευρές ήταν αδύνατο να γεφυρωθεί, ακόμα και με την επέμβαση των ξένων, δεδομένου ότι και οι ίδιοι αντιμετώπιζαν προβλήματα συνεννόησης, *«The Russian Resident's instruction being extremely dissimilar from those under which Rouen and I are acting, we found it impossible to combine them in one identic answer to the Resident's letter» (Οι οδηγίες του Ρώσου πρόξενου, ούσες εξαιρετικά διαφορετικές από εκείνες βάσει των οποίων ενεργούμε εγώ και ο Ρουέν, θεωρήσαμε αδύνατο να τις συνδυάσουμε σε μια πανομοιότυπη απάντηση στην επιστολή του προξένου).*[296] Η αντιπολίτευση, εκτός από τη νομιμοποίηση των ενεργειών της, ήθελε να καρπωθεί και να εφαρμόσει τις αποφάσεις των Πρωτοκόλλων, ωστόσο, φοβόταν ακόμα τη δυναμική του Καποδίστρια και γνώριζε πως πάντοτε θα ήταν πιθανό να παραγκωνιστεί, ειδικά κατά τη διάρκεια άφιξης του νέου ηγεμόνα. Σύμφωνα με τις έως τότε διαδόσεις, τη θέση του ελληνικού θρόνου θα καταλάμβανε ο ανήλικος Όθων, ο Καποδίστριας θα τοποθετούταν στη θέση της αντιβασιλείας και ευρισκόμενος πάλι σε θέση αιχμής, με διευρυμένες πλέον αρμοδιότητες, θα τη συνέθλιβε με σιγουριά.

---

[294] *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* Καποδίστριας προς Dawkins 20/2 Ιουλίου 1831, τ. Δ΄, Αθήνα 1843, Καποδίστριας προς Dawkins, 20 Ιουνίου 1831 Ναύπλιο, Αθήνα 1843, σ. 211-213.

[295] F.O. 32. F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

«The three Powers would, he trusted, give him credit for following the system best suited to the present state of this country, which he should we always ready, when called upon to explain and to justify». (οι τρεις Δυνάμεις θα του έδιναν, όπως πίστευε, τα εύσημα ότι ακολουθούσε το σύστημα που ταιριάζει καλύτερα στην παρούσα κατάσταση αυτής της χώρας, το οποίο θα ήταν πάντα έτοιμος, όταν θα τον καλούσαν να εξηγήσει και να δικαιολογήσει).

[296] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

Εν αναμονή λοιπόν των εξελίξεων, η διατήρηση της ηρεμίας ήταν το σημαντικότερο όλων, αφού σίγουρα οι ξένοι παράγοντες είχαν διαπιστώσει την πολυπλοκότητα της κατάστασης. Μέχρι τις τελικές αποφάσεις, η βρετανική κυβέρνηση κινήθηκε πάνω σ' αυτά τα πλαίσια και τόνισε ότι εκτός από την ύπαρξη ευταξίας, θα έπρεπε και η ελληνική κυβέρνηση, να δείξει υπακοή στις ξένες εντολές, ενώ οι σκέψεις της προσανατολίστηκαν πάλι, σε τυχόν αλλαγές που θα έπρεπε να επιβληθούν στο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης της Ελλάδας, *«To prevent me from expressing in common with the my Colleagues the desire felt by His Majesty's Ministers that the good order and obedience to the present Government should be maintained in Greece». (Για να με εμποδίσει να εκφράσω από κοινού με τους συναδέλφους μου την επιθυμία που αισθάνονται οι Υπουργοί της Αυτού Μεγαλειότητας να διατηρηθεί στην Ελλάδα η καλή τάξη και η υπακοή στην παρούσα Κυβέρνηση).*[297]

Επιπλέον, η κυβέρνηση κατηγορήθηκε σφοδρά, για τη χρήση μέσων βίας και βασανισμού, για την απόκτηση ομολογιών, σχετικά με τις κινήσεις και τα πρόσωπα της αντιπολίτευσης, *«Count Capodistrias as known ledged without hesitation that General Colocotroni had applied torture to the peasanty, and with his approval; But he declared that the responsibility of such measures must fall upon the faction which had provokes them and not open himself» (Ο κόμης Καποδίστριας ως γνωστόν δήλωσε χωρίς δισταγμό ότι ο στρατηγός Κολοκοτρώνης είχε εφαρμόσει βασανιστήρια στους χωρικούς, και μάλιστα με την έγκρισή του- δήλωσε όμως ότι η ευθύνη τέτοιων μέτρων πρέπει να βαρύνει την παράταξη που τα είχε προκαλέσει και όχι τον ίδιο).*[298]

Αναμφίβολα, ο Καποδίστριας δεν θα μπορούσε να μην αντιδράσει σε τέτοιους είδους κατηγορίες και άμεσα θέλησε να υπεραμυνθεί της πολιτικής του. Για να αποδείξει την φαυλότητα και το μέγεθος των ψευδών αυτών διαδόσεων, απέστειλε μία επιστολή στον ίδιο τον Palmerston και παράλληλα ζήτησε εξηγήσεις από τον Dawkins.[299] Έκανε αναφορά όχι μόνο στους σκοπούς και το είδος των ανθρώπων που απάρτιζαν την αντιπολίτευση, αλλά και στην απλόχερη προσφορά βοήθειας από το εξωτερικό, ώστε να διευκολύνονται οι ραδιουργίες τους.[300] Ο Dawkins, ευρισκόμενος σε αμηχανία μπρος στα γενόμενα, θέλησε να επέμβει εκ νέου, υποδεικνύοντας

[297] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.
[298] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.
[299] Επιστολαί Ι. Α. Καποδίστρια, *Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831,* Καποδίστριας προς Dawkins 20/2 Ιουλίου 1831, τ. Δ΄, Καποδίστριας προς Palmerston, 9 Ιουλίου 1831 Ναύπλιο, Αθήνα 1843, σ. 224-231.
[300] Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 453.

πολιτικές αλλαγές με σκοπό τον περιορισμό των αντιπαραθέσεων και της γενικότερης δυσαρέσκειας μεταξύ των Ελλήνων.[301]

Με βεβαιότητα για τον Καποδίστρια, η ύπαρξη αντιπαραθέσεων δεν ήταν το αποτέλεσμα των δικών του πολιτικών πράξεων, ούτε του συστήματος που είχε επιβάλει, αφού, κατά την άποψή του, έχαιρε της αφοσίωσης και της αγάπης του λαού: *«a large majority of the people was devoted to his government and irreconcilable with Individuals who are endeavoring to overturn it» (μια μεγάλη πλειοψηφία του λαού ήταν αφοσιωμένη στην κυβέρνησή του και ασυμβίβαστη με τα πρόσωπα που προσπαθούν να την ανατρέψουν)*.[302] Όπως υποστήριζε, τα επαναστατικά κινήματα ήταν δημιουργήματα όσων ήθελαν να εκμεταλλευτούν τον λαό και τα δικαιώματά του και, οι οποίοι έβρισκαν ως εμπόδιο την κυβερνητική πολιτική, που στρεφόταν εναντίον τους.

Ως εκ τούτου, η καταστολή τέτοιων συμπεριφορών θα μπορούσε να γίνει εφικτή, μόνο με τη χρήσης βίας, μιας και τα περιθώρια ειρηνικής διευθέτησης είχαν εξαντληθεί ή απορριφθεί από την αντιπολίτευση. Παρά τις κατηγορίες των δυσαρεστημένων, πως έχει υπερβεί τις εξουσίες του, κυβερνώντας με αλαζονεία, ο Κυβερνήτης υποστήριζε πως το υπάρχον πολιτικό σύστημα που είχε υιοθετηθεί ήταν το καταλληλότερο, δεδομένων των δύσκολων συνθηκών που αντιμετώπιζε το κράτος.[303]

Οι αλληλοκατηγορίες μεταξύ των δύο πλευρών, είχαν φτάσει σε ανησυχητικά επίπεδα και η έκρηξη μιας εμφύλιας σύρραξης ήταν πιθανή. Οι πρόξενοι, θέλοντας να ενημερώνονται επαρκώς για τις συνθήκες που επικρατούσαν, αλλά και για τη σοβαρότητα της κατάστασης, αύξησαν τις επαφές τους με αρκετά μέλη της αντιπολίτευσης και πληροφορήθηκαν από τον Μαυροκορδάτο και τον Κουντουριώτη για τις επόμενες κινήσεις των αντιπολιτευόμενων. Οι άνδρες αυτοί, εμφανιζόμενοι στους προξένους, αρνήθηκαν κάθε κατηγορία που τους συσχέτιζε με επιθετικές

---

[301] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

«By admitting some modifications into the system, he has thought put to adopt, painting out to him what I concerned to be the chief causes of its present and popularity, and laying particular stress on the employment of routine for the purpose of drawing confessions from the Peasanty of the Morea». (Αποδεχόμενος κάποιες τροποποιήσεις στο σύστημα, σκέφτηκε να υιοθετήσει, αποδεικνύοντάς του αυτό που εγώ θεωρούσα ως τις κύριες αιτίες του παρόντος και της δημοτικότητάς του και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην εφαρμογή της ρουτίνας με σκοπό την άντληση ομολογιών από την αγροτιά του Μοριά).

[302] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

[303] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

«Prince Mavrocordato's letter to his Excellency and that other of the Hydriots to my Colleagues and myself with their addresses to the President contain the pretensions of the disaffected party and enumerate the points on which they conceive the President to have exceeded his powers». (Το γράμμα του πρίγκιπα Μαυροκορδάτου προς την Εξοχότητά του και το άλλο από τους Υδραίους προς τους συναδέλφους μου και εμένα με τις συστάσεις προς τον Πρόεδρο περιέχουν τις αξιώσεις της δυσαρεστημένης μερίδας και απαριθμούν τα σημεία τα οποία θεωρούν ότι ο Πρόεδρος υπερέβη τις αρμοδιότητές του).

δράσεις κατά του Κυβερνήτη και επέδειξαν αδιαφορία στην απόφαση της κυβέρνησης να μην χορηγήσει ναυτιλιακά έγγραφα στα υδραΐικα πλοία: *«These gentlemen disclaimed all connection with the Greeks who have taken arms, and asserted that instead of exciting other to revolt, they had been mainly instrumental in preventing it» (Αυτοί οι κύριοι απαρνήθηκαν κάθε σχέση με τους Έλληνες που πήραν τα όπλα και ισχυρίστηκαν ότι αντί να παρακινήσουν και άλλους σε εξέγερση, είχαν συμβάλει κυρίως στην αποτροπής της)*.[304]

Ο Βρετανός πρόξενος, παρά το κλίμα επιθετικότητας και εναντίωσης κατά των κυβερνητικών αρχών εκ μέρους των νησιωτών, θεώρησε πως η κατάσταση δεν ήταν κρίσιμη και ούτε απειλούσε σοβαρά την ύπαρξη της κυβέρνησης. Ωστόσο όλα δείχνουν, πως η ενεργή ανάμειξη του Κολοκοτρώνη στα πολιτικά ζητήματα συντέλεσε θετικά, ώστε οι επαναστατικές εστίες στην Πελοπόννησο να διαλυθούν και στη Στερεά Ελλάδα να μην ενταθούν.[305] Επομένως με σιγουριά, οι επαναστατικές εστίες στα νησιά, ελλείψει γενικής στήριξης, θα διαλύονταν άμεσα και οι κυβερνητικές δυνάμεις θα υπερίσχυαν σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Πολύ γρήγορα οι δυσκολίες που ανέκυψαν, συντέλεσαν στην ανάπτυξη πιο στενών σχέσεων μεταξύ Καποδίστρια και Κολοκοτρώνη, όπου χάρις στην αφοσιωμένη στάση του και φυσικά στην ακλόνητη ισχύ του, πολύ σύντομα απέκτησε διευρυμένες αρμοδιότητες και εξουσίες. Έτσι, του ανατέθηκε η στρατιωτική Διοίκηση του Μοριά, με σκοπό τη διάλυση των ένοπλων στρατιωτικών σωμάτων στην περιοχή και τη δημιουργία ενός στρατιωτικού σώματος γι' αυτό τον σκοπό, *«Among the measures resorted to by Count Capodistrias to increase his influence and to give strength to his Government, his Excellency has authorized General Colocotroni to commission immediately a Corps of officers sufficiently numerous (In the Morea)» (Μεταξύ των μέτρων στα οποία κατέφυγε ο κόμης Καποδίστριας για να αυξήσει την επιρροή του και για να δώσει δύναμη στην*

---

[304] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

[305] F.O. 32. F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

«This general expression of discontent is extremely embarrassing but it does not imply an immediate danger to the Government». (Αυτή η γενική έκφραση δυσαρέσκειας είναι εξαιρετικά αμήχανη, αλλά δεν συνεπάγεται με άμεσο κίνδυνο για την κυβέρνηση).

«For the Islanders will, I am assumed, limit themselves to remonstrances on paper if not driven to arms in self-defense- the revolt in Maina, which is of a different nature, is still confined to the districts in which it first broke out, and no fresh disturbances have arisen in Continental Greece». (γιατί οι νησιώτες, υποθέτω, θα περιοριστούν σε έγγραφες διαμαρτυρίες, αν δεν οδηγηθούν στα όπλα για αυτοάμυνα- η εξέγερση στη Μάνη, η οποία είναι διαφορετικής φύσης, εξακολουθεί να περιορίζεται στις περιοχές στις οποίες ξέσπασε για πρώτη φορά, και δεν έχουν προκύψει νέες ταραχές στην Στερεά Ελλάδα).

«There's a repost that he is charged by Count Capodistrias to procure loyal addresses from reveal districts of the Morea». (Υπάρχει μια αναδημοσίευση ότι είναι επιφορτισμένος από τον κόμη Καποδίστρια να προμηθεύεται πιστές διευθύνσεις από εμφανείς συνοικίες του Μοριά).

Κυβέρνησή του, η εξοχότητά του έχει εξουσιοδοτήσει τον στρατηγό Κολοκοτρώνη να θέσει άμεσα σε λειτουργία ένα σώμα αξιωματικών αρκετά πολυάριθμο [στο Μοριά]).[306] Όμως η δημιουργία αυτού του ιδιαίτερου στρατιωτικού σώματος, αναπόφευκτα θα επιβάρυνε την ελληνική οικονομία, αφού θα έπρεπε να δαπανηθούν κρατικά χρήματα, για τη συντήρησή του. Επομένως ήταν αναγκαίο, να διασφαλιστεί μια οικονομική ενίσχυση από το εξωτερικό, προς αυτόν τον σκοπό.

Οι επικοινωνίες με τους Συμμάχους ήταν θετικές, αφού ο πρίγκιπας Σούτσος, διαβεβαίωνε την ελληνική κυβέρνηση, πως τόσο ο Τσάρος, όσο και οι Βρετανοί, θα ενίσχυαν οικονομικά την Ελλάδα, γεμίζοντας με ελπίδα το κυβερνητικό επιτελείο. Αναπάντεχα, όμως, οι Γάλλοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν σ' αυτό το νέο οικονομικό εγχείρημα: *«from France has nothing to expect» (από την Γαλλία δεν έχει να περιμένει τίποτα)*, γεγονός που προκάλεσε σοβαρό προβληματισμό, αφού η Συμμαχία βρισκόταν πάλι υπό αμφισβήτηση.[307]

Σε μια προσπάθεια συμφιλίωσης και κατευνασμού των πνευμάτων, ο Καποδίστριας προχώρησε σε μερικές παραχωρήσεις, για να ικανοποιήσει μερικά μέλη της αντιπολίτευσης· έκανε δεκτές ορισμένες εισηγήσεις, που αφορούσαν την απομάκρυνση κάποιων κρατικών οργάνων από διοικητικές θέσεις, που δημιουργούσαν δυσανασχετήσεις, όπως για παράδειγμα ο αδελφός του Βιάρος και άλλα ήδη ισχυρά πρόσωπα της κυβέρνησης.[308] Παράλληλα, θέλησε να ανακοινώσει, ότι επίκειται η πραγματοποίηση Εθνοσυνέλευσης τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, στην οποία, έως τότε, και οι Δυνάμεις θα είχαν αποφανθεί για ελληνικό ζήτημα. Παρά τις παραχωρήσεις και τις διαβεβαιώσεις και τις υποσχέσεις του πως όλα θα λειτουργούσαν καλά, τελικά δεν κατόρθωσε να κερδίσει χρόνο και να πείσει την αντιπολίτευση για τις προθέσεις του.

---

[306] F.O. 32, F.O. 32/22/17(40) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 7/19.

«The Military Government of Morea has been entrusted to General Colocotroni, who has much abused the unlimited power with which he is vested, but has succeeded in dispersing the armed bands in Karitena and Kalavryta». (Η στρατιωτική κυβέρνηση του Μοριά έχει ανατεθεί στον στρατηγό Κολοκοτρώνη, ο οποίος έχει καταχραστεί σε μεγάλο βαθμό την απεριόριστη εξουσία που του έχει παραχωρηθεί, αλλά έχει κατορθώσει να διαλύσει τις ένοπλες συμμορίες στην Καρύταινα και στα Καλάβρυτα).

[307] F.O. 32, F.O. 32/22/95 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 24/Αύγουστος 5.

«As he is assured by Prince Soutzo, that His Majesty's Government and the Emperor of Russia have consented to send him a fresh subsidy of 500,000 francs each». (Όπως τον διαβεβαίωσε ο πρίγκιπας Σούτσος, ότι η κυβέρνηση της αυτού Εξοχότητάς του και αυτοκράτορας της Ρωσίας συναίνεσαν να του στείλουν μια νέα επιδότηση των 500.000 φράγκων ο καθένας).

«The present state of the French finances and the unsatisfactory manner in which for men aids have been expended, prevent the French Government from consulting with the other members of the alliance». (Η σημερινή κατάσταση των γαλλικών οικονομικών και ο μη ικανοποιητικός τρόπος με τον οποίο δαπανήθηκαν οι ενισχύσεις για τους άνδρες, εμποδίζουν τη γαλλική κυβέρνηση να διαβουλευθεί με τα άλλα μέλη της συμμαχίας).

[308] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.,* σ. 324.

Φαίνεται πως το ίδιο διάστημα, είχε προκληθεί ένας μεγάλος φόβος στην αντιπολίτευση, που εδραζόταν σε μερικές διαδεδομένες φήμες, οι οποίες αφορούσαν την οργάνωση κυβερνητικών, στρατιωτικών ναυτικών σωμάτων, ώστε να περιοριστούν οι δράσεις των Συνταγματικών στην Ύδρα. Στο νησί, ήδη από τον Μάϊο του 1831, είχε συσταθεί μια Συνταγματική επιτροπή, στην οποία συμμετείχαν όλα τα ισχυρά προυχοντικά πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένου και του Αλ. Μαυροκορδάτου, τα οποία είχαν αναλάβει τη διοίκηση του νησιού, καταργώντας την κρατική εξουσία και διακόπτοντας πλήρως κάθε επαφή μαζί της.[309] Τέτοιου είδους αποσχιστικά κινήματα δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν χωρίς την επέμβαση και τη στήριξη των αντιπρέσβεων, καθώς το μεγάλο τους κύρος μπορούσε να τους διασπάσει. Εντούτοις, διαπιστώθηκε, πως εκτός από τον Ρώσο πρόξενο, ο οποίος παρείχε σταθερή βοήθεια υπέρ της κυβέρνησης, οι υπόλοιποι ξένοι αξιωματούχοι υπέσκαπταν τις κυβερνητικές προσπάθειες και τις περισσότερες φορές υπέθαλπαν τους αντιπολιτευόμενους.[310]

Με την προοπτική, λοιπόν, μιας πιθανής επιθετικής δράσης εναντίον των Υδραίων οι νησιώτες, σε μια προσπάθεια υπεράσπισής τους, προχώρησαν στην οργάνωση επαναστατικού κινήματος στον Πόρο, σε συνεργασία με τον ναύαρχο Μιαούλη. Οι ιδεοληψίες της αντιπολίτευσης, μα κυρίως των Υδραίων, πως ο Καποδίστριας είχε προσλάβει κακούργους, προκειμένου να αφανίσει τους αρχηγούς των Συνταγματικών, ενώ ένα άλλο μέρος των αγωνιστών θα εξοριζόταν στη Σιβηρία, λόγω των προσωπικών του διασυνδέσεων με τη Ρωσία, είχαν σκορπίσει τον πανικό στις τάξεις των αντιφρονούντων.[311] Προφανώς, όλα αυτά τα ζοφερά σενάρια εμπεριείχαν και μια μεγάλη δόση υπερβολής, ωστόσο ο τόσο ισχυρός φόβος που είχε αναπτυχθεί και οι σκέψεις ολοκληρωτικής επικράτησης των Ρώσων εξύφαιναν καχύποπτα σενάρια και εξωπραγματικές εκτιμήσεις.

Επομένως, το επαναστατικό τους εγχείρημα ερμηνεύτηκε ως απόλυτα αμυντικό, ενώ κάνοντας ένα βήμα παραπέρα, προσπάθησαν να συμπαρασύρουν και τις υπόλοιπες επαρχίες και νησιά, ασκώντας τους πίεση, για να συμπορευτούν μαζί τους, ορθώνοντας το εθνικό τους φρόνημα εναντίον της κωλυσιεργίας της κυβέρνησης, να τους δώσει Σύνταγμα και ελευθερία. Έτσι, άμεσα ο Μιαούλης, κατέλαβε τον ελληνικό στόλο, ενώ αναμενόταν, μετά από σχετική συνεννόηση, να ξεσηκωθούν και αρκετές επαρχίες της Πελοποννήσου, μαζί με τα άτακτα σώματα των

[309] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 277.
[310] Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 350-351.
[311] William Miller, *Η Τουρκία καταρρέουσα, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από έτους 1801 μέχρι του 1913*, (μτφρ.) Σπυρ. Π. Λάμπρου, Αθήνα 1914, σ. 151.

Ρουμελιωτών.[312] Η αποκήρυξη των νησιών και η κατάληψη του ναυστάθμου στον Πόρο από τους Συνταγματικούς, αποτέλεσαν γεγονότα αυξημένης σημασίας και πολύ άμεσα έγιναν ευρέως γνωστά στους Συμμάχους, οι οποίοι θέλησαν να καταδικάσουν το κίνημα, για λόγους ευταξίας.

Το κίνημα μάλλον δεν προκάλεσε μεγάλη έκπληξη στους κύκλους της κυβέρνησης, αφού ήδη από τον Ιούνιο του 1831, ο Διοικητής του Πόρου, Γεώργιος Γλαράκης, έκανε λόγο για την κρισιμότητα της κατάστασης στο νησί, *«Την δεινοτάτην θέσην εις την οποία εβρίσκονται τα πράγματα του Πόρου ζωγραφίζει εν ήδη σκελετού, εις την επίσημον προς την εξοχότητά σας αναφορά του Διοικητηρίου. Εδώ χρειαστεί να προσθέσω και άλλα αναγκαία. Το κακόν δεν είναι ευκαταφρόνητο. Με κολακεύει η ελπίς, ότι το κυβερνητικό μέρος υπερέχει. Αλλ' είναι τόσο εύκολο να κρατηθεί η μετάδοση του κακού, το οποίον εντός τριών ημερών τόσο πολύ πυροδότησεν εδώ; Είναι αληθές, ότι η φατρία εδώ δεν είναι νέα, αλλά έως προ ολίγων ημερών, ήτον ασήμαντος και πολλά συνεσταλμένη. Δια να αυξηθεί και να προοδεύσει η φατρία αυτή τόσο γρήγορα συνετέλεσαν τα εφεξής ταύτα»*.[313] Σε άλλο έγγραφο, λίγες ημέρες αργότερα, πάλι διατυπώνονται παρόμοιες απόψεις και όπως όλα δείχνουν, στο νησί υπήρχε αναβρασμός εξαιτίας της Ύδρας, η οποία αποδεικνύεται, πως διατηρούσε επαφές με τους Μανιάτες, με στόχο μια μαζική επίθεση κατά των κυβερνητικών σωμάτων: *«Βεβαίως πληροφορούμαι παρά ότι ο Γεώργης Π. Μαυρομιχάλης έγραψε προς τους αδελφούς του ότι να μην κάμωσι το όποιον ακούει κίνημα δια Μυστράν, διότι δεν είναι καιρός τότε δε να το κάμωσιν εδώ πληροφορηθώσι των εξ Ύδρας απόπλευσιν των εκεί πλοίων»*.[314]

Το βλέμμα των περισσότερων κυβερνητικών προσώπων, στράφηκε προς τις Βρετανικές δραστηριότητες και κυρίως εκείνων των πλοιάρχων της, που σύμφωνα με μαρτυρίες δρούσαν υποχόνδρια για να αυξήσουν την κυβερνητική δυσαρέσκεια. Αρκετοί τους κατηγόρησαν για προδοτική συμπεριφορά και ραδιούργες ενέργειες, οι οποίες οδήγησαν τους πολίτες της Ύδρας σε

---

[312] Στέφανος Π. Παπαγεωργίου, *Από το γένος στο Έθνος, ό. π.*, σ. 278.

[313] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 411, εγγρ. 2, Γ. Γλαράκης προς Ι. Καποδίστρια, 18 Ιουνίου 1831 Πόρος. *«Δεύτερον, ο προ ολίγων ημερών ερχομός ενταύθα ενός αγγλικού βρικίου. Ο διοικητής τούτου δυνάμωσε την περί της ο λόγος φατρίαν, βεβαιών, ότι δεν δύνανται ποτέ να αποκλείσουν την Ύδρα, και αν το κάμουν οι Άγγλοι θέλουν τους χτυπήσει», Χρειαστεί σημειώσω και τούτο.*

«Ο πολιτάρχης είναι καλός και τίμιος άνθρωπος, αλλά δεν φαίνεται άξιος του χρέους του, μάλιστα εις ταύτην την περίστασιν. Αυξήσει τη φρουρά του διοικητηρίου, ολίγον μπορεί μα συντελέσει όσο εγώ γνωρίζω, αλλά προ πάντων χρειαστώ να σημειώσω, ότι εν' όσα ο ναύσταθμος είναι εις αυτήν την κατάσταση, να εξαληφθεί το κακόν από τον τόπον είναι αδύνατον. Μας έβλαπτε πάντα βέβαια η γειτονούσα και το συγγενές των ηθών της Ύδρας, αλλά πολύ πλειότερον μας έβλαψε η κατάστασης του ναυστάθμου. Η βλάβη τούτου είναι άμεσος και ταχεία».

[314] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 415, εγγρ. 1, Ν. Μπουκουράς (Διοικητής Μυστρά) προς Αυγουστίνο Καποδίστρια, 8 Ιουλίου 1831 Μιστράς. *«Καταθέτω πάσαν ημέραν και τας περισσοτέρας ώρας της νυκτός μεγάλους κόπους δια να κρατώ τους δημογέροντας, προκρίτους και διαφόρους άλλους πολίτας εις ένα βαθμό. Περιωρισμένον ενθουσιάζων αυτούς κατά διαφόρους, τρόπους εις τινά προφυλάττων τους από τα μιαρά ακούσματα των ραδιούργων».*

εξέγερση, ενδυναμώνοντας τα εσωτερικά κομματικά πάθη. Ο πλοίαρχος Lyons σε σχετική επιστολή του, στον ναύαρχο Ricord, θέλησε να τονίσει πως οι κατηγορίες βρίσκονταν χωρίς ισχυρή βάση και ότι όλα αυτά ήταν προϊόντα συκοφαντίας προς τους αξιωματικούς της Βρετανικής Κυβέρνησης: *«I am persuaded that your Excellency will be glad but not surprised to find that this is one of the daily calumnies to which we are all liable and to what we must patiently submit under the impression that they are generally put forth by some over jealous individual of either party to serve the transitory purpose of a day and cannot permanently affect the character of an honorable man» (Είμαι πεπεισμένος ότι η Εξοχότητά σας θα χαρεί αλλά δεν θα εκπλαγεί όταν διαπιστώσει ότι αυτή είναι μια από τις καθημερινές συκοφαντίες στις οποίες είμαστε όλοι επιρρεπείς και στις οποίες πρέπει να υποταχθούμε υπομονετικά, έχοντας την εντύπωση ότι γενικά προβάλλονται από κάποιο υπερβολικά ζηλόφθονο άτομο του ενός ή του άλλου κόμματος για να εξυπηρετήσουν τον πρόσκαιρο σκοπό μιας ημέρας και δεν μπορούν να επηρεάσουν μόνιμα τον χαρακτήρα ενός έντιμου ανθρώπου)*.[315]

Όταν ξέσπασε το κίνημα και γνωστοποιήθηκαν οι αντιδράσεις των νησιωτών, οι ξένοι αντιπρέσβεις ενημερώθηκαν σχετικά, όπως και για τις αποφάσεις της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας να υποστηρίξουν τις ενέργειες των συμπολιτών τους, αποστέλλοντας από ένα εξοπλισμένο πλοίο σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως στη Μάνη, στην Αταλάντη και στο Μεσολόγγι.[316] Οι Μανιάτες παρουσιάστηκαν έτοιμοι να συμβάλλουν ενεργά στην επανάσταση,

---

[315] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 155, εγγρ. 1, Captain Lyons προς Admiral Ricord, 16 Ιουλίου 1831 "Madagascar" Nauplia.

«I beg your Excellency will accept my best thanks for having given me the opportunity of mentioning to Captain Gape that he is reported to have held language at Poros calculated to exasperate the party feelings which unhappily exists in this infant State- at a moment too, when Mr. Dawkins in conjuration with his colleagues was earnestly endeavoring to south them and, in direct opposition to the sentiments and commands of his admiral». (Ζητώ από την Εξοχότητά σας να δεχθεί τις καλύτερες ευχαριστίες μου που μου έδωσε την ευκαιρία να αναφέρω στον καπετάνιο Γκέϊπ ότι φέρεται να μίλησε στον Πόρο με τρόπο που να εξαγριώνει τα κομματικά αισθήματα που δυστυχώς υπάρχουν σε αυτό το νεαρό κράτος - και μάλιστα σε μια στιγμή που ο κ. Ντάκινς σε σύμπνοια με τους συναδέλφους του προσπαθούσε ειλικρινά να τα μειώσει και, σε ευθεία αντίθεση με τα αισθήματα και τις εντολές του ναυάρχου του).

«Captain Gape assumes me that the only political opinion he expressed at Poros was in answer to a question from your Excellency, when he said he did not believe that his Admiral would employ the British Squadron in offensive operations against Hydra, or any other part of the Greek State, and that for his own part he should be sorry to be engaged in suppressing public opinion in any country by Force of Arms». (Ο καπετάνιος Γκέϊπ υποθέτει ότι η μόνη πολιτική άποψη που εξέφρασε στον Πόρο ήταν σε απάντηση της ερώτησης της Εξοχότητάς σας, όταν είπε ότι δεν πίστευε ότι ο Ναύαρχος του θα χρησιμοποιούσε τη βρετανική μοίρα σε επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον της Ύδρας ή οποιουδήποτε άλλου τμήματος του ελληνικού κράτους και ότι από την πλευρά του θα λυπόταν να εμπλακεί στην καταστολή της κοινής γνώμης σε οποιαδήποτε χώρα με τη δύναμη των όπλων).

[316] F.O. 32, F.O. 32/24/49 (30) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 27/Αύγουστος 8.

«There is a reason to believe that the Morea and Western Greece resolied to support the measures of the Constitutional party who are Palmerston faking means to secure their action conjuration by dispatching an armed vessel to the Gulf of Jalanti, another to Maina and a third to Misolonghi». (Υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι ο Μοριάς

αφού και εκείνοι είχαν προηγουμένως συστήσει τη δική τους Συνταγματική επιτροπή, *«The portion of Maina has already openly declaws itself and named a constitutional commission for the direction of its affairs»* (*Το τμήμα της Μάνης έχει ήδη αποκηρυχτεί ανοιχτά και έχει ορίσει μια συνταγματική επιτροπή για να κατευθύνει τις υποθέσεις της),*[317] ενώ επιπρόσθετη στήριξη, φέρεται ότι θα τους παρείχαν αντίστοιχες δυνάμεις από την Ηπειρωτική Ελλάδα. Όλα δείχνουν πως σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια είχαν οργανωθεί διάφορες ομάδες, οι οποίες όχι μόνο βρίσκονταν σε διαρκή συνεννόηση, αλλά ήταν έτοιμες και να συμμετάσχουν σε ένα γενικευμένο επαναστατικό ξέσπασμα, ενώ τα κυβερνητικά μέτρα που είχαν έως τόσο ληφθεί, αντί να περιορίσουν την κρίση που είχε ξεσπάσει, τελικά την όξυναν περισσότερο, *«The conduct of the Government at this juncture them deal most directly to increase pull in excitement» (Η συμπεριφορά της Κυβέρνησης στην παρούσα συγκυρία αφορά πιο άμεσα την αύξηση της [επαναστατικής] έξαψης)*.[318] Αυτό συνέβη καθώς, σύμφωνα με τις απόψεις των Βρετανών, ο λαός φαινόταν πως είχε εξαντλήσει τα όρια της ανοχής του απέναντι στον Καποδίστρια και το μόνο που επιζητούσε ήταν ο διορισμός ενός ηγεμόνα, διότι ο Κυβερνήτης τους καταπίεζε και διαστρέβλωνε την αλήθεια, όπως και τα πραγματικά τους αισθήματα.[319]

Ήδη από τα τέλη Ιουλίου 1831, η κυβέρνηση είχε επιδοθεί σ' έναν αγώνα επηρεασμού των χαμηλότερων λαϊκών στρωμάτων, ώστε να αποφευχθεί μια πιθανή σύμπραξη με την αντιπολίτευση. Από διάφορα έντυπα και αναφορές, πληροφορούμαστε για τα υπομνήματα των

και η Δυτική Ελλάδα αποφάσισαν να υποστηρίξουν τα μέτρα του Συνταγματικού κόμματος που ο Πάλμερστον προσποιείται για να εξασφαλίσουν τη συγκάλυψη της δράσης τους στέλνοντας ένα ένοπλο πλοίο στον κόλπο της Αταλάντης, ένα άλλο στη Μάνης και ένα τρίτο στο Μεσολόγγι).

[317] F.O. 32, F.O. 32/24/49 (30) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 27/Αύγουστος 8.

[318] F.O. 32, F.O. 32/24/49 (30) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 27/Αύγουστος 8.

«In Continental Greece some of the most popular chiefs are organizing their forces». (Στη Στερεά Ελλάδα μερικοί από τους πιο δημοφιλείς αρχηγούς, οργανώνουν τις δυνάμεις τους).

«But there is little doubt that the first act of open hostility between the parties now defended to each other at Poros will be the signed for a general rising throughout Greece, and the measures of the President appears likely to extend His crisis. It is known that around parties have been sent in a different directions». (Αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πρώτη πράξη της ανοιχτής εχθρότητας μεταξύ των κομμάτων που τώρα υπερασπίζονται το ένα στο άλλο στον Πόρο θα είναι η υπογραφή για μια γενική εξέγερση σ' όλη την Ελλάδα, και τα μέτρα του Προέδρου φαίνεται ότι είναι πιθανόν να επεκτείνουν την δική του κρίση. Είναι γνωστό ότι γύρω από τα κόμματα έχουν σταλεί διαφορετικές οδηγίες).

[319] F.O. 32, F.O. 32/24/49 (30) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 27/Αύγουστος 8.

«The election and the arrival of such a Prince is most ardently desires by them, and it is not the least of their present objection to Count Capodistrias that by his misrepresentation of the sentiments of the nation, they were deprived of all the blessings and benefits which they anticipated from this reigns of the Royal Highness Prince Leopord». (Η εκλογή και η άφιξη ενός τέτοιου Πρίγκιπα είναι η πιο διακαής επιθυμία τους, και δεν είναι η μικρότερη από την παρούσα αντίρρησή τους προς τον κόμη Καποδίστρια, ότι με τη διαστρέβλωση των αισθημάτων του έθνους απ' αυτόν, εκείνοι στερήθηκαν όλες τις ευλογίες και τα οφέλη που περίμεναν απ' αυτή την επικράτηση της βασιλικής υψηλότητας του πρίγκηπα Λεοπόλδου).

δημογερόντων από τις κατά τόπους επαρχίες, οι οποίοι δεν υποσημείωναν μονάχα την αφοσίωσή τους στον Κυβερνήτη, αλλά και τη σκληρότητα των αντιπάλων του, οι οποίοι κατακλύζονταν από ζηλόφθονα και αχάριστα αισθήματα.[320] Ωστόσο, παρατηρήθηκε μια διαρκής προσπάθεια εκ μέρους της κυβέρνησης, προκειμένου να λάβει θετικές αναφορές από τις επαρχίες, στις οποίες να τονίζεται η μεγάλη αφοσίωσή τους προς εκείνη. Οι αναφορές θα λειτουργούσαν ευεργετικά, τόσο στο εσωτερικό, επηρεάζοντας την κοινή γνώμη θετικά, όσο και στο εξωτερικό, αποδεικνύοντας στους Συμμάχους, πως η κυβέρνηση ήταν αγαπητή και δεν κινδύνευε. Όμως η κατάσταση ήταν τόσο τεταμένη και οι πιέσεις των επαναστατών τόσο μεγάλες, όπου τελικά οι περισσότερες επαρχίες επικύρωσαν και στήριξαν το κίνημα στον Πόρο. Αυτή η ακραία στάση της αντιπολίτευσης οδήγησε, αναπόφευκτα, σε φανατισμό και η κυβέρνηση, μη μπορώντας να δράσει διαφορετικά, προχώρησε σε συλλήψεις διάφορων προσώπων, με την κατηγορία της υποκίνησης ανταρσίας κατά των Αρχών.

Η αντίδραση της Ύδρας ήταν άμεση· στις 27 Ιουλίου 1831, οι πρόκριτοι αρνήθηκαν κάθε πιθανότητας συνδιαλλαγής με τον Ιω. Καποδίστρια και, προκειμένου να προλάβουν τις κυβερνητικές αντενέργειες, ανέπτυξαν κοινό μέτωπο με τη Σύρο και άλλα νησιά του Αιγαίου, *«Islanders discovered that Count Capodistrias was preparing at Poros (Deport of the Greek Navy) an expedition against the island of Syra» (Οι νησιώτες ανακάλυψαν ότι ο κόμης Καποδίστριας ετοίμαζε στον Πόρο (αποθήκη του ελληνικού ναυτικού) εκστρατεία κατά της νήσου Σύρας)*[321] και προχώρησαν σε πειρατική επίθεση κατά του κυβερνητικού στόλου. Μετά το κάλεσμα που είχε δοθεί για γενικευμένη επανάσταση, ο κίνδυνος ολικής καταστροφής ήταν προ των πυλών και ο Καποδίστριας βρισκόμενος σε άμυνα, αποζήτησε τη στήριξη των συμμαχικών στόλων για να την

[320] ΓΑΚ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), φ. 446, εγγρ. 16,17, αλλά και διάφορα έντυπα, προκηρύξεις και αναφορές, από και προς την Κυβέρνηση, 20 Ιούλιου έως 15 Αυγούστου 1831.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΤΑΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΗΛΙΔΟΣ ή Η προς επαρχιακή Δημογεροντία Πύργου:

«Ιδίοις όμμασιν ίδετε, Κύριε Εκτ. Επίτροπε, την αγανάκτησιν των συνελθόντων εις συνέλευσιν Προκριτοδημογερόντων της επαρχίας Πύργου, και την αυτήν ημπορείτε να παρατηρήσετε εις όλους τους πολίτας εις την αναγγελίαν, την οποίαν η Α. Ε ευηρεστήθη να κοινοποιήση δι' ημών δια τας νέας μηχανορραφίας των όσοι σκοπόν έλαβον να ταράττουν το Έθνος, και αντιπράττουν εις τ' αφορώντα την παγίωσιν και ευδαιμονίαν του δι' ιδιοτελείας μερικάς των.

Οι κάτοικοι της επαρχίας του Πύργου αφοσιωμένοι εις τας υπέρ του Έθνους ανενδότους προσπάθειας της Α. Ε. δια την πολιτικήν του επανόρθωσιν, σπεύδεν δια της εσωκλείστου αναφοράς των προκριτοδημογερόντων να κάμωσι γνωστόν το φρόνημα των συνετάς οδηγίας της Α. Ε.

Παρακαλείσθε, Κύριε, να διευθύνετε ταύτην προς την Α. Ε και πληροφορήθητε αυτήν περί του πόσου δια της εμπιστοσύνης των διατιμώσιν οι κάτοικοι της επαρχίας ταύτης τας υπέρ του Έθνους πράξεις της.» 22 Ιουλίου 1831 Πύργος, Οι Δημογέροντες προς Κυβερνήτη.

[321] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

αντιμετωπίσει.[322] Το κίνημα αυτό δεν αποτελούσε μονάχα μια απλή επαναστατική πράξη, αλλά τη βαθύτερη έκφραση αντίδρασης όλων εκείνων των ομάδων, που εδώ και χρόνια βρίσκονταν καταπιεσμένες και εγκλωβισμένες στην πολιτική του Καποδίστρια. Οι επαναστάτες αμύνθηκαν κατά των κυβερνητικών δυνάμεων, ενώ οι πληροφορίες των Υδραίων υποστήριζαν πως ο Κανάρης είχε λάβει κυβερνητική εντολή, να οργανώσει μια στρατιωτική εκστρατεία κατά της Σύρου και προς ανταπάντηση, ο Μιαούλης προχώρησε στην κατάληψη των εθνικών πολεμικών πλοίων στον ναύσταθμο του Πόρου.[323] Η αδυναμία του Καποδίστρια να διατηρήσει τις ισορροπίες και τον έλεγχο της κατάστασης ήταν εμφανής και πολύ γρήγορα η διαμάχη πήρε μεγάλες διαστάσεις και εξελίχθηκε σε εμφύλιο πόλεμο μεγάλης έντασης, που περιέπλεξε αναπόδραστα και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Παράλληλα, εκδηλώθηκε μία μεγάλη ληστρική επίθεση κατά νησιού, τόσο από ξένους, όσο και από Έλληνες, η οποία χαρακτηρίστηκε από τεράστια ωμότητα και βία, αποτελώντας ένα από τα πιο μελανά σημεία της ελληνικής Επανάστασης.[324]

Όταν το ξέσπασμα αυτού του κινήματος έγινε γνωστό στις Συμμαχικές Δυνάμεις, θέλησαν να επέμβουν, ώστε να το καταστείλουν με ψυχραιμία και με τη χρήση ειρηνικών μέσων. Σημείωσαν πως, αφού θα εξαντλούνταν όλα τα μέσα συμβιβασμού, τότε ίσως θα έπαιρναν πιο δραστικά μέσα. Η ανοχή των ξένων στόλων ήταν εμφανής, αφού με την παθητική στάση που επέδειξαν, κατορθώθηκε να επιτευχθούν οι στόχοι των επαναστατών και πλέον βρέθηκαν να είναι οι απόλυτοι κυρίαρχοι των θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών, αφοπλίζοντας επί της ουσίας τον Κυβερνήτη.[325] Η πρώτη του κίνηση ήταν να ενημερώσει τους αντιπρέσβεις, ώστε να καταδικάσουν το κίνημα και να εξαναγκάσουν τους επαναστάτες να παραδώσουν τα εθνικά πλοία και να υποταχθούν στην κεντρική εξουσία, ενώ ταυτόχρονα προσπάθησε να συγκεντρώσει όσες

[322] Επιστολαί Καποδίστρια, τ. Δ΄ ό. π., Ι. Καποδίστριας προς Κύριους Προσέδους των Συμμάχων Αυλών, 16 Ιουλίου 1831 Ναύπλιο, *ό. π.,* σ. 235-237.

[323] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«The opponents of Count Capodistrias have proceeded from remonstrances to open the revolt since the date of my dispatch Nº45 and are now defending themselves successfully». (Οι αντίπαλοι του κόμη Καποδίστρια προχώρησαν από διαδηλώσεις ώστε να ξεκινήσουν ανοιχτή εξέγερση ήδη από την ημερομηνία της επιστολής μου Nº45 και τώρα υπερασπίζονται τους εαυτούς τους με επιτυχία).

«They collected and administered and in aid of the disaffected islands». (Συγκέντρωσαν και χορήγησαν και προς ενίσχυση των δυσαρεστημένων νησιών).

«Shortly after their arrival at Poros of Commodore Canaris, who was to command the expedition, a party of Hydriots in league with the Inhabitants entered the harbor» (Λίγο μετά την άφιξη του αρχιπλοίαρχου Κανάρη στον Πόρο, που θα χειριζόταν την εκστρατεία, μια ομάδα Υδραίων σε συμμαχία με τους κατοίκους μπήκαν στο λιμάνι).

«Took possessions of the Hellas». (Πήρε στην κατοχή του το πλοίο Ελλάς).

[324] Τ. Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821*, τ. Δ', Αθήνα 1975, σ. 442-443.

[325] Λευτέρης Παπακώστας, *Ένας κυβερνήτης για την Ελλάδα*, Αθήνα 2018, σ. 359.

περισσότερες στρατιωτικές δυνάμεις μπορούσε. Όμως οι προτάσεις του Καποδίστρια έμειναν χωρίς ανταπόκριση, αφού οι αντιπρέσβεις κυρίως της Βρετανίας και της Γαλλίας, παρέμειναν παθητικοί, ενισχύοντας με τη στάση τους τους κινηματίες, ενώ ο ίδιος, όντας οργισμένος από την εξέλιξη των γεγονότων και τη συμπεριφορά τους, τόνισε πως *«θα 'έπεφτε' για την υπεράσπιση των νόμων και την ελευθερία της πατρίδος του»*.[326] Στις απέλπιδες προσπάθειές του και με τον φόβο ανατροπής της κυβέρνησής του, ζήτησε τη βοήθεια του Ρώσου ναυάρχου Ricord, ο οποίος προθυμοποιήθηκε άμεσα να τον βοηθήσει στρατιωτικά.

Έτσι, έφτασε στο σημείο αυτό ταχύτατα μονάχα ο Ricord, καθώς οι συνάδελφοί του Lalande και Lyons[327] δεν βρίσκονταν κοντά στον Πόρο. Πολύ γρήγορα οι ρωσικές δυνάμεις που έφθασαν εκεί συνεργάστηκαν εντατικά με τις αντίστοιχες κυβερνητικές δυνάμεις, προκειμένου να αποκλείσουν την Ύδρα. Οι πρόξενοι επέμεναν στη διατήρηση μια πιο μετριοπαθούς στάσης, ίσως λόγω των στενών σχέσεων που είχαν αναπτύξει με τους επαναστάτες, τονίζοντας πως θα έπρεπε να αποφευχθεί η χρήση κάθε είδους βίας και επιθετικότητας. Σε κοινή διακοίνωσή τους, που κυκλοφόρησε εκτυπωμένη σ' όλη την Ελλάδα *«Was immediately printed and circulated throughout Greece» (Άμεσα τυπώθηκε και κυκλοφόρησε σ' όλη την Ελλάδα)*,[328] καλούσαν τον Μιαούλη να παραδώσει τα καταληφθέντα πλοία και να παραδοθεί στις κυβερνητικές αρχές. Ωστόσο, παρά τις αυστηρές συστάσεις των ξένων, για να αποφευχθούν τυχόν νέα αιματηρά επεισόδια, οι επαναστάτες δεν πτοήθηκαν, ούτε φοβήθηκαν, μιας και ήταν σχεδόν βέβαιοι πως οι συμμαχικοί στόλοι σε καμία περίπτωση δεν θα τους επιτίθονταν.

Οι κινηματίες όχι μόνο δεν συμμορφώθηκαν στις υποδείξεις των Συμμάχων, αλλά περιφρόνησαν και την κοινή γνώμη· έστειλαν όπλα σε διάφορα σημεία της Ελλάδας για τη δημιουργία μεγαλύτερων αναταραχών, ενώ υποστηρίχθηκαν έστω και παθητικά, από τους Pym και Lalande. Οι ξένοι αξιωματικοί παρέμειναν ουδέτεροι και αδρανείς σ' αυτά τα γεγονότα, παρεμποδίζοντας επί της ουσίας με τη στάση τους, τον Καποδίστρια, ώστε να αντιδράσει άμεσα

[326] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 332.

[327] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«Both officers of high professional reputation: having a long experience and perfect knowledge of this country, much esteemed by Count Capodistrias and respected by all classes of Greeks». (*Και οι δύο αξιωματικοί υψηλής επαγγελματικής φήμης: έχοντας μια μακρά εμπειρία και άψογη γνώση αυτής της χώρας, είναι πολύ αγαπητοί από τον Κόμη Καποδίστρια και τους σέβονται όλες οι τάξεις των Ελλήνων).*

[328] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«Baron Rouen upon his arrival followed our example by addressing a letter to His Excellency which has likewise been published». (Ο Βαρόνος Ρουέν κατά την άφιξή του ακολούθησε το παράδειγμά μας, στέλνοντας ένα γράμμα στην εξοχότητά του που είχε παρομοίως δημοσιευτεί).

και να καταστείλει το κίνημά τους.[329] Ο τελευταίος, χωρίς να διστάσει, έγραφε στον Ευνάρδο, για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα, για τις εσωτερικές αναταράξεις, όπως και για τις ιδιαίτερες θέσεις των ξένων, επί των ελληνικών ζητημάτων. Στις σημειώσεις του υποστήριζε, πως η εσωτερική ηρεμία της χώρας θα αποκαθίστατο, μόνο όταν οι εξωτερικές παρεμβολές λάμβαναν τέλος, αφού ήταν εκείνες, που ανεπιφύλακτα ενίσχυαν τα κινήματα ως προϊόντα των δικών τους πολιτικών.[330]

Πριν ακόμα γίνουν γνωστές οι συμφιλιωτικές προσπάθειες εκ μέρους των ναυάρχων, Lalande και Lyons, ο Ρώσος ναύαρχος Ricord, ανέλαβε δράση και επιτέθηκε στους επαναστάτες, μετά από προτροπή των κυβερνητικών διοικητών. Αυτή η αυτόνομη συμμετοχή του, κρίθηκε αρνητικά από τα υπόλοιπα μέλη της Συμμαχίας, αφού δεν επικοινώνησε με τους συναδέλφους, για την πραγματοποίηση μιας κοινής συνεργασίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, να κατακριθεί εκ νέου ο Καποδίστριας ως όργανο των Ρώσων, αφού μονάχα ο Ricord έσπευσε στο σημείο, για να ανακαταλάβει τα πλοία και για να σταματήσει την μαινόμενη επαναστατική κίνηση.

Παρά τις διαβεβαιώσεις των αντιπρέσβεων της Βρετανίας και της Γαλλίας, πως θα κινούνταν αμέσως για τη γρήγορη εξομάλυνση της κατάστασης, ο Καποδίστριας δεν πείστηκε από τις υποσχέσεις τους και ισχυρίστηκε πως η καθυστέρηση παροχής άμεσης βοήθειας ήταν προσχηματική. Σύντομα ο Dawkins απάντησε στις κατηγορίες του Καποδίστρια, τις οποίες και απέρριψε, αφού, σύμφωνα με τα λεγόμενά του, οι συμμαχικοί στόλοι δεν είχαν πρόθεση να μην συμμετάσχουν, μαζί με τον Ricord, σε μια κοινή επιχείρηση.[331]

---

[329] F.O. 32/23(α)/85(86) - 23/9η, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 538-539.

[330] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 96.

[331] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«That the British and French Naval officers have been backward in supporting him on this occasion and affords proof that these insinuations, as they would affect Captain Lyons, are without the slightest foundation». (Ότι οι Βρετανοί και Γάλλοι αξιωματικοί του ναυτικού καθυστέρησαν να τον υποστηρίξουν σ' αυτή την περίσταση και αποτελεί απόδειξη ότι αυτοί οι υπαινιγμοί, καθώς θα επηρέαζαν τον καπετάνιο Λάιονς, είναι χωρίς την παραμικρή βάση).

«The fact is that Captain Lyons had been allowed to leave Napoli di Romania on another service and in ignorance of what had occurred». (Το γεγονός είναι ότι ο Καπετάνιος Λάιονς είχε επιτραπεί να αποχωρήσει από το Ναύπλιο σε άλλη υπηρεσία και αγνόησε τι είχε συμβεί).

«Count Capodistrias expected no more than the moral support of the British and French officers, and, in proof of it's suffering quoted a Declaration of admiral Miaoulis on the authority of Admiral Ricord, that the ships would be surrendered if demanded in the name of the three allied Powers». (Ο Κόμης Καποδίστριας δεν περίμενε τίποτε περισσότερο παρά την ηθική υποστήριξη των Βρετανών και των Γάλλων αξιωματικών, και, προς απόδειξη των δεινών του παρέθεσε μια δήλωση του ναυάρχου Μιαούλη με εντολή του ναυάρχου Ρίκορντ, ότι τα πλοία θα παραδίδονταν εάν απαιτούνταν στο όνομα των τριών συμμαχικών Δυνάμεων).

Κατά την επιστροφή των συμμαχικών στόλων στην περιοχή αυτή, οι ναύαρχοι βρήκαν τον Ricord και τον Μιαούλη έτοιμους να συγκρουστούν, *«Captain Lyon and Commodore Laland, upon reaching Poros, found the Russians and Greek admirals prepared for battle» (Ο καπετάνιος Λάιονς και ο αντιπλοίαρχος Λαλάντ, φτάνοντας στον Πόρο, βρήκαν τους Ρώσους και τους Έλληνες ναυάρχους έτοιμους για μάχη)*, καθώς ο Ρώσος ναύαρχος είχε εξουσιοδοτηθεί από τον Καποδίστρια για την άσκηση βίας.[332] Η κίνησή του βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με τη συμμαχική γραμμή, η οποία όριζε την παροχή μονάχα ηθικής στήριξης στην κυβέρνηση, αποβλέποντας στο γενικό καλό του τόπου, αφού μια τυχόν επιθετική επέμβασή εκ μέρους τους, θα έπληττε σοβαρά τον τόπο, *«has lead to painful consequences on the present occasion» (έχει οδηγήσει σε οδυνηρές συνέπειες στην προκειμένη περίπτωση)*.[333]

Εντούτοις, ασκήθηκε σε μεγάλο βαθμό πίεση από τα ρωσικά και κυβερνητικά στρατεύματα του Καλλέργη, προς στους Αγγλο-Γάλλους, προκειμένου να συμπράξουν και εκείνοι σε μια ανοιχτή επίθεση κατά των επαναστατών, χωρίς όμως ουσιαστικά αποτελέσματα. Αναπόφευκτα οι επεμβάσεις του Ricord, δημιούργησαν εχθρικά αισθήματα κατά των Ρώσων και απότομη πτώση της επιρροής τους στην Ελλάδα.[334] Ξαφνικά ο Καποδίστριας, μετά τη ρωσική υποστήριξη, φάνηκε

---

[332] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11. *«Captain Lyons without anchoring here made sail for Poros; he met the French commodore on his way thither; and they proceeded together with all possible speed to give their hearty cooperation to admiral Ricord». (Ο καπετάνιος Λάιονς χωρίς να αγκυροβολήσει εδώ έβαλε πλώρη για τον Πόρο- συνάντησε τον Γάλλο αντιπλοίαρχο στον δρόμο του προς τα εκεί- και προχώρησαν μαζί με κάθε δυνατή ταχύτητα για να δώσουν την εγκάρδια συνεργασία τους στον ναύαρχο Ricord).*

[333] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«A difference of opinion must necessarily arise whenever the National officers of the allied Powers are required to interfere in the internal affairs of this country, since the Russians are authorized employ force in aid of Count Capodistrias, if they are not under his immediate orders, which the British and French are necessarily restricted to give him their moral support, and are disposed to look to the general good of Greece rather than the personal interests of the present Government». (Πρέπει αναγκαστικά να προκύπτει διάσταση απόψεων κάθε φορά που οι εθνικοί αξιωματούχοι των συμμαχικών Δυνάμεων καλούνται να παρέμβουν στις εσωτερικές υποθέσεις αυτής της χώρας, αφού οι Ρώσοι είναι εξουσιοδοτημένοι να χρησιμοποιούν βία προς ενίσχυση του κόμη Καποδίστρια, αν δεν τελούν υπό τις άμεσες διαταγές του, που οι Βρετανοί και οι Γάλλοι περιορίζονται αναγκαστικά να του παρέχουν την ηθική τους υποστήριξη, και είναι διατεθειμένοι να επιδιώξουν το γενικό καλό της Ελλάδας και όχι τα προσωπικά συμφέροντα της σημερινής κυβέρνησης).

«But Captain Lyons and commodore Lalande fell it their duty, before engaging against in measures by which their character might be affected, to demand a distinct explanation from the President of the position in which Admiral Ricord stood, and of the person on whom the responsibility of his proceeding rested». (Αλλά ο πλοίαρχος Λάιονς και ο αντιπλοίαρχος Λαλάντ θεώρησαν καθήκον τους, προτού δεσμευτούν σε μέτρα από τα οποία θα μπορούσε να επηρεαστεί ο χαρακτήρας τους, να απαιτήσουν από τον Πρόεδρο μια σαφή εξήγηση για τη θέση στην οποία βρισκόταν ο ναύαρχος Ρίκορντ και στο πρόσωπο στο οποίο ανήκε η ευθύνη για την ενέργειά του).

[334] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«But the interference of admiral Ricord, carried in former instances beyond the limits of discretion even circumstanced as he is, has raised a feeling of a better animosity against the Russian arms». (Αλλά η ανάμειξη του ναυάρχου Ρίκορντ, που σε προηγούμενες περιπτώσεις ξεπέρασε τα όρια της διακριτικής ευχέρειας, ακόμη και στην περίσταση που βρισκόταν, δημιούργησε ένα αίσθημα μεγαλύτερης εχθρότητας εναντίον των ρωσικών όπλων).

πως απέκτησε αυτοπεποίθηση, γεγονός που σχολιάστηκε από τον Dawkins. Σχολίασε, πως η κυβερνητική μεταστροφή συνδέθηκε με τις πλέον αυξημένες πιθανότητες της, να επικρατήσει τελικά στον Πόρο, *«lead me to believe, that having fresh hopes of succeeding at Poros by force of arms, he will detain them here as long as possible» (με οδηγεί στο να πιστεύω, ότι έχοντας νέες ελπίδες επιτυχίας στον Πόρο με τη δύναμη των όπλων, θα τους κρατήσει εδώ όσο το δυνατόν περισσότερο),*[335] διαλύοντας καθολικά την επανάσταση, ενώ έδειχνε αδιάφορη απέναντι στον κίνδυνο καταστροφής του κυβερνητικού στόλου, από τον Μιαούλη. Ο Dawkins, φαίνεται πως γνώριζε πως η πίεση εναντίον του Μιαούλη, αλλά και ο αποκλεισμός του νησιού από τα στρατεύματα του Ρώσου ναυάρχου, σίγουρα θα επέφεραν την έκρηξη του Έλληνα καπετάνιου, ο οποίος θα προτιμούσε να καταστρέψει τα πλοία, παρά να παραδοθεί ή και να πεθάνει από τους Ρώσους.[336]

Από το στόχαστρο του Dawkins, δεν ξέφυγε ούτε ο Ricord, ο οποίος θα έπρεπε να δράσει με βάση τις συμμαχικές οδηγίες και όχι αυτόνομα· αντ' αυτού εκείνος προτίμησε να ενεργήσει ως τυφλό όργανο της Καποδιστριακής πολιτικής: *«he is acting as the blind instrument of Count Capodistrias, whose conduct throughout this business I cannot trust myself to characterize» (Αυτός ενεργεί ως τυφλό όργανο του κόμη Καποδίστρια, του οποίου η συμπεριφορά καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της επιχείρησης δεν μπορώ να εμπιστευτώ τον εαυτό μου να χαρακτηρίσω)*.[337] Ο Ricord,

---

«It being clear after this approval about admiral Ricord dared not act as an officer of the alliance, and that either Colonel Kalergi disobeyed his instructions or Count Capodistrias was acting a double part». (Είναι σαφές μετά απ' αυτή την αποδοχή ότι ναύαρχος Ρίκορντ ότι δεν τόλμησε να ενεργήσει ως αξιωματικός της συμμαχίας και ότι είτε ο συνταγματάρχης Καλέργης παράκουσε τις οδηγίες του, είτε ο κόμης Καποδίστριας έπαιζε διπλό ρόλο).

[335] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«In the mean which Count Capodistrias (in his letter) had requested me to issue a Declaration conjointly with the Russian Resident summoning admiral Miaoulis in the name of own Government to give up his ships on pain being treated as a Pirate». (Ωστόσο ο Κόμης Καποδίστριας (στο γράμμα του) μου είχε ζητήσει να εκδώσω μια Διακήρυξη από κοινού με τον Ρώσο πρόξενο καλώντας τον ναύαρχο Μιαούλη στο όνομα της δικής του Κυβέρνησης να παραδώσει τα πλοία του με την απειλή να αντιμετωπιστεί ως πειρατής).

«A better choice could not have been made for delicate service than in Captain Lyons and commodore Lalande». (Δεν θα μπορούσε να γίνει καλύτερη επιλογή από τον πλοίαρχο Λάιονς και τον πλοίαρχο Λαλάντ για μια λεπτή υπηρεσία).

«They implored admiral Ricord not to provoke a conflict during their temporary absence». (Παρακάλεσαν τον ναύαρχο Ρίκορντ να μην προκαλέσει σύγκρουση κατά τη διάρκεια της προσωρινής απουσίας τους).

[336] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«In the meantime many lives have been lost on board the Russian and Greek ships, and further disaster with no doubt occur; for Poros bean strictly blockaded and the deprived of its supply of water, admiral Miaoulis must risk an engagement in his own defenses or if he remains faithful to his promise not to die you upon Admiral Ricord, must destroy his ships». (Εντωμεταξύ πολλές ζωές έχουν χαθεί επί των ρωσικών και ελληνικών πλοίων, και περαιτέρω καταστροφές χωρίς αμφιβολία θα συμβούν- επειδή ο Πόρος είναι αυστηρά αποκλεισμένος και ο στερημένος από την παροχή νερού, ο ναύαρχος Μιαούλης πρέπει να διακινδυνεύσει μια συμπλοκή στις δικές του άμυνες ή εάν παραμείνει πιστός στην υπόσχεσή του να μη πεθάνει από τον ναύαρχο Ρίκορντ, θα πρέπει να καταστρέψει τα πλοία του).

[337] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

απαντώντας στις κατηγορίες των συναδέλφων του, αλλά και στην αναχώρησή τους από τον Πόρο, σημείωσε πως η επίσημη γραμμή της κυβέρνησής του, ήταν να βοηθήσει τον Πρόεδρο, όταν θα κρινόταν απαραίτητο, ώστε να αποκατασταθεί η ηρεμία, ενώ εάν οι άλλοι ναύαρχοι δεν συναινούσαν προς την ίδια κατεύθυνση, θα έπρεπε να αποχωρήσει από τη Συμμαχία.[338] Έτσι οι προστριβές και οι διχογνωμίες μεταξύ των ξένων ναυάρχων, αναπόφευκτα, επέφεραν ρήξη στις συμμαχικές σχέσεις, γεγονός που επηρέασε τη χώρα.

Παρά τις σχετικές αμφισημίες, λίγο αργότερα οι ρωσικές δραστηριότητες αν και κατακριτέες, δικαιολογήθηκαν, αφού όλοι οι ναύαρχοι λειτούργησαν, λίγο-πολύ, με αυτονομία. Σε κάθε περίπτωση, η βοήθεια του Ricord ήταν πολύτιμη και εκείνος θεωρούσε πως έκανε το καθήκον του, ενώ δικαιολόγησε και τις αντιδράσεις του στον Πόρο. Ανέφερε πως αυτές επικεντρώθηκαν στην παροχή βοήθειας προς την ελληνική κυβέρνηση, κάτι το οποίο αποτελούσε και τη βασική επιθυμία όλων των Συμμάχων. Όταν όμως οι επαναστάτες επιτέθηκαν στα πλοία του Μιαούλη, αναπόφευκτα ο ίδιος θα έπρεπε να τους τιμωρήσει, ξεκαθαρίζοντας πως αργότερα οι ενέργειές του έλαβαν και προσωπικό χαρακτήρα.[339] Επομένως, προχώρησε σε πολιορκία της Ύδρας, θέλοντας να εξαναγκάσει τους υπαίτιους να παραδώσουν τα όπλα και να μην επιτραπεί σε κανένα πλοίο η ελεύθερη πλεύση από το λιμάνι του νησιού. Φαίνεται πως ο Κυβερνήτης είχε ασκήσει πολύ έντονη πίεση στη ρωσική διπλωματία, χρησιμοποιώντας ως απειλή μια ενδεχόμενη παραίτησή του, ενώ από την άλλη οι Υδραίοι παρουσιάστηκαν σίγουροι και προκλητικοί απέναντι στους συμμαχικούς στόλους, επιμένοντας πως δεν θα προέβαιναν σε επιθετικές ενέργειες εναντίον τους. Μολαταύτα, οι ενισχύσεις από την Ύδρα προς τον Πόρο είχαν καθυστερήσει, γεγονός που προκάλεσε σύγχυση. Έτσι, αρκετοί κάτοικοι του νησιού, εγκατέλειψαν τον αγώνα, όπως και τον ίδιο τον Μιαούλη, ο οποίος πιεζόμενος, αναγκάστηκε να ανατινάξει τον εθνικό στόλο.

---

[338] F.O. 32, F.O. 32/22/99 (50) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Ιούλιος 30/Αύγουστος 11.

«Admiral Ricord, after protesting against the departure, put an official letter into their hands in which he hold them bound by instruction from the Russian Cabinet to: cooperate with the President in case he should be obliged to employ force of arms to restore tranquility, and states that if they refuse their moral and material cooperation he shall consider himself to be excluded from the alliance and shall send him justification to the Conference of London». (Ο ναύαρχος Ρίκορντ, αφού διαμαρτυρήθηκε εναντίον της αναχώρησης, έθεσε στα χέρια τους μια επίσημη επιστολή στην οποία τους θεωρεί δεσμευμένους με εντολή του ρωσικού υπουργικού συμβουλίου να: συνεργαστούν με τον πρόεδρο σε περίπτωση που θα αναγκαστεί να χρησιμοποιήσει τη δύναμη των όπλων για να αποκαταστήσει την ηρεμία, και δηλώνει ότι αν αρνηθούν την ηθική και υλική συνεργασία τους θα θεωρήσει τον εαυτό του αποκλεισμένο από τη συμμαχία και θα του αποστείλει αιτιολόγηση στη διάσκεψη του Λονδίνου).

[339] F.O. 32/22/285(74) - 22/13α, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής/ Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 526-527.

Η κυβερνητική πολιτική, έστω και πρόσκαιρα, είχε νικήσει· Ο Καποδίστριας θέλησε άμεσα να καρπωθεί μια τόσο ευνοϊκή συγκυρία και σύντομα η ρωσική υποστήριξη που απολάμβανε, τον ώθησε στην έκδοση μιας προκήρυξης για τη σύγκληση Εθνοσυνέλευσης, στις 8/20 Σεπτεμβρίου 1831. Οι νέες εκλογές θα διεξάγονταν σύμφωνα με το παλαιότερο σύστημα, μέσω κυβερνητικών οργάνων, όμως η προκήρυξή τους είχε γίνει κατά παράβαση του Συντάγματος της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης.[340] Ο Καποδίστριας, για ευνόητους λόγους, όπως παρατήρησαν και οι πρόξενοι, προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τις θετικές εξελίξεις για να ισχυροποιήσει την κυβέρνησή του, αλλά και για να επικρατήσει εναντίον των επαναστατών.

Σύμφωνα με τον Dawkins, η ρωσική επέμβαση στον Πόρο είχε φοβίσει τον λαό και πλέον θα ήταν ανέφικτο να αντιταχθεί κανείς στην εξουσία του Κυβερνήτη, αφού αυτοί που ήδη το είχαν κάνει, βρίσκονταν είτε εξορισμένοι, είτε φυλακισμένοι: *«It will meet under circumstances peculiarly favorable to his authority, the armed interference of the Russians in his behalf having struck the people with dismay, and all the men of talent and influence sufficient to dispute his will having been banished or imprisoned» (Θα συγκληθεί κάτω από συνθήκες ιδιαιτέρως ευνοϊκές για την εξουσία του, αφού η ένοπλη παρέμβαση των Ρώσων υπέρ του έχει προκαλέσει φόβο στον λαό και όλοι οι άνδρες με ταλέντο και επαρκή επιρροή για να αμφισβητήσουν τη θέλησή του, έχουν εξοριστεί ή φυλακιστεί).*[341]

Μετά την καύση του εθνικού στόλου, σημειώθηκε απότομη κάμψη στις επαναστατικές δράσεις των Υδραίων, η οποία θεωρήθηκε από την κυβέρνηση ως νίκη. Η αποτυχία επιβολής τους, πρακτικά δεν θα διεύρυνε περαιτέρω το επαναστατικό κλίμα και στα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας, ενώ όλα συνηγορούσαν πως τελικά η κρίση είχε ξεπεραστεί. Ο Καποδίστριας μπορούσε πλέον με αυτοπεποίθηση, να επιφέρει πλήγμα στην καρδιά της αντιπολίτευσης και επιτέλους να την εξαλείψει ολοκληρωτικά. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, όμως, είχαν διαφορετική άποψη για το ζήτημα, καθώς δεν επιθυμούσαν μια τέτοια εξέλιξη και γι' αυτό προσπάθησαν να αποτρέψουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Προέβαλαν σε πρώτο πλάνο, την προστασία του Πόρου από τυχόν λεηλασίες, κατά

[340] F.O. 32, F.O. 32/22/256 (70) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Αύγουστος 6/18.

«It was decreed by the assembly of 1829 that the same Members should meet again without new election. This Decree is for obvious reasons annulled in the present proclamation». (Η συνέλευση του 1829 αποφάσισε ότι τα ίδια μέλη θα έπρεπε να συνέλθουν ξανά χωρίς νέες εκλογές. Το διάταγμα αυτό ακυρώνεται για προφανείς λόγους με την παρούσα διακήρυξη).

[341] F.O. 32, F.O. 32/22/256 (70) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Αύγουστος 6/18.

«Your lordship will observe that the President concludes his note by the renewing his entreaty that the Conference of London will hasten their decision on the affairs of Greece». (Η εξοχότητά σας θα παρατηρήσει ότι ο Πρόεδρος κλείνει το σημείωμά του με την ανανέωση της έκκλησής του να επισπεύσει η Διάσκεψη του Λονδίνου την απόφασή της για τις υποθέσεις της Ελλάδας).

τη διάρκεια των εχθροπραξιών και έπειτα υποστήριξαν πως η κατάσταση θα μπορούσε εύκολα να παρεκτραπεί σε ακραίο βαθμό, λόγω της έντονης ανταγωνιστικότητας. Εντούτοις, η κυβέρνηση, ήθελε να εκδιώξει και να τιμωρήσει τους ταραξίες, επιμένοντας στις αρχικές της θέσεις, χωρίς αυτό ωστόσο να εκφοβίζει πολύ τους επαναστάτες. Εκείνοι, όχι μόνο δεν δέχτηκαν να μετριάσουν τα αιτήματά τους, αλλά απαίτησαν τη σύγκληση μιας ελεύθερης Εθνοσυνέλευσης, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις.

Είναι γεγονός πως αυτό που είχε εξεγείρει την αντιπολίτευση ήταν η φημολογούμενη ναυτική επίθεση της κυβέρνησης εναντίον τους, την οποία παρά τη στασιμότητα της κατάστασης, πάντοτε την ανέμεναν. Από τη μεριά τους οι Βρετανοί και πιο συγκεκριμένα ο πλοίαρχος Pym, του πολεμικού πλοίου *Kent*, εμφανίστηκε πρόθυμος να εμποδίσει τη φημολογούμενη αποστολή κυβερνητικών στρατευμάτων στην Ύδρα, η οποία επιζητούσε την προστασία του αγγλικού ναυτικού και χαρακτήρισε όλους όσους είχαν συγκεντρωθεί εκεί ως το άνθος του ελληνικού έθνους, ενδυναμώνοντας τις απόψεις πως οι Βρετανοί, υποβοηθούσαν τους επαναστάτες και τους είχαν σε ιδιαίτερη υπόληψη.[342] Σε απάντηση του προς τον Pym, ο Dawkins τον διαβεβαίωνε πως δεν θα γινόταν καμία εκστρατεία κατά της Ύδρας και ήταν βέβαιο πως η κυβέρνηση δεν θα τολμούσε να δράσει διαφορετικά, αφού είχαν δοθεί σχετικές καθοδηγητικές οδηγίες στους ναυάρχους των συμμαχικών στόλων.[343]

Το κλίμα ανάμεσα στην ελληνική κυβέρνηση και στους αντιπρέσβεις Rouen και Dawkins, μαρτυρούσε πως η κόντρα με τον Καποδίστρια είχε κορυφωθεί. Ο ίδιος, δεν σταματούσε λεπτό να τους προσάπτει κατηγορίες, οι οποίες αφορούσαν ραδιουργίες, συνωμοτικές τάσεις όπως και για ενθάρρυνση των αντιφρονούντων, λόγω της ανοχής που επιδείκνυαν. Παρά την εμφανή συμπάθεια των ξένων προξένων, η αντιπολίτευση δεν στάθηκε ικανή να χρησιμοποιήσει αυτή την εύνοια, για να επιτύχει τους στόχους της. Αυτό συνέβη, καθώς οι συμμαχικές κυβερνήσεις είχαν

[342] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/11 (77) S. Pym (Ναύπλιον) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Αύγουστος 28/ Σεπτ. 9.

«Report says another expedition is preparing for Hydra by sending a body of troops». (Η αναφορά λέει ότι μια άλλη αποστολή ετοιμάζεται για την Ύδρα στέλνοντας ένα σώμα στρατού).

«I am prepared to oppose such landing at Hydra where the Conquerors and Flower of the Grecian Nation reside and demand our protection». (Είμαι έτοιμος να αντιταχθώ σε μια τέτοια απόβαση στην Ύδρα, όπου κατοικούν οι Κατακτητές και το Άνθος του Ελληνικού Έθνους και απαιτούν την προστασία μας).

[343] F.O. 32/23(α)/13 (77) Dawkins (Ναύπλιον) προς S. Pym (Ναύπλιον) 1831 Αύγουστος 28/ Σεπτ. 9.

«I know of no such expedition having been prepared or being now in preparation, and I can foresee nothing which could oblige you to act at variance with me and with the Senior Officers of the French and Russian Squadron». (Δεν γνωρίζω ότι καμία τέτοια αποστολή δεν έχει προετοιμαστεί ή προετοιμάζεται τώρα, και δεν μπορώ να προβλέψω τίποτα που θα μπορούσε να σας υποχρεώσει να ενεργήσετε σε αντίθεση με εμένα και με τους ανώτερους αξιωματικούς της γαλλικής και ρωσικής μοίρας).

εξ αρχής ταχθεί απόλυτα, υπέρ της ελληνικής κυβέρνησης και επίμονα καλούσαν όλους τους εκπροσώπους τους στην Ελλάδα, να κάνουν το ίδιο, στηρίζοντας τον Κυβερνήτη για να αποφευχθεί μια γενικευμένη επανάσταση.

Ο Κυβερνήτης φαίνεται πως με συνεχή διαβήματα πίεζε τις ξένες κυβερνήσεις, για να του παράσχουν βοήθεια και διαμαρτυρήθηκε έντονα για τη συμπεριφορά των πρεσβειών, οι οποίες δρούσαν ανεξάρτητα. Από τη μεριά τους οι πρεσβείες, αναφέρονταν συχνά στην αμήχανη θέση στην οποία είχαν περιέλθει, λόγω της κατάστασης στην Ελλάδα, κυρίως λόγω της προκλητικής στάσης των ελληνικών επαναστατικών δυνάμεων απέναντι στις ρωσικές, που ελλόχευαν τον κίνδυνο ξεσπάσματος νέου κύκλου εχθροπραξιών. Έτσι, οι αντιπρέσβεις προσπαθούσαν κάθε φορά να λειτουργούν διπλωματικά και να φανερώνουν μια στάση, όπου υποκριτικά παρουσιάζονταν ως υποστηριχτές της ελληνικής κυβέρνησης, αλλά βαθύτερα προσπαθούσαν να διασώσουν τους επαναστάτες από τις εναντίον τους κυβερνητικές διαθέσεις. Χωρίς αμφιβολία, δεν επιθυμούσαν την ύπαρξη μιας εμφυλιακής κατάστασης, ούτε και επικροτούσαν τέτοιες δράσεις, ωστόσο η συγκυρία ήταν εξαιρετικά βοηθητική και συντελούσε ευεργετικά στην απομάκρυνση του Καποδίστρια.

Παράλληλα διαφαίνεται, πως την ίδια ώρα οι αντικυβερνητικοί είχαν επενδύσει σε φήμες, που σχετίζονταν με τη διατάραξη της Συμμαχίας. Πιο συγκεκριμένα εστίασαν τις σκέψεις τους, στην ύπαρξη μιας επικείμενης σύγκρουσης μεταξύ της Ρωσίας και της Γαλλίας, βασισμένη στους ανταγωνισμούς, που είχαν ανακύψει σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η σύγκρουση αυτή θα είχε σαν συνέπεια να συμπαρασυρθεί και η Ελλάδα, με αποτέλεσμα, την ανατροπή του Καποδίστρια από τα γαλλικά στρατεύματα, που βρίσκονταν στη χώρα.[344] Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν συνέβη και σταδιακά οι επαναστάτες άρχισαν να βρίσκονται μπροστά σε ασυνεννοησίες, εξαιτίας των Υδραίων προκρίτων, που δεν επιθυμούσαν να καταβάλουν οικονομικές ενισχύσεις για τη συνέχιση των επαναστατικών επιχειρήσεων. Όπως πολύ ορθά είχε επισημάνει εξ αρχής και ο Dawkins, οι κινηματίες σύντομα θα έπεφταν σε τέλμα, λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων, γεγονός που επιβεβαιώθηκε στα τέλη Αυγούστου. Άρχισαν να ανακύπτουν προσωπικές αντιθέσεις μεταξύ των μελών τους και σταδιακά οι Υδραίοι να συνειδητοποιούν πως πολλές από τις αποφάσεις που είχαν παρθεί, όπως και οι εντολές που είχαν υπηρετήσει, εξυπηρετούσαν περισσότερο τις προσωπικές φιλοδοξίες του Μαυροκορδάτου και όχι του Έθνους.[345]

[344] Κωστής Βάρφης, *Πόρος 1831 Το κίνημα - Οι πρωταγωνιστές*, Αθήνα 1986, σ. 15.
[345] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση…, ό. π.*, σ. 368.

Το διάστημα που ακολούθησε ήταν αποφασιστικής σημασίας, για τη συνέχιση της κυβερνητικής δραστηριότητας, η οποία εκμεταλλευόμενη τις διχογνωμίες στις σχέσεις των επαναστατών, κατέβαλε ακόμα πιο έντονη προσπάθεια για να περιοριστεί περισσότερο η αντικυβερνητική δύναμη. Πάνω σ' αυτό το πλαίσιο βασίστηκε και η απόφαση, να αναβληθεί προσωρινά η σύγκληση Εθνοσυνέλευσης και να πραγματοποιηθεί ένα μήνα αργότερα. Με την κίνηση αυτή, θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η απαραίτητη κυβερνητική πλειοψηφία σε πληρεξουσίους, φιλικά προσκείμενους προς την κυβέρνηση, αποδυναμώνοντας όλο και πιο πολύ τους αντιπάλους του.

Έτσι, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έκθεση του Crown, σχετικά με τρόπο διεξαγωγής των τελευταίων εκλογών. Όπως παρουσιάζεται μέσα από τα αρχεία, ο Διοικητής της Πάτρας επέβαλε με ιδιαίτερο τρόπο την ανάδειξη πληρεξουσίων, για την Εθνοσυνέλευση της 8/20 Σεπτεμβρίου, αφού στο Μεσολόγγι, αν και αναδείχθηκε ο Σπυρίδων Τρικούπης και παρά την πλειοψηφία του, ο Διοικητής της πόλης, ανέδειξε τον μειοψηφούντα.[346] Αυτά τα περιστατικά συνέβησαν και σε άλλες πόλεις, αποδεικνύοντας πως τελικά η κυβέρνηση είχε επιβάλει ένα δεσποτικό και καταπιεστικό σύστημα, το οποίο δεν επέτρεπε την ορθή διεξαγωγή των εκλογών, όπως και την εκλογή ατόμων προερχόμενων από την αντιπολίτευση, κυρίως λόγου του φόβου επικράτησής τους στην Εθνοσυνέλευση: *«The two persons he had named to be the deputies of their choice and so ended the election and the Governor returned with his military and police to the town today» (Τα δύο πρόσωπα που είχε ορίσει ως αντιπροσώπους της επιλογής τους και έτσι έληξαν οι εκλογές και ο κυβερνήτης επέστρεψε με το στρατό και την αστυνομία του στην πόλη σήμερα).*[347]

---

[346] F.O. 32/23(a)/17(78) - 23/3α, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής/ Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 531.

[347] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/17 (78) Crowe (Πάτρα) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Σεπτέμβριος 2/14.

«The electors have drawn up a statement of this most audacious proceeding and a protest thereupon, of which I shall give a copy». (Οι εκλέκτορες συνέταξαν μια δήλωση της πιο θρασύτατης διαδικασίας και μια διαμαρτυρία επί τούτου, της οποίας θα δώσω αντίγραφο).

«Such terror has been produced by the despotic conduct of the Government, and so great is the license permitted to their agents». (τέτοιος τρόμος έχει προκληθεί από τη δεσποτική συμπεριφορά της κυβέρνησης και τόσο μεγάλη είναι η υπερβολική ελευθερία που επιτρέπεται στους πράκτορές της).

«Every person known to have supported the opposition Party, and every one of the nine electors have received orders to prepare free quarters for the Cavalry or subregular Albanians». (Κάθε γνωστό πρόσωπο έχει υποστηρίξει το κόμμα της αντιπολίτευσης, και κάθε ένας από τους εννέα εκλέκτορες έχουν λάβει εντολές να ετοιμάσουν ελεύθερα καταλύματα για το ιππικό ή το σχεδόν τακτικό σώμα Αλβανών).

«If the people were not the quieter in the world I should consider the measures». (Αν ο λαός δεν ήταν ο πιο ήσυχος στον κόσμο, θα έπρεπε να εξετάσω τα μέτρα).

Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος της εχθρότητας εναντίον του, σε μια ιδιόχειρη έκθεση του H. Robinson, κατακρίνεται λεπτομερώς όλο το κυβερνητικό έργο του Καποδίστρια. Ως βασικά της επιχειρήματα αναφέρει πως ο Καποδίστριας είχε συγκεντρώσει στα χέρια του όλες τις εξουσίες της χώρας και ότι η Γερουσία είχε πλέον καταστεί όργανό του: *«Since the president arrival in Greece the whole power has been in his hands» (Από την άφιξη του προέδρου στην Ελλάδα όλη η εξουσία βρίσκεται στα χέρια του)*, σε κάθε πόλη υπήρχε αστυνόμος μαζί με σώματα χωροφυλακής, όπως και φρούραρχος με μυστική πολιτική εξουσία: *«The police is independent of the loyal government. In large towns, there is also military Commandant, who is converted with secret civil Authority, and instead of confinity himself to his military duties, he is corresponding in politics with H. E» (Η αστυνομία είναι ανεξάρτητη από την πιστή κυβέρνηση. Στις μεγάλες πόλεις, υπάρχει επίσης στρατιωτικός Διοικητής, ο οποίος έχει εξελιχθεί σε μυστική πολιτική Αρχή, και αντί να περιορίζεται στα στρατιωτικά του καθήκοντα, συνομιλεί πολιτικά με την Υψηλή Εξοχότητα)*,[348] ενώ οι Έλληνες υπέμεναν το καταπιεστικό καθεστώς εκείνου και των αδελφών του, ελπίζοντας πως οι Σύμμαχοι πολύ γρήγορα θα αποφάσιζαν για την τοποθέτηση ενός νέου ηγεμόνα.

Εντούτοις, οι μόνοι που ήταν ευχαριστημένοι στη χώρα ήταν οι αγρότες και τα χαμηλά στρώματα, σ' αντίθεση με τα μεσαία και υψηλά, τα οποία ήδη είχαν δυσαρεστηθεί έντονα από το

---

[348] F.O. 32, F.O. 32/24/108 (38), H. Robinson [1831---].

«The Senate which is virtual of one of the Decrees of the Congress of Argos, demanded the Panhellenium was composed of 27 Individuals whose principles or circumstances resulted them, easy tools in H.E's hands». (Η Γερουσία που είναι εικονική σ' ένα από τα διατάγματα του Συνεδρίου του Άργους, απαίτησε το Πανελλήνιο να αποτελείται από 27 άτομα των οποίων οι αρχές ή οι συνθήκες τους κατέστησαν, εύκολα εργαλεία στα χέρια της Εξοχότητάς του).

«Compose however at this council is, this is little fear of its disapproving the acts which the President may deign to sent for its deliberations, and it has no power purpose laws- This whole baseness of Government is housed by the differed Senators or Chancellors». (Ωστόσο η σύνθεση σ' αυτό το συμβούλιο είναι, αυτός ο μικρός φόβος αποδοκιμασίας των πράξεων των οποίων ο Πρόεδρος μπορεί να καταδεχθεί να στείλει για τις διαβουλεύσεις του, και δεν έχει κανένα νόμο ισχύος- Όλη αυτή η αθλιότητα της κυβέρνησης εδράζεται από τους διαφορετικούς γερουσιαστές ή καγκελάριους).

«In the towns and villages are named also municipal bodies called Dimogerondes who as their little implies ought to be elected by people, as their chiefs or representations, to these are given power to settle all tussling disputes, to watch in the people regulation of his maillots, and to distribute the water irrigating the country. They too, are to represent the people's [..] in all occasions. (Στις πόλεις και τα χωριά κατονομάζονται επίσης ως δημοτικά σώματα που ονομάζονται Δημογέροντες, που όπως υπονοεί και το μικρό τους όνομα πρέπει να εκλέγονται από το λαό, ως αρχηγοί ή εκπρόσωποί τους, σε αυτούς δίνεται η εξουσία να διευθετούν όλες τις διαφωνίες, να παρακολουθούν τη διαχείριση των γραμματοκιβωτίων του λαού και να διανέμουν το νερό που ποτίζει τη χώρα. Αυτοί επίσης, πρέπει να εκπροσωπούν τα [..] του λαού σ' όλες τις περιπτώσεις.)

«The president finding that so long as the people had the show of their magistrates, the point complaints of the Inhabitants could not be canceled; ..he denied by a Royal Ordonnance in November 1830: that the magistrates should be no longer the repaid representatives of the people, but thanks be paid and appointed by the Government». (Ο πρόεδρος διαπιστώνοντας ότι όσο ο λαός είχε την εποπτεία των δικαστών του, τα καταγγελλόμενα παράπονα των κατοίκων δεν μπορούσαν να ακυρωθούν- αρνήθηκε με ένα βασιλικό διάταγμα τον Νοέμβριο του 1830: ότι οι δικαστές δεν θα έπρεπε πλέον να είναι οι αμειβόμενοι αντιπρόσωποι του λαού, αλλά να πληρώνονται και να διορίζονται από την κυβέρνηση).

αντισυνταγματικό του καθεστώς και ανέμεναν την εκλογή ηγεμόνα, καθώς μόνο εκείνη θα έβγαζε τη χώρα, από την αβεβαιότητα. Παράλληλα, πολλά ισχυρά άτομα του τόπου πίστευαν πως οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν θα επέτρεπαν για πολύ καιρό ακόμα την παραμονή του στην εξουσία και υποστήριζαν με βεβαιότητα, πως εάν οι Δυνάμεις είχαν αποσύρει τις στρατιωτικές ενισχύσεις που του παρείχαν όλο αυτό το διάστημα, τότε το καθεστώς του θα είχε ήδη καταρρεύσει.[349]

Παρά τη σχετική στασιμότητα, οι εντάσεις μεταξύ των νησιωτών και των Ρώσων δεν είχαν καταλαγιάσει πλήρως. Οι Υδραίοι συνέχιζαν να ερεθίζουν τα ρωσικά αισθήματα με τη στάση τους και ο Ricord, κυριευμένος από εκδικητικές τάσεις, δεν θα δίσταζε να τους επιτεθεί ανοιχτά, για να τους καταστρέψει. Επομένως η πιθανότητα μια νέας σύγκρουσης, δεν είχε αποσοβηθεί ακόμα. Παρά τις προσπάθειες των αντιπρέσβεων να συνδιαλλαγούν με τους αντιμαχόμενους, οι αδιάκοπες κατηγορίες του Καποδίστρια προς τους προξένους, συνέχιζαν να δυναμιτίζουν το ήδη τεταμένο κλίμα, αφού ο ίδιος δεν σταμάτησε να τους επιτίθεται λεκτικά, κατηγορώντας τους, για προσπάθειες συγκάλυψης, προστασίας και ενίσχυσης των επαναστατών.

Οι κατηγορίες εναντίον τους δεν σταματούσαν εκεί· όπως ανέφερε ο Dawkins, διάφοροι συμπολίτες του, όπως και αρκετοί Έλληνες, ισχυρίζονταν, πως οι ξένοι πρόξενοι προσπαθούσαν να θέσουν σε εφαρμογή ένα κυβερνητικό σύστημα, το οποίο οι ίδιοι θα αποδοκίμαζαν αν ήταν πολίτες του και με μεγάλη σιγουριά, οι ναύαρχοι των στόλων τους δεν θα το στήριζαν.[350] Ωστόσο, θέλησαν να καταδείξουν, πως δεν έτρεφαν προσωπικές φιλοδοξίες για τα ελληνικά ζητήματα και ούτε ήθελαν να επιφέρουν καθοριστικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα της χώρας. Με βεβαιότητα όμως, δεν ήθελαν να παραμείνει κι άλλο στη χώρα ο Καποδίστριας, αφού σύμφωνα με τις πληροφορίες τους, η κατάσταση είχε γίνει τόσο σοβαρή και επικίνδυνη, ώστε οι καταδιώξεις και οι εξορισμοί εκ μέρους της κυβέρνησης, είχαν έφτασαν τις 7.000. Επομένως, κρίθηκε αναγκαία η ταχύτατη άφιξη ενός ηγεμόνα, προκειμένου να δοθεί ένα τέλος στο αδιέξοδο της

[349] F.O. 32/24/108 (38) - 24/30, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 567-569.

[350] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/15 (77) Dawkins (Ναύπλιον) προς Backhouse (F.O.) 1831 Σεπτέμβριος 6/18.

«And my French colleagues and I, [..] are endeavor to reconciliate all parties, are accuses by count Capodistrias of encouraging the opposition; Reproached by Countrymen and the Greeks will upholders a system which, as individuals we must condemns». (και οι Γάλλοι συνάδελφοί μου και εγώ, [..] προσπαθούμε να συμφιλιώσουμε όλα τα μέρη, κατηγορούμαστε από τον κόμη Καποδίστρια ότι ενθαρρύνουμε την αντιπολίτευση- κατηγορούμαστε από τους συμπατριώτες και τους Έλληνες ότι θα υποστηρίξουμε ένα σύστημα το οποίο, ως άτομα πρέπει να καταδικάσουμε).

«They will no longer act the instrument of it». (Δεν θα ενεργούν πλέον ως όργανα αυτού).

χώρας, ενώ την ίδια ώρα ο Καποδίστριας μετά από πιέσεις, είχε προτείνει στους Συμμάχους την παραίτησή του.[351]

Στις σκέψεις των αντιπάλων του παγιώθηκε η ιδέα, πως αυτή η απρόσμενη και αυξανόμενη δύναμη της θέσης του Καποδίστρια ήταν επικίνδυνη και θα μπορούσε να εύκολα να παραμερίσει όλα τα ενδεχόμενα εμπόδια, όπως και να εκτοπίσει όλους τους αντιπάλους του και να ματαιώσει την Εθνοσυνέλευση. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο, θα τον καθιστούσε έναν παντοδύναμο Κυβερνήτη, που δύσκολα θα μπορούσε να απομακρυνθεί από την εξουσία. Παράλληλα αυτή η ενδυνάμωση, συντηρούσε και αυτή την ταραχώδη εμπόλεμη κατάσταση. Έτσι, από τη μεριά τους οι αντιπρέσβεις, μη βλέποντας κάποια σημάδια στοιχειώδους βελτίωσης, έκριναν σκόπιμο, πως θα έπρεπε να παραιτηθούν από τα καθήκοντά τους, με τον Rouen να έχει ήδη προβεί σε αίτημα παραίτησης και τον Rückman να ακολουθεί.[352] Τα πνεύματα οξύνθηκαν περισσότερο όταν η κυβέρνηση προχώρησε σε ναυτικό αποκλεισμό της Ύδρας, γεγονός που προκάλεσε δυσαρέσκεια στον τοπικό πληθυσμό, λόγω της έλλειψης ειδών πρώτης ανάγκης. Κρίθηκε απαραίτητο να επιτευχθεί ένα συμβιβασμός μεταξύ των δυο πλευρών, όμως ο Κυβερνήτης, επιμένοντας στην ήδη διαδεδομένη και προκαθορισμένη κυβερνητική του πορεία και την εκπλήρωση του εθνικού του χρέους, αρνήθηκε να συνεργαστεί.[353]

Παρά τις αγαθές προθέσεις του να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του τόπου, το κυβερνητικό του κύρος είχε διαβρωθεί ανεπανόρθωτα, αφού η νομιμότητα βρισκόταν υπό συνεχή αμφισβήτηση, με επιστέγασμα τον τρόπο διεξαγωγής των τελευταίων εκλογών. Τα εσωτερικά του ερείσματα είχαν μειωθεί σημαντικά και οι Δυνάμεις δεν τον στήριζαν με τον τρόπο που επιθυμούσε, ενώ τα γεγονότα στον Πόρο μπορούσαν να επηρεάσουν σημαντικά τις αποφάσεις της Συνδιάσκεψης, όπως και τη γνώμη των ξένων για την Ελλάδα. Ωστόσο, δεν είχε πρόθεση να εγκαταλείψει τις εναπομείναντες ελπίδες του, οι οποίες συνοψίζονταν, πρώτον, στο υπόμνημα που είχε υποβάλει στις συμμαχικές κυβερνήσεις για βελτίωση της οροθετικής γραμμής και στην παροχή μιας προκαταβολής από το νέο δάνειο, που σχεδίαζαν να δώσουν οι Σύμμαχοι και,

---

[351] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/15 (77) Dawkins (Ναύπλιον) προς Backhouse (F.O.) 1831 Σεπτέμβριος 6/18.

«His encumbers of persons banished or imprisoned is calculated at near 7000». (ο αριθμός των προσώπων που εξορίστηκαν ή φυλακίστηκαν υπολογίζεται κοντά στις 7000).

«Some good way come out of all the nil if we can but get a prompt decisions from the Conference for I Believe the president is now as [time] to retire». (Ένας καλός τρόπος να βγούμε από όλο αυτό το μηδέν, αν μπορούμε, αλλά να λάβουμε έγκαιρες αποφάσεις από τη Διάσκεψη διότι πιστεύω ότι ο πρόεδρος είναι τώρα ως [ώρα] να συνταξιοδοτηθεί).

[352] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/15 (77) Dawkins (Ναύπλιον) προς Backhouse (F.O.) 1831 Σεπτέμβριος 6/18.

«And threaten to abdicate» (Και απειλεί να παραιτηθεί).

[353] *Επιστολαί Καποδίστρια…, ό. π.*, τ. Δ΄, Καποδίστριας προς Μ. Σούτσο, 14 Σεπτ. 1831, σ. 300-301.

δεύτερον, στην επικράτησή του στις επικείμενες εκλογές, για ανάδειξη νέας Εθνοσυνέλευσης, όπου θα αποδεικνυόταν, περίτρανα, πως ο λαός ήθελε να εκπροσωπείται από εκείνον.

Ήταν σταθερά κατά της εγκαθίδρυσης ενός αντιπροσωπευτικού πολιτικού συστήματος και της άποψης, πως ο λαός αδυνατούσε να επιλέξει μόνος του την κυβέρνησή του, αφού μέσα σε τόσο ιδιαίτερες συνθήκες, θα μπορούσε εύκολα να ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος.[354] Επομένως, το βασικό σημείο ρήξης με τους συνταγματικούς, ήταν πως οι συνταγματικοί θεσμοί του 19ου αι. ήταν δύσκολο να εφαρμοστούν σε ένα τόσο πρώιμο στάδιο στους Έλληνες, ενώ σ' αντίθεση, εκείνοι υποστήριζαν πως η Ελλάδα, χωρίς αυτούς τους θεσμούς, δεν θα μπορούσε να έχει μέλλον στην ευρωπαϊκή οικογένεια και παράλληλα κινδύνευε να χάσει και τα κεκτημένα όλων των προηγούμενων ετών.

Έτσι, λοιπόν, εν αναμονή των εξελίξεων, το βρετανικό Admiralty θέλησε να γνωστοποιήσει στον Hotman, διοικητή των βρετανικών ναυτικών δυνάμεων στη Μεσόγειο, ότι η Διάσκεψη πληροφορήθηκε με λύπη για τα γεγονότα του Πόρου, χωρίς όμως να μεταβάλει τις σταθερές θέσεις της, περί της ενίσχυσης της ελληνικής κυβέρνησης και της εκλογής ηγεμόνα: *«The principle of the Conference will continue to be to support the provisional government establishing in Greece, until much time as the election of a Sovereign» (Η αρχή της Συνδιάσκεψης θα εξακολουθήσει να υποστηρίζει την προσωρινή κυβέρνηση που είναι εγκατεστημένη στην Ελλάδα, μέχρις ότου εκλεγεί Ηγεμόνας)*.[355] Αυτό αξιολογούταν ως θετικό, διότι από τη μια οι ελληνικές υποθέσεις και τα υπομνήματα του Καποδίστρια είχαν καρποφορήσει, από την άλλη οι ξένοι αντιπρόσωποι αναγκάζονταν, να αποθαρρύνουν τις επαναστατικές ενέργειες της αντιπολίτευσης και να ασκήσουν μαζί με την κυβέρνηση μια ισχυρή επιρροή, ώστε να σταματήσει η επανάσταση στην Ύδρα.

Ωστόσο, εκτός από τα προβλεπόμενα μέτρα συμβιβασμού μεταξύ των συμβαλλομένων μελών, θα έπρεπε να ληφθούν και μερικά μέτρα πρόληψης κατά της πειρατείας *«That they should consider of the measures necessary for preventing the removal of piracy» (Ότι θα πρέπει να εξετάσουν τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη της εξάλειψης της πειρατείας)*, ενώ όπως τονίστηκε, η σύμπνοια μεταξύ των αντιπρέσβεων και των ναυάρχων ήταν αναγκαία, για να επιτευχθούν τα μέγιστα αποτελέσματα, *«That the Residents of the three courts in Greece and the commanders of the naval forces, would concert with the Greek government as to the be of means of employing their influence*

[354] David Brewer, *The Greek war of Independence*, New York 2001, σ. 338.
[355] F.O. 32, F.O. 32/25/161 (72) Palmerston (F.O.) προς Admiralty 1831 Σεπτέμβριος 14/26.

in order to put an end to the state of insurrection in the island of Hydra; and to prevent the disturbances from the retaining to other islands in the Aegean» (Ότι οι πρόξενοι των τριών αυλών στην Ελλάδα και οι διοικητές των ναυτικών δυνάμεων, θα συνεννοηθούν με την ελληνική κυβέρνηση ως προς τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν την επιρροή τους για να τερματίσουν την κατάσταση εξέγερσης στο νησί της Ύδρας- και να αποτρέψουν τις ταραχές από την διατήρησή τους σε άλλα νησιά του Αιγαίου), «as well as to the commanders of their forces by land and sea, the absolute necessity of not acting apparently, and of causing a perfect unanimity to reign in all the decisions in all the measures» (Όπως και στους διοικητές των χερσαίων και θαλάσσιων δυνάμεών τους, την απόλυτη ανάγκη να μην ενεργούν προσχηματικά και να επικρατεί απόλυτη ομοφωνία σ' όλες τις αποφάσεις σ' όλα τα μέτρα).[356]

Παρά τις υποσχέσεις και τις διαβεβαιώσεις για μια αρμονική επίλυση και εξομάλυνση της κατάστασης, η επανάσταση στον Πόρο είχε σηματοδοτήσει την αρχή νέων εκρήξεων. Σύντομα εκδηλώθηκε επανάσταση και στη Μάνη, η οποία συνενώθηκε άμεσα μ' εκείνη της Ύδρας, αποκτώντας φανερά την ανοχή και τη στήριξη των Δυτικών Δυνάμεων.[357] Τις ενέργειές τους φάνηκε να στήριξε και η Σύρος, ως το δεύτερο πιο ισχυρό νησί του Αιγαίου, δείχνοντας πως είχε οργανωθεί συνωμοσία σ' όλες τις δυσαρεστημένες ελληνικές επαρχίες και νησιά. Από τη μεριά τους οι Μανιάτες, εισέβαλαν στη Μεσσηνία και κατέλαβαν την Καλαμάτα, όπου τάχιστα έσπευσαν εκεί τα γαλλικά στρατεύματα, όχι όμως για να περιορίσουν την εξέγερση, αλλά για να υποβοηθήσουν τους επαναστάτες.[358] Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης στο Λιμένι, τα γαλλικά στρατεύματα φέρονται να είχαν υποστηρίξει τους επαναστάτες,[359] ενώ παράλληλα λειτούργησαν

---

[356] F.O. 32, F.O. 32/25/161 (72) Palmerston (F.O.) προς Admiralty 1831 Σεπτέμβριος 14/26.

«To imply all the influence to discourage attempts disturbances and revolt». (να ασκήσει όλη την επιρροή του για να αποθαρρύνει τις απόπειρες αναταραχής και εξέγερσης).

«That they should in like manner contribute as far as may defend upon them, to the observance of the sanatory regulations, designed from preventing the introduction into Greece of the contagious desires which [..] in the Levant». (Ότι θα πρέπει με τον ίδιο τρόπο να συνεισφέρουν στο μέτρο που εξαρτάται απ' αυτούς, στην τήρηση των υγειονομικών κανονισμών, που αποσκοπούν στην πρόληψη της εισαγωγής στην Ελλάδα των μεταδοτικών ασθενειών που [...] στην Ανατολή).

«Of a perfect unity in their language and in their directions». (Από μια τέλεια ένωση στη γλώσσα τους και στις κατευθύνσεις τους).

«They should explant all means of conciliation, and exert to the almost the moral influence over their united authority». (θα πρέπει να εξαντλήσουν όλα τα μέσα συνδιαλλαγής και να ασκήσουν στο έπακρο την ηθική επιρροή επί της ενωμένης εξουσίας τους).

[357] Χ. Λούκος, «Η κατάληψη της Καλαμάτας από τους Μανιάτες το 1831 και η επέμβαση των Γάλλων στις διενέξεις των Ελλήνων», *Μνήμων*, τ. 1, (1971), σ. 76.

[358] Δημήτρης Χρονόπουλος, *Η ανεξαρτησία μας και οι ξένοι, Χρονικό των επεμβάσεων στην Ελλάδα*, Αθήνα 1990, σ. 126.

[359] Κωστής Βάρφης, *Πόρος 1831 Το κίνημα - Οι πρωταγωνιστές*, Αθήνα 1986, σ. 25-26.

εν ονόματι της κυβέρνησης, χωρίς όμως να τους έχει ζητηθεί. Έτσι, με πρωτοβουλία τους, απέτρεψαν την λεηλασία της Καλαμάτας, όμως η κίνησή τους δυσαρέστησε έντονα τον Καποδίστρια.

Αναντίρρητα, η δράση των Γάλλων ανησύχησε σοβαρά τον Καποδίστρια, λόγω της επιρροής τους στην περιοχή, όπως και των διασυνδέσεών τους με τον ντόπιο πληθυσμό. Οι ίδιοι, θέλησαν να επεκταθούν περαιτέρω, ώστε να προστατεύσουν και άλλες περιοχές της Μεσσηνίας, αλλά δεν τα κατάφεραν λόγω της έγκυρης επέμβασης του Κολοκοτρώνη και των κυβερνητικών στρατευμάτων του: *«It was the intention of the French when they moved on Calamata to have also occupied the town of Nissi: but a Greek corps under the orders of General Colocotroni's son had already entered it, and refused admission to the 300 French who had been sent to the to take possession of it» (Η πρόθεση των Γάλλων όταν κινήθηκαν προς την Καλαμάτα ήταν επίσης να καταλάβουν και την πόλη του Νησιού: αλλά ένα ελληνικό σώμα υπό τις διαταγές του γιου του στρατηγού Κολοκοτρώνη είχε ήδη εισέλθει σε αυτήν και αρνήθηκε την είσοδο στους 300 Γάλλους που είχαν σταλεί για να την καταλάβουν).*[360]

Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, δεν μας φαίνεται περίεργο το ότι ο Καποδίστριας επιθυμούσε τις συμμαχικές ενισχύσεις, συνδυαστικά και όχι μεμονωμένα, αφού ήταν ενήμερος για τις γαλλικές παρασκηνιακές δράσεις, που απειλούσαν την κυβερνητική του ισχύ. Επομένως, ο φόβος κατάργησης της δύναμής του από τους Γάλλους αξιωματικούς, ήταν λογικός, όπως και η συνεργασία τους με τους αντιπολιτευόμενους. Πάνω σ' αυτά τα δεδομένα, είχε θέσει και τις βάσεις του το συνωμοτικό σχέδιο των επαναστατών της Μάνης και της Ύδρας, που είχαν αποστείλει στην περιοχή της Καλαμάτας προς ενίσχυση των Μανιατών, υδραΐικά πλοία. Παρά τις δυνατότητες επιτυχίας ενός τέτοιου εγχειρήματος, τελικά το σχέδιο ναυάγησε, λόγω της παρουσίας ενός

[360] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/58 (82) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«General Gueheneuc in consequence send a detachment of the French Brigade to Calamata, which arrived there in time to prevent the pillage of town». (Ο στρατηγός Γκεενέκ κατά συνέπεια έστειλε ένα απόσπασμα της γαλλικής ταξιαρχίας στην Καλαμάτα, το οποίο έφτασε εκεί εγκαίρως για να αποτρέψει τη λεηλασία της πόλης).

«Your Lordship will perceive that the President express himself in this correspondence with some was with against the movement of the French troops, and manifest great jealousy of the influence they were likely to obtain over the minds of the Inhabitants of those Provinces». (Η Εξοχότητά σας θα αντιληφθεί ότι ο Πρόεδρος εξέφρασε τον εαυτό του σε αυτή την αλληλογραφία για κάποιους ενάντιους της κίνησης των γαλλικών στρατευμάτων και εκδήλωσε μεγάλη ζήλια για την επιρροή που θα μπορούσαν να αποκτήσουν στις συνειδήσεις των κατοίκων αυτών των επαρχιών).

«It must be confessed however that occupation of Calamata by the French has ensured that place from the indiscriminate village which had already been commenced by both parties of Greek, and has mainly contributed to the safety of the neighboring districts». (Πρέπει ωστόσο να ομολογηθεί ότι η κατάληψη της Καλαμάτας από τους Γάλλους εξασφάλισε τον τόπο αυτό από την αδιάκριτη λεηλασία που είχε ήδη αρχίσει και από τα δύο μέρη των Ελλήνων, και συνέβαλε κυρίως στην ασφάλεια των γειτονικών περιοχών).

γαλλικού βρικίου, αλλά και της αναπάντεχης εμφάνισης του Ricord στην περιοχή αυτή, όπου είχε σταλεί για να αποκαταστήσει την τάξη, απαιτώντας από κοινού την παράδοσή τους. Η εμφάνιση των Ρώσων εκφόβισε αρκετά τους επαναστάτες, αναγκάζοντας τα πλοία των Υδραίων να υποχωρήσουν προς το λιμάνι του Αλμυρού, όπου λίγο αργότερα, αποφάσισαν την πυρπόληση του στόλου τους και την αποζήτηση ασύλου στο στρατόπεδο των Γάλλων: *«taking refuge in the French camp» (καταφεύγοντας στο γαλλικό στρατόπεδο)*.[361]

Από την συμπλοκή, ο Ricord φέρεται να συνέλαβε δύο πλοία, τα οποία και μετέφερε στο Ναύπλιο, ενώ οι Υδραίοι, αντιδρώντας έντονα για αυτήν του την πράξη, διαμαρτυρήθηκαν άμεσα στον Lalande και σε συνεργασία με τον Pym, αποδοκίμασαν τις ενέργειες του Ρώσου ναυάρχου. Οι εκδιωκόμενοι Μανιάτες προκειμένου να σωθούν, μετακινήθηκαν προς τα βουνά και οι επίτροποι της Ύδρας που είχαν σταλεί εκεί, επέστρεψαν πίσω στο νησί τους. Τέλος, οι συμμαχικοί ναυτικοί στόλοι που περιπολούσαν το νησί της Ύδρας, αποσύρθηκαν από τις θέσεις τους, μη θέλοντας να πιέσουν και άλλους τους κινηματίες, αφήνοντας πίσω μόνο τον Ricord, ο οποίος παρέμεινε πιστός στη θέση του και στις διαταγές της ελληνικής κυβέρνησης, *«The British and French ships stationed before Hydra have been recalled, the new Government having expressed no wish that they should remain these: but a Russian brig continues to observe that Island»* (*Τα βρετανικά και γαλλικά πλοία που σταθμεύουν πριν από την Ύδρα έχουν ανακληθεί, καθώς η νέα κυβέρνηση δεν εξέφρασε την επιθυμία να παραμείνουν αυτά: αλλά ένα ρωσικό μπρίκι συνεχίζει να παρατηρεί το νησί αυτό).*[362]

[361] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/58 (82) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«The Russian Admiral without any previous communication with the Colleagues, had proceeded thither with the President (Fotilla), and had called upon the Hydriots besets to surrender on pain of being attacked». (ο Ρώσος Ναύαρχος χωρίς καμία προηγούμενη επικοινωνία με τους συναδέλφους, είχε μεταβεί εκεί με τον Πρόεδρο (Φωτίλα) και είχε καλέσει τους Υδραίους να παραδοθούν υπό τον κίνδυνο επίθεσης).

«The Mainots has been driven out of Kalamata by the French troops and having lost their means of communication by sea». (Οι Μανιάτες εκδιώχθηκαν από την Καλαμάτα από τα γαλλικά στρατεύματα και έχασαν τα μέσα επικοινωνίας τους από τη θάλασσα).

[362] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/58 (82) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«The Hydriot Captain demanded time to communicate with the commander of the French brig at Calamata and promised that if he joined Admiral Ricord in his demand, they would surrender immediately». (Ο Υδραίος καπετάνιος απαίτησε χρόνο για να επικοινωνήσει με τον διοικητή του γαλλικού βρικίου στην Καλαμάτα και υποσχέθηκε ότι αν ενωθεί με το αίτημα του ναυάρχου Ρίκορντ, θα παραδοθούν αμέσως).

«Protesting against the proceeding of the Russian Admiral». (διαμαρτυρόμενος για την ενέργεια του Ρώσου ναυάρχου).

Κεφάλαιο 3

«Χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου» : η δολοφονία του Καποδίστρια

Η πολιτική κρίση και το χάσμα στη χώρα βάθαινε, ενώ ο Σεπτέμβριος του 1831 έμελλε να είναι καθοριστικότερος μήνας του ελληνικού κράτους. Η ελληνική υπόθεση βρισκόταν ακόμα σε εκκρεμότητα, αφού ούτε τα τελικά σύνορα είχαν οριστεί, ούτε είχε εκλεχθεί ακόμα ξένος ηγεμόνας, ενώ στο εσωτερικό τα απομεινάρια των επαναστατικών κινημάτων που δεν είχαν κατορθώσει να ανατρέψουν την κυβέρνηση, δεν είχαν εξαλειφθεί πλήρως. Η κοινή γνώμη στη χώρα βρισκόταν σε ανησυχία, αφού δεν μπορούσε πλέον να ελπίζει στις υποσχέσεις των ξένων προξένων, που προεξοφλούσαν τη σύντομη ολοκλήρωση των διαδικασιών, ούτε και του Καποδίστρια, μιας και ο υπέρμετρος εγωισμός του, ειδικά μετά τη συνδρομή του ρωσικού ναυτικού στόλου, είχε κορυφωθεί. Έτσι, τα αντιθετικά στοιχεία, αφού δεν μπορούσαν να τον απομακρύνουν από την εξουσία, σκέφτηκαν πως θα μπορούσαν να του επιφέρουν ένα θανάσιμο πλήγμα, κλείνοντας για πάντα το κεφάλαιό του στην Ελλάδα. Πολύ σύντομα στις σκέψεις των περισσοτέρων, το ενδεχόμενο μιας φονικής ανατροπής του, ήταν πιο πιθανό από ποτέ.[363]

Καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις, διαδραμάτισε η απώλεια μερικών εκ των ισχυρότερων Καποδιστριακών προσώπων και η πολιτική τους μετατόπιση στις τάξεις των Συνταγματικών. Όλα δείχνουν πως το καλοκαίρι του 1831 είχε φθείρει ανεπανόρθωτα την κυβέρνηση και τις απόψεις που είχαν σχηματιστεί για τον Κυβερνήτη, όπου τα πρώτα χρόνια, ενώ είχε κερδίσει τον ρόλο του πατέρα και του ευεργέτη των Ελλήνων, σύντομα παρουσιάστηκε ως ο απόλυτος σφετεριστής της κεντρικής εξουσίας, που του την είχε εμπιστευτεί προσωρινά ο ελληνικός λαός. Η κρίση που είχε ξεσπάσει, ήταν μάλλον αδύνατον να ξεπεραστεί αναίμακτα ή χωρίς περαιτέρω συγκρούσεις. Τα γεγονότα του καλοκαιριού προμήνυαν πως δεν κινδύνευε μονάχα ο Καποδίστριας από μια φονική επίθεση, αλλά και όλα τα επιφανή πρόσωπα της καποδιστριακής παράταξης, είτε πολιτικά, είτε στρατιωτικά. Έτσι, η πιθανότητα διάπραξης μιας δολοφονίας ή επίθεσης προς σε οποιοδήποτε ισχυρό πρόσωπο της εποχής, ήταν υπαρκτή.[364]

Τα σενάρια καταστροφολογίας άρχισαν να γίνονται ολοένα και πιο έντονα, ειδικά όταν εκφράστηκαν φόβοι, για μια παρατεταμένη παραμονή του στο κυβερνητικό αξίωμα και οι οποίοι

[363] Π. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία 1821 - 1940. Επισκόπηση*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 79-80.

[364] Βασ. Κρεμμυδάς, *«Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», Ερανιστής,* τ. 14, (1977), σ. 265.

κυοφόρησαν τα πρώτα σενάρια εκτροπής του, κυρίως μέσω της χρήσης των όπλων. Παρά την ανακοίνωσή του για άμεση σύγκληση Εθνοσυνέλευσης, άρχισαν να κυκλοφορούν φήμες που σχετίζονταν μ' ένα σχέδιο δολοφονίας εναντίον του, με βασικούς συμμετέχοντες τους Μαυρομιχαλαίους. Το κυβερνητικό σχέδιο, προέβλεπε νέες προσπάθειες ολοκληρωτικής διάσπασης της αντιπολίτευσης, που θα επιτυγχανόταν καθολικά, μετά τον αποκλεισμό των μελών της, από τις εργασίες της επικείμενης Εθνοσυνέλευσης. Ταχύτατα οι φήμες που σχετίζονταν με τη δολοφονία του Κυβερνήτη κατέκλεισαν την ελληνική επικράτεια και αναμενόμενα γνωστοποιήθηκαν και στους πρόξενους.

Πρώτοι απ' όλους, οι Γάλλοι, του είχαν προτείνει την παραχώρηση ενός προσωπικού στρατιωτικού σώματος ασφαλείας, 500 περίπου ανδρών, αποτελώντας ένα είδος προσωπικής ασφάλειας, με τον Καποδίστριας να το απορρίπτει άμεσα.[365] Η άρνηση του προφανώς σχετίστηκε με την άγνοια κινδύνου που τον περίβαλε, αλλά και με την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους ξένους. Δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να εναποθέσει μια τυχόν διάσωσή του, σε άτομα τα οποία συνεχώς τον εχθρεύονταν όλο το προηγούμενο διάστημα και του είχαν αρνηθεί, έστω και διπλωματικά, την παροχή βοήθειας. Επομένως, δεν μπορούσε να πιστέψει στις αγαθές προθέσεις, που ξαφνικά είχαν υιοθετήσει προς το πρόσωπό του.

Ο Καποδίστριας φέρεται να γνώριζε για τους σχεδιασμούς των ξένων πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων, αφού στα τέλη Ιουλίου 1831 είχε αποστείλει επιστολή στον ναύαρχο Lalande, με την οποία του είχε αποκαλύψει πως γνώριζε για τις δολοπλοκίες που είχαν στηθεί πίσω από την πλάτη του, εκ μέρους των Βρετανών και των Γάλλων.[366] Ενώ στα τέλη του Αυγούστου, έγραφε προς τον πρίγκιπα Σούτσο πως η υδραϊκή φατρία είχε πάντοτε ως προστάτες της, τους αρχηγούς-ναυάρχους της Αγγλίας και της Γαλλίας, όπως και τους προέδρους των Δυνάμεων, οι οποίοι είχαν με τη σειρά τους ανατρεπτικούς σκοπούς.[367]

Τα γεγονότα κυλούσαν ραγδαία και κάθε πιθανότητα εθνικής συσπείρωσης ήταν μάταιη, αφού το χάσμα ήταν τεράστιο και τα ριζοσπαστικά μέλη της αντιπολίτευσης θα ικανοποιούνταν μόνο με την αποχώρηση του Κυβερνήτη από την Ελλάδα. Οι φήμες μπορεί να πλήθαιναν καθημερινά, εντούτοις ο Καποδίστριας παρέμενε άκαμπτος πολιτικά και ηθικά, αφού πίστευε πως ίσως είχαν διαδοθεί για να τον φοβίσουν ή για να πλήξουν τη δυναμική του παρουσία στη χώρα. Ήταν

[365] Δ. Λουλές, «Η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και η Ρωσία», *Μνήμων*, τ. 10, (1985), σ. 83.
[366] Λευτέρης Παπακώστας, *Ένας κυβερνήτης για την Ελλάδα,* Αθήνα 2018, σ. 362.
[367] Διονύσιος Κόκκινος, *Η ελληνική Επανάστασις,* τ. 12, Μέλισσα 1960, σ. 506.

απόλυτα βέβαιος για την ηρωική φύση των Ελλήνων, η οποία δεν θα τους επέτρεπε να προβούν σε μια τέτοια πράξη, παρά την έντονη εχθρότητα και δυσμένεια προς εκείνον και την πολιτική του.

Παρά τις αμφισβητήσεις του, οι ξένοι πρόξενοι, αλλά και αρκετοί Γάλλοι στρατιωτικοί, συνέχιζαν να του κρούουν το κώδωνα του κινδύνου και να του υπενθυμίζουν τον κίνδυνο που διέτρεχε, λόγω της αυξημένης εσωτερικής εχθρότητας: *«Was it till very lately the President's life was considered to be in danger» (Μέχρι πρότινος θεωρούταν ότι η ζωή του Προέδρου βρισκόταν σε κίνδυνο)*.[368] Φυσικά τα κρατικά αστυνομικά όργανα, φαίνεται πως αδιαφόρησαν και δεν έλαβαν μέτρα καταστολής και προστασίας, χωρίς να γνωρίζουμε με ακρίβεια τον λόγο μιας τέτοιας προσέγγισης.

Ο Καποδίστριας ήξερε πως δεν ήταν αγαπητός στους ξένους και σημείωνε στις περισσότερες επιστολές του, κυρίως προς τον εγκάρδιο φίλο του Ευνάρδο, πως οι Βρετανοί και οι Γάλλοι ραδιούργοι είχαν θέσει ως πρωταρχικό τους σκοπό, τον αφανισμό του, μιας και που ούτε νέα οικονομική ενίσχυση του χορηγούσαν, λόγω της στενής σχέσης που είχε με τους Ρώσους, ούτε καν στρατιωτική, για να αποκόψει τη δύναμη των αντιπολιτευόμενων.[369] Η Ρωσία, από τη μεριά της, ανησυχούσε σοβαρά για τα επαναστατικά κινήματα που είχαν ξεσπάσει στον Πόρο και στο Λιμένι, αλλά πολύ περισσότερο για τη στάση της Συμμαχίας απέναντι στους επαναστάτες· είχε διαπιστώσει προφανώς και η ίδια, πως έχαιραν της εκτιμήσεώς τους και ότι θα ήθελαν να τους βοηθήσουν περισσότερο, όμως ήταν αδύνατον. Η επικράτηση ενός τόσο δυσμενούς κλίματος που αυξανόταν λόγω των συνεχών εξωτερικών παρεμβολών, οπωσδήποτε χειροτέρεψαν τα πράγματα και όξυναν τις εθνικές συνειδήσεις κατά του καποδιστριακού έργου, με αποτέλεσμα να επιδιώκεται ο αφανισμός του Καποδίστρια.

Τα πρόσωπα που σχετίστηκαν από τη πρώτη στιγμή με τις δολοφονικές φήμες εναντίον του, ήταν τα μέλη της οικογένειας Μαυρομιχάλη. Η αμετάβλητη έχθρα που αναπτύχθηκε μεταξύ της οικογένειας και του Κυβερνήτη, είχε κατορθώσει να επιφέρει οριστική ρήξη μεταξύ των δύο πλευρών, καθώς πολλά μέλη της βρίσκονταν ήδη στη φυλακή. Η μανιάτικη φατρία, που αποζητούσε επίμονα τα παλιά της συμφέροντα και προνόμια, στράφηκε εναντίον του, όταν συνειδητοποίησε πως δεν είχε να περιμένει τίποτα από τη νέα κυβέρνηση και παρά τις προσπάθειες συνδιαλλαγής και τις δηλώσεις υποταγής εκ μέρους τους, *-θέλει βεβαιωθεί*

[368] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.
[369] Ελένη Κούκκου, «Τα πολιτικά γεγονότα», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 135.

εμπράκτως την υπέρ των καθεστώτων προσπάθειαν μας εις όσα αποβλέπουν την ευταξία και ησυχίαν..»[370] δεν μπόρεσαν να έρθουν σε συμβιβασμό. Πρώτα ακολούθησε η σύλληψη του Πετρόμπεη και κατόπιν του Γεωργίου και του Κωνσταντίνου, αδελφού και γιού του αντίστοιχα.

Αναμφισβήτητα, η αναβλητικότητα του Κυβερνήτη στις προτάσεις συνδιαλλαγής με τον Πετρόμπεη, θεωρήθηκε προσβολή προς την οικογένεια, με βάση τους κώδικες τιμής της Μάνης. Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου να παύσουν οι αναταραχές στη Μάνη, σε μια προσπάθεια ειρήνευσης με τους επαναστάτες και μέσω της χρήσης του Ricord ως διαμεσολαβητή, είχε κανονιστεί μια συνάντηση μεταξύ Κυβερνήτη και Πετρόμπεη, για να επιλυθούν οι μεταξύ τους διαφορές, την οποία όμως ο Καποδίστριας ματαίωσε τελευταία στιγμή.[371] Καθώς λέγεται, το πρωινό λίγο πριν από τη συνάντηση, ο Κυβερνήτης διάβασε ένα άρθρο του Ταχυδρόμου του Λονδίνου,[372] με όχι και τόσο κολακευτικά λόγια για εκείνον και την πολιτική του, με αποτέλεσμα να εξαγριωθεί και να αρνηθεί κάθε πιθανότητα συζήτησης μαζί του· Η κίνηση του -δηλαδή να μην παραστεί στη συνάντηση- εξευτέλισε την οικογένεια Μαυρομιχάλη, αφού η ανούσια μεταφορά του από τις φυλακές μέχρι το σημείο συνάντησης και η εκ νέου επιστροφή του στη φυλακή της Ακροναυπλίας, θεωρήθηκε ως διαπόμπευση και ένας ισχυρός λόγος για να ερεθιστούν οι Μανιάτικες νοοτροπίες και αξίες.[373] Θεωρήθηκε ως ένα ακραίο δείγμα κοροϊδίας εκ μέρους του Κυβερνήτη και το οποίο αργότερα, χρησιμοποιήθηκε και ως επιχείρημα από τους δολοφόνους του.[374]

Καθώς φαίνεται, η αδιαλλαξία των ισχυρών μελών του ρωσικού κόμματος, όπως του Κολοκοτρώνη, απομάκρυναν ακόμα πιο πολύ τον Καποδίστρια από το αρχικό σχέδιο συνδιαλλαγής με τους Μανιάτες και κατ' επέκταση, τη συνάντηση του με τον Πετρόμπεη. Επομένως αντιλαμβανόμαστε, πως το καποδιστριακό κόμμα δεν επιθυμούσε τη συμμετοχή τους, ούτε στις κυβερνητικές θέσεις, ούτε στην ιδιοποίηση του εθνικού πλούτου κατά τη διάρκεια της απερχόμενης διαμοίρασης των εθνικών γαιών. Όμως, η βασική αιτία της άρνησής τους εδραζόταν

[370] Διονύσιος Κόκκινος, *Η ελληνική Επανάστασις,* τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 376-377.

[371] «Κατηγορήθηκε ως πράκτορας των Ρώσων, με τυραννικά αισθήματα που καταδίωκε αδίκως την οικογένεια Μαυρομιχάλη, γεγονός που τον εξόργισε και έδωσε εντολή να ξανά μεταφερθεί ο Πετρόμπεης στη φυλακή». Χρήστος Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων,* τ. 4, (1974), σ. 64. Και βλ. επίσης, Γ. Δαφνής, Ιωάννης Καποδίστριας, *Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1976, σ. 606.

[372] Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 520.

[373] Τάκης Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός αγώνας*, τ. Δ', Αθήνα 1975, σ. 460.

[374] Τάσος Βουρνάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα: Η δολοφονία του Καποδίστρια. Το τίμημα της Ανεξαρτησίας*, Αθήνα 1976, σ. 16-17.

σε παλαιότερα γεγονότα. Ένα απ' αυτά πήγαινε πίσω στα χρόνια της εκστρατείας του Ιμπραήμ, κατά την οποία οι Μανιάτες, είχαν τηρήσει «ένοπλη ουδετερότητα».[375]

Το ίδιο διάστημα ο Καποδίστριας είχε χάσει, επί της ουσίας, τον έλεγχο της εσωτερικής κατάστασης, αφού όπως εκτιμάται οι λάθος χειρισμοί του, όντας μάλλον σε δύσκολη θέση, ενίσχυσαν την αντιδημοτικότητά του και έδωσαν τροφή για την ανάπτυξη ενός συνωμοτικού κλίματος. Οι συγκύριες δεν μπορούσαν να μείνουν ανεκμετάλλευτες, ειδικά εκ μέρους των δύο αντιπρέσβεων, Dawkins και Rouen, οι οποίοι σε συνεργασία με εγχώρια ή και μη τυχοδιωκτικά πρόσωπα, συνετέλεσαν στην ανάπτυξη των δολοφονικών τάσεων κατά του Προέδρου. [376] Η έκρυθμη κοινωνική και πολιτική κατάσταση που επικρατούσε, αποδείχθηκε άκρως ευμετάβλητη και η προώθηση των εσωτερικών κοινωνικών αντιθέσεων, συνδυάστηκε με την όξυνση των Συμμαχικών ανταγωνισμών και επέφεραν γενικευμένη κρίση.

Ο αποκλεισμός των Υδραίων, επέφερε τα αντίθετα αποτελέσματα, αφού το νησί με επικεφαλής τον Μαυροκορδάτο, κατόρθωσε να στρέψει εναντίον της κυβέρνησης όχι μόνο το σύνολο των νησιών του Αιγαίου, αλλά και αρκετούς ουδετερόφιλους ανά την επικράτεια. Η έλλειψη σταθερής στρατιωτική δύναμης έδινε τη δυνατότητα για αποστασίες και λεηλασίες, φθείροντας κι άλλο το κράτος και δημιουργώντας πολλαπλά μέτωπα αντίστασης. Από τη μεριά τους οι Γάλλοι, έχοντας αναπτύξει ένα ισχυρό δίκτυο επικοινωνίας, λόγω της στρατιωτικής τους παρουσίας στην Πελοπόννησο, δημιουργούσαν προβλήματα, καταδεικνύοντας πιο έντονα την ανεπάρκεια του κρατικού μηχανισμού και την αδυναμία του να ελέγξει τα ανοιχτά μέτωπα αντίδρασης. Επιπλέον, ο λαϊκός παράγοντας δεν συνέργησε τόσο ισχυρά όσο θα περιμέναμε προς ενίσχυση της κυβέρνησης, διότι όπως διαπιστώθηκε, η σταθερή συνεργασία προκρίτων και απλού λαού ποτέ δεν σταμάτησε να υφίσταται.

Οι παραπάνω συνθήκες ήταν αρκετές για υποβοηθήσουν ένα δολοφονικό σχέδιο και το τέλος της πολιτικής παρουσίας του Καποδίστρια στην Ελλάδα. Ωστόσο, τον πιο ισχυρό ρόλο διαδραμάτισαν τα ιδεώδη της ελευθερίας και του Συντάγματος, που μπορεί να θεωρήθηκαν από τον Κυβερνήτη ως πρόσχημα για το ξέσπασμα αναταραχών, επί της ουσίας όμως δεν ήταν, αφού αυτή ιδεολογία βοήθησε στην οργάνωση και στο ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης.[377] Έτσι,

[375] Λύσανδρος Παπανικολάου, *Η καθημερινή ιστορία του εικοσιένα*, Αθήνα 2006-2007, σ. 343-344.
[376] George Finley, *Ιστορία της ελληνικής Επανάστασης*, τ. Β΄, (μτφρ.) Αλίκη Γεωργούλη, Αθήνα 1982, σ. 104.
[377] Βασ. Κρεμμυδάς, *«Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», Ερανιστής,* τ. 14, (1977), σ. 241.

διαπιστώνεται πως στο τέλος του καλοκαιριού η κυβερνητική πολιτική είχε μείνει χωρίς αντίκρισμα και φυσικά χωρίς εσωτερικά ερείσματα, που θα μπορούσαν να την προστατέψουν.

Οι μαρτυρίες σχετικά με τη δολοφονία είναι ευρέως γνωστές, όπως και οι περιγραφές των γεγονότων εκείνης της ημέρας. Οι ιστορικές πηγές έχουν καταλήξει πως η ενέργεια των δύο συγγενών είναι το αποτέλεσμα εκδίκησης για λόγους ‘‘αίματος’’, βασιζόμενοι στα ήθη της κοινωνίας της Μάνης και που συνδυάστηκε αναμφισβήτητα, με τις δυσαρέσκειες που είχε επιφέρει η συγκεντρωτική και κεντρική εξουσία του Κυβερνήτη.[378] Η προσωπική τους έχθρα για τον εκείνον αλλά και η ατιμωτική συμπεριφορά του, απέναντι στον πατέρα της οικογένειας, είναι δύο λόγοι αρκετά πειστικοί, που δικαιολογούν τη διάπραξη αυτού του φόνου. Ωστόσο, θα ήταν αφελές να πιστεύαμε απόλυτα σε μια τέτοια πεποίθηση, αφού όπως είπαμε πριν, υπήρχαν αρκετοί λόγοι που θα μπορούσαν να συνεργήσουν σ’ αυτήν τη δολοφονία.

Τα πραγματικά και ακριβή κίνητρα αυτής της δολοφονίας μέχρι και τις μέρες μας, μας είναι άγνωστα και αυτό διότι στο προσκήνιο των ερευνητικών μελετών επί του θέματος, έχουν ανακύψει νέα στοιχεία, τα οποία σχετίζονται με την εμπλοκή του ξένου παράγοντα στη δολοφονία. Εκτός από τους φυσικούς αυτουργούς, οι οποίοι φαίνεται πως λειτούργησαν ως επί το πλείστων ως εκτελεστικά όργανα, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πως για την επίτευξη αυτή της δολοφονίας έδρασαν παρασκηνιακά και άλλα πρόσωπα, τα οποία προέρχονταν από τους πολιτικούς κύκλους του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα, γνωρίζουμε τη δραστήρια κινητικότητα των Γάλλων αξιωματικών, που είχαν αναπτύξει επαφές με αρκετά πρόσωπα από το εχθρικό περιβάλλον του Κυβερνήτη, όπως για παράδειγμα τους Μαυρομιχαλαίους. Έχει αποκαλυφθεί πως υπήρχε σχέδιο φυγάδευσης των δύο ανδρών, αμέσως μετά τη δολοφονία, από τους Γάλλους, μέσω του στόλου τους.[379] Εντούτοις, το σύνολο των στοιχειών και των μαρτυριών που έχουν γνωστοποιηθεί μέχρι σήμερα, δεν μπορούν να μας διαφωτίσουν με απόλυτη βεβαιότητα, για την εμπλοκή υψηλόβαθμων προσώπων ή για τις παρασκηνιακές τους δραστηριότητες.[380] Παράλληλα γνωρίζουμε τις δραστηριότητες αρκετών προκρίτων, οι οποίοι είχαν αναπτύξει μεγάλα πλέγματα επικοινωνίας, ακόμα και με τους αποκλεισμένους Υδραίους, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η δολοφονία είχε ως τόπο οργάνωσης την Ύδρα.

[378] William Miller, *Η Τουρκία καταρρέουσα, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από έτους 1801 μέχρι του 1913*, (μτφρ.) Σπυρ. Π. Λάμπρου, Αθήνα 1914, σ. 147.

[379] Β. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *Ερανιστής,* τ. 14, (1977), σ. 265-266.

[380] Χ Λούκος, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων,* τ. 4, (1974), σ. 64.

Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η ημέρα της δολοφονίας και ο τρόπος με τον οποίο κατέληξε ο Κυβερνήτης. Όπως είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε από τις κατά καιρούς αφηγήσεις, η ημέρα ήταν δυσοίωνη και οι κακοί οιωνοί αρκετοί. Ακόμα και ο αδελφός του το προηγούμενο βράδυ είχε δει έναν τρομερό εφιάλτη, που τον ανησύχησε τόσο πολύ, ώστε να τον ξυπνήσει και να τον κάνει να τρέξει στην οικία του αδελφού του, για να δει αν ήταν καλά.[381] Το πρωί της 27ης Σεπτεμβρίου, ο Κυβερνήτης ετοιμάστηκε, όπως συνήθιζε, για να συμμετάσχει στη Θεία Λειτουργία στην εκκλησία του Αγ. Σπυρίδωνος στο Ναύπλιο. Κατά τη διαδρομή του προς την εκκλησία, συνέβησαν μερικά παράξενα περιστατικά. Αρχικά, σε πολλές μαρτυρίες γίνεται λόγος για την ύπαρξη ενός σκύλου, τον οποίο συνάντησε στον δρόμο και εκείνος εντελώς αναπάντεχα, όρμησε επάνω του και του έσκισε το πανωφόρι, αναγκάζοντάς τον να γυρίσει πίσω στο σπίτι για να αλλάξει. Έπειτα, ξεκινώντας εκ νέου κατά την πορεία του, συνάντησε μια κωφάλαλη ζητιάνα, εκείνη τον σταμάτησε και προσπάθησε με σήματα, να του υποδείξει κάτι. Ήταν σαν να ήθελε κάτι να του πει και όταν ο ίδιος έσκυψε για να της δώσει μερικά χρήματα, εκείνη τα πέταξε και άρχισε να τρέχει.[382] Σε άλλες αφηγήσεις, γίνεται λόγος για μερικές γυναίκες που προσπάθησαν να τον προειδοποιήσουν ότι επρόκειτο να τον σκοτώσουν, όμως εκείνος δεν τους έδωσε καμία σημασία. Όπως πάντοτε υποστήριζε, τα άσπρα του μαλλιά και κατ' επέκταση η μεγάλη του ηλικία, ήταν ένας ικανοποιητικός λόγος για να τον σέβονται οι Έλληνες και για τον οποίο δεν θα του επιτίθονταν.

Μετά από μεγάλους κόπους και καθυστέρηση, τελικά κατόρθωσε να φτάσει στην εκκλησία, εκεί όμως των ανέμεναν οι δύο Μαυρομιχαλαίοι, μπροστά από την είσοδο. Βρίσκοντάς τους εκεί, αναλογιζόμαστε πως εκείνη τη στιγμή ίσως θα έφερε στο νου του όλες τις προειδοποιήσεις που του είχαν απευθύνει φίλοι και εχθροί, τις φήμες, ίσως και τα προηγηθέντα δυσοίωνα περιστατικά που συνέβησαν στον δρόμο του προς τα εκεί. Παράλληλα, ο προσωπικός του φίλος Πάνος Ράγκος, ακόμα και ο Γ. Μαυρομιχάλης, τον είχαν προειδοποιήσει για τον κίνδυνο που διέτρεχε, χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Πιθανότατα, να μην ήθελε να πιστέψει, ούτε να επενδύσει σε φήμες που ίσως είχαν ως βασικό σκοπό τον εκφοβισμό του. Αλλά, σύμφωνα με τους αυτόπτες μάρτυρες, όταν αντίκρισε τους δύο άντρες στο κατώφλι της εκκλησίας, δίστασε να προχωρήσει, μάλλον επειδή ταράχθηκε. Έπειτα έστρεψε το βλέμμα του προς το σπίτι του Ροδίου, Υπουργού Στρατιωτικών, σκεπτόμενος μάλλον να ζητήσει βοήθεια, όμως πολύ γρήγορα παραμέρισε τους αρχικούς

[381] C. M. Woodhouse, *Capodistria, The Founter of Greek Independence,* London 1973, σ. 500.
[382] *Στο ίδιο*, σ. 500.

δισταγμούς του, όπως και τις μύχιες σκέψεις που είχε κάνει και προχώρησε μπροστά, με τους δύο άνδρες να του επιτίθενται σχεδόν ταυτόχρονα, ο ένας με πιστόλι και ο άλλος με μαχαίρι.[383] Του επέφεραν δύο θανάσιμα τραύματα, το ένα στο κεφάλι και το άλλο στην κοιλιακή χώρα,[384]

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, είναι απόψεις μερικών ιστορικών που υποστηρίζουν πως οι Μαυρομιχαλαίοι δεν ήταν οι ηθικοί αυτουργοί της δολοφονίας. Πέρα απ' όλα αυτά όμως, διαπιστώνεται πως ο Βρετανός πρόξενος, ήταν ήδη ενημερωμένος για την πιθανότητα δολοφονίας, όπως και η αστυνομία, η οποία όπως αναφέρει, γνώριζε την ύπαρξη παραπάνω εκ του ενός δολοφονικών σχεδίων, κατά του Κυβερνήτη: *«the police has had information of more than one project against the President's life: that he always appeared indifferent to them, and that when extraordinary precautions were taken they were taken without his knowledge» (η αστυνομία είχε πληροφορίες για περισσότερα από ένα σχέδια κατά της ζωής του Προέδρου: ότι ο ίδιος έδειχνε πάντα αδιάφορος σ' αυτά και ότι όταν λαμβάνονταν έκτακτες προφυλάξεις, λαμβάνονταν εν αγνοία του).*[385] Η αδιαφορία των αστυνομικών μάλλον μας προϊδεάζει, πως στη συνωμοσία ήταν ενταγμένα αρκετά πρόσωπα, όπως για παράδειγμα οι δύο φύλακες των Μαυρομιχαλαίων και αρκετοί πρόκριτοι, οι οποίοι τους επισκέπτονταν συχνά στη φυλακή.[386]

Πολύ γρήγορα η είδηση του θανάτου του, ταξίδεψε προς όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Ο Dawkins από τη μεριά του, ανέλαβε να γνωστοποιήσει στους βρετανικούς κύκλους την είδηση. Άμεσα ο πρέσβης Palmerston σε επιστολή του, σημείωσε τη βαθιά λύπη της βρετανικής κυβέρνησης για το γεγονός αυτό και παρά τα λάθη της διακυβέρνησής του, θέλησε να τον χαρακτηρίσει ως έναν ικανό και έμπειρο πολιτικό άντρα, του οποίου την έλλειψη θα πενθήσει ειλικρινά η Ελλάδα, μιας και θα αποτελούσε πραγματική απώλεια για τη χώρα, ενώ δεν θέλησε να σημειώσει κάτι περισσότερο. Αυτό που φαίνεται να τον ενδιέφερε περισσότερο, ήταν η εκλογή ηγεμόνα και η οριστική επίλυση του ελληνικού ζητήματος, αφού πλέον οι περιστάσεις για τη χώρα ήταν κρίσιμες και γι' αυτό όλοι οι ξένοι πολιτικοί και στρατιωτικοί φορείς που βρίσκονταν στην Ελλάδα, θα έπρεπε να διατηρήσουν την ισχύ και την επιρροή τους ανάμεσα στους Έλληνες μέχρι την έλευση του ηγεμόνα, *«it becomes of a great importance that the Residents and the admirals of Three Powers should exert all their influence to preserve tranquility and order in Greece till a*

[383] Τάσος Βουρνάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα: Η δολοφονία του Καποδίστρια, ό. π.*, σ. 17.

[384] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Φάκελος 444 - Δικογραφία της δολοφονίας του Ι. Καποδίστρια, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα), σ. 2, 1831.

[385] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

[386] Β. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *Ερανιστής,* τ. 14, (1977), σ. 252.

Sovereign can assume the reins of Government» (αποκτά μεγάλη σημασία το γεγονός ότι οι πρόξενοι και οι ναύαρχοι των Τριών Δυνάμεων θα πρέπει να ασκήσουν όλη τους την επιρροή για να διατηρήσουν την ηρεμία και την τάξη στην Ελλάδα, μέχρι ένας ηγεμόνας να μπορέσει να αναλάβει τα ηνία της κυβέρνησης).[387]

Η δολοφονία χαρακτηρίστηκε από τους Βρετανούς πολιτικούς ως προϊόν εκδίκησης, κυρίως λόγω της φυλάκισης του Πετρόμπεη και της μετέπειτα συμπεριφοράς του Προέδρου, η οποία και ώθησε τα μέλη της οικογένειας στην πράξη αυτή.[388] Ο Γεώργιος και ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης βρίσκονταν από καιρό στο Ναύπλιο, υπό καθεστώς φύλαξης. Οι δύο συνοδοί που είχαν επωμιστεί τη φύλαξή τους, όπως προκύπτει από την έρευνα, όχι μόνο δεν είχαν διάθεση να τους περιφρουρήσουν, αλλά έδειχναν και ιδιαίτερη συμπάθεια προς εκείνους, αφού προφανώς βρίσκονταν σε συνεργασία μαζί τους. Ο Γεώργιος που επιβίωσε από την επίθεση του λαού, υποστήριξε πως και οι δύο είχαν ενεργήσει βάσει δικών τους πρωτοβουλιών, απορρίπτοντας σενάρια συνεργασίας με ξένους και εγχώριους παράγοντες. Υποστήριξαν πως δεν είχαν δεχτεί ούτε νουθεσίες, ούτε αλλότριες παρεμβολές και λειτούργησαν μονάχα με το αίσθημα δικαίου της Μάνης. *«Και ο μεν Μαυρομιχάλης προσπαθεί ν' αθωώση και τους στρατιώτας, διότι οι στρατιώται δωροδοκηθέντες, και φθαρθέντες, δεν ήσαν πλέον στρατιώται της Πολιταρχείας, αλλά δορυφόροι του Μαυρομίχαλου. Οι στρατιώται όμως, των οποίων η κουφότης είχε κολακευθή με αφθόνους υποσχέσεις δόξης, τιμών, πλούτου, βλέποντες σήμερον την πλάνην των, ομολογούσιν ότι ο Γεώργιος*

[387] F.O. 32/19/59 (66) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιο) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«His Majesty's Government have learned with extreme concern the unfortunate death of Count Capodistrias». (Η κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητάς σας, πληροφορήθηκε με μεγάλη ανησυχία τον ατυχή θάνατο του Κόμη Καποδίστρια).

«Whatever may have been the error of his administration of Greece during the latter period of his Presidency, the cost of a man of his talents, experiences and acquirements, must in the present condition of Greece, be a real misfortune to the country». (Όποιο και αν ήταν το λάθος της διοίκησής του στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τελευταίας περιόδου της προεδρίας του, το κόστος ενός ανθρώπου με τα ταλέντα, τις εμπειρίες και τα προσόντα του, πρέπει στην παρούσα κατάσταση της Ελλάδας να αποτελεί πραγματική δυστυχία για τη χώρα).

«Still more necessary to proceed with the least possible delay to the choice of a sovereign». (Ακόμη πιο αναγκαίο να προχωρήσουμε με τη μικρότερη δυνατή καθυστέρηση στην επιλογή ενός ηγεμόνα).

[388] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«…early on the morning of the 9th instant, His excellency the President was assassinated on his way to church by the brother and son of Pietro Mavromichalis Bey of Maina». (..νωρίς το πρωί της 9ης στιγμής, η Εξοχότητά του Προέδρου δολοφονήθηκε καθ' οδόν προς την εκκλησία από τον αδελφό και τον γιο του Πέτρου Μαυρομιχάλη Μπέη της Μάνης).

«This chief and several members of his powerful family have been for a considerable time in prison, and it appears that the severity they have experienced has stimulated to this act of vengeance, which was supported at the moment, not has been yet succeeded by any movement of the party in opposition to Government». (Αυτός ο αρχηγός και αρκετά μέλη της ισχυρής οικογένειάς του βρίσκονται εδώ και αρκετό καιρό στη φυλακή, και φαίνεται ότι η αυστηρότητα που έχουν βιώσει τους ώθησε σε αυτή την πράξη εκδίκησης, η οποία υποστηρίχθηκε εκείνη τη στιγμή, δεν έχει ακόμη επιτευχθεί κανένα κίνημα από το κόμμα της αντιπολίτευσης προς την Κυβέρνηση).

είναι ο αυτουργός της περι το υπογάστριον καιρίας πληγής του Κυβερνήτου, και μόνον προσπαθούν να αθωώσωσι τον ευατό των».[389]

Όπως τονίζει και ο Dawkins, οι δύο άνδρες είχαν ήδη καταστεί ύποπτοι από τις Αρχές, γι' αυτό είχαν τεθεί σε καθεστώς αυστηρής επιτήρησης· υποστήριξε και αυτός πως ενήργησαν με δική τους πρωτοβουλία, διότι όπως πίστευε η προσωπική έχθρα του Κυβερνήτη με τη μανιάτικη οικογένεια, ήταν ένας ικανός λόγος για να προβούν σε μια τέτοια πράξη. Από περιγραφές γνωρίζουμε πως ο Κωνσταντίνος χτυπήθηκε άμεσα από τον συνοδό του Κυβερνήτη, ενώ το οργισμένο πλήθος τον αποτελείωσε, θανατώνοντάς τον. Ο Γεώργιος από την άλλη κατόρθωσε να διαφύγει κινούμενος προς την Γαλλική πρεσβεία, την οικία του Rouen. Όταν εισήλθε σ' αυτήν, του παρέδωσε το όπλο του και παραδέχτηκε το έγκλημά του. Παρά τις προσπάθειες συνδιαλλαγής του με τις ελληνικές Αρχές,[390] ο Rouen αρχικά προσπάθησε να μην τον παραδώσει. Εντούτοις ο φόβος από το θυμωμένο πλήθος και η πιθανότητα έκρηξης διπλωματικού επεισοδίου λόγω της άρνησής του, τον οδήγησαν τελικά στην απόφαση παράδοσής του, στη Γερουσία: *«Constantine, as I started in a former dispatch was killed on the spot: George took refuge in the home of the French Resident by whom he and the policeman that accompanied him were giving up to the Senate. Preparations are making for their trial» (Ο Κωνσταντίνος, όπως ξεκίνησα σε προηγούμενη αποστολή, σκοτώθηκε επί τόπου: Ο Γεώργιος κατέφυγε στο σπίτι του Γάλλου πρόξενου από τον οποίο αυτός και ο αστυνομικός που τον συνόδευε παραδόθηκαν στη Γερουσία. Γίνονται προετοιμασίες για τη δίκη τους).*[391]

---

[389] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Φάκελος 444 - Δικογραφία της δολοφονίας του Ι. Καποδίστρια, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εξερχόμενα), σ. 9, 1831.

[390] Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κερκύρας, Φάκελος 19 - Τσαμαδός προς Rouen, Αρχείο Ι. Καποδίστρια (Εισερχόμενα), εγγρ. 2, Ναύπλιο ά/13 Οκτώβριος 1831.

«..Η Γερουσία της οποίας τιμώμαι Πρόεδρος δεν εζήτησε εις εκείνη την έκτακτον περίσταση τον επάρατον δολοφόνο του αρχηγού του Κράτους Γ. Μαυρομιχάλη, ειμί επί σκοπού επεκφέρουσα αυτόν από την δικαιοσύνη, δια να δικασθεί κατά τους καθεστώτας νόμους, υπό των οποίων την επίβλεψη εναντίον της παρ' υμών λεγομένης φήμης ολοένα διάγει».

[391] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

«Eldest son George and his brother Constandine, by whose hands the President fell, having been previously suspected and detained on various pretexts, where then place under that surveillance». (Ο μεγαλύτερος γιος Γεώργιος και ο αδελφός του Κωσταντίνος, από τα χέρια των οποίων έπεσε ο Πρόεδρος, είχαν προηγουμένως υποπτευθεί και συλληφθεί με διάφορες προφάσεις, στη συνέχεια τέθηκαν υπό την εν λόγω επιτήρηση).

«They are said to have planned and successfully several mode of escape and to have planned their last desperate resolution and short time before it's accomplishment when an attempt made by Petron Bey to obtain pardon and regain his liberty was somewhat harshly rejected by Count Capodistrias». (Λέγεται ότι είχαν σχεδιάσει και πέτυχει αρκετούς τρόπους διαφυγής και ότι είχαν σχεδιάσει την τελευταία απεγνωσμένη λύση τους και λίγο πριν την πραγματοποίησή της, όταν μια προσπάθεια που έγινε από τον Πετρόμπεη να λάβει χάρη και να ανακτήσει την ελευθερία του, απορρίφθηκε κάπως σκληρά από τον κόμη Καποδίστρια).

Παράλληλα, οι ψύχραιμες ενέργειες του φρούραρχου Almeida και άλλων στρατιωτικών, σε συνεργασία με τον τακτικό στρατό, αποσόβησαν τον κίνδυνο γενικευμένης σύγκρουσης μεταξύ καποδιστριακών και συνταγματικών και προς το παρόν η χώρα παρέμεινε ήρεμη, χωρίς εμφύλιες συρράξεις.[392] Χάρις στην έγκυρη επέμβασή τους, εμποδίστηκε η εξάπλωση μιας γενικότερης συνωμοσίας, όπως και η προσπάθεια του Gérard να αναλάβει περαιτέρω δράσεις για τη διασφάλιση της ευταξίας στο Ναύπλιο. Μετά τη σύλληψή του, ο Γ. Μαυρομιχάλης, αν και αρνήθηκε κάθε ανάμειξη στο έγκλημα, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε, ενώ το άψυχο σώμα του ρίχτηκε στη θάλασσα.

Για τη Ρωσία όμως, η καταφυγή του Γεωργίου στο σπίτι του Γάλλου αντιπρέσβυ, ερμηνεύτηκε ως μη τυχαία και σίγουρα ύποπτη, εμπλέκοντας έτσι τη Γαλλία στα γεγονότα δημιουργώντας υποψίες για τις δραστηριότητές της στην Ελλάδα. Από τις ανακρίσεις έχει προκύψει πως τα γαλλικά στρατιωτικά και ναυτικά σώματα, έπαιξαν τον κυριότερο ρόλο στην οργάνωση της συνωμοσίας, επομένως ο Γάλλος πρεσβευτής Rouen σίγουρα είχε ένα βαθμό συμμετοχής, μιας και ο γαλλικός στρατός και στόλος, δεν θα ήταν δυνατόν να ενεργήσουν χωρίς πρώτα να έχει ενημερωθεί η γαλλική κυβέρνηση, άρα και ο ίδιος.[393] Οι περισσότεροι ρωσόφιλοι έκριναν πως οι Γάλλοι είχαν το μεγαλύτερο βαρίδιο ευθύνης, ενώ ο Αυγουστίνος τους κατηγόρησε ευθέως ως βασικούς δολοφόνους του αδελφού του.

Η Βρετανία φέρεται πως δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα απ' αυτό το επεισόδιο και έσπευσε να ενισχύσει περισσότερο τις απόψεις περί προσωπικής αντιπαράθεσης μεταξύ Κυβερνήτη και Μαυρομιχαλαίων. Όπως σημειώνεται εκ μέρους της, η μείωση της εξουσίας και της επιρροής αυτής της οικογένειας, που συνδυάστηκε με την απομάκρυνσή της από τη νέα κυβέρνηση, λειτούργησε καταλυτικά και παρά τις έντονες προσπάθειες να αποζημιωθεί οικονομικά για την προσφορά της στην Επανάσταση, χάσμα μεταξύ τους δεν μπόρεσε ποτέ να γεφυρωθεί.[394]Αυτή λοιπόν η συστηματική προ καιρού και κλιμακούμενη αντιπολίτευση εναντίον του Καποδίστρια,

---

[392] Χ. Λούκος, «Ένας Ρώσος στην Ελλάδα κατά την Καποδιστριακή Περίοδο: Ο Φιλέλληνας Νικόλαος Ραϊκο», *Μνήμων,* τ. 11, (1987), σ. 190.

[393] Β. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 270.

[394] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

«The family of Mavromichalis formerly the Bay of Maina, had never adhered sincerely to the Late Provisional Government, by the establishment of which their fundal power and local influence were necessarily curtailed: but the President has done as much as was consistent with his duty to indemnify them individually for the sacrifice of the former power». (Η οικογένεια του Μαυρομιχάλη, πρώην μπέη της Μάνης, δεν είχε ποτέ προσχωρήσει ειλικρινά στην τελευταία Προσωρινή Κυβέρνηση, με την εγκαθίδρυση της οποίας περιορίστηκε αναγκαστικά η θεμελιώδης εξουσία τους και η τοπική επιρροή τους: αλλά ο Πρόεδρος έκανε όσα ήταν συμβατά με το καθήκον του για να τους αποζημιώσει ατομικά για τη θυσία της παλιάς δύναμης).

αντί να αντιμετωπιστεί με μετριοπαθείς παραχωρήσεις, τελικά αντιμετωπίστηκε με τη χρήση έντονης βίας για την καταστολή της, μέσω της χρήσης εξωγενών ερεισμάτων, υπονοώντας τη στρατιωτική βοήθεια του Ricord προς τον Κυβερνήτη. Αυτό που είχε σαν αποτέλεσμα, ήταν οι αντίπαλοί του να προσφύγουν στα όπλα, αφού οι δυσαρεστημένοι εκδιώχθηκαν και φυλακίστηκαν χωρίς τις νόμιμες δικαστικές διαδικασίες. Όλα αυτά χάρις στη βοήθεια μιας ξένης δύναμης, που έκανε φανερή την προτίμηση και την αρέσκειά της προς το πρόσωπο του Κυβερνήτη, *«..but by those of a Foreign Power, whose agents perhaps made it too apparent that the cause they were embracing was that of one Man» (..αλλά από εκείνους μιας Ξένης Δύναμης, των οποίων οι πράκτορες ίσως έκαναν πολύ φανερό, ότι ο σκοπός που ενστερνίζονταν ήταν αυτός του ενός Άνδρα).*[395]

Στην κοινή γνώμη μέχρι και σήμερα έχει αποτυπωθεί, πως η δολοφονία είναι προϊόν εκδίκησης, για λόγους τιμής, εξαιτίας της φύσης των Μανιατών. Γνωρίζουμε πόσο σημαντικοί ήταν οι κώδικες τιμής στην Ελλάδα και κυρίως στη Μάνη. Θα ήταν εύκολο να υποθέσει κανείς και να αρκεστεί στην άποψη πως η δολοφονία διαπράχθηκε για λόγους προσωπικούς. Ωστόσο, μια μερίδα υποστηρίζει πως ήταν έργο των Βρετανών, των Γάλλων ή και των Υδραίων που βρίσκονταν σε στενή συνεργασία μαζί τους. Οι Βρετανοί θέλησαν να προστατευτούν από τις φήμες που τους ήθελαν αναμεμιγμένους στην υπόθεση, φοβούμενοι πως οι αντιπαραθέσεις και η συνολική της στάση απέναντι στον Κυβερνήτη όλα αυτά τα χρόνια, θα μπορούσαν να τους καταστήσουν ύποπτους συνωμοσίας. Εντούτοις το γεγονός, ότι είχαν προειδοποιήσει τον Κυβερνήτη δεν μπορεί να τους καταστήσει άμοιρους ευθυνών, αφού όπως προκύπτει, οι Γάλλοι ως άμεσοι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση, διατηρούσαν επαφές με τους Βρετανούς. Άρα η προσπάθειά τους να παρουσιαστούν ως απόλυτα αθώοι που δεν γνώριζαν τίποτα για τη σχεδίαση της δολοφονίας, μάλλον έπεσε στο κενό.

---

[395] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

«The systematic opposition against which is struggled for the last nine months appeared first in mild and respectful addresses, and I have always thought, as I had the honor to state to your lordship at the time, that this is might have been quelled in that state by very moderate concessions: but the Petitioners were driven from their homes or imprisoned without form of process: the malcontents had then resource to arms, and they were put down, not by the forces of their own Government». (Η συστηματική αντιπολίτευση εναντίον της οποίας αγωνίστηκε τους τελευταίους εννέα μήνες εμφανίστηκε πρώτα με ήπιες και σεβαστές απευθύνσεις, και πάντα πίστευα, όπως είχα την τιμή να δηλώσω στην εξοχότητά σας τότε, ότι αυτή η αντιπολίτευση θα μπορούσε να είχε κατασταλεί σε αυτό το κράτος με πολύ μετριοπαθείς παραχωρήσεις: αλλά οι ενάγοντες εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους ή φυλακίστηκαν χωρίς μορφή διεργασίας: οι δυσαρεστημένοι είχαν τότε πόρους για όπλα, και κατεστάλησαν, όχι από τις δυνάμεις της δικής τους Κυβέρνησης).

Ο στρατηγός Gérard, ως ο άμεσα εμπλεκόμενος στην υπόθεση, όπως προκύπτει από τις μαρτυρίες και τις καταθέσεις, φαίνεται πως είχε δυσαρεστηθεί με προηγούμενες τοποθετήσεις του Καποδίστρια, ο οποίος είχε προωθήσει αλλαγές στο στράτευμα και με τις οποίες δεν ήταν σύμφωνος. Οι απόψεις του είχαν επικεντρωθεί στην άρνηση αναδιάρθρωσης του στρατού και της δημιουργίας σταθερού στρατεύματος μέσω της συμβολής των Γάλλων, κάτι που φυσικά τους δυσαρέστησε.[396] Γενικότερα ο Κυβερνήτης απομάκρυνε από τις θέσεις τους αρκετούς Γάλλους αξιωματικούς, αντικαθιστώντας τους, είτε με Έλληνες, είτε με Ρώσους, πράγμα που ενίσχυσε τις σκέψεις περί προσπάθειας αύξησης της ρωσικής επιρροής, εναντίον της γαλλικής. Ο Γάλλος στρατηγός δεν δίσταζε κάθε φορά να σημειώνει τα αρνητικά αισθήματα της κυβέρνησης Καποδίστρια, προς στις γαλλικές πρωτοβουλίες, όπως και τις προσπάθειες αναχαίτησης των γαλλικών προτάσεων, που στόχευαν στην καλυτέρευση της εσωτερικής κατάστασης.

Όμως, οι παραπάνω απόψεις δεν μπορούν να αποτελέσουν βασικά ενοχοποιητικά στοιχεία κατά των Γάλλων και συγκεκριμένα κατά του Gérard, αφού όλα αυτά παραμένουν στο πλαίσιο των ερευνών, μιας και η Γαλλική κυβέρνηση συνολικά, παρουσιαζόταν θετική για τη διατήρηση του Καποδίστρια στην εξουσία. Επιπλέον, κανένα πρόσωπο ευθύνης, πλην του Γεωργίου, δεν παραδέχτηκε τις κατηγορίες που του είχαν αποδοθεί και πολύ γρήγορα, η υπόθεση έκλεισε χωρίς περαιτέρω προσπάθειες έρευνας. Θεωρητικά και με περισσότερη ασφάλεια, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως οι Μαυρομιχαλαίοι σίγουρα είχαν ενισχυθεί από ένα μία μεγάλη μερίδα προυχόντων, σταθερών και σφοδρών αντιπάλων του Κυβερνήτη, όπως για παράδειγμα του Αναστάσιου Λόντου και Ανδρέα Καλαμογδάρτη κ.α.,[397] που είχαν αναπτύξει στενές σχέσεις μαζί τους.[398]

Τα κενά στις καταθέσεις των μαρτύρων και η άρνηση του Γ. Μαυρομιχάλη, κατά τη διάρκεια της ανάκρισής του να προβεί σε περαιτέρω αποκαλύψεις, δυσκολεύουν αρκετά την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με την υπόθεση. Έτσι, μετά και την προσπάθεια του Γεώργιου να επιρρίψει όλες τις ευθύνες στο νεκρό θείο του, συνάγεται πως η δολοφονία δεν αποτέλεσε το σχέδιο μιας διευρυμένης συνωμοσίας, όπου το ξένο στοιχείο θα είχε αρχηγικό ρόλο.[399] Η άποψη

[396] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.*, σ. 380.

[397] Σημειώνεται πως ο Καλομογδάρτης, όπως και Gérard, μετά τη δολοφονία συμπεριφέρονταν με περισσή προκλητικότητα, εγείροντας αντιδράσεις για τη στάση τους και τη δραστηριότητά τους, Β. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 248, 250-252.

[398] Δ. Λουλές, «Η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και η Ρωσία», *ό. π.*, σ. 87, και Β. Κρεμμυδάς, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 257.

[399] Χ. Λούκος, *Η αντιπολίτευση.., ό. π.*, σ. 388.

του Crowe έρχεται να ενισχύσει τέτοιες σκέψεις, αφού όπως υποστήριξε: οι δολοφόνοι δεν είχαν ούτε υποκινητές, ούτε και συνεργούς, εκτός από τους φρουρούς που είχαν επιφορτιστεί να τους παρακολουθούν και να τους προσέχουν, οι οποίοι μέσω χρηματικών υποσχέσεων και ανταμοιβών συνεργάστηκαν μαζί τους: *«It is more evident that the assassins had no instigators nor accomplices excepting to Policemen by whom they were habitually attended, and whom they had gained by a promise of reward» (Είναι πιο προφανές ότι οι δολοφόνοι δεν είχαν υποκινητές ούτε συνεργούς, εκτός από τους αστυνομικούς από τους οποίους συνήθως παρακολουθούνταν και τους οποίους είχαν κερδίσει με την υπόσχεση μιας αμοιβής)*.[400] Η ενέργεια των δύο ανδρών ήταν το αποτέλεσμα μιας προσωπικής αγανάκτησης, εξαιτίας της οικονομικής και ηθικής απελπισίας την οποία είχε περιέλθει η οικογένεια στο σύνολό της.

Πολύ σύντομα οι δύο άνδρες αποκηρύχτηκαν ως εθνικοί προδότες, κυρίως από τον λαό και τους υποστηριχτές του εκλιπόντα Προέδρου, ενώ για το μεγαλύτερο μέρος της αντιπολίτευσης, η πράξη τους θεωρήθηκε ως εθνική επιτυχία και οι ίδιοι ως εθνικοί ήρωες-τυραννοκτόνοι, αφού απάλλαξαν το έθνος από τη δεσποτεία του Καποδίστρια. Συγκεκριμένα η αντιπολιτευτική εφημερίδα *Απόλλων*, χαρακτήρισε τους Μαυρομιχαλαίους ως τυραννοκτόνους και άξιους, αφού με την πράξη τους κατόρθωσαν να σώσουν το Έθνος από την τυραννία του Καποδίστρια.[401] Εντούτοις, ακόμη και οι πολιτικοί του αντίπαλοι, όπως για παράδειγμα ο Τρικούπης, του αναγνώρισαν το αγνό εθνικό του φρόνημα και την αγάπη του για την πατρίδα, όπως και την πάγια θέλησή του, να δημιουργήσει ένα πραγματικά ανεξάρτητο έθνος, χρησιμοποιώντας γι' αυτό τον σκοπό τη ρωσική επιρροή υπέρ της Ελλάδας.[402] Από την άλλη υπάρχουν και φωνές, όπως εκείνη του Thierch και άλλων ακραίων αντιπολιτευτικών φωνών, που έκριναν πολύ αυστηρά τον Κυβερνήτη, υποστηρίζοντας πως η παρουσία του ήταν καταστροφική σ' όλους τους κρατικούς τομείς, κατηγορώντας τον, παράλληλα, πως εξαιτίας του δημιουργήθηκαν επαναστατικά κινήματα, αφού είχε επενδύσει σ' ένα ρωσικό σύστημα προστασίας.[403] Ταυτόχρονα, η πάγια προσήλωσή του στις συμμαχικές επιταγές ενίσχυσε την κυριαρχία των Δυνάμεων στη χώρα και αναπόφευκτα τους κατέστησε ως τους βασικούς ρυθμιστές του ελληνικού ζητήματος και ολόκληρης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.[404]

---

[400] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.
[401] Π. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία..*, *ό. π.*, σ. 83.
[402] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 95.
[403] Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική επανάστασις*, τ. 12, Αθήνα 1960, σ. 102.
[404] Π. Πετρίδης, *Η διπλωματικής δράσις του Ι. Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων 1814-1831*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 172.

Από τη στάση που κράτησε ο Καποδίστριας, μπορούμε να αντιληφθούμε πως δεν είχε συνειδητοποιήσει επακριβώς την σοβαρότητα της κατάστασης και ήταν πεπεισμένος πως λόγω των εξωτερικών παρεμβολών οι Έλληνες είχαν μεταβάλει τις απόψεις τους για εκείνον, όπως και για το σύστημα διακυβέρνησής του. Έτσι, θεωρούσε πως με την παύση των εξωτερικών παρεμβάσεων θα σταματούσε κάθε επαναστατική κίνηση στη χώρα, μιας και τα κινήματα ήταν εξωτερικά κατασκευάσματα, προϊόντα των Δυτικών Δυνάμεων, που είχαν ως σκοπό τους, την προώθηση και την εκπλήρωση των εθνικών τους συμφερόντων. [405] Αυτό που μπορεί εύκολα να συμπεραθεί είναι, πως οι Δυνάμεις παρασύροντας τους Έλληνες, οι οποίοι ήδη ήταν υπέρμαχοι μιας εξωτερικής πολιτικής δύναμης και πολιτικά χρωματισμένοι, κατόρθωσαν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη εναντίον του. Με βάση τέτοιες απόψεις, αρκετοί ιστορικοί συμμερίστηκαν την άποψη πως οι εγκληματικές ραδιουργίες των διπλωματών, των ναυτικών διοικητών αλλά και των 'φιλελλήνων'-τυχοδιωκτών, συνετέλεσαν τελικά στη δολοφονία του Κυβερνήτη.[406] Ωστόσο, οι κατηγορίες εις βάρος διπλωματικών και στρατιωτικών προσώπων του εξωτερικού, σίγουρα θα δημιουργούσαν μεγαλύτερη ένταση. Έτσι, η κυβερνητική στάση απέναντι στο σύνολο των ενόχων κρίθηκε ως ήπια, ενώ τα ελληνικά δικαστήρια δεν ασχολήθηκαν παραπάνω με την υπόθεση, καθώς εάν κατηγορούνταν τέτοια πρόσωπα θα ήταν πιθανό να επικρατήσει αναστάτωση και ρήξη στις Συμμαχικές σχέσεις.

Με πολύ μεγάλη ταχύτατα γνωστοποιήθηκε και στις επαρχίες ο θάνατος του Καποδίστρια, με τα συναισθήματα να ποικίλουν και να είναι αμφίσημα. Από την μία οι αντίπαλοί του, πανηγύρισαν το χαρμόσυνο για εκείνους γεγονός, κυρίως λόγω της πτώσης του τυράννου και από την άλλη ο λαός, που φάνηκε να πικράθηκε οικτρά για τον χαμό του.[407] Όλη αυτή την περίοδο, ο λαός φέρεται πως παρακολουθούσε τα γεγονότα με παθητικότητα, κυρίως λόγω της ανίσχυρης θέσης στην οποία πάντοτε βρισκόταν. Εντούτοις, ο χαμός του Κυβερνήτη αποτέλεσε για εκείνον μεγάλη απώλεια και τον θρήνησε έντονα. Ένιωσε άμεσα πως έχασε το στήριγμά του, τον ''πατέρα'' όπως πολύ συχνά τον αποκαλούσαν και πλέον βρισκόταν χωρίς μέλλον και χωρίς σταθερές προοπτικές για τη ζωή. Όπως γράφει ο Κολοκοτρώνης, όταν οι κάτοικοι της Τριπολιτσάς έμαθαν την επόμενη ημέρα για τον χαμό του Κυβερνήτη, έμειναν σαν νεκροί, άφησαν τις δουλειές τους και

[405] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 82.
[406] Ε. Μαυράκη, *Ο Καποδίστριας και η εποχή του*, Αθήνα 1926, σ. 104.
[407] Τ. Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός αγώνας*, τ. Δ΄, Αθήνα 1975, σ. 462-463.

περπατούσαν στους δρόμους σαν χαμένοι.[408] Όλα δείχνουν πως τον λαό δεν τον απασχολούσαν ιδιαίτερα οι αντιδικίες σχετικά με την προσπάθεια απόκτησης της εξουσίας, αλλά το τι θα απογίνουν μετά τον Καποδίστρια, στον οποίο είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους.[409]

Μια τέτοια είδηση, όπως ήταν φυσικό, δεν περιορίστηκε στα στενά όρια του ελληνικού χώρου. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, όλοι οι ευρωπαϊκοί κύκλοι είχαν πληροφορηθεί για το δυσμενές γεγονός, με τα περισσότερα πολιτικά πρόσωπα να την αποδοκιμάζουν. Οι μοναρχικοί οίκοι της Ευρώπης χαρακτήρισαν αυτό το γεγονός ως φρικτό και υποστήριξαν πως ήταν το αποτέλεσμα των επαναστατικών κινημάτων, που είχαν κλονίσει τη χώρα και που δεν μπόρεσαν να εξαλειφθούν άμεσα. Ο αγγλικός Τύπος, πάγιος πολέμιος της καποδιστριακής πολιτικής, χαροποιήθηκε ιδιαίτερα με την είδηση, πανηγυρίζοντας και εκείνος για τη πτώση του δεσποτισμού στη χώρα, εν αντιθέσει με τον γαλλικό, ο οποίος κατέκρινε το γεγονός, με εξαίρεση μονάχα μια εφημερίδα.[410] Ο προσφιλής φίλος του Καποδίστρια, Ευνάρδος, χαρακτήρισε τη δολοφονία ως ένα φρικτό και φοβερό δυστύχημα για την Ελλάδα, αφού η εύρεση ενός προσώπου, που θα τον αναπλήρωνε επάξια θα ήταν αδύνατη.[411] Ένα τόσο συγκλονιστικό για τα δεδομένα της εποχής περιστατικό, θα ήταν αδύνατο να μην επηρεάσει και τις σχέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων.

Πολύ σύντομα οι συμμαχικές χώρες βρέθηκαν σε αναταράξεις και σ' ένα φορτισμένο κλίμα αλληλοκατηγοριών, με τη γαλλική κυβέρνηση να καταγγέλλει ευθέως την αγγλική πολιτική, ως τον βασικό υπαίτιο του γεγονότος, μιας και όλα αυτά τα χρόνια είχε αποτύχει να εδραιωθεί πολιτικά στην Ελλάδα. Η Ρωσία, από την πλευρά της, είχε μάλλον αντιληφθεί από νωρίς, με βάση και τη συμπεριφορά των συναδέλφων της, πως ο Καποδίστριας εξαρχής δεν ήταν αρεστός και προφανώς δεν θα γινόταν ποτέ, ειδικά στους Βρετανούς, με τους οποίους είχε αναπτύξει τον ισχυρότερο ανταγωνισμό, λόγω της διαφορετικής πολιτικής οπτικής τους, ο οποίος κορυφώθηκε τα τελευταία χρόνια, με καθημερινές κατηγορίες και σκληρούς χαρακτηρισμούς. Επομένως, η εξέλιξη των γεγονότων φάνηκε πως δεν εξέπληξε πολύ τη Ρωσία· απλά, όπως παρατηρήθηκε από τη μεριά τους, μια σειρά συγκυριών και πολιτικών εξελίξεων, είχαν καθυστερήσει έως τότε την απομάκρυνσή του, από τη διακυβέρνηση της χώρας.

---

[408] Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, *Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής : από τα 1770 έως τα 1836,* Αθήνα 1846, σ. 238.

[409] David Brewer, *The Greek war of Independence*, New York 2001, σ. 348.

[410] Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός αγώνας*, *ό. π.*, σ. 464-465.

[411] Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», *ό. π.*, σ. 83.

Μετά την καταδίκη του Γεωργίου, ως βασικό θέμα τέθηκε η αναπλήρωση του πολιτικού κενού που άφησε ο Κυβερνήτης, μέχρι και την άφιξη του νέου ηγεμόνα. Όμως, η πολιτική διάσπαση ήταν εμφανής και ένας εμφύλιος πόλεμος πολύ πιθανός. Το μέλλον χωρίς τον Κυβερνήτη προβλεπόταν ζοφερό, καθώς η εύθραυστη εσωτερική ισορροπία ήταν πάλι υπό αμφισβήτηση και η πιθανότητα ξεσπάσματος αναταραχών προς πάσα κατεύθυνση, ήταν πλέον άτυπα δεδομένη. Η χώρα, παρά την έλλειψη κυβέρνησης, θα έπρεπε να παραμείνει ζωντανή και δραστήρια και κυρίως ήρεμη, ώστε να προχωρήσουν οι ήδη εν εξελίξει διπλωματικές ενέργειες. Για τον λόγο αυτό, η αποφυγή εντάσεων και αταξιών εντός του κράτους, τέθηκε ως ο βασικός στόχος όλων.

Οι ξένοι φοβήθηκαν πως η ρευστή κατάσταση που επικρατούσε, θα μπορούσε να επαναφέρει την Ελλάδα πίσω στα χρόνια των εμφυλίων πολέμων, ενώ την ίδια περίοδο, οι Δυνάμεις είχαν οριστικοποιήσει τις θέσεις τους, σχετικά με την τελική επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Με βάση το Πρωτόκολλο της 14/26 Σεπτεμβρίου 1831, η χώρα αποκτούσε την πλήρη ανεξαρτησία της και είχε ως σύνορά της, τη γραμμή Αμβρακικού- Παγασητικού, ενώ τέλος αποφασιζόταν ο ηγεμόνας που θα κατελάμβανε τον ελληνικό θρόνο. Έτσι, μέχρι την άφιξή του, ορίστηκε μια τριμελής διοικητική επιτροπή, αποτελούμενη από τους Αυγουστίνο, Κολοκοτρώνη και Κωλέττη. Ο διορισμός του Κωλέττη -αν και γαλλόφιλου- θεωρήθηκε ως μία υποχώρηση προς την αντιπολίτευση, αφού γνώριζαν πως υποστήριζε τους Συνταγματικούς και, κατ' επέκταση, τον Μαυροκορδάτο.[412]

Το ίδιο διάστημα οι Έλληνες φέρονται να είχαν διασπαστεί σε τρία κόμματα, το ένα υπέρ του Αυγ. Καποδίστρια σε συνεργασία με τον Κολοκοτρώνη, (ρωσόφιλο) το άλλο με επικεφαλής τον Κωλέττη, (γαλλόφιλο) και το τρίτο με κέντρο την Ύδρα, κάτω από την επιρροή του Μαυροκορδάτου (αγγλόφιλο). Το τελευταίο φέρεται πως είχε αναπτύξει την ισχυρότερη επιρροή και δυναμική, παρουσιαζόμενο ως το επικρατέστερο όλων. Εντούτοις, τα γεγονότα στον Πόρο του στέρησαν τη δυνατότητα συμμετοχής στην επικείμενη Εθνοσυνέλευση, αφού είχαν προηγουμένως αποκλειστεί πολιτικά από την κυβέρνηση του Καποδίστρια· γι' αυτό αργότερα τάχθηκαν υπέρ της υποψηφιότητας του Κωλέττη.[413] Η οργή της αντιπολίτευσης δεν άργησε να εκδηλωθεί, χαρακτηρίζοντας τη διοικητική επιτροπή που είχε συστηθεί ως παράνομη και αντισυνταγματική, επιζητώντας την άμεση διάλυσή της.

[412] C. M. Woodhouse, *1821 Ο πόλεμος της ελληνικής ανεξαρτησίας*, (μτφρ.) Α.Σ. Βλάχου, Αθήνα 1978, σ. 206.

[413] F.O. 32/23(β)/142 (10) - 23/13, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 544.

Επομένως, η επιτροπή αναμενόμενα δεν απέκτησε την έγκριση των Υδραίων, αφού σ' αυτήν είχαν επικρατήσει οι ρωσόφιλοι και οι γαλλόφιλοι. Άμεσα προχώρησαν στη σύσταση δικής τους κυβερνητικής επιτροπής, επηρεασμένοι από τις διάφορες φήμες που κυκλοφορούσαν και οι οποίες υποστήριζαν πως ο Αυγουστίνος, σε συνεργασία με τον Ρώσο ναύαρχο Ricord -ο οποίος ήδη από τα γεγονότα του Πόρου, μισούσε τους επαναστάτες και ήθελε να τους εξαφανίσει- ήθελαν να δολοφονήσουν τους αρχηγούς της αντιπολίτευσης, με τη χρήση πληρωμένων δολοφόνων.[414] Σημειώνεται πως ο ρωσικός στόλος δεν είχε εγκαταλείψει τη χώρα, ακόμα και μετά τον θάνατο του Καποδίστρια, έχοντας αποκλείσει την Ύδρα, μέχρι να ολοκληρωθεί η Εθνοσυνέλευση. Τα αιτήματα της αντιπολίτευσης επικεντρώθηκαν στην επιθυμία τους να προσθέσουν επιπλέον άτομα στο κυβερνητικό σχήμα, προερχόμενα από τις τάξεις τους, έπειτα την απονομή αμνηστίας και τέλος την άμεση σύγκληση Εθνοσυνέλευσης με τη συμμετοχή των Υδραίων πληρεξούσιων, από τη Συνταγματική Επιτροπή που είχαν συστήσει οι ίδιοι. Εντούτοις, κανένα από τα αιτήματά τους δεν έγινε δεκτό, με αποτέλεσμα την άμεση διαίρεση της χώρας και τη σταδιακή αποσύνθεση του κράτους.

Όλο το κυβερνητικό έργο των προηγούμενων ετών εμφανίζεται να καταρρέει, δημιουργώντας την εικόνα μιας ασταθούς κατάστασης, η οποία αναμφισβήτητα προϋπήρχε, αλλά λόγω της παρουσίας του Καποδίστρια, η χώρα παρουσιαζόταν ακλόνητη απέναντι στις εσωτερικές και εξωτερικές δυσκολίες. Η απώλεια του Κυβερνήτη υπήρξε σοβαρό πλήγμα για την πολιτική εξέλιξη του τόπου και απροσδόκητα μετέβαλε την ατμόσφαιρα, σε επιθετική και εμφυλιακή, παρά τις προσπάθειες αποτροπής μια τέτοιας κατάστασης.[415] Ο λόγος ήταν πως η επιτροπή που ορίστηκε από τη Γερουσία, έχαιρε μικρής εμπιστοσύνης από το σύνολο του πολιτικού κόσμου και η παρουσία της θα επιβράδυνε τις διαδικασίες αποκαταστάσεως της ησυχίας και της ευταξίας εντός της χώρας. Παράλληλα, εκδηλώθηκαν φόβοι, πως οι δυνατοί και ικανοί πολιτικοί άνδρες της χώρας δεν θα είχαν τη δυνατότητα συμμετοχής στα κοινά, όπως είχε ξανασυμβεί και επί διακυβέρνησης Καποδίστρια, με αποτέλεσμα να στερηθεί το έθνος τις ικανότητες και τις πολύτιμες υπηρεσίες τους.

Οι ισχυροί πολιτικοί φόβοι συνδυάστηκαν με τους στρατιωτικούς, αφού εκφράστηκαν ανησυχίες μήπως τα άτακτα στρατιωτικά σώματα, που είχαν σταλεί στις επαρχίες για τη

[414] George Finley, *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, ό. π.*, σ. 240.

[415] Α. Βακαλόπουλος, *Η περίοδος της αναρχίας (1831-1833) Ο εσωτερικός διχασμός και ξένες επεμβάσεις κατά τη μετακαποδιστριακή περίοδο*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 34.

διατήρηση της ησυχίας, προβούν σε ληστείες και αρπαγές κατά των κατοίκων. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο ανησύχησε σοβαρά τους Βρετανούς, που θέλησαν να θεσπίσουν μέτρα για να προστατεύσουν τις περιουσίες των βρετανών κατοίκων, τόσο στα Επτάνησα, όσο και στην Πάτρα, ως εμπορικό λιμάνι: *«may take the necessary measures for the security of their pardons and property» (μπορούν να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την ασφάλεια της αμνηστίας και της περιουσίας τους)*.[416] Στον Crowe είχαν δημιουργηθεί σκέψεις πως, αν και υπήρχε διάθεση συνδιαλλαγής και συνεργασίας μεταξύ των Συμμάχων και της Διοικητικής επιτροπής, σχετικά με το ζήτημα της εκλογής και της άφιξης ηγεμόνα, το ενδεχόμενο μη ταχείας εκλογής του θα μπορούσε πολύ εύκολα να σπρώξει τη χώρα σε αταξία, χωρίς τη δυνατότητα αποκατάστασης της συνταγματικής τάξης. *«The commission composed of Count Agustino Capodistrias, Th. Colocotroni and I. Coletti which has been appointed by the Senate to assume the temporary direction of affairs, inspires little confidence, and the measures which, preveondly to the death of the president had our happily deputed the country of the device of its most enlightened and most distinguished members and produced there a general feeling of apprehensive and discontent, will if persisted in by the present Government operate powerfully to the retard the establishment of tranquility» (Η επιτροπή αποτελείται από τον Κόμη Αυγουστίνο, τον Θ. Κολοκοτρώνη και τον Ι. Κωλέττη που έχει διοριστεί από τη Γερουσία για να αναλάβει την προσωρινή διεύθυνση των υποθέσεων, αποπνέει λίγη εμπιστοσύνη και τα μέτρα τα οποία, πριν από το θάνατο του προέδρου είχαν ευτυχώς αναθέσει στη χώρα μας τη συσκευή των πιο φωτισμένων και διακεκριμένων μελών της και προκάλεσε εκεί ένα γενικό αίσθημα ανησυχίας και δυσαρέσκειας, το οποίο εάν συνεχιστεί από την παρούσα κυβέρνηση θα λειτουργήσει δυναμικά στην καθυστέρηση της εγκαθίδρυσης της*

[416] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«The numerous bands of irregular soldiery who by a deplorable policy have been permitted to traversed the Provinces and live at forequarters, and make arbitrary exactions from the people for the purpose of enforcing submissions to the mandates of the Government, present at the moment a most formidable subject of anxious alarm». (Οι πολυάριθμες ομάδες των άτακτων στρατιωτών που με μια αξιοθρήνητη πολιτική τους έχει επιτραπεί να διασχίσουν τις επαρχίες και να ζουν στα εμπρόσθια καταλύματα και να κάνουν αυθαίρετες απαλλοτριώσεις από τον λαό με σκοπό την επιβολή υποταγής στις εντολές της κυβέρνησης, παρουσιάζοντας αυτή τη στιγμή ένα τρομερό ζήτημα ανησυχίας).

«The people have a fearful conviction what they are eagerly waiting to serge the lightest occasion to proceed to acts of violence and pillage. In this city the accumulation of merchandize and valuable effects to a very considerable amount/ the quarter portion the property of His Majesty's British and Ionian subjects offers an Ionian ingestible temptation to that spirit of rapine which is the actuating principle of these undisciplined bands, and the inhabitants feel a corresponding inquietude». (Ο λαός έχει μια επίφοβη πεποίθηση ότι περιμένουν με ανυπομονησία να αρπάξουν την πιο μικρή ευκαιρία για να προχωρήσουν σε πράξεις βίας και λεηλασίας. Σ' αυτή την πόλη η συσσώρευση εμπορευμάτων και πολύτιμων αντικειμένων υπάρχει σε μεγάλη ποσότητα/ το ένα τέταρτο της περιουσίας των υπηκόων της Αυτού Μεγαλειότητας των Βρετανών και των Ιονίων προσφέρει έναν ακαταμάχητο πειρασμό στο πνεύμα της αρπαγής που είναι η αρχή της ενεργοποίησης αυτών των απείθαρχων συγκροτημάτων και οι κάτοικοι αισθάνονται μια αντίστοιχη ανησυχία).

ηρεμίας).[417] Όπως προκύπτει από την ανάγνωση των αγγλικών αρχείων, η παρουσία του Αυγουστίνου αποτέλεσε αγκάθι για τις πολιτικές εξελίξεις του τόπου, καθώς ούτε συμπαθής ήταν, ούτε μπορούσε να αποτελέσει ένα πρόσωπο με ενωτικό χαρακτήρα, καθώς δεν είχε τις απαραίτητες ικανότητες και το κύρος για να διατηρήσει τις εσωτερικές ισορροπίες.[418] Ο ίδιος, θα συνέχιζε την πολιτική του αδελφού του, με την επιβολή περισσότερο σκληρών μέτρων και αναπόδραστα δεν θα μπορούσε να παραμείνει ουδέτερος, λόγω της υπόθεσης του αδελφού του. Μάταια, ο βρετανός πρόξενος St. Canning, προσπάθησε να τον συμβουλεύσει για την τήρηση μιας μετριοπαθούς στάσης απέναντι σ' όλους, αφού η αδιαλλαξία του δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα συνεννόησης και έτσι, χωρίς δισταγμό, τάχθηκε κατά των Συμμαχικών προτροπών. Παράλληλα ο πρόξενος είχε λάβει οδηγίες από την κυβέρνησή του, που αφορούσαν την επιβολή σύμπνοιας και αρμονίας στις σχέσεις των προξένων, αλλά και των διοικητών των ναυτικών μοιρών των Συμμάχων, για να επιτευχθεί ένας συμβιβασμός μεταξύ των αντιμαχόμενων.[419]

Φαίνεται πως ο Αυγουστίνος και οι οπαδοί του ρωσικού κόμματος, κατηγόρησαν ευθαρσώς τους Αγγλο-Γάλλους για συνωμοσία εναντίον της κυβέρνησης και φυσικά ως βασικούς ηθικούς αυτουργούς της δολοφονίας του αδελφού του, θεωρώντας δεδομένη την ανάμειξή τους, τόσο για το σχεδιασμό, όσο και στην επιτέλεσή της. *«The unhappily end of the President has had little influence in finding the present State of Affairs, other than in deputing the government of the respect which it received from the consideration of its being in the person of Count Capodistrias recognized and supported by His Majesty and His August allies» (Το δυσάρεστο τέλος του Προέδρου είχε λίγη επιρροή για τη διαπίστωση της παρούσας κατάστασης πραγμάτων, εκτός από το να αναπληρώσει την κυβέρνηση σεβασμού που έλαβε αναγνώριση και στήριξη από την Εξοχότητά του και των συμμάχων του Αυγουστίνου, από την εκτίμηση ότι αποτελεί πρόσωπο του Κόμη*

[417] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«There is still however a general disposition to submit to the existing authority, and to co-operate for the restoration of the public tranquility in the hope that the election of His Majesty the allied monarchs may confer upon them and Sovereign who may establish order and law upon a constitutional basis and enable them to enjoy the independence which they have sacrificed so much to obtain». (Υπάρχει ωστόσο μια γενικευμένη διάθεση υποταγής στην υπάρχουσα αρχή και συνεργασίας για την αποκατάσταση της δημόσια ηρεμίας με την ελπίδα ότι η εκλογή της Μεγαλειότητάς του, οι συμμαχικοί μονάρχες θα μπορούσαν να αναθέσουν σ' αυτούς και τον Ηγεμόνα που μπορεί να καθιερώσει την τάξη και τον νόμο επάνω σε μια συνταγματική βάση και να τους δώσει τη δυνατότητα να απολαμβάνουν την ανεξαρτησία που είχαν θυσιάσει τόσα πολλά για να αποκτήσουν).

[418] Χ. Λούκος, «Ένας Ρώσος στην Ελλάδα κατά την Καποδιστριακή Περίοδο», *ό. π.*, σ. 191.

[419] Ελένη Γαρδίκα - Κατσιαδάκη, «Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αυγουστίνου Καποδίστρια», *Μνήμων,* τ. 10, (1985), σ. 255.

Καποδίστρια).[420] Ήταν επομένως αντιληπτό πως ένα τέτοιο πρόσωπο δεν ικανοποιούσε ούτε τους Βρετανούς, ούτε την αντιπολίτευση.

Ο Dawkins φέρεται πως είχε παρόμοια άποψη σχετικά με την προσωρινή επιτροπή και υποστήριξε πως η παρουσία του Αυγουστίνου θα αποτελούσε εμπόδιο σε κάθε προσπάθεια συνδιαλλαγής μεταξύ των παρατάξεων: *«The presence in the government of Count Augustin Capodistrias, which it is a proper tribute to the memory of his brother, is certainly an obstacle to a perfect reconciliation of the parties which divide Greece» (Η παρούσα κυβέρνηση του Κόμη Αυγουστίνου Καποδίστρια, η οποία αποτελεί έναν σωστό φόρο τιμής στη μνήμη του αδελφού του, είναι σίγουρα ένα εμπόδιο σε μια τέλεια συμφιλίωση μεταξύ των ομάδων που διαιρούν την Ελλάδα)*, ενώ εάν είχε ανατεθεί αποκλειστικά σ' εκείνον η θέση του Κυβερνήτη, τότε η χώρα σίγουρα θα οδηγούταν σε εμφύλιο πόλεμο, με αποτέλεσμα την ανατροπή του.[421] Ήταν βέβαιος πως οι υποστηριχτές του Αυγουστίνου θα καθυστερούσαν όσο το δυνατόν περισσότερο την σύγκληση Εθνοσυνέλευσης, για να τον διατηρήσουν στην εξουσία, ενώ παράλληλα, αποζητούσε απ' όλους την υπακοή στο καθεστώς και τη νόμιμη κυβέρνηση.[422] Έτσι τα βασικότερα ζητήματα που τον απασχολούσαν, ήταν η ηρεμία τόσο στο Ναύπλιο, όσο και τις επαρχίες *«A few hours after the death of Count Capodistrias when everybody was engaged in preventing a popular tumult and establishing a new Government, I could not do more on that day than acquaint your Lordship with this distressing event» (Λίγες ώρες μετά τον θάνατο του Κόμη Καποδίστρια όταν όλοι είχαν δεσμευτεί για την αποτροπή μιας λαϊκής αναταραχής και στην εγκαθίδρυση μιας νέας κυβέρνησης, εγώ δεν μπορούσαν να κάνω τίποτα περισσότερο εκείνη την ημέρα από το να γνωστοποιήσω στην Κυριότητά σας αυτό το θλιβερό γεγονός)* και η διατήρηση της τάξης στα άτακτα στρατεύματα, που

[420] F.O. 32, F.O. 32/24/61 (32) Crowe (Πάτρα) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 5/17.

«The disappointment of this hope which is still confidently on pertained by all but they remnant of the President's faction, would have the country and prey to most frightful». (Η απογοήτευση αυτής της ελπίδας που εξακολουθεί με σιγουριά να αφορά όλους εκτός από τα απομεινάρια της παράταξης του Προέδρου, θα έκανε τη χώρα και λεία των πιο τρομακτικών).

[421] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

«So have given the Residency to Count Augustin Capodistrias which was a plane recommended to the Senate and debated by the Body, would in my opinion have produced a civil war in which he would have been speedily overthrown whilst it's ruinous effect would have been long, felt in this country». (Έτσι έδωσαν την Προεδρία στον κόμη Αυγουστίνο Καποδίστρια, το οποίο ήταν ένα σχέδιο που προτάθηκε στη Γερουσία και συζητήθηκε από το Σώμα, κατά τη γνώμη μου θα είχε προκαλέσει έναν εμφύλιο πόλεμο στο οποίο θα είχε ανατραπεί γρήγορα, ενώ η καταστροφική του επίδραση θα ήταν πολύ καιρό, αισθητή σε αυτή τη χώρα).

[422] F.O. 32/23(α)/112 (90) - 23/10ε, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 541.

βρίσκονταν κάτω από την επιρροή του Κολοκοτρώνη.[423] Προφανώς, οι κινήσεις του στόχευαν στον περιορισμό της αυξημένης, λόγω των συνθηκών, δύναμης του Κολοκοτρώνη, ο οποίος ήταν ένθερμος υποστηριχτής του Αυγουστίνου και που ενδεχομένως μια σύμπραξη μεταξύ των δύο ανδρών, θα ήταν ανησυχητική για τους Βρετανούς. Από την άλλη, ο Αυγουστίνος θεωρούσε πως μπορούσε να μεταβάλει τα αισθήματα του Κωλέττη και να τον μετατρέψει σε ρωσόφιλο, αφού έως τότε παρουσιαζόταν ως ουδέτερος, όμως ο τελευταίος φαινόταν πως πλέον δεν μπορούσε να δεχτεί την αυταρχικότητα που είχε υιοθετήσει ο Αυγουστίνος και σιγά σιγά άρχισε να λαμβάνει πολιτική θέση επί των γεγονότων.

Η αντιπολιτευτική κίνηση άρχισε να ζωηρεύει, λόγω της άκαμπτης πολιτικής της Διοικητικής Επιτροπής, κυρίως από μεριάς του Αυγουστίνου και του Κολοκοτρώνη, που αρνήθηκαν να συμπεριληφθούν επιπλέον άτομα στο κυβερνητικό σχήμα και δεν έκαναν δεκτό κανένα αίτημα της αντιπολίτευσης. Η σύνθεση της επιτροπής δεν μπορούσε να προσφέρει εγγυήσεις για μια ομαλή πολιτική ζωή, διότι οι αντιθέσεις με τον Κωλέττη ήταν αρκετές. Ο τελευταίος αν και μετριοπαθής, αλλά παράλληλα καιροσκόπος, διότι δεν διέκοψε ποτέ τις επαφές του με τους αντιπολιτευόμενους στην Ύδρα, καθώς δεν μπορούσε να συνεργαστεί με τους άλλους δύο σε ικανοποιητικό βαθμό. Καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια εκ μέρους της αντιπολίτευσης να εκλέξει πληρεξούσιους της παράταξής της και ο Κωλέττης, που όλο αυτό το διάστημα λειτουργούσε και συνεργαζόταν παρασκηνιακά με αντικυβερνητικά πρόσωπα, άρχισε να κάνει φανερή την προσωπική του στάση, απορρίπτοντας την ουδετερότητα.

Τον Νοέμβριο του 1831, όταν προχωρούσαν οι διαδικασίες για την εκλογή πληρεξουσίων, τα πράγματα άρχισαν να απομακρύνονται από τη νομιμότητα και να υπάρχει μια μεγάλη οικονομική ανωμαλία, αφού αρκετοί στρατιωτικοί αρνιόνταν να καταβάλουν φόρους, αλλά και τις διάφορες οφειλές τους προς το Δημόσιο. Σταδιακά, οι οπλαρχηγοί της Ρούμελης, άρχισαν να συσπειρώνονται γύρω από τον Κωλέττη και επειδή δεν υπήρχε ισχυρή κυβερνητική δύναμη, ήθελαν να αναιρέσουν τους εκλεγμένους πληρεξούσιους της προηγούμενης Εθνοσυνέλευσης και

[423] F.O. 32, F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

«The first object in the choice it had to make was to preserve tranquility in this town, from which all the principal opponents to the late government had been removed». (Το πρώτο ζήτημα στην επιλογή που έπρεπε να κάνει ήταν να διατηρήσει την ηρεμία σ' αυτήν την πόλη, από την οποία είχαν απομακρυνθεί όλοι οι κύριοι αντίπαλοι της τελευταίας κυβέρνησης).

«The second object was to preserve order amongst the irregular troops quartered in considerable numbers throughout the Morea under the command of General Colocotroni». (Το δεύτερο ζήτημα ήταν να διατηρηθεί η τάξη μεταξύ των άτακτων στρατευμάτων που ήταν συγκεντρωμένα σε σημαντικό αριθμό σ' όλο τον Μορέα κάτω από τις διαταγές του στρατηγού Κολοκοτρώνη).

να πάρουν εκείνοι τη θέση τους. Πολύ γρήγορα τα κοινά συμφέροντα τους συνένωσαν, αλλά και τους διαίρεσαν αντίστοιχα. Τα πράγματα άρχισαν να εκτροχιάζονται, όταν κυκλοφόρησε ένα έγγραφο εκ μέρους των πληρεξουσίων, όπου υποστήριζαν τον Αυγουστίνο για την εκλογή στο κυβερνητικό αξίωμα. Η ιδέα ανήκε στον Κολοκοτρώνη, ο οποίος στα απομνημονεύματά του εκμυστηρεύθηκε πως εκείνος υποστήριξε αυτή την άποψη, μέχρι οι Δυνάμεις να αποστείλουν νέες οδηγίες για τα ελληνικά πράγματα.[424]

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Κωλέττης δυσανασχέτησε με την πρόταση του Κολοκοτρώνη και των υπόλοιπων πληρεξουσίων, που ήταν και υποστηριχτές του, και αναπάντεχα αποσχίστηκε από το κυβερνητικό σχήμα και, κατ' επέκταση, από τους δύο άνδρες. Έτσι λοιπόν, τα γεγονότα οδηγούσαν πάλι προς γνώριμα μονοπάτια και την έκρηξη ενός νέου εμφυλίου, μιας και οι στρατιωτικοί-υποστηριχτές του Κωλέττη, έκαναν φανερή την προτίμησή τους προς εκείνον. Οι διαμαρτυρίες των Συνταγματικών προς τις ξένες Δυνάμεις, επιβάρυναν κι άλλο την κατάσταση, αφού οι ξένοι πρόξενοι βρέθηκαν και οι ίδιοι σε διχογνωμίες, σχετικά με την ημέρα σύγκλησης της Εθνοσυνέλευσης, επεκτείνοντας το χάσμα μεταξύ των ομάδων.

Τελικά, στις 17 Δεκεμβρίου άρχισαν οι εργασίες της αναμενόμενης Ε΄ Εθνοσυνέλευσης στο Άργος, η οποία επί τοις ουσίας δεν συνήλθε ποτέ ως ενιαίο σώμα, καθώς οι Καποδιστριακοί ως πιο ισχυροί, συγκεντρώθηκαν μόνοι τους και εξέλεξαν τον Αυγουστίνο ως Κυβερνήτη, ενώ η ισχυρή στρατιωτική τους δύναμη, διέλυσε προσωρινά τους στασιαστές. Γρήγορα εκδηλώθηκε έντονη δυσαρέσκεια από την αντιπολίτευση, λόγω της απολυταρχικής συμπεριφοράς του Αυγουστίνου και έτσι, λίγες μέρες αργότερα, επήλθε η οριστική ρήξη και διάλυση της κυβερνητικής επιτροπής. Ο Κωλέττης εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για τον παράνομο αποκλεισμό των υπόλοιπων πληρεξουσίων, ενώ είχε έρθει ήδη σε επαφή με τον Μαυροκορδάτο και με τους Υδραίους. Η πρόταση της Εθνοσυνέλευσης, που εξέλεξε τον Αυγουστίνο, εξόργισε τους αντιπολιτευόμενους, οι οποίοι ξεκίνησαν τις ένοπλες συγκρούσεις στο Άργος. Ο Αυγουστίνος θα διατηρούσε τη θέση του ως Προέδρος της Ελληνικής Κυβέρνησης μέχρι να αποφασιστεί από το Σύνταγμα η δύναμη της εκτελεστικής εξουσίας,[425] ενώ το νέο Σύνταγμα θα ονομαζόταν Ηγεμονικό·[426] έτσι η Ελλάδα σταδιακά θα εντασσόταν στο πολιτικό σκηνικό που διατηρούταν για αιώνες στην Ευρώπη.

[424] Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, «Τα πολιτικά γεγονότα από τις 27 Σεπτεμβρίου ως το τέλος Δεκεμβρίου», στο *Ιστορία του ελληνικού Έθνους*, τ. 29, Αθήνα 2015, σ. 153.

[425] Π. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία, 1821-1940,* Θεσσαλονίκη 1986, σ. 86.

[426] Π. Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική ιστορία 1828-1943*, τ. Α΄, Αθήνα 1985, σ. 128-129.

Γύρω του, εκτός από τον Κολοκοτρώνη, συσπειρώθηκαν όλα εκείνα τα άτομα που προηγουμένως υπήρξαν υποστηριχτές του αδελφού του και τα οποία τον ωθούσαν σε ακραία μέτρα καταστολής, για να προστατευτεί η σύγκληση της Εθνοσυνέλευσης από τους Συνταγματικούς: *«The President had made it latterly a rule to choose for his Ministers Men whose fortunes depended solely on their devotion to himself: these men, several of whom are not native Greeks, cling to Count Augustin as the only support in this country: they urge him to persevere in measures to which even his brother's superior talents and reputation were inadequate, and they will protect as much as possible the Convocation of the National Assembly from a well grounded fear that it may call them account for their notorious mismanagement of the public treasure» (Ο Πρόεδρος τελευταία είχε θέσει ως κανόνα να επιλέγει για Υπουργούς άνδρες των οποίων η τύχη εξαρτάται αποκλειστικά από την αφοσίωσή τους σ' εκείνον: αυτοί οι άνδρες, μερικοί από τους οποίους δεν είναι αυτόχθονες Έλληνες, προσκολλιούνται στον κόμη Αυγουστίνο σαν το μόνο στήριγμά τους σ' αυτή τη χώρα: αυτοί τον παροτρύνουν να επιμείνει σε μέτρα τα οποία ακόμα και τα ανώτερα προσόντα του αδελφού του και η φήμη του ήταν ανεπαρκής και αυτοί θα προστατέψουν όσο το δυνατόν περισσότερο τη σύγκληση Εθνοσυνέλευσης από έναν καλά θεμελιωμένο φόβο που ίσως να τους καλέσει να λογοδοτήσουν για την περιβόητη κακοδιαχείρισή τους σχετικά με τον εθνικό πλούτο).*[427] Οι παραιτήσεις του Κολοκοτρώνη και του Κωλέττη, κατέστησαν επίσημα τον Αυγουστίνο Κυβερνήτη, γεγονός που αποτέλεσε το έναυσμα ξεσπάσματος εμφυλίου πολέμου στη χώρα. Ο ίδιος ήταν ένας πολιτικός άνδρας χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις και εμπειρίες, ενώ λόγω της προηγούμενης αυστηρής συμπεριφοράς του, είχε καταστεί απεχθής στους Έλληνες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δυσκολεύει τις προσπάθειες συνεννόησης και ενότητας με όλα τα κοινωνικά και πολιτικά στρώματα, ανταποκρινόμενος στο απαιτητικό αξίωμα που του είχε δοθεί· θα ήταν επομένως σχεδόν αδύνατο να αποτελέσει έναν ουδέτερο συνδετικό κρίκο.

Για το μεγαλύτερο μέρος των πολιτικών παρατάξεων, η σύγκρουση ήταν αναπόφευκτη και παρά τη νέα πρόταση για παραχώρηση γενικής αμνηστίας (με εξαίρεση τους δολοφόνους του Καποδίστρια), η κατάσταση δεν φάνηκε να βελτιώνεται, αφού απορρίφθηκε άμεσα ρίχνοντας στο κενό κάθε προσπάθεια συμβιβασμού. Έτσι, γρήγορα, Συνταγματικοί και Καποδιστριακοί ρίχθηκαν σ' έναν αγώνα κατάκτησης και άλλοτε διατήρησης της ήδη υπάρχουσας εξουσίας τους, με τη χώρα να διαιρείται σε δύο στρατόπεδα εν όψει της επικείμενης Εθνοσυνέλευσης, κατά την οποία αναμενόταν η αναγνώριση του ξένου μονάρχη και η ψήφιση νέου Πολιτικού Συντάγματος.

[427] F.O. 32/23(α)/97 (88) Dawkins (Ναύπλιον) προς Palmerston (F.O.) 1831 Οκτώβριος 7/19.

Το νέο πολιτικό καθεστώς της χώρας, θα καθιέρωνε τη συνταγματική μοναρχία και θα αναγνώριζε ως νομοθετικά σώματα, τη Βουλή και τη Γερουσία.[428] Η τοποθέτηση ενός ηγεμόνα ήταν αυξημένης σημασίας λόγω της αντίστοιχης επικρατούσας κατάστασης σ' όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, τις οποίες η Ελλάδα έπρεπε να ακολουθεί. Φυσικά, αυτή η συνεχιζόμενη αναρχία που κυριαρχούσε, ήταν δυνατόν να δημιουργήσει πρόβλημα και στις νέες συζητήσεις που είχαν ξεκινήσει με τον Σουλτάνο σχετικά με παροχή νέων εδαφών στην Ελλάδα, αφού οι εμφυλιακές συρράξεις παρουσίαζαν την Ελλάδα, ως ανάξια της ανεξαρτησίας που της είχε δοθεί, όπως και της εμπιστοσύνης των Δυνάμεων.[429]

Ο Αυγουστίνος δεν θέλησε να συμβιβαστεί και προτίμησε να ακολουθήσει πιστά έως και αυστηρότερα την κυβερνητική γραμμή που είχε υιοθετήσει προηγουμένως ο αδελφός του, καθώς πίστευε πως μέσω μιας ισχυρής κυβερνητικής δύναμης, μπορούσε να υποτάξει όλες τις αντιπολιτευόμενες φωνές κάτω από την εξουσία του. Αυτή η αυταρχική συμπεριφορά έδωσε τη δυνατότητα στους αντιπάλους του, να συσπειρωθούν ενεργά εναντίον και να δημιουργήσουν νέες αντιπολιτευτικές ομάδες, οι οποίες με τη δράση τους κατόρθωσαν να προσελκύσουν στους κόλπους τους αρκετά κυβερνητικά στρατεύματα, τα οποία αργότερα χρησιμοποίησαν για να πραγματοποιήσουν επιθέσεις κατά των στρατιωτικών σωμάτων της κυβέρνησης. Από την άλλη ο Κωλέττης, όλα αυτά τα χρόνια είχε κατορθώσει να οργανώσει και να συσπειρώσει μια μεγάλη ομάδων υποστηρικτών, κυρίως από τις τάξεις των δυσαρεστημένων στρατιωτών, στους οποίους ο Κυβερνήτης είχε αμελήσει την πληρωμή των μισθών τους. Σ' εκείνον βρήκαν τον βασικό υποστηρικτή των προβλημάτων τους και αυτός, με τη σειρά του, εκμεταλλεύτηκε την εμπιστοσύνη τους για να προωθήσει τα προσωπικά του συμφέροντα.

Αναπόφευκτα, ξέσπασαν συγκρούσεις μεταξύ των Ρουμελιωτών και των κυβερνητικών στρατευμάτων, ενώ δημιουργήθηκαν στη χώρα δυο κυβερνήσεις· η μια του Αυγουστίνου στο Ναύπλιο και η άλλη του Κωλέττη στην Περαχώρα, μιας και ο τελευταίος δυσαρεστήθηκε έντονα από την απομάκρυνσή του από το κυβερνητικό σχήμα και αποφάσισε να συνεργαστεί με τους αντικαποδιστριακούς Υδραίους, συγκαλώντας τη δική τους Εθνοσυνέλευση στην Ύδρα, την Δ΄ κατά συνέχειαν Εθνική Συνέλευση.[430] Έτσι, στο πλευρό του Αυγουστίνου -νόμιμου πλέον Κυβερνήτη με βάση τις αποφάσεις της Εθνοσυνέλευσης- συσπειρώθηκαν οι υποστηριχτές του

[428] «Θεσμοί- Εθνοσυνελεύσεις», Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων - Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/ΕΙΕ - Βιβλιοθήκη της Βουλής, Αθήνα 2019, http://representatives1821.gr, (ημερομηνία πρόσβασης 2/6/2023).
[429] G. Finley, *Ιστορία της Επαναστάσεως*, τ. Β΄, (μτφρ.) Αλίκη Γεωργούλη, Αθήνα 1982, σ. 245.
[430] C. M. Woodhouse, *1821 Ο πόλεμος…*, *ό. π.*, σ. 207.

αδελφού του (Καποδιστριακοί), ενώ με το μέρος του Κωλέττη τάχθηκαν οι Συνταγματικοί, λειτουργώντας περισσότερο με βάση το προσωπικό τους συμφέρον, αρνούμενοι να δεχτούν την εξουσία του Αυγουστίνου, την οποία συνέχισαν να αποκαλούν παράνομη και αντισυνταγματική. Η Διοικητική Επιτροπή του Κωλέττη, που είχε αποκτήσει τη συμμετοχή μιας ευρείας βάσης, προερχόμενη απ' όλα τα τμήματα της χώρας, ήταν μια κίνηση που είχε σαν στόχο να δοθεί μια πιο αντιπροσωπευτική βάση στην αντιπολίτευση.[431]

Με την έναρξη του νέου έτους και την ανακοίνωση του πρωτοκόλλου της 7ης Ιανουαρίου 1832 -που αντικατέστησε εκείνο του Σεπτεμβρίου, λόγω του θανάτου του Κυβερνήτη- οριζόταν πως θα έπρεπε να αναγνωριστεί από το σύνολο των συμμαχικών παραγόντων, είτε πολιτικών, είτε στρατιωτικών, η προσωρινή κυβέρνηση του Αυγουστίνου, τον οποίο όπως φάνηκε δεν είχαν πρόθεση ούτε να τον αναγνωρίσουν πραγματικά, αλλά ούτε και απαραίτητα να τον υποσκάψουν,[432] ενώ τα σύνορα του κράτους θα παρέμεναν στη γραμμή Βόλου και Άρτας, για τα οποία είχε αγωνιστεί ο Καποδίστριας. Βασικό τους μέλημα ήταν η συμφιλίωση και ο συμβιβασμός όλων των πολιτικών παρατάξεων στη χώρα, ενισχύοντας παράλληλα το κύρος της κυβέρνησης, μέχρι την άφιξη του ανήλικου Όθωνα. Εντούτοις, οι ενέργειες τους επέφεραν τα αντίθετα αποτελέσματα, οξύνοντας τις αντιπαραθέσεις λόγω των μηχανορραφιών τους.[433]

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο στρατηγός Church, ο οποίος σε περιοδεία του σε διάφορα νησιά του Αιγαίου, προσπάθησε να πείσει του κατοίκους, να συνενωθούν με τους Υδραίους, ωστόσο, συνελήφθη και η Διοικητική επιτροπή, αφού εξέφρασε τη λύπη της για τα γεγονότα και για τον τρόπο που μπλέχθηκε στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας, ζήτησε την απεμπολή του.[434] Το ίδιο ίσχυε και για τον αντιπρέσβυ Rouen, ο οποίος είχε γράψει πως ο λόγος συμμετοχής του Κωλέττη στο κυβερνητικό σχήμα, ήταν επειδή θεωρούσε απαραίτητη τη συμμετοχή του Αυγουστίνου στην κυβέρνηση, ώστε να συγκρατηθούν οι Καποδιστριακοί και να τηρηθεί η ηρεμία στην πρωτεύουσα, ενώ ήταν βέβαιος πως η προσωρινή κυβέρνηση θα ήταν βραχύβια.[435]

---

[431] John Petropulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843),* Αθήνα 1985, σ. 153.

[432] Ελένη Γαρδίκα - Κατσιαδάκη, «Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αυγουστίνου Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 252.

[433] C. M. Woodhouse, *1821 Ο πόλεμος…*, *ό. π.*, σ. 207.

[434] F.O. 32/23(β)/160(13) - 23/14γ, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 546.

[435] Ελένη Γαρδίκα-Κατσιαδάκη, «Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αυγουστίνου Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 252.

Η κορύφωση των γεγονότων οδηγούσε σε έναν αναπόφευκτο εμφύλιο, έναν πόλεμο στον οποίο, όπως φάνηκε, το ξενικό στοιχείο αναμείχθηκε πολύ και κυρίως οι αντιπρέσβεις των τριών Δυνάμεων. Ο Ρώσος πρόξενος Rückman, τάχθηκε ανεπιφύλακτα στο πλευρό του Αυγουστίνου και, κατ' επέκταση των Καποδιστριακών, ο Rouen, υπέρ του Κωλέττη, ενώ ο Dawkins, ήθελε να εξαφανίσει του ρωσόφιλους για να μειώσει τη ρωσική επιρροή στη χώρα, η οποία είχε αποκτήσει δεσπόζουσα θέση. Ο φόβος του μήπως ενδυναμωθούν υπέρ το δέον οι γαλλόφιλοι, τον ωθούσε σε πρόσκαιρες συμμαχίες με τον Ρώσο αντιπρέσβυ.[436] Είναι αλήθεια πως ο Αυγουστίνος είχε στηριχθεί πάρα πολύ στη βοήθεια του ρωσικού στόλου και ιδιαιτέρως στη ενίσχυση του ναυάρχου Ricord, ο οποίος καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου επενέβαινε απροκάλυπτα για να ενισχύσει τους καποδιστριακούς.

Άμεσα οι Ρουμελιώτες, ερχόμενοι σε συνεργασία με τους Μανιάτες και τους Υδραίους, θέλησαν να συσπειρωθούν για να ανατρέψουν την κυβέρνηση, κάτι το οποίο αντιλήφθηκαν εγκαίρως οι Καποδιστριακοί και συμφώνησαν πως θα έπρεπε να τους απωθήσουν γρήγορα, ώστε να παρακωλυθεί το σχέδιό τους. Τελικά ο Αυγουστίνος, σε συνεργασία με τους ισχυρούς πολιτικούς άνδρες του ρωσικού κόμματος, όπως τον Κολοκοτρώνη, αλλά και με τον ρωσικό στόλο του Ricord, πραγματοποίησαν επίθεση εναντίον των Ρουμελιωτών, ξεκινώντας έτσι ένας νέος εμφύλιος πόλεμος.[437] Η χώρα κλήθηκε να αντιμετωπίσει άμεσα τον εμφύλιο και την αναρχία, ενώ οι συνταγματικοί διεύρυναν τις επαφές τους με το εξωτερικό, ζητώντας από τους ξένους διπλωμάτες την αποστολή του ξένου ηγεμόνα, όσο το δυνατόν ταχύτερα,[438] έτσι ώστε να απομακρυνθούν από την εξουσία οι Καποδιστριακοί.

Παράλληλα με το Πρωτόκολλο της 7ης Μαρτίου, δινόταν εξουσιοδότηση στις Συμμαχικές Δυνάμεις να επεμβαίνουν στις ελληνικές υποθέσεις, επιφέροντας την απαραίτητη τάξη, ενώ οι πρόξενοι μπορούσαν να επιβάλουν μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Η νέα φάση του εμφυλίου, ενισχύθηκε από τα γαλλικά στρατεύματα, λόγω του γαλλόφιλου Κωλέττη, τον οποίο θεωρούσαν ως τον καταλληλότερο και μοναδικό αρχηγό, που διεκδικούσε την Προεδρία.[439] Η επικράτηση των Συνταγματικών κλόνισε την ύπαρξη και το κύρος του Αυγουστίνου, τον οποίο οι Δυνάμεις τελικά, δεν υποστήριξαν με τον τρόπο που θα περίμενε κανείς και σε συνδυασμό με την

[436] Αλέκα Μπουτζουβή - Μπανιά, «Το καποδιστριακό κόμμα 1832 - 1833. Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίωξη», *Μνήμων,* τ. 8, (1982), σ. 86.

[437] G. Finley, *Ιστορία της Επαναστάσεως*, τ. Β΄, (μτφρ.) Αλίκη Γεωργούλη, Αθήνα 1982, σ. 244.

[438] Θάνος Βερέμης - Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια από το 1821 μέχρι σήμερα,* Αθήνα 2006, σ. 124.

[439] Π. Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική ιστορία*, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 349.

εγκατάλειψη αρκετών εκ των υποστηρικτών του, πιέστηκε από τα γεγονότα και τους Συμμάχους, με αποτέλεσμα να παραιτηθεί και να αποχωρήσει από τη χώρα, μαζί με το νεκρό σώμα του αδελφού του.[440] Ο Αυγουστίνος φέρεται πως προτίμησε την παραίτηση για δύο λόγους: πρώτον για να περισώσει το εθνικό του γόητρο και έπειτα για να αποδείξει με την παραίτησή του, πως οι πραγματικοί αυτουργοί των δυστυχημάτων της χώρας δεν ήταν εκείνος ή οι Καποδιστριακοί, αλλά οι αποστάτες ανά την ελληνική επικράτεια και φυσικά οι αντιπρέσβεις της Βρετανίας και της Γαλλίας, που τους χρηματοδοτούσαν και τους υποκινούσαν.[441]

Ο Κωλέττης, που από καιρό είχε οργανώσει ανταρσία κατά του Αυγουστίνου, τελικά κατόρθωσε να τον οδηγήσει σε παραίτηση, ενώ οι Δυνάμεις μετά από δική τους συνεννόηση, εξέλεξαν μια νέα πενταμελή επιτροπή, μέχρι την έλευση του Όθωνα, που όμως λόγω των εσωτερικών αντιθέσεων μετατράπηκε σε επταμελή, ώστε να ικανοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότερα πρόσωπα. Λίγους μήνες αργότερα πραγματοποιήθηκε νέα Εθνοσυνέλευση, σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου, όπως στο Ναύπλιο, στο Άργος και τέλος στην Πρόνοια, από όπου πήρε και το όνομά της. Ονομάστηκε «κατά συνέχειαν» της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης, αφού σύμφωνα με τον Κωλέττη, η Ε΄ Εθνοσυνέλευση του Αυγουστίνου, τον Δεκέμβριο του 1831, ήταν αυθαίρετη, άρα και άκυρη και με το ψήφισμά της επικύρωνε την άφιξη του Όθωνα. Πολύ σύντομα διαλύθηκε και εκείνη, μετά από τις ξένες παραβάσεις και νουθεσίες, οι οποίες δεν είχαν ως στόχο μονάχα την υπόδειξη ενός μοναρχικού καθεστώτος στους Έλληνες, αλλά και την κάθετη επιβολή του.

Στις 25 Απριλίου/7 Μάιου 1832, γνωστοποιήθηκε από τους Συμμάχους πως τελικά ο ανήλικος Όθων, έκανε δεχτό τον ελληνικό θρόνο και γινόταν αποδεχτός από όλες τις Δυνάμεις, αφού η οικογένειά του δεν είχε συγγενικούς δεσμούς με κανέναν εκ των συμμετεχουσών χωρών και επιπλέον είχε έντονα φιλελληνικά αισθήματα, λόγω του πατέρα του, καθώς αρκετοί Βαυαροί είχαν συμμετάσχει και στην ελληνική Επανάσταση.[442] Επιπλέον, επικυρώθηκε εκ νέου η προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων προς την Ελλάδα, μειώνοντας τον ανεξάρτητο χαρακτήρα που είχε πλέον αποδοθεί στο ελληνικό κράτος, ενώ εγγυήθηκαν για την απόδοση ενός νέου δανείου (60 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων). Παράλληλα, ορίστηκε η αντιβασιλεία, μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα και το προσωπικό της κύρος, θα βοήθησε στις διαπραγματεύσεις για την απόκτηση

[440] Γ. Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1976, σ. 607.
[441] Αλέκα Μπουτζουβή-Μπανιά, «Το καποδιστριακό κόμμα 1832 - 1833», *ό. π.*, σ. 87.
[442] C. M. Woodhouse, *1821 Ο πόλεμος…*, *ό. π.*, σ. 209.

του δανείου, δημιουργώντας στην Ευρώπη ένα αίσθημα ασφάλειας για τη νέα διοίκηση στην Ελλάδα.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, ακόμα και την εκλογή του Όθωνα την αντιμετώπισαν με έντονο σκεπτικισμό, αφού η Ρωσία είχε ενοχληθεί που ο νέος ηγεμόνας, δεν ασπαζόταν το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα και θα βασίλευε σε μια χώρα χριστιανών, όπου το στοιχείο της ορθόδοξης πίστης ήταν θεμελιώδες για τη συγκρότησή του. Επιπλέον, δεν είχε εκφράσει καμία προδιάθεση αλλαγής του δόγματός του, γεγονός που δημιουργούσε περισσότερη αρνητικότητα, αφού τόσο οι ίδιοι, όσο και οι Έλληνες επιθυμούσαν έναν ορθόδοξο χριστιανό βασιλιά. Από την άλλη, η Βρετανία και έπειτα η Γαλλία, προβληματίζονταν έντονα για την ηλικία του νέου ηγεμόνα, ο οποίος ήταν ανήλικος και επί της ουσίας, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν θα μπορούσε να διοικήσει τη χώρα· συνεπώς η Αντιβασιλεία, θα ασκούσε τα βασιλικά καθήκοντα.[443] Η κατάσταση όμως στην Ελλάδα, δεν μπορούσε να περιμένει άλλο, αφού αυτή η περίοδος μεταβατικότητας θα μπορούσε να αποβεί καταστροφική για την Ελλάδα. Ωστόσο, σ' αυτό το ασταθές πολιτικό στάδιο, η τοποθέτηση της αντιβασιλείας μπορούσε να επιλύσει και σημαντικά προβλήματα, όπως την οικονομική και στρατιωτική ανασυγκρότηση του κράτους. Το δυσκολότερο όμως όλων θα ήταν η επιβολή ισορροπίας μεταξύ των αντίπαλων παρατάξεων, καθώς εάν επιλυόταν το ζήτημα αυτό, τότε οι Δυνάμεις δεν είχαν λόγους νέων επεμβάσεων εντός της χώρας.[444]

Η δολοφονία του Κυβερνήτη, πίεζε τις καταστάσεις και τη λήψη αποφάσεων, ενώ η αναρχία απειλούσε την ύπαρξη του κράτους. Πολύ γρήγορα αποδέχτηκαν την εκλογή του, ωστόσο η ελληνική γνώμη πάλι ήταν απούσα, αφού όπως και στην περίπτωση του Λεοπόλδου, η ελληνική συναίνεση ήταν μάλλον ανούσια για τις Μεγάλες Δυνάμεις. Παρόλα αυτά, οι Έλληνες δεν έδειχναν αντίθετοι με την εκλογή του, αφού εξ αρχής είχαν αποζητήσει την εκλογή ενός ηγεμόνα για να βρίσκονται σε σύμπνοια με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αγόρευσή του σε βασιλιά της Ελλάδας και όχι σε βασιλιά των Ελλήνων, καθώς με μια τέτοια προσφώνηση θα αναφερόταν σ' όλους τους αλύτρωτους ελληνικούς πληθυσμούς, που βρίσκονταν εκτός των ελληνικών συνόρων και εύκολα θα μπορούσε να επιφέρει νέες διεκδικήσεις για τους Έλληνες.[445]

[443] Αντώνης Κλάψης, *Αφοσιωμένος σε μια ιδέα - Ο βασιλιάς Όθων και η Ελλάδα*, Αθήνα 2021, σ. 23.

[444] Ελένη Γαρδίκα-Κατσιαδάκη, «Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αυγουστίνου Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 269.

[445] Αντώνης Κλάψης, *Αφοσιωμένος σε μια ιδέα, ό. π.*, σ. 25.

Αυτή η απόλυτη μοναρχία θα παραμέριζε, σταδιακά, την εθνική βούληση και θα υπότασσε τους Έλληνες κάτω από μια ξένη πολιτική, λόγω της σύνδεσης με τον βασιλιά. Η οικονομική και πολιτική εξάρτηση της χώρας ήταν πλέον γεγονός, αφού με τον θεσμικό χαρακτήρα που αποκτούσαν οι Δυνάμεις, οι επεμβάσεις τους πλέον ήταν δυνατόν να πραγματοποιούνται χωρίς προστριβές ή ραδιουργίες. Το επακόλουθο αυτής της αποδεκτής επέμβασης, θα αποτελέσει την αρχή της εξέλιξης και της θεμελίωσης των πρώτων ελληνικών κομμάτων τα οποία, όπως φάνηκε, παρουσιάστηκαν πρόθυμα να συνεργαστούν πιο ενεργά μαζί τους, νομιμοποιώντας το καθεστώς εξάρτησης από τις Δυνάμεις.[446]

Οι Δυνάμεις εξ αρχής είχαν διατηρήσει μια αδιάφορη στάση απέναντι στις εθνικές και πολιτικές επιθυμίες των Ελλήνων και ειδικά κατά τα τελευταία χρόνια της καποδιστριακής περιόδου. Έτσι, μέχρι και την άφιξη του Όθωνα, μεθοδεύτηκε μια συστηματική προσπάθεια επηρεασμού των πληρεξουσίων στις Εθνοσυνελεύσεις, εκ μέρους των ξένων αντιπροσώπων, για να επιτευχθεί μια πιο ευνοϊκή πολιτική κατάσταση με θετικό αντίκτυπο για τις χώρες τους.[447] Όλα δείχνουν πως κυρίως οι Βρετανοί και οι Γάλλοι γνώριζαν αρκετά καλά τις δυνατότητες του Αυγουστίνου και κατ' επέκταση της κυβέρνησής του, η οποία εξαρχής χαρακτηριζόταν ως ακατάλληλη και αδύναμη για την επιβολή ειρήνης εντός της Ελλάδας.[448] Εντούτοις, η αποδοχή μιας τόσο ανίσχυρης και παθητικής κυβέρνησης, μας προκαλεί ερωτήματα, σχετικά με τα αληθινά σχέδια των προξένων για τη χώρα. Προφανώς η τοποθέτηση μιας τέτοιας κυβέρνησης, ήταν προτιμητέα, συγκρινόμενη με μια πιο δυναμική, καθώς θα μπορούσε να εξυπηρετήσει πιο εύκολα τα δικά τους συμφέροντα. Από την άλλη, υπήρχε και η 'ασφάλεια' της σίγουρης απομάκρυνσής του από την εξουσία, μέσω της υπογραφής του Πρωτοκόλλου, που όριζε πως κατά την άφιξη του ηγεμόνα, ο ίδιος θα έπρεπε να παραιτηθεί.

Επομένως, αν και δεν ήθελαν την επέκταση της καποδιστριακής δύναμης, εκείνος ήταν πιο προτιμητέος απ' ό,τι ο Κωλέττης. Με άλλα λόγια, η δυναμικότητα και η επιρροή του Κωλέττη, άρχισε να τρομάζει τους ξένους προξένους, ειδικά τον Dawkins, ο οποίος σε συνεργασία με τον Ρώσο αντιπρέσβυ Rückman, ενήργησαν από κοινού για να αποφευχθεί η γαλλική επικράτηση στη χώρα. Η ξένη δραστηριότητα ειδικά μετά τον θάνατο του Κυβερνήτη, έγινε απροκάλυπτη, αφού οι κόντρες που ανέκυψαν κατά τη διαδικασία ανάδειξης νέου πολιτικού ηγέτη, κατέδειξε πως οι

[446] Π. Πετρίδης, *Ξενική εξάρτηση και εθνική πολιτική 1910-1918: οι μεγάλες δυνάμεις και το στέμμα ως κύριοι παράγοντες για τη διαμόρφωση και την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής,* Θεσσαλονίκη 1981, σ. 28.
[447] Π. Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική ιστορία, ό. π.*, σ. 128.
[448] G. Finley, *Ιστορία της Επαναστάσεως*, Αθήνα 1982, σ. 251.

ξένες Δυνάμεις, όχι μόνο δεν θα έπαυσαν να εμπλέκονται στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας, αλλά είχαν σκοπό να αναμειχθούν ακόμα πιο πολύ, με άμεσο αποτέλεσμα την αδυναμία επιβολής αυτοκυριαρχίας και απόκτησης μιας αυτοδύναμης κυβέρνησης.[449]

Το τέλος του Καποδίστρια αποτέλεσε το «επισφράγισμα όλων των συγκρούσεων για την άσκηση και τον έλεγχο της εξουσίας»[450] και σηματοδότησε μια νέα εποχή, δίνοντας το σύνθημα στα μέλη της αντιπολίτευσης για να εκφράσουν πιο ενεργά τις προσωπικές τους πικρίες και αντιθέσεις, τις οποίες είχαν αναπτύξει κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών, αλλά που αποσιωπηθήκαν συνειδητά λόγω του κοινού τους σκοπού. Ο ρωσικός κίνδυνος είχε αποσοβηθεί και η τσαρική πολιτική είχε χάσει το πολιτικό της έρεισμα εντός της χώρας και πλέον οι έως τότε παραγκωνισμένες μερίδες των υποστηρικτών της Βρετανίας και της Γαλλίας, βρήκαν την ευκαιρία να ανέλθουν στην πολιτική επιφάνεια, ενισχύοντας την εσωτερική τους συνοχή και διαχωρίζοντας πιο ενεργά τα μέλη τους. Επιπλέον, απέδειξε πως οι έως τότε παρατάξεις και συσπειρώσεις ατόμων, δεν είχαν τόσο ισχυρή σύνδεση, αφού κατά το ξέσπασμα του εμφυλίου δημιουργήθηκαν δυσανασχετήσεις, με αποτέλεσμα οι οπαδοί του αγγλικού και του γαλλικού κόμματος, που μέχρι τότε συνεργάζονταν, να διαχωριστούν αποφασιστικά. [451] Έγινε δε κατανοητό πως οι πολιτικές αντιπαραθέσεις που ίσχυαν για όλη αυτή τη μακρά περίοδο, ανάγονταν στις πελατειακές δολοπλοκίες και στη συνεχή ξένη δραστηριότητα.[452]

Η ισχυρή διακυβέρνηση του Καποδίστρια, έδωσε τη δυνατότητα στις παρατάξεις να συσπειρωθούν ενεργά, αποκτώντας μια ουσιώδη πολιτική βάση και να θεμελιωθεί στο πολιτικό στερέωμα το ρωσικό κόμμα, ως προϊόν της δικής του εξουσίας. Από την άλλη, η δράση των αντιπρέσβεων και των ξένων στρατιωτικών στοιχείων που συνέχισαν να αποτελούν τις σταθερές πολιτικές βάσεις της χώρας, κατηύθυναν πολιτικά πρόσωπα, αναπτύσσοντας ισχυρές και στενές επαφές μαζί τους, ενδυναμώνοντας παράλληλα τα υπάρχοντα πολιτικά κόμματα. Στη συνέχεια τα πάγια αιτήματα της αντιπολίτευσης, για Σύνταγμα και ελευθερία, ξεχάστηκαν πολύ γρήγορα, αφού η επιβολή μοναρχίας καταργούσε άμεσα τέτοιου είδους επιθυμίες και οι Έλληνες χωρίς να αντιληφθούν τους περιορισμούς που τους είχε επιβάλει ένα τέτοιο καθεστώς, συμπαρασύρθηκαν

[449] Γ. Δαφνής, *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961*, Αθήνα 1961, σ. 39.
[450] Γεώργιος Κοντογιώργης, «Κοινοτική αυτοδιοίκηση και καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα», στο *Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 103.
[451] Π. Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία, ό. π.*, σ. 91.
[452] G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Α΄, *ό. π.*, σ. 269.

από την έλευση του Όθωνα, πιστεύοντας πως μονάχα η διοίκηση από έναν ξένο αντιπρόσωπο, με τη βοήθεια των Μ. Δυνάμεων, θα μπορούσε να εκπληρώσει τις πιο βαθιές τους επιθυμίες.

Έτσι, λοιπόν, η Καποδιστριακή περίοδος τελειώνει επίσημα με τον θάνατο του Κυβερνήτη, και τα αποτελέσματα της θα συνοδεύσουν το ελληνικό κράτος μέχρι και τα πρώτα χρόνια της άφιξης του Όθωνα, όπου και θα τεθούν νέοι πολιτικοί όροι και νόμοι. Το διάστημα που θα ακολουθήσει θα είναι μια περίοδος 'βαυαρο-φαναριωτισμού' και θα αποτελέσει κάτι σαν Μεσαίωνα, καθώς τα νεοφερμένα συστήματα διοίκησης από το εξωτερικό, θα καθυστερήσουν την ελληνική ανάπτυξη και εθνική αναγέννηση, αφού δεν θα έχουν κανένα σημείο επαφής και σύνδεσης με τις ελληνικές νοοτροπίες.[453] Επιπλέον από το 1832, γίνεται σαφής η ύπαρξη τριών κομμάτων, με τις διακλαδώσεις τους να επεκτείνονται σ' ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο μέσα απ' ένα ισχυρό πλέγμα πολιτικών σχέσεων και τα οποία υποστηρίχθηκαν ενεργά από τους ξένους αντιπρέσβεις, για να προωθηθούν πιο δυναμικά τα σχέδιά τους σχετικά με την εξωτερική πολιτική του Ανατολικού ζητήματος, με βασικό αποτέλεσμα την αλλαγή του συνολικού εξωτερικού προσανατολισμού της χώρας.[454]

Φυσικά οι δραστηριότητες των τριών παρατάξεων, δεν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτές από το νέο απολυταρχικό καθεστώς που είχε επιβληθεί, καθώς η Αντιβασιλεία θέλησε να τα διαλύσει, χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα, πως εξαιτίας τους όλα αυτά τα χρόνια, η Ελλάδα είχε διασπαστεί και τα μέλη τους προωθούσαν τον φανατισμό. Έτσι ουσιαστικά, δεν αναγνώριζε ούτε τους Συνταγματικούς, ούτε και την Καποδιστριακή Γερουσία, αφού η στενή σύνδεση που είχαν αποκτήσει με τα στρατιωτικά σώματα και τους οπλαρχηγούς, αποτελούσε μια σταθερή πηγή αναταραχών και κινητοποιήσεων, η οποία απειλούσε και παρεμπόδιζε την εφαρμογή των δυτικών προτύπων απολυταρχικής διακυβέρνησης.[455]

Στα χρόνια που ακολούθησαν η καποδιστριακή μερίδα, πλήχθηκε όσο καμία άλλη, με τους περισσότερους να απομακρύνονται από τις κυβερνητικές τους θέσεις, λόγω της κατάργησης της Γερουσίας και κυρίως από το στράτευμα, το οποίο η Αντιβασιλεία αναδημιούργησε, ενώ οι φανατισμένοι γαλλόφιλοι και αγγλόφιλοι, τους καταδίωξαν με στόχο τον αφανισμό τους. Στην περίοδο που ακολουθεί το ρωσόφιλο κόμμα θα βρεθεί στη σκιά των εξελίξεων και θα αναδειχθεί το γαλλόφιλο, λόγω του πρωταγωνιστικού ρόλου που θα αποκτήσει ο Κωλέττης, μιας και η

[453] Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», *ό. π.*, σ. 96-97.
[454] Πετρίδης, *Νεοελληνική πολιτική ιστορία*, *ό. π.*, σ. 140.
[455] Αλέκα Μπουτζουβή - Μπανιά, «Το καποδιστριακό κόμμα 1832 - 1833», *ό. π.*, σ. 96.

Αντιβασιλεία στηρίχθηκε αρκετά στο γαλλικό κόμμα, με αποτέλεσμα να επικρατήσουν στην πολιτική σκηνή οι αντίπαλοι των καποδιστριακών.

Κεφάλαιο 4

Η στάση και ο ρόλος της Αγγλίας για το μέλλον της χώρας

Η μελέτη αυτής της περιόδου, εκτός από τις προστριβές και τις εντάσεις που κυριάρχησαν στο ευρωπαϊκό και στο ελληνικό προσκήνιο, έχει καταδείξει, πως η Ελλάδα σταδιακά άρχισε να αποκτά ένα όλο και πιο ισχυρό ενδιαφέρον, τόσο λόγω της γεω-στρατηγικής της παρουσίας, όσο και λόγω των πολιτικών της ζητημάτων. Συνολικά οι τρεις ισχυρές χώρες της εποχής εκείνης, ενδιαφέρθηκαν εξίσου για την ανάπτυξη του ελληνικού κράτους και τη σταθερότητα στην Ανατολή, εντούτοις, τον πρωταγωνιστικό ρόλο είχε ήδη αποκτήσει η Βρετανία.

Παρά τις πρώτες επιφυλάξεις της, άμεσα συμπαρασύρθηκε από την ευρωπαϊκή πολιτική της εποχής και τη δίψα της, για επέκταση των κτήσεών της, στην περιοχή της Μεσογείου. Η εποχή της αποικιοκρατίας που ακόμα βρισκόταν σε εξέλιξη, ωθούσε τις χώρες, ευρωπαϊκές ή μη, σε κατακτήσεις και επεμβάσεις. Όπως φαίνεται στην περίπτωση της Ελλάδας, καμία χώρα δεν θέλησε να εμπλακεί σε πολεμικές συρράξεις υπέρ της, παρά το ισχυρό γεωγραφικό πλεονέκτημά της για το διεθνές εμπόριο στην Ανατολική Μεσόγειο. Το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων σηματοδοτεί μια νέα εποχή, κατά την οποία εγκαινιάζεται ο φιλελεύθερος ιμπεριαλισμός, η γνωστή περίοδος της Pax Britannica, όπου η Βρετανία αποτελούσε πλέον τον παγκόσμιο ηγεμόνα και τον βασικό παράγοντα ισορροπίας ανάμεσα στα κράτη, αναπτύσσοντας κι άλλο την αυτοκρατορία της, μέσω της παροχής προστασίας σε μικρά κράτη.[456]

Ξαφνικά, η Ανατολική Μεσόγειος βρέθηκε στο κέντρο των πολιτικών ζυμώσεων και του ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, κυρίως λόγω της εξωτερικής πολιτικής που ακολούθησαν οι χώρες, μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων. Η εξάπλωση του θαλάσσιου εμπορίου προς την Ανατολή ήταν ελκυστική, ειδικά για τις χώρες που είχαν ήδη αποκτήσει εκεί αποικίες ή προτεκτοράτα· μια παρηκμασμένη αυτοκρατορία, όπως εκείνη των Οθωμανών, διευκόλυνε τα σχέδια εισχώρησης στην περιοχή και παράλληλα λόγω των συνθηκών, την καθιστούσε εύκολα εκμεταλλεύσιμη. Ενώ παράλληλα, το θαλάσσιο εμπορικό γόητρο της Ανατολής, πολύ γρήγορα συνδυάστηκε και με την παροχή βοήθειας και προστασίας, προς τις χριστιανικές μειονότητες της

[456] Johnston Douglas, W. Michael Reisman, *The Historical Foundations of World Order, The Tower and the Arena*, Leiden ·Boston 2008, σ. 508.

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[457] Ωστόσο, το ζήτημα για τη βρετανική αποικιοκρατική δραστηριότητα, ήταν πως ποτέ, έως τότε, οι Βρετανοί δεν είχαν κατορθώσει να αποκτήσουν μια δυνατή αυτοκρατορία στη Μέση Ανατολή, ούτε και αυθεντικές αποικίες, ενώ όσες φορές το επιχείρησαν, εκδιώχτηκαν. Αυτός ήταν ένας πολύ ισχυρός λόγος όπου χώροι σαν τον ελλαδικό και πέριξ του, απέκτησαν μεγάλη σημασία για τη Βρετανία.

Το χρονικό διάστημα από το 1780 μέχρι το 1830, που αποτέλεσε τη δεύτερη φάση της «Βρετανικής Αυτοκρατορίας», διαπιστώνεται η μεγάλη αύξηση των κτήσεών-αποικιών της και η οργάνωση νέων προτύπων διακυβέρνησης, για την καλύτερη εκμετάλλευση των αποικιών της.[458] Έτσι, η Βρετανία αποτέλεσε την πιο ισχυρή αποικιοκρατική δύναμη του κόσμου, με μια μακρά πορεία κτήσεων ανά τους αιώνες η οποία, λόγω του ρόλου της, αποτέλεσε τον βασικό ρυθμιστικό παράγοντα μεταξύ των χωρών. Ειδικά κατά τα έτη 1763-1875, η Βρετανία αναδείχθηκε ως η μεγαλύτερη και ισχυρότερη αποικιακή δύναμη σε ολόκληρο τον κόσμο, εξαιτίας κυρίως της ήττας της Γαλλίας στη διάρκεια του επταετούς πολέμου, η οποία αναγκάστηκε να παραδώσει το μεγαλύτερο μέρος των κτήσεών της στη Βρετανία.[459] Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, δεν μας εντυπωσιάζει το γεγονός ότι η Βρετανία μέχρι τον 19ο αι. κατόρθωσε όχι μόνο να αυξήσει τις κτήσεις της, αλλά και να κυριαρχήσει στην περιοχή της Μεσογείου και των Βαλκανίων, εκτοπίζοντας τις υπόλοιπες ανταγωνίστριες δυνάμεις.

Η ίδια όχι μόνο αποτέλεσε τη βασική ηγεμονική δύναμη της περιόδου, που επιθυμούσε να διατηρήσει την εμπορική της κυριαρχία, αλλά προσπαθούσε συνεχώς και να τη διευρύνει, αποκτώντας ακόμα μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη. Η διαχρονική επιδίωξή της, ήταν η δυναμική εξασθένιση των αντιπάλων της και μια πιο ενεργή προβολή της ως ηγεμονεύουσα δύναμη. Σαν ηγεμονική δύναμη προσπάθησε παράλληλα να μονοπωλήσει το παγκόσμιο σύστημα, αμβλύνοντας τις έντονες εσωτερικές ταξικές διαφορές των υπηκόων της, που μόνο με την υιοθέτηση μιας επεκτατικής πολιτικής μπορούσε να επιτύχει. Έτσι, η απόλυτη επικράτηση και νίκη του αποικιοκρατικού καπιταλισμού, καταφάνηκε μέσω των επαναστάσεων του έλαβαν χώρα κατά τα έτη 1820-1848.[460]

---

[457] *The Greeks and the British in the Levant, 1800-1960s: between empires and nations*, (επιμ.) Anastasia Yiangou, George Kazamias and Robert Holland, London: Routledge/Taylor & Francis Group 2016, σ. 22.

[458] C.A. Bayly, *Imperial Meridian: the British Empire and the World, 1780-1815*, N. York 1989, σ. 8.

[459] Harry Magdoff, *Αποικιοκρατία - Η ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763*, (μτφρ.) Άννα Καρακατσούλη, Αθήνα 2008, σ. 15.

[460] Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της αποικιοκρατίας…, ό. π.*, σ. 87.

Με βάση τις παραπάνω συνθήκες, η Βρετανία διεισδύει στην περιοχή της Μεσογείου επεκτείνοντας το απολυταρχικό της καθεστώς, κυρίως στην περιοχή των Ιονίων νήσων. Τα Επτάνησα, μαζί με άλλα νησιά της Μεσογείου, όπως τη Μάλτα ή τη Σικελία, θα αποτελέσουν τα πρώτα αποικιακά εργαστήρια, όπου θα εφαρμοστούν οι πρώτες φιλελεύθερες πολιτικές, βασιζόμενες στην προσπάθεια απομάκρυνσης από τον δεσποτικό χαρακτήρα των πολιτευμάτων, που είχαν επικρατήσει τα προηγούμενα χρόνια. Ακολουθήθηκαν πολιτικές πολύ μακριά από τα προηγούμενα πρότυπα, καθώς προωθήθηκαν εκσυγχρονιστικές διαδικασίες, προκειμένου να περιοριστούν οι τοπικοί αναβρασμοί και να αναβαθμιστούν οι τοπικές κοινωνίες κοντά στα πρότυπα της Μητρόπολης.[461]

Πλέον, ο όρος αποικία μεταλλάσσεται σ' αυτό που πλέον θα ονομάζαμε 'προστατευόμενο κράτος'. Στο μικρό αυτό κράτος δίνεται μια κενού περιεχομένου ανεξαρτησία και επί της ουσίας, το ισχυρότερο προσφέρει την προστασία του, αποτελώντας τον βασικό πρωταγωνιστή στην άσκηση της εξουσίας. Για τον σκοπό αυτό, οι σύγχρονοι μελετητές έχουν επινοήσει τον όρο «κρυπτο-αποικιοκρατία», θέλοντας να ερμηνεύσουν καλύτερα το καθεστώς που επικράτησε και συναντάμε για πρώτη φορά στα Ιόνια νησιά και αργότερα στην Ελλάδα.[462] Όσο και αν φαίνεται περίεργο, τα νησιά του Ιονίου έχουν κοινά σημεία σύνδεσης με την ίδρυση του ελληνικού κράτους· η ύπαρξη της Ιόνιας Πολιτείας ήταν το αποτέλεσμα των ξένων επεμβάσεων και συγκεκριμένα των Βρετανικών, ενώ αργότερα, όπως σημειώνεται, απέκτησε την προστασία όλων των μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, αποτελώντας ουσιαστικά το πρώτο άτυπο ελληνικό κράτος, μιας και οι κάτοικοί του ήταν Έλληνες. Μέσω των νησιών ενισχύθηκε το εθνικό φρόνημα του πανταχού ελληνισμού, συμβάλλοντας έτσι, στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης. Όμως το κυριότερο όλων, ήταν η στήριξη που προσέφεραν τα νησιά στην πραγματοποίηση του επαναστατικού αγώνα, για την εθνική ανεξαρτησία. Αυτή η απότομη αύξηση του εθνικού φρονήματος, θορύβησε αρκετά τη Βρετανική διοίκηση, οδηγώντας την στην υιοθέτηση μια πιο ουδέτερης έως και επιθετικής στάσης απέναντι στην ελληνική ανεξαρτησία.

Το συνέδριο της Βιέννης από το 1814-1815, το οποίο σηματοδοτεί και το τέλος των αγγλο-γαλλικών πολέμων, επικεντρώθηκε σε τέσσερις στόχους, ένας εκ των οποίων, αφορούσε τα εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα. Το Συνέδριο αυτό έδωσε τη δυνατότητα στη Βρετανία να

[461] Σάκης Γκέκας, *Ξενοκρατία. Οικονομία, κοινωνία και κράτος στα Επτάνησα (1815-1864*), Αθήνα 2021, σ. 9-10.
[462] Michael Herzfeld, «Thailand in a Larger Universe», *The Journal of Asian Studies,* Vol. 76, No. 4, (2017), σ. 887.

εξαπλώσει τη ναυτική και αποικιακή της επιρροή, αποσπώντας το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών της Γαλλίας και φυσικά τα Ιόνια νησιά, τα οποία καταλαμβάνονται σταδιακά από τους Βρετανούς, με τελευταία την Κέρκυρα, και στα οποία επιβλήθηκε καθεστώς Προστασίας, με στρατιωτική επιβολή και διοίκηση από Αρμοστή των Βρετανών. Επί της ουσίας όμως, τα Ιόνια νησιά θα βρεθούν σε πλήρη κατοχή που σύντομα θα μετεξελιχθεί σε πραγματικό τυραννικό καθεστώς, μιας και οι Βρετανοί θα καταφέρουν να ξεγελάσουν τις ευρωπαϊκές χώρες για τις πραγματικές προθέσεις τους και σταδιακά, με την τοποθέτηση του Maitland, θα περάσουν σε πλήρη βρετανική κυριαρχία.

Ο Καποδίστριας ήταν παρών στο Συνέδριο της Βιέννης και, παρά τις ήδη ειλημμένες αποφάσεις των Δυνάμεων, πάλεψε για να αποκτήσουν αυτά τα νησιά την ανεξαρτησία τους. Στην πραγματικότητα, όμως, γνώριζε πως ο Τσάρος είχε ήδη αποδεχτεί τη δημιουργία βρετανικού προτεκτοράτου, με την προϋπόθεση, πως θα βρισκόταν κάτω από την εγγύηση όλων των Δυνάμεων.[463] Τα προαποφασισμένα γεγονότα δεν τον πτόησαν πολύ και πολύ σύντομα, προσπάθησε να επαναφέρει το ζήτημα στην επικαιρότητα. Πολύ γρήγορα υπέβαλε νέα πρόταση, με την οποία προωθούταν η δημιουργία ελεύθερου ανεξάρτητου και ουδέτερου Ιονικού κράτους, υπό την εγγύηση τεσσάρων μεγάλων Δυνάμεων. Οι Βρετανοί αξιωματούχοι τόνισαν στον Καποδίστρια πως τα νησιά θα ήταν ελεύθερα, απλά θα βρίσκονταν κάτω από την προστασία του βρετανικού στόλου, δηλαδή του στόλου της βασικής εγγυήτριας Δύναμης της περιοχής.

Εντούτοις, οι Βρετανοί γνωρίζοντας την κατάσταση των προηγούμενων ετών και κυρίως τις δραστηριότητες των Ρώσων, οι οποίοι μετά τη σύναψη της συνθήκης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, επενέβαιναν συνεχώς στις υποθέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανησύχησαν πως εάν συμμετείχαν και άλλες χώρες στη χορήγηση προστασίας, τότε θα μπορούσε να συμβεί κάτι αντίστοιχο και στα Επτάνησα. Ήθελαν να αποφύγουν κάθε παρεμβολή στον τρόπο άσκησης της εξουσίας τους, γι' αυτό τελικά κατόρθωσαν να καταστήσουν τον εαυτό τους, ως τη μόνη συμμαχική εγγύηση, αποσοβώντας τον κίνδυνο των ρωσικών παρεμβάσεων στα Επτάνησα. Φυσικά, παρά τις διαβεβαιώσεις τους σχετικά με την ελευθερία που θα απολάμβαναν τα νησιά, οι όροι που επιβλήθηκαν βρίσκονταν πολύ μακριά από την έννοια της ανεξαρτησίας· η Προστάτιδα δύναμη είχε το δικαίωμα να εγκαταστήσει φρουρές στα νησιά, να εγκρίνει τη σημαία των Ιονίων και να τα εκπροσωπεί στο εξωτερικό, μέσω προξενικών και εμπορικών πρακτόρων.

[463] C. M. Woodhouse, *Capodistria, The Founder of Greek Independence, ό. π.*, σ. 131-132.

Όπως είχε αναφέρει και ο Henry Bathurst (Πρώην Λόρδος Πρόεδρος του Συμβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου), η καποδιστριακή πολιτική απέναντι στη συνθήκη των Παρισίων ήταν πολύ σκληρή και είχε φέρει τη βρετανική πολιτική σε δυσμενή θέση, αφού δημιουργούσε προβλήματα σχετικά και με τις υπόλοιπες κτήσεις της στο εξωτερικό. Ο Καποδίστριας σε παρόμοιες συζητήσεις του και κάνοντας έμμεση νύξη στο καθεστώς που επικρατούσε στα Ιόνια νησιά -το οποίο σημειωτέων οι Βρετανοί δεν αποκάλεσαν ποτέ αποικία, αλλά αποτελούσε περισσότερο προτεκτοράτο- σημείωσε πως εκείνοι πολύ ευρηματικά κατόρθωσαν να αποφύγουν την εφαρμογή της Συνθήκης.

Έτσι, οι σχέσεις τους ψυχράνθηκαν έντονα και έχοντας κατανοήσει πλήρως τα σχέδιά τους, τα οποία πλέον περιλάμβαναν την εξαπάτηση των μικρών κρατών μέσω υποσχέσεων προστασίας και παροχής μιας επίφασης Δημοκρατίας, αναχώρησε για τη Ρωσία, όπου και δεν μετέβαλε ποτέ τη γνώμη του για τη βρετανική πολιτική, η οποία κάθε φορά έκανε περίτεχνους διπλωματικούς ελιγμούς για να επιτύχει όσα ήθελε. Από τη μεριά τους οι Βρετανοί, θα τον θεωρήσουν ως τον βασικό υποκινητή της επαναστατικής προσπάθειας των Ελλήνων, αφού λίγα χρόνια πριν, είχε προβλέψει την ύπαρξη αναταραχής στην Ελλάδα με άμεσο αντίκτυπο στην Ευρώπη. Πολύ γρήγορα θα μπει στο στόχαστρο της βρετανικής πολιτικής, η οποία θεωρούσε πως στόχευε στη φθορά της, λόγω των γεγονότων που αφορούσαν τα Επτάνησα.[464]

Εντούτοις, οι Έλληνες πραγματοποιώντας την Επανάσταση και αφού πετύχαιναν τις δικές τους προσωπικές στρατιωτικές νίκες, τέθηκαν σε απόλυτη και άτυπη εξάρτηση από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις. Οι ίδιες, με πρώτη απ' όλες τη Βρετανία, προσέφεραν την προστασία τους στο ελληνικό κράτος εναντίον των Οθωμανικών κινδύνων, κάτι που σε αρκετές περιπτώσεις προσιδιάζει στην περίπτωση των Επτανήσων και στην αντίστοιχη απόδοση προστασίας. Ο σχηματισμός «ανεξάρτητων» κρατών κατά τον 19ο αιώνα, αποτελεί μια βασική πρακτική των μεγάλων αποικιακών αυτοκρατοριών, κατά την οποία, κυρίως λόγω διπλωματικών συγκυριών, εξαναγκάζονται να συναινέσουν στη χορήγηση αυτονομίας.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον τότε ισχύοντα κανόνα, όλα τα μικρά, αναπτυσσόμενα κράτη που αποζητούσαν πλήρη ανεξαρτησία, θα έπρεπε πρώτα να περάσουν από ένα στάδιο αυτονομίας και έπειτα, σταδιακά, να περάσουν στη φάση της ανεξαρτησίας ή να ενωθούν μ' ένα ανεξάρτητο κράτος της επιθυμίας τους. Η ελληνική Επανάσταση και η μετέπειτα αποδοχή της ανεξαρτησίας του ελληνικού Έθνους, χωρίς πριν να έχει περάσει από ένα ημιαυτόνομο ή αυτόνομο καθεστώς,

[464] C. M. Woodhouse, *Capodistria, The Founder of Greek Independence,* London 1973, σ. 208-209.

φόρου υποτελές, αποτελούσε εξαίρεση και όχι κανόνα για τα δεδομένα της εποχής.[465] Γι' αυτό όπως είναι γνωστό, οι Δυνάμεις είχαν προτείνει και στην περίπτωση της Ελλάδας, τη δημιουργία ενός ημιαυτόνομου κράτους, φόρου υποτελούς στον Σουλτάνο, με την προστασία των Συμμαχικών στόλων, *«The battlement of the Country can go on under the protection of the combined fleets and the continence of their commercial agents, who might in this case be sent to the Greeks» (Η μάχη της Χώρας μπορεί να συνεχιστεί υπό την προστασία των συνδυασμένων στόλων και της εγκράτειας των εμπορικών πρακτόρων, οι οποίοι ίσως σ' αυτή την περίπτωση θα μπορούσαν να σταλούν στους Έλληνες)*.[466]

Εντούτοις, όπως γίνεται αντιληπτό, η αποικιοκρατική διείσδυση των Δυτικών κρατών στην Ανατολή, είχε ήδη ξεκινήσει με την εμπορική διείσδυσή τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, με στόχο την προώθηση των εμπορικών και κεφαλαιοκρατικών συμφερόντων τους· αυτή η ιδιαίτερη κατάσταση που επικράτησε, φυσικά συνέβαλε και ευνόησε θετικά και τα εμπορικά συμφέροντα των Ελλήνων, οι οποίοι ήδη δραστηριοποιούνταν στην περιοχή.[467] Παράλληλα, η συνεχιζόμενη κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που έχανε μέρα με τη μέρα την κυριαρχία της στην περιοχή, ειδικά όταν επαναστάτησε η Ελλάδα, φαίνεται πως προσέλκυσε πιο ενεργά τις Δυνάμεις. Έτσι, αυτή η ταχεία ανάπτυξη του ελληνικού εμπορικού κεφαλαίου, που εντάχθηκε άμεσα στο παγκόσμιο αποικιοκρατικό σύστημα, συνετέλεσε ενεργά στην ανάπτυξη των εθνικών απελευθερωτικών κινημάτων στα Βαλκάνια κυρίως σ' εκείνο της Ελλάδας.[468]

Αρχικά, ο ελλαδικός χώρος φαίνεται πως ήταν μια περιοχή που ενδιέφερε περισσότερο τη Ρωσία, παρά τη Βρετανία, λόγω της ήδη ισχυρής παρουσίας της, στα Επτάνησα. Όσο περνούσε ο καιρός με τις νέες τεχνολογικές και πολιτικές εξελίξεις που συνέβαιναν στην Ευρώπη, τα Ιόνια νησιά χάνουν σταδιακά τη σπουδαιότητά τους και προοδευτικά αντικαθίστανται, άτυπα, από την Ελλάδα. Η σημαντική γεω-στρατηγική της θέση, θα φανεί τα αμέσως επόμενα χρόνια, μετά και την άφιξη του Όθωνα στη χώρα, ενώ σ' αυτό το στάδιο εξέλιξής της, θα αποτελέσει ένα αγκάθι για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, που εν δυνάμει θα ταράξει την ηρεμία της Ευρώπης. Οι πολιτικοί κύκλοι στην Ελλάδα ενδιαφέρθηκαν ειλικρινά για την προσέλκυση των εξωτερικών Δυνάμεων για βοήθεια ή μεσιτεία, παρά το αρνητικό κλίμα που είχαν να αντιμετωπίσουν. Πολύ γρήγορα και απρόσμενα, όλη αυτή η προσπάθεια εξελίχθηκε σε σχέση εξάρτησης, υπό το πρίσμα της

[465] Σάκης Γκέκας, *Ξενοκρατία. Οικονομία, κοινωνία και κράτος στα Επτάνησα, ό. π.*, σ. 32.
[466] F.O. 32, F.O. 32/1/58(14) Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 6.
[467] Ν. Ψυρούκης, *Νεοελληνική εξωτερική πολιτική* (Ιστορική Επισκόπηση), Αθήνα 1983, σ. 39.
[468] Γιάνης Κορδάτος, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας (1930)*, Αθήνα 1974, σ. 34.

Προστασίας και έτσι η ελληνική ανεξαρτησία πολλές φορές τέθηκε υπό αμφισβήτηση, αλλά και σε άμεσο κίνδυνο.

Η πάγια επιμονή της βρετανικής πολιτικής στις διπλωματικές της τοποθετήσεις, την προστάτευαν από τον κίνδυνο που ελλόχευε, λόγω του αντίστοιχου αυξημένου ρωσικού ενδιαφέροντος για την Ελλάδα, που πιθανότατα θα ενέπλεκε και τη Ρωσία στη διαδικασία αναγνώρισης της ελληνικής ανεξαρτησίας. Ο φόβος επέμβασης του Τσάρου ήταν κάθε άλλο παρά πιθανός, αν κάνουμε μια αναδρομή πίσω στο 1824 και την πρόταση του για τη δημιουργία τριών ηγεμονιών, όπως και στην περίπτωση των Παραδουνάβιων περιοχών.[469] Κάθε πρωτοβουλία εκ μέρους των Ρώσων ανησυχούσε σοβαρά τους Βρετανούς και τα σχέδια τους για την Ελλάδα, την οποία ήλπιζαν να μετατρέψουν ενδεχομένως σε «Ιόνιο πολιτεία». Όμως, σε κάθε περίπτωση τα πράγματα ήταν πιο περίπλοκα, λόγω και της ύπαρξης του Σουλτάνου, όπως και της Γαλλίας. Η Βρετανία δεν μπορούσε να επιβάλει τους όρους της με ευχέρεια, λόγω της παρουσίας των ανταγωνιστών της, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει, πως δεν λειτουργούσε κάθε φορά παρασκηνιακά ή με διαφορετικό τρόπο, ώστε να επιτύχει τους σκοπούς της.

Πολλές φορές, όμως, η ελληνική πραγματικότητα ήταν πολύ διαφορετική απ' αυτήν που ήθελαν να πιστεύουν στο Λονδίνο· γι' αυτό η εισβολή του Ιμπραήμ θα παίξει καθοριστικό ρόλο στην επανεκτίμηση της κατάστασης στην Ελλάδα. Εκεί διαφάνηκαν καθαρά οι αδυναμίες της τότε ελληνικής κυβέρνησης, να ανταποκριθεί στις εξωτερικές απαιτήσεις, χωρίς τη στήριξη μιας μεγάλης εξωτερικής Δύναμης. Η εισβολή του Ιμπραήμ, που είχε ως στόχο την εθνοκάθαρση του ελληνικού λαού και την καταστροφή της Πελοποννήσου, ανησύχησε σοβαρά τη Βρετανία, η οποία είχε συνδεθεί οικονομικά με τον τόπο.[470] Σύμφωνα με τον Palmerston, ο Ιμπραήμ ήθελε να εκκαθαρίσει το ελληνικό στοιχείο και να εποικίσει την Πελοπόννησο με μουσουλμάνους.[471] Κάτι τέτοιο, απειλούσε, σε μεγάλο βαθμό, τα συμφέροντα των Βρετανών, μέσα στα οποία εντάσσονταν η εξόφληση του ελληνικού δανείου, οι διάφορες επενδυτικές δραστηριότητες στην περιοχή της Πελοποννήσου, αλλά και κάθε πιθανή προοπτική που μπορούσε να ανακύψει.

Παρόλα αυτά, δεν γνωρίζουμε γιατί τελικά η Βρετανία δεν ανέλαβε μόνη της την προστασία της Ελλάδας και οδηγήθηκε σε μια συμφωνία με τον Τσάρο. Μπορούμε, όμως, να υποθέσουμε,

---

[469] Αντώνης Κλάψης, «Το Ελληνικό Ζήτημα και η ευρωπαϊκή διπλωματία, 1821-1827», στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάψης (επιμ.), *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Αθήνα 2021, σ. 183.

[470] Alexis Heraclides, Ada Dialla, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent,* Manchester University Press 2015, σ. 113.

[471] John D. Pappas, Το Φιλελληνικό Τελεσίγραφο Πολέμου τής Ρωσίας κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1821: Το γεωπολιτικό κοσμοϊστορικό επίτευγμα τού Καποδίστρια», (Academia edu 2018), σ. 160-161.

πως η διστακτική της στάση είχε ποικίλα κίνητρα, όπως, για παράδειγμα, ότι αν αναλάμβανε την ευθύνη της προστασίας μονάχα των Ελλήνων, τότε θα έθετε σε κίνδυνο τις σχέσεις με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και επιπλέον είχε ξεκαθαρίσει με τη στάση της πως δεν ήθελε να αναλάβει ένα κυρίαρχο ρόλο και να αποτελέσει τη μία και μοναδική προστάτιδα Δύναμη.[472] Όπως φαίνεται και από την πολιτική του ο G. Canning, υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας, η κυβέρνηση προσπαθούσε να προσεγγίσει και τις δύο πλευρές με διαφορετικό τρόπο, για να πετύχει την επίλυση του ζητήματος χωρίς ένοπλη επέμβαση.[473]

Αναλυτικότερα, η βρετανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα δεν διαμορφώθηκε με βάση μόνο τις παραδοσιακές σχέσεις Βρετανίας και Υψηλής Πύλης, αλλά και με τα νέα συμφέροντα που προέκυψαν κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης. Οι σχέσεις τους βασίζονταν σε ανταλλαγή υπηρεσιών. Ο Σουλτάνος της προσέφερε υπηρεσίες οικονομικού και στρατηγικού χαρακτήρα, ενώ η Βρετανία είχε επωμιστεί με την προστασία των κτήσεών της. Πολύ γρήγορα η Βρετανία συνειδητοποίησε τις νέες προοπτικές που εμφανίζονταν στην Ελλάδα, αποφασίζοντας έτσι, να ενισχύσει τον αγώνα των Ελλήνων. Εντούτοις, οι δεσμεύσεις της προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν της επέτρεπαν μεγάλη ελευθερία κινήσεων ή την ανάληψη αποτελεσματικής παρέμβασης υπέρ των Ελλήνων. Για τον λόγο αυτό, δεν σταμάτησε ποτέ να προβάλει τον εαυτό της ως Προστάτιδας Δύναμης που επιδίωκε όχι μόνο την τάξη στη χώρα, αλλά και την ηρεμία της Εγγύς Ανατολής, προφανώς για να σώσει και την Οθωμανική Αυτοκρατορίας, που κινδύνευε σοβαρά από τους Ρώσους: *«One of the grant objects of the Treaty was to put an end to those cruelties and disasters which have for several years effected the Levant» (Ένας από τους στόχους της Συνθήκης ήταν να βάλει ένα τέλος στις αγριότητες και τις καταστροφές που έπληταν εδώ και χρόνια την Ανατολή).*[474]

Όμως, δεν επρόκειτο για Προστάτιδα Δύναμη με τη διπλωματική έννοια του όρου, αφού ο όρος αυτός όταν εμφανίστηκε τον 18ο αι., αφορούσε πρόσωπα και όχι κράτη, για παράδειγμα την παροχή προστασίας από τη Ρωσία, προς τους χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σαφέστατα, μπορεί συνολικά οι χώρες να ενδιαφέρθηκαν για το ελληνικό ζήτημα, τόσο με την οικονομική του ενίσχυση, όσο και την οριοθέτηση των συνόρων του. Ωστόσο, οι πολιτικές ανάμειξης τους, ακόμα και κατά την εκλογή ηγεμόνα, κάθε άλλο παρά σε

[472] Κατερίνα Καράτερζη, Αναστασία Χρηστίδου, «Η έννοια της εγγύησης τρίτων δυνάμεων κατά τη σύσταση του ελληνικού κράτους», *Pro Justitia,* τ. 3, (2020), σ. 196.
[473] Douglas Dakin, *The Greek Struggle for Independence 1821-1833,* σ. 175-176.
[474] F.O. 32, F.O. 32/1/58(14) Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 6.

προστασία παραπέμπουν. Ως μοναδική περίπτωση διπλωματικής και νομικής προστασίας έχουμε τα Επτάνησα, τα οποία μετά από δική τους πρωτοβουλία, αιτήθηκαν τη Βρετανική προστασία, όπως θα κάνουν κάποια χρόνια αργότερα και οι Έλληνες.[475] Η Προστασία ωστόσο, περιλάμβανε και τη βοήθεια της ηγεμονικής Δύναμης, στην κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη του τόπου, κάτι το οποίο δεν απαντάται στην Ελλάδα.

Η στάση της Βρετανίας απέναντι στις ελληνικές βλέψεις ήταν αβέβαιη και αν μη τι άλλο καθόλου ξεκάθαρη. Είναι, όμως, βέβαιο πως ήθελε να αποκτήσει το μονοπώλιο στις ‘‘καρδιές’’ των Ελλήνων, εξοντώνοντας τους συμμάχους της, όπως και στην περίπτωση των Ιόνιων νησιών. Αντίθετα, με την περίπτωση της Ελλάδας, η οικονομική της δέσμευση έδωσε, αρχικά, στη Βρετανία την αφορμή για να επεμβαίνει διπλωματικά στις αποφάσεις του κράτους και έπειτα, κατά την άφιξη του Καποδίστρια, στο σύνολο των πολιτικών της ζητημάτων. Το αξιοσημείωτο όμως είναι το ότι αυτή η οικονομική και πολιτική εξάρτηση που θα προκύψει, θα αποτελέσει και το σημαντικότερο συστατικό για τη δημιουργία ενός θεσμικού κράτους, ως απόρροια των ξένων παρεμβάσεων στα εσωτερικά ζητήματα.[476]

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Βεβαιώνεται πως οι βλέψεις της Βρετανίας ήταν ανέκαθεν επεκτατικές, αν και προσπαθούσε να διατηρήσει το status quo των προπολεμικών ετών στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, όπου κυριαρχούσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το ενδεχόμενο διάσπασής της ήταν κάτι που φόβιζε όλες τις αυτοκρατορίες της Ευρώπης· ένας φόβος που επικεντρώθηκε στην πιθανότητα κάρπωσης των εδαφών της από μια αντίπαλη Δύναμη. Η ασθενική αυτοκρατορία των Οθωμανών, ήδη από τον 18ο αι., άρχισε να παρουσιάζει εμφανή σημάδια πτώσης, που γίνονται πιο έντονα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι· είναι η στιγμή που εμφανίζονται οι Έλληνες πιο αποφασισμένοι από ποτέ και διεκδικούν την ελευθερία τους. Την προσπάθεια τους την ευνοούσαν και οι ομάδες φιλελλήνων σ’ ολόκληρη την Ευρώπη, συντελώντας δυναμικά στη σύνδεση μεταξύ επαναστατών και Ευρωπαίων.

Η Βρετανία, λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που επέδειξε, κατόρθωσε να κερδίσει ένα μεγάλο μέρος υποστηρικτών της εντός της χώρας, οι οποίοι θεωρούσαν πως η ανεξαρτησία τους

[475] Δημήτρης Χρονόπουλος, *Η ανεξαρτησία μας και οι ξένοι, Χρονικό των επεμβάσεων στην Ελλάδα*, Αθήνα 1990, σ. 105-106.

[476] Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, «Το πρόβλημα της πολιτικής πελατείας στην Ελλάδα του 19ου αι.», στο *Κοινωνικές και πολιτικές και δυνάμεις στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1978, σ. 81., Βλ. επίσης, Π. Πετρίδης, *Ξενική εξάρτηση και εθνική πολιτική 1910-1918 : οι μεγάλες δυνάμεις και το στέμμα ως κύριοι παράγοντες για τη διαμόρφωση και την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής*, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 28.

ήταν δεδομένη μονάχα στο πλευρό των Βρετανών.[477] Οι Έλληνες φαίνεται πως προτιμούσαν περισσότερο από κάθε άλλη χώρα τη Βρετανία, επειδή είχαν αναπτύξει έντονη επικοινωνία με τη Δύση, μέσω του εμπορίου και της ναυτιλίας, ενώ οι συνεχείς ήττες από τις δυνάμεις του Ιμπραήμ Πασά είχαν οδηγήσει τους Έλληνες σε απόγνωση, γεγονός που τους ώθησε προς τη Βρετανία, ώστε να ασφαλιστούν τα ήδη απελευθερωμένα εδάφη, κυρίως η Πελοπόννησος.[478] Παράλληλα, καταλυτικό ρόλο στη μεταξύ τους σύνδεση αποτέλεσε η ύπαρξη Βρετανών πρακτόρων στη Δυτική Ελλάδα, ήδη από τις αρχές του 1800 και της κατάκτησης αργότερα των Επτανήσων, που ουσιαστικά εγκαινίαζε μια νέα πολιτική φάση στις σχέσεις των δύο χωρών.[479]

Οι Έλληνες πίστευαν πως χωρίς τη υποστήριξη της Αγγλίας δεν θα μπορούσε η χώρα τους να έχει μέλλον, αφού η μεγάλη φήμη που απολάμβανε, λόγω των παγκόσμιων κτήσεών της, όπως και η ύπαρξη αρκετών φιλοάγγλων στη χώρα, ευνοούσαν την εδραίωσή της. Η προθυμία τους λοιπόν, συνετέλεσε στην κατάστρωση δραστήριων σχεδίων που θα προωθούσαν τη βρετανική πολιτική, όπως ήταν, για παράδειγμα η χορήγηση δανείων, τα οποία μπορεί να επέφεραν την οικονομική υποδούλωση του ελληνικού λαού, εντούτοις όμως έσωσαν τον αγώνα από βέβαιη ήττα.[480] Με τα δάνεια η Αγγλία εξασφάλισε τη μόνιμη εξάρτηση της Ελλάδας από εκείνη, λόγω του μεγάλου χρέους που υπήρχε και παράλληλα αύξανε τις επιρροές της εντός του ελλαδικού χώρου. Οι σύγχρονοι ιστορικοί έχουν χαρακτηρίσει τα πρώτα ελληνικά εξωτερικά δάνεια (Δάνεια της Ανεξαρτησίας), ως «θεμελιώδεις» συντελεστές της «εξαρτήσεως» του ελληνικού κράτους από τους ξένους, ενώ οι παλαιότεροι ως «το προοίμιον της εθνικής υμών υποστάσεως», αφού πλέον είχαν τη δυνατότητα να μετατρέψουν τη χώρα σε προτεκτοράτο, υπό την Προστασία της Αγγλίας.[481]

Οι ανεπτυγμένες οικονομικές σχέσεις με τη Βρετανία, είχαν προσελκύσει και το ενδιαφέρον των κεφαλαιούχων Βρετανών για τη χώρα, λόγω των αυξημένων δυνατότητων τους ως προς την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών του ελληνικού χώρου. Αυτό, με τη σειρά του, δημιούργησε στην Ελλάδα μια δυτικοευρωπαϊκή τάση, σύμφωνα με την οποία, μονάχα μια μεγάλη

[477] *Επιστολαί Καποδίστρια..*, τ. Α΄ Αθήνα 1841, σ. 54.

[478] *Ιστορικό Αρχείο Διονυσίου Ρώμα*, τ. Α΄, Αθήνα 1901, σ. πζ΄.

[479] *The Greeks and the British in the Levant, 1800-1960s: between empires and nations*, (επιμ.) Anastasia Yiangou, George Kazamias and Robert Holland, London: Routledge/Taylor & Francis Group 2016, σ. 2.

[480] Χ. Λούκος, «Η Επανάσταση του 1821», *Πως γράφτηκε η ιστορία της Επανάστασης του 1821*, (επιμ). Δημήτρης Δημητρόπουλος, Ιανουάριος 2021, σ. 21.

[481] Αρετή Τούντα-Φεργάδη, «Τα Δάνεια της Ανεξαρτησίας: διεθνείς ανταγωνισμοί και οικονομικές διελκυστίνδες στον καιρό της Επανάστασης», *Clio Turbata*, σ. 21.

ευρωπαϊκή Δύναμη θα μπορούσε να συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.[482] Αυτό σήμαινε πως, μέσω μια εξωτερικής σύνδεσης, οι Έλληνες μπορούσαν να ελπίζουν στην επίλυση του ελληνικού ζητήματος, όμως, αναγκαστικά, μια τέτοια κατάσταση δημιουργούσε εξάρτηση και μια αντίληψη πως εάν το έθνος συμπεριφερόταν ως προτεκτοράτο, τότε θα μπορούσε να έχει πιθανότητες επιτυχίας και τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Αναρωτιέται κάνεις γιατί, παρά τις επιτυχίες τους, οι Έλληνες επιζητούσαν τόσο ενεργά την ξένη παρέμβαση και ανάμειξη. Όλα οδηγούν στο συμπέρασμα πως οι ταξικές διαφορές που είχαν δημιουργηθεί, πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης, είχαν δώσει στα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας μια δύναμη και έναν πλούτο που δεν ήθελαν να χάσουν, για κανέναν λόγο. Είναι γεγονός πως το ελληνικό παροικιακό και εφοπλιστικό κεφάλαιο, επιβίωνε με βάση το παγκόσμιο αποικιοκρατικό σύστημα, στο οποίο ήθελε πάντοτε να είναι ενταγμένο, επιδιώκοντας παράλληλα να ανέλθει οικονομικά όσο το δυνατό περισσότερο. Έτσι, μια ξένη κηδεμονία θα ήταν ικανή να προστατέψει τα συμφέροντά τους, αλλά εντούτοις, θα έβλαπτε στο σύνολό του, το έθνος. Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία ενός ελληνικού κράτους, συνεργού μιας ισχυρής ευρωπαϊκής καπιταλιστικής χώρας, θα εξασφάλιζε στην αστική τάξη μια σειρά προνομίων. Ωστόσο, αυτό θα αποδυνάμωνε το εθνικό κίνημα, αφού τα λαϊκά στρώματα θα έχαναν τη δυναμική τους και θα αποκλείονταν από την κατάτμηση του εθνικού πλούτου.[483]

Η παράθεση αυτών των διευκρινιστικών σημειώσεων, σχετικά με το κλίμα τις εποχής και το πολιτικό-οικονομικό σύστημα που επικρατούσε, θα μας βοηθήσει καλύτερα στη κατανόηση της Καποδιστριακής περιόδου και κυρίως θα επεξηγήσει τη στάση και τις βλέψεις της Βρετανίας στην Ελλάδα, μέχρι το τέλος αυτής της περιόδου. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι σχέσεις Καποδίστρια και Βρετανίας είχαν επιδεινωθεί σημαντικά λόγω της πολιτικής, που είχαν υιοθετήσει οι Βρετανοί στα νησιά του Ιονίου. Μπορεί αρχικά να πίστεψε στις διαβεβαιώσεις τους, πως θα συντελούσαν στην ανάπτυξη των νησιών, τελικά όμως διαπίστωσε πως ο δεσποτικός χαρακτήρας των Διοικητών τους καταπίεζε και απομυζούσε οικονομικά τα νησιά.[484] Φαινομενικά, αυτή η αποστροφή του σχετίστηκε σε μεγάλο βαθμό με τη Επτανησιακή του καταγωγή, όπως και με την αποστροφή του για τη στρατιωτική-οικονομική κατοχή που τους επιβλήθηκε, εντούτοις, οι αιτίες διάσπασής τους ήταν μάλλον βαθύτερες.

---

[482] Τάσος Λιγνάδης, *Η ξενική εξάρτησις κατά την διαδρομή του νεοελληνικού κράτους (1821-1945)*, Αθήνα 1975, σ. 18.

[483] Νίκος Ψυρρούκης, *Νεοελληνική εξωτερική πολιτική, Ιστορική επισκόπηση*, Αθήνα 1983, σ. 76.

[484] Ε. Κούκου, *Ιστορία των Επτανήσων*, Αθήνα 1999, σ. 218.

Η Βρετανία, ως βασικός ανταγωνιστής των Ρώσων, είχε έντονη παρουσία στη Μεσόγειο και πάντοτε αποτελούσε εμπόδιο στις επεκτατικές διαθέσεις των Τσάρων και, κατ' επέκταση, στις πάγιες επιθυμίες τους να κυριαρχήσουν στην Ανατολή. Αυτήν την κατάσταση ο Καποδίστριας την είχε βιώσει πολύ έντονα, όντας στην υπηρεσία του Τσάρου Αλέξανδρου Α΄, ως υπουργός Εξωτερικών, ενώ οι επιρροές που είχε δεχτεί και οι μεγάλες αποκλίσεις των προσωπικών του αξιών κυρίως με τη φιλοσοφία της βρετανικής πολιτικής, αποτέλεσαν τους βασικούς λόγους ψύχρανσής τους. Η Βρετανία αποτελούσε ένα, ως επί το πλείστον, ναυτικό κράτος που βασιζόταν στο ισχυρό εμπόριό της, από και όπου πήγαζε και ο πλούτος της. Καθοριστικό ρόλο σ' αυτή την ανάπτυξη, αποτέλεσε ο ισχυρός της στόλος, όπου καμία ευρωπαϊκή χώρα δεν μπορούσε να τον ανταγωνιστεί· μέσω της χρήσης του, προστάτευε το εμπόριό της και τις αποικίες της από τυχόν επιθέσεις, ενώ ο ρόλος του στη διπλωματία, άρχισε να ξεδιπλώνεται σταδιακά και μπορούσε να καταστήσει τη Βρετανία την απόλυτη δύναμη.[485]

Για να μπορέσει όμως, μακροπρόθεσμα, να διατηρήσει αυτή την αίγλη και δύναμη, θα έπρεπε συνεχώς να διευρύνει τις κτήσεις της σε όσο το δυνατό περισσότερα μήκη και πλάτη της γης. Αυτή η πολιτική της βρισκόταν σε αντίθεση με τις απόψεις του Καποδίστρια, ο οποίος ασπαζόταν μια πιο σταθερή και πιο συντηρητική πολιτική, που ομοίαζε περισσότερο μ' εκείνη των Παλαιών Καθεστώτων της Ευρώπης, πριν δηλαδή από την έκρηξη των Ναπολεόντειων πολέμων.[486] Το κράτος των Βρετανών, είχε ήδη θεσπίσει ατομικές συνταγματικές ελευθερίες και πολιτικά δικαιώματα, ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε έναν από τους πιο ισχυρούς φορείς της βιομηχανικής ανάπτυξης στην Ευρώπη, με δυνατή χρηματαγορά και δυνατούς κεφαλαιούχους που έψαχναν πρωτογενείς πηγές επένδυσης. Τα εμπορικά της συμφέροντα μπορεί να είχαν αυξηθεί λόγω των παγκόσμιων κτήσεών της, όμως το βασικότερο μέλημά της, ήταν να μην επικρατήσει καμία άλλη χώρα στην Ηπειρωτική Ευρώπη. Η αποτροπή της Ρωσίας ήταν μεγίστης σημασίας και κάθε μεγάλη αλλαγή στην περιοχή, όπως για παράδειγμα το ξέσπασμα μιας επανάστασης, αποτελούσε άμεσο κίνδυνο για τη βρετανική εξωτερική πολιτική.

Αυτές οι αντιλήψεις συνόδευσαν τον Καποδίστρια και κατά τον ερχομό του στην Ελλάδα, όμως, όπως διαπίστωσε, οι Έλληνες ήταν ήδη αγκιστρωμένοι στη βρετανική πολιτική και καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια εκ μέρους του, για να αποκοπούν απ' αυτήν. Είναι γεγονός πως

[485] Trevor Owen Lloyd, *The British Empire 1558-1983*, New York 1984, σ. 138.

[486] Σωτήρης Ριζάς, «Η διεθνής πολιτική και η Ελληνική Επανάσταση», στο *Κατανοώντας τον πόλεμο της ανεξαρτησίας*, (επιμ.) Ηλίας Κολοβός, Κώστας Κωστής, Αθήνα 2022, σ. 36.

από το 1824, οι σχέσεις Ελλάδας-Βρετανίας είχαν αποκτήσει νέα διάσταση, εξαιτίας της σύνδεσής τους με την οικονομία. Τα γνωστά δάνεια της ανεξαρτησίας, συμβόλιζαν το ισχυρό οικονομικό ενδιαφέρον της Βρετανίας στον ελλαδικό χώρο, όμως αποτέλεσαν και ένα τεράστιο ρίσκο, εφόσον οι Βρετανοί δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν την κατάληξη των γεγονότων. Εκτός όμως από την παροχή δανείων, μέσα στις ενέργειές τους περιλαμβάνονταν χρηματιστηριακές πράξεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες, οι οποίες φυσικά είχαν επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία. Μια ευρεία αλληλουχία συμφερόντων είχε αναπτυχθεί στην Ελλάδα, καθώς και ελπίδες για ακόμη μεγαλύτερα οφέλη.

Αναπόφευκτα, οι σχέσεις των δύο χωρών συνδέθηκαν αναπόσπαστα και πλέον ήταν πολύ δύσκολο να αποκοπεί η μία από την άλλη. Από τη στιγμή εκείνη, η βρετανική υπεροχή εναντίον των υπόλοιπων δύο Δυνάμεων ήταν αδιαμφισβήτητη, όπως και το προβάδισμά της στα ελληνικά ζητήματα. Σίγουρα δεν θα πρέπει να αρνηθούμε τον σπουδαίο ρόλο των Άγγλων φιλελλήνων, οι οποίοι έκαναν την εμφάνισή τους το 1823, όταν τελικά αναγνωρίστηκε και επίσημα η Επανάσταση. Οι προθέσεις τους για τη στήριξη του ελληνικού Αγώνα ήταν γνωστές και μπορεί να μην είχαν άμεση ταύτιση με τις πολιτικές τοποθετήσεις της κυβέρνησής τους -η οποία δεν ενδιαφερόταν ενεργά για τη μικρή οικονομία της Ελλάδας- όμως με σιγουριά μπορούμε να πούμε, πως κινήθηκαν παράλληλα, λόγω του έντονου οικονομικού ενδιαφέροντος τους για τη χώρα. Τη φιλελληνική κίνηση προσπάθησαν να την αξιοποιήσουν οι κυριότεροι εκπρόσωποι της βρετανικής πολιτικής και κυρίως οι εκ των τραπεζιτών και επιχειρηματιών, προσπαθώντας να επηρεάσουν στο μέγιστο βαθμό την κυβέρνησή τους, θέλοντας να διεισδύσουν στην ελληνική πολιτική και οικονομία.[487] Έτσι, από το 1823, σταδιακά συρρέει στην Ελλάδα, ένας μεγάλος αριθμός φιλελλήνων, οι οποίοι εκτός από τα ιδεολογικά και ‘‘ρομαντικά’’ αισθήματα, είχαν και οικονομικές βλέψεις, οι οποίες πραγματικά θα εδραίωναν τη βρετανική πολιτική στη χώρα.[488]

Αυτή η δανειοληπτική πολιτική της Βρετανίας, σταδιακά κατέλυε την εθνική κυριαρχία της χώρας, όπως άλλωστε είχε συμβεί και με την Οθωμανική Αυτοκρατορία,[489] ενώ, τα δάνεια της Επανάστασης είχαν σημαντικό αντίκτυπο στη μετέπειτα ζωή του ελληνικού κράτους, όχι μόνο για λόγους οικονομικής φύσεως, αλλά και γιατί μπορούσαν να υπονομεύσουν το έργο του

[487] Δημήτρης Κακάμπουρας, *Η βρετανική πολιτική, ο Μπάιρον και οι Έλληνες του ’21*, Αθήνα 1993, σ. 20.

[488] Σωτήρης Ριζάς, «Η διεθνής πολιτική και η Ελληνική Επανάσταση», στο *Κατανοώντας τον πόλεμο της ανεξαρτησίας*, (επιμ.) Ηλίας Κολοβός, Κώστας Κωστής, Αθήνα 2022, σ. 45.

[489] K. Marx- Fr. Engels, *Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα*, (μτφρ.) Παναγιώτης Κονδύλης, Αθήνα 1985, σ. 65.

Καποδίστρια, κυρίως την αγροτική μεταρρύθμιση και τη διαμοίραση των *εθνικών γαιών*. Η Ελλάδα παρουσιαζόταν ως αφερέγγυα, αφού δεν μπορούσε να αποπληρώσει τα χρέη της και αυτό την έκανε να εξαρτάται όλο και πιο πολύ από τις οικονομικές ενισχύσεις των Συμμάχων. Πολλές φορές οι Βρετανοί, με πρόσχημα τις απαιτήσεις των δανειστών, δημιουργούσαν προβλήματα στον Καποδίστρια και ήταν πεπεισμένοι, πως εάν μπορούσε να αποκτήσει τα 9/10 της εγγείου ιδιοκτησίας της Ελλάδας, θα αποκτούσε τρομερή δημοτικότητα και δύναμη. Γι' αυτόν τον λόγο ο Dawkins, αντιδρούσε έντονα σε μια τέτοια προοπτική, ισχυριζόμενος πως σε περίπτωση που ο Καποδίστριας προσπαθούσε να μοιράσει τις εθνικές γαίες στον λαό -που ήταν εχέγγυες στη βρετανική κυβέρνηση- τότε θα εισηγούταν άμεσα στους συναδέλφους του να ενημερώσουν τις κυβερνήσεις τους, για να μην αποδεχτούν την πραγματοποίηση ενός τέτοιου εγχειρήματος.[490]

Με σιγουριά η βρετανική πολιτική παρακολουθούσε τις εξελίξεις στον χώρο της Μεσογείου και φυσικά τη σταδιακή συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την πιθανότητα η Ελλάδα να την αντικαταστήσει, αλλά μόνο σε περίπτωση που θα εξέφραζε, αποκλειστικά και μόνο, τα βρετανικά συμφέροντα. Αυτό που αντιλαμβάνεται κανείς είναι πως ήθελαν να ευθυγραμμίσουν την πολιτική τους μ' εκείνη των Ελλήνων επαναστατών, για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Απεναντίας, η αγγλική παράταξη στην Ελλάδα δεν ενδιαφέρθηκε να προωθήσει ένα δικό της υποψήφιο, πέραν του Μαυροκορδάτου, αλλά επικεντρώθηκε περισσότερο στην τοποθέτηση ενός προσώπου το οποίο θα μπορούσε, μελλοντικά, να συμβαδίσει με τη βρετανική πολιτική και να την προωθεί στην Ελλάδα. Εξάλλου, η κρισιμότητα της κατάστασης και η γενικότερη αβεβαιότητα, επέβαλε στους Έλληνες να μην αντιστέκονται στη βρετανική πολιτική, άλλα να την υποστηρίξουν όσο το δυνατόν περισσότερο.[491] Ακόμα και ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης, έχοντας υπηρετήσει για σχεδόν δέκα χρόνια, τους Άγγλους, είχε μάθει πως λειτουργούσε το πολιτικό τους σύστημα και είχε καταλάβει, πως χωρίς την αγγλική στήριξη δεν θα μπορούσε να ιδρυθεί το ελληνικό κράτος και αυτό επειδή η μεγάλη θαλασσοκράτειρα θα ήταν αδύνατο να αφήσει τον έλεγχο της Μεσογείου σε άλλη χώρα.[492] Με σιγουριά μπορούμε να πούμε πως οι ήττες των Ελλήνων στα πεδία των μαχών, τους απέλπισαν και τους έκαναν να

[490] F.O. 32/10/130(80)- 10/20, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 230.

[491] Λύντια Τρίχα, *Σπυρίδων: Ο άλλος Τρικούπης 1788-1873*, Αθήνα 2019, σ. 230.

[492] Γρ. Δαφνής, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1976, σ. 518.

αγκιστρωθούν στο καιροσκοπικό βρετανικό ενδιαφέρον, εξ ου και η αίτηση υποτέλειας,[493] η οποία απορρίφτηκε, γεγονός που είχε αρνητικό αντίκτυπο, τόσο για την πολιτική των Ελλήνων, όσο και των Βρετανών· από τη μια οι Βρετανοί έχαναν την ευκαιρία να παρουσιαστούν ως οι απόλυτοι κυρίαρχοι του ζητήματος και να επιβληθούν στις αντίπαλες χώρες και από την άλλη η άρνησή τους, μείωσε την επιρροή τους ανάμεσα στους Έλληνες, οι οποίοι δυσαρεστήθηκαν πολύ.[494]

Μέχρι και την άφιξη του Καποδίστρια, η Βρετανία είχε κατορθώσει να συγκροτήσει έναν αρκετά ισχυρό κύκλο οπαδών και ισχυρές διασυνδέσεις μαζί τους. Ουσιαστικά, αρχικά, δεν φάνηκε να την ενόχλησε η εκλογή του, αλλά το αυξανόμενο ρωσικό ενδιαφέρον και η γέννηση του ρωσικού κόμματος λόγω της παρουσίας του, τους ανησύχησε. Ο ρωσικός κίνδυνος δεν ήταν αμελητέας σημασίας και παρά την εδραιωμένη ισχυρή θέση της, δεν ήταν διατεθειμένη να ενεργήσει εν λευκώ, με την περίπτωση του Καποδίστρια. Με συνεχείς μεταβολές από το 1826, οι Βρετανοί θα παρουσιαστούν παράτολμοι και έτοιμοι να ταχθούν κατά των Οθωμανών, προκειμένου να εξευρεθεί μια λύση και να συναφθεί ειρήνη με τους Έλληνες, αλλά μονάχα πλασματικά. Ενδεικτικά, σε ένα γράμμα του Γάλλου ναυάρχου De Ringy προς τη γυναίκα του, διατυπώνονται παράπονα εκ μέρους του, τα οποία σχετίζονταν με τη δράση των Βρετανών και συγκεκριμένα με την άρνησή τους να επέμβουν πιο δυναμικά εναντίον των Οθωμανών.[495] Ταυτόχρονα, η βρετανική κυβέρνηση έπεφτε συνεχώς σε αντιφάσεις, αφού σε δηλώσεις τους οι Άγγλοι πολιτικοί, όπως για παράδειγμα στην *Morning Post* υποστήριζαν πως «δεν είχε κανένα δικαίωμα να εμποδίσει τον Σουλτάνο να υποτάξει τους Έλληνες, τη στιγμή που οι προσπάθειές του βρισκόταν πολύ κοντά στην επιτυχία».[496]

---

[493] Αρχείο Ιωάννη Βαπτιστή Α. Θεοτόκη - Φ. 297 (έγγρ. 1 - 108), Έγγραφο 78 (Υποφακ. 4) 1 δφ., χειρόγραφο [Ε.] [1825] και *Ιστορικόν Αρχείον Διονυσίου Ρώμα*, τ. Α΄, Αθήνα 1901, σ. 592-595.

«Ζ. Παρατηρούντες, ότι η Διοίκησις της Μεγάλης Βρετανίας, ευτυχής εις το να διευθύνη λαόν ελεύθερον, είναι η μόνη, ήτις διετήρησε μέχρι λεπτού καθαράν την ουδετερότητα, περιφρονούσα να μιμηθεί τας αναφανδόν βίας ή τας νεφώδεις διαχειρίσεις, αι οποίαι απ' άλλους αδιακόπως επράχθησαν και πράττονται εις την Ελλάδα, Κωνσταντινούπολιν και Αίγυπτον.

Η. Σκεπτόμενοι, ότι η Βρετανική αδιαφορία δεν αρκεί να αντιρροπήση του ήδη επαυξημένον εξωτερικόν κατατρεγμόν προς βλάβην της Ελλάδος.

ΙΑ. Παρατηρούντες, τελευταίον, ότι αν από υπερτάτην χάριν της Προνοίας, ευρίσκωνται στερεωμέναι πλησίον μας αι Βρετανικαί δυνάμεις, χρεωστεί η Ελλάς εις την παρούσαν αυτής κατάστασιν να ωφεληθή από τούτο εγκαίρως, ως και να ελπίση εις την ευθύτητα και φιλανθρωπίαν της ισχυράς αυτής Διοικήσεως».

[494] C. W. Crawley, *The Question of Greek Independence, a Study of British Policy in the Near East, 1821-1833,* Cambridge 1930, σ. 47.

[495] C. Woodhouse, *Η Ναυμαχία του Ναβαρίνου*, μτφ. Σωκρ. Χατζηπολυχρόνης, Αθήνα 1977, σ. 23.

[496] Ανδρέας Κούκος, «Η διπλωματική στρατηγική του Ιωάννη Καποδίστρια στο ζήτημα των συνόρων», στο *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις,* Γεώργιος Γιωργής (επιμ.), Αθήνα 2015, σ. 232.

Έτσι λοιπόν, τον πρώτο καιρό η Αγγλία παρουσιάζεται αναποφάσιστη και αμφίρροπη και προς τις δύο χώρες, ωστόσο, τα ραγδαία γεγονότα ανέτρεψαν τη στάση της και πλέον, χωρίς να το θέλει βοήθησε την Ελλάδα. Εντωμεταξύ, ο Καποδίστριας ήδη αντιμετωπιζόταν με ψυχρότητα και βρισκόταν συνεχώς μπροστά στα εμπόδια της πολιτικής τους, αλλά και της αγγλικής παράταξης στη χώρα. Το αγγλικό κόμμα είχε θέσει ως βασικό του στόχο την αντίσταση σε κάθε καποδιστριακή ενέργεια που, λόγω των δυσκολιών, γινόταν όλο και πιο έντονη και αυστηρή, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια άτυπη αντιπολίτευση, η οποία ελεγχόταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της από τη Βρετανία. Η έλευση του Κυβερνήτη φαίνεται πως λειτούργησε καταλυτικά και στάθηκε ως το βασικό εμπόδιο στις επιδιώξεις και τις διεργασίες επίλυσης των ελληνικών ζητημάτων, αφού με μία τόσο ισχυρή διακυβέρνηση, με επικεφαλής τον Καποδίστρια, δεν μπορούσαν να προωθηθούν μεγαλόπνοα σχέδια, τα οποία θα καθιστούσαν μια μεγάλη Δύναμη, ως την απόλυτη κυρίαρχο της περιοχής.

Εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός, ότι ενώ η Αγγλία γνώριζε για την επιλογή του Καποδίστρια ως Προέδρου της χώρας, τελικά δεν αντέδρασε, ώστε να την αναβάλει ή να προσπαθήσει να την αντικαταστήσει με μια άλλη. Γνώριζαν πως λόγω της στάσης του, δεν θα μπορούσαν ποτέ να έχουν αρμονικές σχέσεις μεταξύ τους και ενδεχομένως, να είχε κατανοηθεί πως θα αποτελούσε σκόπελο, για την προώθηση των εθνικών τους σχεδίων. Απεναντίας, γίνεται αντιληπτό πως για να διατηρήσουν άριστες σχέσεις με το σύνολο των ισχυρών Ελλήνων, ανεξαρτήτως προτίμησης, θα έπρεπε να τον δεχτούν, αφού αποτελούσε τη βασική επιθυμία των Ελλήνων. Η επέμβασή τους σ' ένα τόσο λεπτό ζήτημα, θα υπερέβαινε τα όρια της 'προστασίας' τους και θα ξεσήκωνε και τις υπόλοιπες δύο Δυνάμεις, οι οποίες συμφωνούσαν με την εκλογή του. Η ίδια, ειδικά τον πρώτο χρόνο της διακυβέρνησής του, παρουσιάζεται πολύ εγκρατής και παρατηρητική σχετικά με τις εξωτερικές και εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα.

Το ίδιο διάστημα, λόγω της παρουσίας του Καποδίστρια, η ρωσική κινητικότητα αυξήθηκε και επομένως κρίθηκε σκόπιμο να μην διακυβευθεί η ύπαρξη των Οθωμανών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως σύμμαχοι, σε περίπτωση απόσπασης της Ελλάδας από τον Τσάρο. Οι Βρετανοί πολιτικοί υποστήριξαν πως δεν θα έπρεπε να ευνοηθεί σε υπερβολικό βαθμό η Ελλάδα, για να μην ισχυροποιηθεί πολύ και υποστήριζαν ένα συμβατικό σχέδιο διαφύλαξης των συμφερόντων της: *«The Allies shall consider of ulterior measures. The notion of ulterior measures does not exclude hostilities, but it does not necessarily lead to such a consequence» (Οι Σύμμαχοι θα εξετάσουν το ενδεχόμενο λήψη απώτερων μέτρων. Η έννοια των απώτερων μέτρων δεν*

περιλαμβάνει εχθροπραξίες, αλλά θεωρητικά δεν οδηγεί απαραίτητα σε μια τέτοια συνέπεια.), «After having that mentioned the objections that they are felt by his Majesty's Government to the Russian project, the undersigned procced to explain those measures which in their view are better calculated to attain the objects of the Treaty, without alarm to the test of the Europe, or danger of the general tranquility»(Μετά απ' αυτό ανέφερε τις αντιρρήσεις που ένιωσε η Κυβέρνηση της Εξοχότητάς του για το ρωσικό σχέδιο, ο κάτωθι υπογράφων εξηγεί εκείνα τα μέτρα τα οποία κατά την άποψή τους είναι καλύτερα υπολογισμένα για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης, χωρίς να θέτει σε συναγερμό δοκιμάζοντας την Ευρώπη ή θέτοντας σε κίνδυνο τη γενική ηρεμία).[497] Τα παραπάνω αποσπάσματα εγγράφων, που αποτελούν τις βασικές αρχές της πολιτικής τους, που σχετίζονταν με τις επιθετικές ενέργειες, που είχε ήδη εκδηλώσει η Ρωσία εναντίον της Πύλης, όπως και την προσπάθεια τους να τη διαφυλάξουν. Αυτό που γίνεται αντιληπτό από τα σχετικά έγγραφα είναι πως η Βρετανία, χρησιμοποιώντας ως μοχλό πίεσης τη διατήρηση της ηρεμίας στην Ευρώπη, ήταν κάθετα αντίθετη σε κάθε πολεμική σύρραξη κατά των Οθωμανών, ενώ όσο αφορούσε την Ελλάδα φαίνεται πως εάν δεν άλλαζε άμεσα ηγεσία της, ή αν ο Τσάρος δεν μετέβαλε την πολιτική του, τότε δεν θα είχε να ελπίζει πολλά από εκείνους.

Ενδεχομένως, εάν στην κυβέρνηση της Ελλάδας είχε εκλεγεί ο Μαυροκορδάτος ή ο Τρικούπης και εάν το κράτος επικεντρωνόταν στις εσωτερικές του υποθέσεις, αποτελώντας έναν αξιόλογο σύμμαχο της Βρετανίας,[498] τότε μάλλον να συζητούσαμε σε άλλη βάση δεδομένων, αφού η βρετανική πολιτική δεν θα είχε φόβους περί επικράτησης των Ρώσων στην Ελλάδα. Υπό τις δεδομένες όμως συνθήκες, τα πράγματα δεν ήταν τόσο θετικά για εκείνη, παρά το ισχυρό ρεύμα αναζήτησης βοήθειας από την Αγγλία μεταξύ των Ελλήνων. Από την άλλη πλευρά, ένας πιθανός πόλεμος μεταξύ Βρετανίας και Ρωσίας θα ήταν το χειρότερο σενάριο, αφού από τη μία οι Έλληνες θα τάσσονταν υπέρ των Ρώσων και από την άλλη, εάν η Βρετανία παρουσιαζόταν αντίθετη προς αυτόν, θα έχανε ένα ικανοποιητικό ποσοστό επιρροής και συμπάθειας ανάμεσα στους Έλληνες, οι οποίοι σίγουρα θα αναζητούσαν τη ρωσική υποστήριξη.

Έτσι, οι Άγγλοι προσπάθησαν να πείσουν τον Σουλτάνο να υπογράψει μια Συνθήκη, η οποία θα ήταν μεν ευνοϊκή για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά θα έδινε και στους Έλληνες μια μικρή ανεξαρτησία, *«Is the result were to induce them to employ their influence cordially and earnestly to precure from hurting it's acquaintance in an arrangement which they deemed to be*

[497] F.O. 32, F.O. 32/1/58(14) Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 6.
[498] G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Α΄, *ό. π.*, σ. 198.

just and safe» (Το αποτέλεσμα ήταν να τους παρακινήσει να χρησιμοποιήσουν την επιρροή τους εγκάρδια και ένθερμα για να αποτρέψουν τη γνωριμία τους από μια βλάβη, μέσα σε μια διευθέτηση που θεωρούσαν δίκαιη και ασφαλή).[499] Παρατηρείται πως η βρετανική πολιτική εργάστηκε παρασκηνιακά προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς της. Εντούτοις, η καχύποπτη στάση του Καποδίστρια συνεχώς δυσκόλευε τα σχέδιά της. Ο κίνδυνος για την Πύλη ήταν μεγάλος, αφού εάν δεν συναινούσε, σύμφωνα με μυστικό όρο της Συνθήκης, οι Συμμαχικές Δυνάμεις θα έπρεπε να αναλάβουν δράση για να παύσουν οι επιθέσεις στην Ελλάδα, ενώ για την επίτευξη αυτού του σκοπού θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα εξαναγκασμού, ακόμα και πόλεμο.[500]

Η έντονη εξωτερική δραστηριότητα του Κυβερνήτη δημιούργησε περισσότερο αβεβαιότητα και αντιδραστικότητα, αφού ζητούσε συνεχώς τη στρατιωτική ενίσχυση της χώρας, για να αντιμετωπίσει ο ίδιος τους Οθωμανούς, ενώ πίστευε, πως ο βασικός στόχος των Δυνάμεων, κυρίως της Αγγλίας, ήταν να συρρικνώσουν όσο το δυνατόν περισσότερο το ελληνικό κράτος, καθιστώντας το αποικία τους.[501] Φαίνεται πως μετά τη συνδιάσκεψη του Πόρου, η βρετανική κυβέρνηση δημιουργούσε συνεχώς μια κατάσταση παθητικότητας και κωλυσιεργίας, σχετικά με την πλήρη εφαρμογή των όρων της Συνθήκης, κερδίζοντας χρόνο εναντίον των αντιπάλων της.[502] Παρά τις θετικές διαβεβαιώσεις των πρεσβειών, ακόμα και της βρετανικής, τελικά η κυβέρνησή της, αρνήθηκε να παραχωρήσει ευρύτερα σύνορα ή οικονομική ενίσχυση στην Ελλάδα. Θεώρησαν πως ενισχύοντάς την, ενδυνάμωναν τον Καποδίστρια και, κατ' επέκταση, τη ρωσική πολιτική. Η αδιαφορία των Βρετανών προς εκείνον ήταν φανερή και κατέδειξε πως προσπαθούσαν να υποσκάψουν το κυβερνητικό του έργο, εκτιμώντας πως η σταθεροποίησή του και ίσως μια πιο δυναμική του παρουσία στην Ελλάδα, θα απέκλειε κάθε πιθανότητα προώθησης βρετανικών σχεδίων και επιρροών στη Μεσόγειο.[503]

Όταν οι εχθρικές διαθέσεις των Ρώσων κατά των Οθωμανών έγιναν πιο φανερές, η Βρετανία αντέδρασε άμεσα προκειμένου να τους προστατέψει,[504] προσπαθώντας να προσεταιριστεί τη Γαλλία και να συνάψει μαζί της μια ξεχωριστή συμφωνία, επιλύοντας χωρίς τη Ρωσία το ελληνικό ζήτημα και εκτοπίζοντάς την από τις σχετικές διπλωματικές ενέργειες. Παρά τις διαβεβαιώσεις

[499] F.O. 32, F.O. 32/1/58(14) Dudley (F.O.) προς Lievien (Λονδίνο) 1828 Φεβρ. 23/ Μαρτ. 6.
[500] Γ. Τενεκίδης, *Θέματα κοινωνιολογίας και Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα 1976, σ. 58-59.
[501] Αρετή Τούντα- Φεργάδη, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως διπλωμάτης*, Αθήνα 2009, σ. 40.
[502] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1981, σ. 32.
[503] Βασίλης Καρδάσης, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας αντιμέτωπος με τα παραδοσιακά κοινωνικά στρώματα», στο *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις,* Γεώργιος Γιωργής (επιμ.), Αθήνα 2015, σ. 115.
[504] R. B. Mowat, *A History of European Diplomacy, 1815-1914*, London 1922, σ. 48.

των Ρώσων, πως δεν είχαν εδαφικές διεκδικήσεις κατά των Οθωμανών,[505] οι Βρετανοί δεν εφησυχάστηκαν, ίσως επειδή στη σκέψη τους κυριαρχούσε η πιθανότητα οικονομικής αποζημίωσης, σε περίπτωση ήττας των Οθωμανών, πράγμα που θα εξασθενούσε ολοκληρωτικά την Πύλη.

Τελικά, ευτυχώς για την Ελλάδα, η συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών δεν έγινε δεκτή, καθώς ήταν κατάφορα ζημιογόνα για τα γαλλικά συμφέροντα. Η Ελλάδα προβλεπόταν να είναι φόρου υποτελής στον Σουλτάνο, να δώσει οικονομική αποζημίωση υπέρ των Οθωμανών γαιοκτητών και τέλος ο Σουλτάνος να συμμετέχει στις διεργασίες για την ανάδειξη της ελληνικής εκτελεστικής εξουσίας.[506] Με το ξέσπασμα του ρωσο-τουρκικού πολέμου, ενδυναμώθηκαν τα ελληνικά αισθήματα υπέρ των Ρώσων και η αποφασιστικής σημασίας ήττα των Οθωμανών ενεργοποίησε τις σκέψεις των Βρετανών, πως τελικά δεν θα μπορούσαν να προστατεύουν αέναα την Πύλη, μιας και ήταν δεδομένη πλέον η καταστροφή της. Δεν ήθελαν όμως και να ρισκάρουν πολλά, χάνοντας ακόμα περισσότερα, αφού ήδη ανάμεσα στους Έλληνες κυκλοφορούσαν απόψεις πως οι Βρετανοί ήταν πολέμιοι της εθνικής τους ελευθερίας.

Υπό το πρίσμα αυτών των γεγονότων, η στάση των Βρετανών αλλάζει πάλι για να προληφθούν οι ελληνικές αντιδράσεις, υιοθετώντας μια εντελώς διαφορετική στάση. Πλέον τέθηκαν υπέρ της απόδοσης απόλυτης ανεξαρτησίας στους Έλληνες και προώθησαν πολύ ενεργά τη δημιουργία ενός ελληνικού κράτους, με τη σκέψη πως μελλοντικά θα μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν ως έναν βολικό εταίρο τους, όπως ακριβώς συνέβαινε και με τις σχέσεις Γαλλίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτή η αναγνώριση όμως ήταν μια επίφαση, αφού αποσκοπούσε στην τοποθέτηση της χώρας κάτω από την αγγλική κηδεμονία, που θα την περιόριζε στο πλαίσιο των αποικιακών συμφερόντων της, προκαλώντας έτσι δυσμενείς επιδράσεις στην εξέλιξή της.[507]

Ωστόσο, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για απόλυτη ανεξαρτησία από την στιγμή που η Ελλάδα ήταν οικονομικά εξαρτημένη από μια μεγάλη χώρα, η οποία την έβλεπε ως νέο χώρο επέκτασης και διεύρυνσης των εμπορικών της συμφερόντων. Σίγουρα σχετιζόταν, όμως, με την εθνική υπόσταση του όρου και με τον απεγκλωβισμό των Ελλήνων από τους Οθωμανούς, τους οποίους έβλεπαν ως απειλή και μέγιστο δυνάστη. Η Βρετανία έσπευσε να δώσει αυτό που

[505] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1981, σ. 30.

[506] Απ. Δασκαλάκης, *Κείμενα-πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επαναστάσεως 1287-1832, Διπλωματικαί διαπραγματεύσεις, Εξωτερικαί σχέσεις της αγωνιζόμενης Ελλάδος, Πρωτόκολλα και Συνθήκαι δια την ιδρυσιν Ελληνικού Κράτους*, τ. 2, Αθήνα 1967, σ. 790-791.

[507] Ν. Ψυρούκης, *Νεοελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα 1983, σ. 74.

λαχταρούσαν περισσότερο οι Έλληνες και που καμία άλλη χώρα δεν είχε προτείνει έως τότε. Από την άλλη πλευρά, η έντονη χαλιναγώγηση της αυτονομίας του ελληνικού κράτους, πολύ σύντομα θα το περιόριζε σε μία σχεδόν αποικιακή βάση.[508] Μολαταύτα, δεν κατορθώθηκε κάτι σπουδαίο, αφού ο πόλεμος υποσχόταν πολλά και οι εσωτερικές εξελίξεις είχαν παραγκωνίσει τη φιλοαγγλική παράταξη, αναδεικνύοντας την Καποδιστριακή και κατ' επέκταση τη ρωσική.

Μπορεί το επίκεντρο το συζητήσεων να ήταν ο πόλεμος και η ανεξαρτησία της Ελλάδας, ωστόσο το ενδιαφέρον των Βρετανών εστιάστηκε και στη συνέχιση των εμπορικών τους υποθέσεων στον ελλαδικό χώρο. Όπως διαπιστώνεται, όταν εγκαταστάθηκαν οι αντιπρέσβεις στον Πόρο, η Βρετανία φαίνεται να τόνισε στον πρόξενό της μερικά σημεία, στα οποία έπρεπε να εστιάσει την προσοχή του και που ήταν αυξημένης σημασίας. Εκτός λοιπόν από την παρακολούθηση της πορείας της ελληνικής κυβέρνησης, η Αγγλία ενδιαφέρθηκε πολύ και για τη συνέχιση των εμπορικών της δραστηριοτήτων, που το ίδιο διάστημα πλήττονταν σοβαρά από τις πειρατικές επιθέσεις εντός των ελληνικών θαλασσών, γι' αυτό είχε ζητήσει να προστατευθεί από την ελληνική κυβέρνηση. Έτσι ο Aberdeen, υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας, αναφέρει στον Dawkins τα εξής: *«You will specially charged with the Commercial interests of subjects which may now be expected to increase rapidly importance» (Θα είστε ειδικά επιφορτισμένος με τα εμπορικά συμφέροντα των υποθέσεων που ίσως τώρα αναμένεται να αυξηθεί γρήγορα η σημασία τους), «Aid when necessary you will use your influence with Greek Gov. in order to secure attention to the just claimed» (Συνδράμετε όταν κριθεί απαραίτητο, χρησιμοποιώντας την επιρροή σας στην Ελληνική Κυβέρνηση ώστε να εξασφαλίσετε την προσοχή στα διεκδικούμενα).*[509]

Άρα τα βρετανικά οικονομικά συμφέροντα κυρίως στο λιμάνι της Πάτρας, όπου διέμεναν και Επτανήσιοι, μας βεβαιώνει ότι οι εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα ήταν ήδη ανεπτυγμένες, μόνο που τώρα, λόγω της παρουσίας του αντιπρέσβυ της, μπορούσαν να ενταθούν λόγω της πίεσης που θα μπορούσε να ασκηθεί στην ελληνική κυβέρνηση. Εξάλλου, το βρετανικό εμπόριο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν είχε σταματήσει σχεδόν ποτέ, ούτε και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, παρά μονάχα στη διάρκεια του Ρωσο-θωμανικού πολέμου που είχε διακοπεί προσωρινά.[510] Τώρα, λόγω της έντονης και σταθερής παρουσίας τους στην Ελλάδα, άρχισε να

[508] *The Greeks and the British in the Levant, 1800-1960s: between empires and nations*, (επιμ.) Anastasia Yiangou, George Kazamias and Robert Holland, London: Routledge/Taylor & Francis Group 2016, σ. 3.

[509] F.O 32, F.O. 32/2/5 (39), Aberdeen (F.O) προς Dawkins (Λονδίνο), 1828 Σεπτ. 10/22.

[510] C. W. Crawley, *The Question of Greek Independence, a Study of British Policy in the Near East, 1821-1833*, Cambridge 1930, σ. 6.

εισρέει ένας μεγάλος αριθμός Επτανησίων, κυρίως στην Πάτρα, που ζητούσε από τη βρετανική κυβέρνηση να προβεί σε διαβήματα και να ασκήσει πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση, ώστε να καταβάλουν χαμηλότερα ποσά ως τελωνειακούς δασμούς στο λιμάνι της Πάτρας και άλλα παρεμφερή προνόμια.[511] Τέτοιου είδους συμπεριφορές, ασκούσαν αλυσιδωτές πιέσεις στην ελληνική κυβέρνηση, παρεμβαίνοντας πολλές φορές στις δραστηριότητές της.

Ο Κυβερνήτης παρουσιάστηκε καταφανώς μη συνεργάσιμος, πεισματάρης και πολλές φορές αγανακτισμένος από τη στάση των Βρετανών. Παρόλα αυτά, όπως πίστευε ο St. Canning, δεν υπήρχαν σοβαροί λόγοι που να υποστήριζαν γνώμες σχετικά την προσκόλλησή του στη Ρωσία, ούτε υπήρχαν φανερά σημάδια τάσης προς αυτή. Οι κατηγορίες ήταν αφελείς, ωστόσο, η στάση του και η συμπεριφορά του προκαλούσαν μεγάλο πονοκέφαλο. Τέτοιου είδους συμπεριφορές δεν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτές από τους Βρετανούς και ενίσχυαν την πεποίθηση πως έπρεπε να αντικατασταθεί. Από την άλλη όμως δεν λάμβαναν υπόψη τους το ότι, λόγω της δικής τους εχθρικής συμπεριφοράς και εναντίωσης, ο Κυβερνήτης εξωθούταν σε μια αδιάλλακτη πολιτική σ' όλα τα εθνικά ζητήματα και πείσμωνε περισσότερο, ώστε να επιτύχει και να παραμείνει στο αξίωμά του.

Τα γεγονότα εντός της Ελλάδας λοξοδρομούσαν, το βρετανικό σχέδιο ήδη άρχιζε να χάνει έδαφος, ενώ δυστυχώς για εκείνους ο Καποδίστριας είχε γίνει πολύ αγαπητός και είχε αναπτύξει έναν μεγάλο κύκλο υποστηρικτών. Για να προλάβει τις διαδοχικές αλλαγές που συνέβαιναν, η Βρετανία προσπάθησε να κινητοποιήσει άμεσα τις ελληνικές συνειδήσεις εναντίον του Κυβερνήτη και εκτιμήθηκε από τη μεριά της πως ένα μικρό εξαρτώμενο ελληνικό κράτος, χωρίς τη δυνατότητα αντίστασης και χωρίς παραγωγική ανάπτυξη, θα αποτελούσε ένα πρόσφορο έδαφος παροχής και αγοράς προϊόντων, φραγμό απέναντι στη ρωσική ανάπτυξη.[512] Αντίστοιχα, η δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους, αλλά ουσιαστικά ανίσχυρου και μικρού, εξαρτημένου πάντοτε από μια ξένη Δύναμη, θα μπορούσε να ικανοποιήσει τόσο τους ξένους, όσο και τους Έλληνες.[513]

Όπως γίνεται αντιληπτό, η ειρήνευση της Ανατολής ήταν ένα ζήτημα αυξημένης σημασίας, καθώς εξασφάλιζε με τη σειρά της και την ειρήνη της Ευρώπης. Γι' αυτόν τον λόγο, εάν η τύχη

---

[511] F.O. 32/2/69 (48)- 2/21β, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 38.

[512] Τάσος Λιγνάδης, *Η ξενική εξάρτησις κατά την διαδρομή του νεοελληνικού κράτους, ό. π.*, σ. 22.

[513] Τ. Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός αγώνας*, τ. Δ΄, *ό. π.*, σ. 746.

της Ευρώπης εξαρτιόταν από την ανεξαρτησία της Ελλάδας, τότε θα έπρεπε να της παραχωρηθεί άμεσα. Για τον Τσάρο, η παραπάνω πρόταση ήταν θετική και θεμιτή, αφού όπως είχε αναφέρει και ο Κόμης Βούλγαρης σε υπόμνημά του, οι τύχες πλέον των χωρών ήταν άμεσα συνδεδεμένες και η βοήθεια προς την Ελλάδα θα επιτύγχανε τη σταθεροποίηση της ελληνικής θέσης, υπέρ της ρωσικής πολιτικής στην Ανατολή.[514]

Οι προτάσεις των Συμμάχων που αφορούσαν την αντικατάσταση της Υψηλής Πύλης με την Ελλάδα, άρχισαν σιγά σιγά να βρίσκουν αντίκτυπο, ειδικά μετά το τέλος του πολέμου, όπου και διαφάνηκε η αδυναμία της Πύλης να υπερασπιστεί τις κτήσεις της και, σε πιο γενικό πλαίσιο, ολόκληρη την ύπαρξή της. Συνεπώς, μπορεί η έκβαση του ρωσο-οθωμανικού πολέμου να μην ευνόησε σημαντικά την Ελλάδα, όμως η επικράτηση του Τσάρου τόσο κατά των Οθωμανών, όσο και εντός της Συμμαχίας, έδωσε νέα πνοή στο ελληνικό ζήτημα, καθώς σημειώθηκαν εκ νέου αλλαγές στη διπλωματική σκακιέρα.

Ο Μαυροκορδάτος, ως εκπρόσωπος της αγγλικής παράταξης, είχε προτείνει κατά καιρούς μια τέτοια λύση, η οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί μονάχα, εάν η Βρετανία βοηθούσε τη χώρα να αναπτυχθεί και να προοδεύσει, υπό την προϋπόθεση όμως ότι στην ηγεσία της χώρας θα βρισκόταν ένα αγγλόφιλο πρόσωπο. Αυτό το πρόσφορο έδαφος, αλλά και οι σκέψεις, πως η Ελλάδα θα μπορούσε να αποκτήσει κυρίαρχο ρόλο με τη βοήθεια του Τσάρου, ήταν δυνατόν να εκκινήσουν εκ νέου τη βρετανική πολιτική υπέρ της Ελλάδας, με πρωταρχικό της στόχο τον έλεγχο του εμβρυικού κράτος.[515] Επιπλέον, μια πιθανή επικράτηση του Μαυροκορδάτου και, κατ' επέκταση, της αγγλικής παράταξης, θα έδινε τη δυνατότητα στη Βρετανία, να παρεμποδίσει τις προσπάθειες των Ελλήνων για τη σύσταση της εθνικής τους κρατικής οντότητας, με αποτέλεσμα την οικονομική και πολιτική τους προσκόλληση σ' εκείνη.[516]

Αυτές οι διπλωματικές εναλλαγές εκ μέρους των Βρετανών είχαν γίνει απόλυτα κατανοητές από τον Καποδίστρια, ο οποίος προσπάθησε να αντισταθεί και να αντιδράσει σχεδόν σε καθετί που θα μπορούσε, δυνητικά, να αυξήσει την επιρροή της Βρετανίας εντός της χώρας. Με βεβαιότητα δεν θα επέτρεπε να γίνει υποχείριο καμίας χώρας και ειδικότερα της Αγγλίας, ενώ το καλύτερο σενάριο για εκείνον ήταν η πλήρης διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η κάρπωση μεγάλου μέρους των εδαφών της.

---

[514] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1981, σ. 35.

[515] Ανδρέας Κούκος, «Η διπλωματική στρατηγική του Ιωάννη Καποδίστρια στο ζήτημα των συνόρων», στο *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις,* Γεώργιος Γιωργής (επιμ.), Αθήνα 2015, σ. 246.

[516] Παύλος Πετρίδης, *Ελληνική πολιτική και κοινωνική ιστορία 1821-1940, ό. π.*, σ. 22.

Από την άλλη φάνηκε καθαρότατα πως οι Ρώσοι είχαν θέσει και εκείνοι ως πρωταρχικό τους στόχο τον έλεγχο της πολιτικής κατάστασης στα Βαλκάνια, κυρίως για στρατιωτικούς λόγους.[517] Αυτή η πολεμική παράταση του ελληνο-οθωμανικού πολέμου είχε διαταράξει τα οικονομικά συμφέροντα των Δυνάμεων προκαλώντας ανισορροπία. Ο Καποδίστριας, που επέμενε στη συνέχιση των πολεμικών επιχειρήσεων στη Στερεά, κινούταν κόντρα στα συμφέροντα των Δυνάμεων, γι' αυτό η Βρετανία από τη μεριά της, προσπάθησε να τον αποθαρρύνει και να βάλει ένα φρένο στην ορμητικότητά του: *«I had upon my own responsibility, recommended to Count Capodistrias in January and February last a suspension of hostilities and a withdrawal of his troops from Continental Greece as a natural consequence of the protocol of 16th of November 1828, which, although officially communicated to him, I knew to be in his possession» (Είχα με δική μου ευθύνη, συστήσει στον Κόμη Καποδίστρια τον περασμένο Ιανουάριο και Φεβρουάριο την αναστολή των εχθροπραξιών και την απόσυρση των στρατευμάτων από τη Στερεά Ελλάδα σαν μια φυσική απόρροια του Πρωτοκόλλου της 16ης Νοεμβρίου του 1828, το οποίο αν και του κοινοποιήθηκε επίσημα, ήξερα ότι βρισκόταν στην κατοχή του).*[518]

Η συνεχής αντιθετική στάση του Κυβερνήτη, προκαλούσε συγκρούσεις και γι' αυτό πολλές φορές στα αρχεία του F.O., χαρακτηρίζεται ως αναιδής, αχάριστος ή και δεσποτικός, καθώς η επεμβατικότητά του σ' όλα τα ζητήματα, προκαλούσε δυσφορία. Χαρακτηριστική είναι στάση του στις προτροπές των Βρετανών να παύσει τον πόλεμο και να αποδεχτεί τους όρους της Συνθήκης: *«After saying that he was already acquainted with the contents on the Protocol and with the letter of the Reis Effendi, he started distinctly that as a President of Greece he dared not to listen to me, and that if he dared, he would note he could never be expected to sacrifice hundreds of families by abandoning provinces which he had become possessed of without, for 3 months, having fired one shot; that he would therefore resist as long as resistance was possible; and if I overcome by force, that he would take a boat and abandon the country». (Αφού είπε ότι ήταν ήδη εξοικειωμένος με το περιεχόμενο του Πρωτοκόλλου και με το γράμμα του Ρέις Αφέντη, αυτός άρχισε εμφανώς ότι ως Πρόεδρος της Ελλάδας τόλμησε να μην με ακούσει, και ότι εάν τολμούσε, θα σημείωνε πως δεν θα μπορούσε ποτέ να περιμένει να θυσιάσει χιλιάδες οικογένειες εγκαταλείποντας τις επαρχίες που βρίσκονταν στην κατοχή του χωρίς, για 3 μήνες, να έχει ρίξει έναν πυροβολισμό-*

[517] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, *ό. π.*, σ. 13.
[518] F.O. 32, F.O. 32/4/(β)197(6) Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Μάϊος 10/22.

Ότι θα αντιστεκόταν επομένως όσο θα ήταν δυνατή η αντίσταση- Και εάν νικούσα με τη βία, ότι θα έπαιρνε μια βάρκα και θα εγκατέλειπε τη χώρα).[519]

Από πολύ νωρίς είχε φανεί πως ο Καποδίστριας ήταν έτοιμος να υπερασπιστεί τις ελληνικές προσπάθειες απελευθέρωσης όλων των οθωμανοκρατούμενων περιοχών και να παραιτηθεί από τα καθήκοντά του, εάν η βρετανική κυβέρνηση του ασκούσε περαιτέρω πίεση για να τον εμποδίσει. Σε κάθε περίπτωση, γνώριζε πόσο αναγκαίος ήταν για τη χώρα και κυρίως στους Συμμάχους, λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης, ενώ παρατηρούσε τις πρόσκαιρες υποχωρήσεις των ξένων, για να αποφευχθούν ισχυρές αναταράξεις. Στηριζόμενος σε τέτοιου είδους συγκυρίες, προσπάθησε να προωθήσει, όσο το δυνατόν πιο ενεργά, τις ελληνικές θέσεις, παρά την αρνητικότητα των Βρετανών, που επέμεναν να μην συνεχιστεί ο πόλεμος, σ' αντίθεση με τη Γαλλία και τη Ρωσία.

Σύντομα κρίθηκε δύσκολη η αναχαίτιση της επιρροής του, η οποία επηρέαζε και τις εσωτερικές εξελίξεις και συζητήσεις στην Ελλάδα. Οι εγχώριες πολιτικές ομάδες, σε συνεργασία με τους Βρετανούς απεσταλμένους τους, βρέθηκαν σε μια άτυπη συνεργασία, ώστε να περιορίσουν τις κυβερνητικές ενέργειες. Από τη μεριά τους οι Βρετανοί, προσπάθησαν να διατηρήσουν φιλικές και ενισχυτικές θέσεις υπέρ της αντιπολίτευσης, ώστε να ενδυναμωθούν οι διαδικασίες απομάκρυνσής του και να προωθηθεί ένα ολιγαρχικό καθεστώς της αρεσκείας τους.[520] Σε γενικές γραμμές, η ανεξαρτησία της Ελλάδας ήταν επιθυμητή, όμως υπό όρους και προϋποθέσεις, και φυσικά χωρίς την παρουσία του Καποδίστρια. Έτσι, οι νέοι στόχοι της βρετανικής πολιτικής συνοψίζονταν, πρώτον στην απομάκρυνσή του και δεύτερον στην αντικατάστασή του από έναν μονάρχη, ολιγαρχικών πεποιθήσεων. Μια τέτοια επιλογή είχε υποστηριχθεί και από το σύνολο των Ελλήνων, ήδη κατά τα πρώτα στάδια του απελευθερωτικού αγώνα, οι οποίοι στρεφόμενοι προς τη Δύση είχαν υποστηρίξει, πως η επιβολή μιας μοναρχίας θα μπορούσε να επιφέρει ευταξία και ηρεμία, φοβούμενοι προφανώς τυχόν επιρροές από καρμποναρικά σώματα.[521]

Μελετώντας τη συνέχεια της επιστολής μεταξύ Dawkins και του Aberdeen, αποκαλύπτεται πως η Συνθήκη της 6ης Ιουλίου, έδινε τη δυνατότητα στους Έλληνες να επιλέξουν μόνοι τους τη

---

[519] F.O. 32, F.O. 32/4/(β)197(6) Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Μάϊος 10/22.

«These observations will prepare your lordship for the direct opposition with which Count Capodistrias met every point of the proposal as I was instructed to lay before him». (Αυτές οι παρατήσεις θα προετοιμάσουν την εξοχότητά σας άμεσα με την αντιπολίτευση με την οποία ο Κόμης Καποδίστριας ανταποκρίθηκε σε κάθε σημείο της πρότασης, όπως μου είχε δοθεί εντολή να υποβάλω μπροστά του).

[520] Δημήτρης Χρονόπουλος, *Η ανεξαρτησία μας και οι ξένοι, Χρονικό των επεμβάσεων στην Ελλάδα*, Αθήνα 1990, σ. 125.

[521] Dakin Douglas, *British Intelligence of events in Greece 1824-27: a documentary collection*, Αθήνα 1959, σ. 9.

διοίκηση της χώρας τους. Ωστόσο, δινόταν η ευκαιρία στον Σουλτάνο να συμμετάσχει και ο ίδιος στις διαδικασίες επιλογής ηγεμόνα, γεγονός που θα επέφερε, με βεβαιότητα, την αντίδραση των Ελλήνων. Σύμφωνα με την πεποίθηση του βρετανού προξένου, οι Έλληνες με σιγουριά θα αντιστέκονταν σε μια τέτοια κίνηση, αφενός επειδή παραβίαζε τους όρους της Συνθήκης και αφετέρου επειδή δεν ήθελαν την εμπλοκή της Υψηλής Πύλης στα πολιτικά τους ζητήματα.

Επομένως, η πιο προτιμητέα λύση θα ήταν να γίνει η επιλογή ενός ηγεμόνα, με τη σύμφωνη γνώμη Ελλήνων και Μεγάλων Δυνάμεων. Αναμφισβήτητα, οι Δυνάμεις θα πρωτοστατούσαν κατά τη διαδικασία επιλογής βασιλιά και εφόσον θα έκριναν θετικά κάποιον υποψήφιο, θα τον πρότειναν στον λαό. Φαινομενικά, έδιναν στους Έλληνες τη δυνατότητα επιλογής, αλλά τις τελικές αποφάσεις τις έπαιρναν οι ίδιες, φέρνοντας τον λαό προ τετελεσμένων γεγονότων. Υπολόγιζαν, πως λόγω των συχνών εσωτερικών αναβρασμών, οι Έλληνες δεν ήταν σε θέση να απορρίπτουν τις προτάσεις των Συμμάχων, επομένως θα γινόταν άμεσα αποδεχτός: *«The Treaty of 6th of July give us that privilege. It moreover allows the Greeks to choose their authorities. The article in the Protocol therefore which talk of a Prince to be placed over Greece by an agreement between the Allies and the Porte is an infraction of the Treaty. The Greeks have a right to choose their chief with the approbation of Allied Powers and not to receive him by their dictation. They will therefore resist this article» (Η συνθήκη της 6ης Ιουλίου μας δίνει αυτό το προνόμιο. Επιπλέον επιτρέπει στους Έλληνες να διαλέξουν μόνοι τους τις Αρχές τους. Επομένως το άρθρο του Πρωτόκολλου που κάνει λόγο για έναν πρίγκιπα που θα τοποθετηθεί στην Ελλάδα μετά από συμφωνία μεταξύ των Συμμάχων και της Πύλης αποτελεί παράβαση της Συνθήκης. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν τον δικό τους αρχηγό με την έγκριση των Συμμαχικών Δυνάμεων και να μην τον δεχτούν με την υπαγόρευσή τους. Ως εκ τούτου θα αντισταθούν σ' αυτό το άρθρο-).*[522]

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Κυβερνήτης δεν δίστασε να εκφράσει τις αμφιβολίες του για τα συμφωνηθέντα και άμεσα υποστήριξε, πως η Ελλάδα, ως μέλος πλέον των ευρωπαϊκών κρατών, στην οποία προβλεπόταν η τοποθέτηση ηγεμόνα, θα έπρεπε να αποκτήσει και περισσότερες εδαφικές εκτάσεις, προκειμένου να αποτελέσει ένα ισχυρό κράτος και όχι μια μικρή επαρχία, όπως την ονειρεύονταν οι Βρετανοί: *«If a prince come to Greece he must be considered as a portion of the European family and govern proportionate dominions. If on the other hand Greece is to be mere province, and as small a province as possible, why give us expectations so contrary to the*

[522] F.O. 32, F.O. 32/4/(β)197(6) Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Μάϊος 10/22.

destiny preparing for us? These observations were made with that vivacity of manner with Your Lordship knows to be peculiar to Count Capodistrias» (Εάν ένας πρίγκιπας έρθει στην Ελλάδα, πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος της ευρωπαϊκής οικογένειας και να κυβερνήσει τις ανάλογες κτήσεις. Εάν από την άλλη πλευρά η Ελλάδα πρόκειται να είναι απλή επαρχία, και όσο το δυνατόν πιο μικρή, γιατί μας δίνουν προσδοκίες τόσο αντίθετες με το πεπρωμένο που προετοιμάζεται για μας; Αυτές οι παρατηρήσεις έγιναν με τόσο ζωντανό τρόπο, που η εξοχότητά σας γνωρίζει ότι χαρακτηρίζει τον κόμη Καποδίστρια).[523]

Προφανέστατα, ο Καποδίστριας ενοχλήθηκε, ή μάλλον φοβήθηκε, για την τόσο άμεση εμπλοκή των Δυνάμεων στο ζήτημα του ηγεμόνα, αφού θεώρησε πως η βρετανική πολιτική θα μπορούσε να παρασύρει και να μεταβάλει τις απόψεις των δύο άλλων Δυνάμεων, με αποτέλεσμα να τοποθετηθεί στη θέση αυτή ένα πρόσωπο με ισχυρές δεσποτικές τάσεις, ώστε ελέγχει με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα τη χώρα. Για να προλάβει τα γεγονότα, θέλησε να συγκαλέσει άμεσα μία Εθνοσυνέλευση, πρώτον για να προστατέψει το Σύνταγμα και δεύτερον για να εδραιώσει την προσωπική του εξουσία στη χώρα, με την οποία θα μπορούσε να αντιταχθεί στις μελλοντικές, ασύμφορες και ζημιογόνες προτάσεις των Συμμάχων: *«He warned the Council against the admission of a foreign Prince into Greece who might come armed with the despotic powers; and recommended the immediate convocation of National Assembly for the purpose of consolidating the Constitution and giving himself that authority with the exigencies of the times require» (Προειδοποίησε το Συμβούλιο κατά της εισόδου ενός ξένου Πρίγκιπα στην Ελλάδα, ο οποίος ίσως έρθει οπλισμένος με δεσποτικές εξουσίες- και πρότεινε την άμεση σύγκληση της εθνοσυνέλευσης με σκοπό την εδραίωση του Συντάγματος και δίνοντας στον εαυτό του αυτήν την εξουσία με τις έκτακτες ανάγκες που επιβάλλει ο καιρός)*.[524]

Την ίδια στιγμή, η θετική έκβαση του ρωσο-τουρκικού πολέμου υπέρ της Ρωσίας, είχε εξαναγκάσει τον Σουλτάνο, να αποδεχτεί μια σειρά ευνοϊκών όρων, που αφορούσαν τόσο το ελληνικό ζήτημα, όσο και το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών. Πιο συγκεκριμένα, ο Τσάρος είχε κατορθώσει να επιτύχει την ελεύθερη διέλευση των πλοίων του από τον Εύξεινο Πόντο, εξαιρετικής σημασίας για το εμπόριο των σιτηρών τους.[525]

---

[523] F.O. 32, F.O. 32/4/(β)197(6) Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Μάϊος 10/22.

[524] F.O. 32, F.O. 32/4/(β)197(6) Dawkins (Αίγινα) προς Aberdeen (F.O.) 1829 Μάϊος 10/22.

[525] F.O. 286/3/(β)/220 (11)- [3/18δ], Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 61.

Μια τέτοια έκβαση είχε δημιουργήσει πολύ έντονες αντιζηλίες και περισσότερο δυσφορία στην Αγγλία, αφού η Ρωσία κατόρθωσε να αποκτήσει πλεονεκτήματα σε Ασία και Μαύρη θάλασσα. Για τη Ρωσία η ύπαρξη ισχυρών νότιων περιοχών, όπου θα ήταν δυνατόν να ασκείται ελεύθερα το εμπόριό της, παρέχοντάς της παράλληλα μια μόνιμη ασφάλεια στις θαλάσσιες οδούς της, όπως για παράδειγμα την έξοδό της προς τη Μεσόγειο ή το Αιγαίο, αποτελούσε ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας για την οικονομική της ανάπτυξη.[526] Το γεγονός πως η Ελλάδα ήταν ένα πολύ σημαντικό σταυροδρόμι για το θαλάσσιο εμπόριο και διευκόλυνε το εμπόριο των Ρώσων, ζημίωνε οικονομικά τη Βρετανία, καθώς η βαθιά της επιθυμία ήταν, να εκμεταλλεύεται μονάχα εκείνη τα εμπορικά πλεονεκτήματα που παρείχε η Ελλάδα.

Για τους παραπάνω λόγους, η δημιουργία ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους κατέστη ζήτημα μεγαλύτερης σημασίας, σε σύγκριση με τη διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τελικά συμφωνήθηκε πως θα έπρεπε να δοθεί στην Ελλάδα ενίσχυση, για να δημιουργηθεί ένα ανθηρό κράτος. Η Βρετανία θεώρησε πως η υιοθέτηση μιας πιο τολμηρής εξωτερικής πολιτικής θα της έδινε και πάλι πίσω τον αρχηγικό ρόλο, που της τον είχε αποσπάσει προσωρινά η Ρωσία και παράλληλα θα έπειθε την ελληνική κυβέρνηση για τις αγαθές προθέσεις της και το ενδιαφέρον της για τη γενικότερη ανάπτυξη του τόπου, επιλύοντας οριστικά το ελληνικό ζήτημα.

Την παραπάνω άποψη, έρχεται να επιβεβαιώσει το υπόμνημα του Aberdeen, ο οποίος παραδέχτηκε πως τελικά για να επικρατήσει ηρεμία στην Ανατολή θα έπρεπε να διαλυθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία προφανώς δεν είχε ιδιαίτερο μέλλον μετά την ήττα της: «*Such being the present condition of affairs, and such our future prospect, it is obvious that the composition of the Greek State become a matter of infinitely greater importance than of the Turkish Power had been perceived essentially unimpaired» (Αυτή είναι η παρούσα κατάσταση των γεγονότων, και αυτή είναι η μελλοντική μας προοπτική, είναι φανερό πως η σύνθεση της Ελληνικής Πολιτείας έγινε ένα θέμα απείρως μεγάλη σημασίας από ότι της Τουρκικής Ισχύος που είχε γίνει αντιληπτή ως ουσιαστικά ανεπηρέαστη), «We cannot be blind to the detestable character of Turkish», (Δεν μπορούμε να εθελοτυφλούμε μπροστά στον απεχθή χαρακτήρα των Τούρκων), «should offer in the Greek State a Power(..) we might be enable to support preferably to the pretensions of all other». (Θα πρέπει να προσφέρει στο ελληνικό κράτος μια δύναμη [..] την οποία*

[526] Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του Ελληνικού κράτους,* Αθήνα 1981, σ. 13.

ίσως θα μπορούσαμε να είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε κατά προτίμηση στις αξιώσεις όλων των άλλων).[527]

Οι Βρετανοί βρέθηκαν να επιζητούν επίμονα μια ειρήνη ανάμεσα στις δύο χώρες, όχι επειδή ενδιαφέρονταν για το μέλλον των Οθωμανών, αλλά επειδή κινδύνευαν τα συμφέροντά τους, ενώ έτσι θα μπορούσαν με ασφάλεια, να διατηρήσουν το status quo των προηγούμενων ετών. Εντούτοις, ο εξαναγκασμός του Σουλτάνου και η αποδοχή των όρων της Συνθήκης, όχι μόνο δεν επέλυσαν το ζήτημα, μέσω της χρήσης ειρηνικών μέσων, αλλά αντίθετα καλλιέργησαν ένα ακόμα πιο εκρηκτικό κλίμα. Αυτό συνέβη διότι οι Βρετανοί, αντιμετωπίζοντας με παθητικότητα και επιφυλακτικότητα τα γεγονότα και εκτιμώντας όχι ορθά τις καταστάσεις, επέλεξαν μια πολιτική ουδετερότητα, η οποία τελικά ενίσχυσε τον Τσάρο και την Ελλάδα.

Η ενδυνάμωση των σχέσεων Καποδίστρια και Τσάρου, επηρέασε την εσωτερική κατάσταση στην Ελλάδα και σύντομα οι αντικαποδιστριακοί κατέβαλαν ισχυρές προσπάθειες για να ενδυναμώσουν εκ νέου τις σχέσεις τους με τη Βρετανία, την οποία ήλπιζαν να εκμεταλλευτούν για τους δικούς τους σκοπούς. Θέλησαν να επηρεάσουν τις γνώμες των αντιπρέσβεων, κυρίως του Dawkins, ο οποίος ήδη εχθρευόταν τον Κυβερνήτη και προσπάθησαν να τον πείσουν, πως χωρίς την πάγια στήριξη των Δυνάμεων σ' όλα τα ζητήματα της χώρας, ο Κυβερνήτης θα ήταν αδύναμος και, ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε να παραμείνει στην εξουσία. Μια τέτοια προοπτική, εκκίνησε με μεγαλύτερη σιγουριά τις βρετανικές σκέψεις που αφορούσαν την αμετάκλητη πλέον απομάκρυνση του Κυβερνήτη. Έτσι, σταδιακά, άρχισαν να υφαίνονται σχέδια προς αυτόν τον σκοπό. Τέτοιες σκέψεις είχαν αρχίσει να γεννιούνται από τότε που η ελληνική κυβέρνηση είχε αρχίσει να αντιστέκεται στα βρετανικά σχέδια και πλέον η χρονική συγκυρία του 1830 αποτελούσε τον καλύτερο συνήγορο, για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Θεωρητικά ήταν μια πολύ καλή συγκυρία, αφού έδινε το πλεονέκτημα στη Βρετανία, εφόσον οι Έλληνες ήθελαν να συνδεθούν μαζί της, να αποσπάσει σταδιακά την αποδοχή των Συμμάχων της και να καταδείξει την ανικανότητα και την επικινδυνότητα του Καποδίστρια για τα συμφέροντα της χώρας. Για παράδειγμα, ο Άγγλος πρέσβης St. Canning, κατά τη διάρκεια των πρώτων διαπραγματεύσεων της Συνθήκης του Ιουλίου, είχε τονίσει πως ο Πρόεδρος ήταν αναντικατάστατος, ενώ λίγα χρόνια αργότερα ήταν πεπεισμένος πως η παραίτησή του θα ήταν ό,τι πιο ευεργετικό για όλους.[528] Έτσι, τα επιχειρήματά τους επικεντρώθηκαν στο ότι ο ίδιος, ως

[527] F.O 32, F.O 32/7/152(22***)***, Aberdeen (F.O.) 1829 Σεπτ. 19/ Οκτ. 1.
[528] D. Fleming, *John Capodistrias…, ό. π.,* σ. 73.

πολιτικό πρόσωπο, δεν είχε το σθένος που χρειαζόταν για να αντιμετωπίσει τη δύσκολη κατάσταση που επικρατούσε εντός και εκτός της χώρας, αφού το κύρος του δεν ήταν αρκετό, ούτε για τις διαπραγματεύσεις με τον Σουλτάνο, ούτε για να επιβληθεί στους Έλληνες, καθιστώντας τον σ' αυτούς, ισχυρό και επιθυμητό.

Όλα δείχνουν, πως μετά και την παραίτηση του Λεοπόλδου, η αντίστροφη μέτρηση για εκείνον είχε ήδη ξεκινήσει και, όπως φαίνεται από τα παρακάτω αποσπάσματα, η Βρετανία είχε κάνει πλέον ξεκάθαρη τη στάση της απέναντί του, ενώ δεν δίστασε να αποκλείσει και τη χώρα από τις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης: *«His Excellency does not dissemble his regrets at having been excluded hitherto from all participations in the deliberation of the Allies;» (Η Εξοχότητά του δεν εκφράζει τη λύπη του σχετικά με το ότι μέχρι σήμερα είχε αποκλειστεί απ' όλες τις διαβουλεύσεις των Συμμάχων-),*[529] κατά βάση για δύο λόγους, πρώτον για να αποφύγει την ανάμειξη του Καποδίστρια και να τον φέρει προ τετελεσμένων γεγονότων και δεύτερον, για να δημιουργήσει εσωτερικές εντάσεις, με την εντύπωση πως ο Κυβερνήτης δεν έχαιρε πλέον της εκτιμήσεως των Δυνάμεων. Παρόλα αυτά, η στάση του Καποδίστρια κρίθηκε ως επίμονη, αφού δεν είχε σκοπό να εγκαταλείψει τη χώρα, ακόμα και αν του αφαιρούσαν το αξίωμά του· είχε αποφασίσει, πως ακόμα και αν αντικαθίστατο από έναν βασιλιά, εκείνος θα παρέμενε στη χώρα για να συνεχίσει το έργο του, πράγμα που κανείς δεν μπορούσε να του το στερήσει, ακόμα και οι Βρετανοί, για προφανείς διπλωματικούς λόγους, αλλά και επειδή οι Γάλλοι και οι Ρώσοι ήταν σύμφωνοι.

«His Excellency has even gone farther by expressing to others, but not to me, his readiness to accept the office of Minister in the future Government, or to give it the benefit of his advice without any ostensible employment, provided it shall be conducted upon the principles which he conceives to be in essential to the prosperity of Greece. And, having had no occasion to advert to the possibility of his Excellency's future employment, in which I conceive that as a foreign agent I have no business to interfere, I have refrained from making any observation upon the subject» (Η Εξοχότητά του προχώρησε ακόμα περισσότερο εκφράζοντας σε άλλους, αλλά όχι σε μένα, την ετοιμότητά του να δεχτεί αξίωμα ενός Υπουργού στη μελλοντική Κυβέρνηση, ή να του δώσει το όφελος της συμβουλής του χωρίς καμία δήθεν εργασία, υπό τον όρο ότι θα διεξάγεται σύμφωνα με τις αρχές, την οποία θεωρεί απαραίτητη για την ευημερία της Ελλάδας. Και, αφού δεν είχε τη δυνατότητα να αναφέρει την πιθανότητα μελλοντικής απασχόλησης της Εξοχότητάς του, στην οποία

[529] F.O. 32, F.O. 32/10/124(79) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Μαρτ. 15/27.

αντιλαμβάνομαι πως ως ξένος πράκτορας δεν έχω καμία δουλειά να παρέμβω, απέφυγα να κάνω οποιαδήποτε παρατήρηση επί του ζητήματος), «Monsieur de Rouen appears to think that the French government is at present disposed to acquiesce in his views;» (Ο κύριος Ρουέν φαίνεται να πιστεύει πως η Γαλλική κυβέρνηση είναι προς το παρόν διατεθειμένη να συναινέσει στις απόψεις του-).[530]

Σε συνέχεια του παραπάνω εγγράφου, ο Dawkins, παρουσιάζεται ανήσυχος τόσο για τις εξελίξεις που επρόκειτο να συμβούν στην Ελλάδα, όσο και για την ισχυρή εναντίωση της ελληνικής κυβέρνησης σε κάθε νουθεσία που ήθελε να της δώσει η Βρετανία. Όπως σημειώνει, η καποδιστριακή κυβέρνηση αποτελούσε μια από τις κυβερνήσεις που εναντιωνόταν πολύ, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες. Οι εναντιώσεις της αφορούσαν την άρνησή της να δεχτεί τις εξωτερικές παραινέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, κυρίως των Βρετανών, όπου την πίεζαν για αλλαγές στο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησής της. Προφανώς, τέτοια ζητήματα έχριζαν άμεσης αντιμετώπισης, αφού τα σχέδιά τους θα αναβάλλονταν για όσο καιρό βρισκόταν ο Καποδίστριας στην εξουσία και φυσικά η εσωτερική πολιτική θα στρεφόταν κατά της πολιτικής των Βρετανών: *«I am aware, My Lord, that His Majesty's Government is of all others the most averse to any interference in the domestic concerns of the other countries; but there is one point connected with this question in which the interests of Great Britain are so directly involved, as in my opinion to require Your Lordship serious consideration should Count Capodistrias continue to influence the policy of Greece» (Γνωρίζω, Άρχοντά μου, ότι η κυβέρνηση της Εξοχότητάς του είναι από όλες τις άλλες, η πιο αντίθετη σε οποιαδήποτε παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων χωρών- αλλά υπάρχει ένα σημείο που συνδέεται με αυτό το ζήτημα στο οποίο τα συμφέροντα της Μεγάλης Βρετανίας εμπλέκονται τόσο άμεσα, ώστε κατά τη γνώμη μου να απαιτεί από την Εξοχότητά σας σοβαρή εξέταση σε περίπτωση που ο Κόμης Καποδίστριας συνεχίσει να επηρεάζει την πολιτική της Ελλάδας)*.[531]

Το ενδεχόμενο να επικρατήσει η πολιτική του Καποδίστρια ήταν άκρως ανησυχητικό. Επομένως, κρίθηκε σκόπιμο και απαραίτητο να τεθεί υπό περιορισμό το καθεστώς του, με πρόσχημα την ηρεμία της χώρας. Εντούτοις, όπως αναφέραμε, οι λόγοι ήταν βαθύτεροι. Το αρνητικό ήταν πως και αρκετοί Έλληνες έδειχναν αποστροφή προς την κυβερνητική πολιτική και στον ίδιο τον Καποδίστρια, οπότε μια συνεργασία μαζί τους θα διευκόλυνε το έργο τους. *«It is necessary to the tranquility of Greece as to that of the island place under His Majesty's protection*

[530] F.O. 32, F.O. 32/10/124(79) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Μαρτ. 15/27.
[531] F.O. 32, F.O. 32/10/124(79) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Μαρτ. 15/27.

that this system should be put under proper restraint; but as it is one to which the Greeks have ever shown the greatest repugnance» (Είναι απαραίτητο για την ηρεμία της Ελλάδας όπως και για την ηρεμία του νησιού που βρίσκεται υπό την προστασία της Αυτού Μεγαλειότητας, αυτό το σύστημα να τεθεί υπό τον κατάλληλο περιορισμό- αλλά είναι κάτι στο οποίο οι Έλληνες έχουν δείξει ποτέ τη μεγαλύτερη αποστροφή).[532]

Ο συνδυασμός της εναντίωσης του Καποδίστρια στους όρους των Πρωτοκόλλων και η ματαίωση της άφιξης του Λεοπόλδου, δημιούργησε κωλυσιεργία και έβαλε φρένο στις αποικιστικές βλέψεις, τόσο των Βρετανών όσο και των Γάλλων, επισπεύδοντας τη φυσική του εξόντωση.[533] Σίγουρα οι Βρετανοί, ως πιο έμπειροι στα πολιτικά παιχνίδια, εντόπισαν τις αστοχίες του, κατορθώνοντας να τον κατηγορήσουν, αφού πολλές φορές, ο ίδιος λειτουργούσε σπασμωδικά ή παρορμητικά για να τους αποκρούσει. Αυτό που ενοχλούσε περισσότερο τη Βρετανία, ήταν οι συνεχείς προσπάθειες του Καποδίστρια να προωθήσει τα δικά του εθνικά σχέδια χωρίς να λαμβάνει υπόψιν του, τις προτάσεις των Συμμάχων. Ένας τέτοιος πολιτικός δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί για καιρό στην εξουσία, γι' αυτό σε αρκετές περιπτώσεις, ο ίδιος παρουσιάζεται ως η απόλυτη πηγή του κακού.

«That his Excellency instead of receiving his friendly assurances with the gratitude they were calculated to inspire, met them with insinuation that such conciliatory Messages were sent to him only whom the Allies embarrassed in their progress, felt the necessity of securing his co-operation. Whilst, until that embarrassment occurred that appeared unconscious even of his existence that both he and Greece were tried of the false position in which their policy had placed, and want still retraining him. And that if they did explain themselves to him, he should explain himself very shortly, to them» (Ότι ο Εξοχότητά του αντί να λάβει τις φιλικές του διαβεβαιώσεις με ευγνωμοσύνη, οι οποίες ήταν υπολογισμένες να εμπνέουν, τις αντιμετώπισε με υπαινιγμό, ότι τέτοια συμφιλιωτικά μηνύματα στάλθηκαν σε αυτόν μόνο όταν οι Σύμμαχοι ντράπηκαν για την πρόοδό τους, αισθανόμενοι την ανάγκη να εξασφαλίσουν τη συνεργασία του. Ενώ, μέχρι να εμφανιστεί αυτή η αμηχανία που φαινόταν ασυνείδητη ακόμη και της ύπαρξής του, ότι τόσο αυτός όσο και η Ελλάδα δοκιμάστηκαν για τη λανθασμένη στάση στην οποία η πολιτική τους είχε τοποθετήσει και θέλουν

[532] F.O. 32, F.O. 32/10/124(79) Dawkins (Άργος) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Μαρτ. 15/27.

[533] Βασίλειος Κασάπογλου, «Ο Καποδίστριας και η κεντρική διπλωματική εκπροσώπηση της Ελλάδος», στο *Διεθνείς Σχέσεις, Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος*, Αθήνα 2011, σ. 265.

ακόμα να τον αναπροσανατολίσουν. Και ότι αν του εξηγούνταν, θα έπρεπε να εξηγηθεί πολύ σύντομα, σ' αυτούς).[534]

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως η βρετανική πολιτική εργάστηκε όσο καμία άλλη στην Ελλάδα παρασκηνιακά, προκειμένου να μεταβάλει τα αισθήματα των Ελλήνων αλλά και των Συμμάχων της υπέρ της, προσπαθώντας να επηρεάσει καθετί που, θεωρητικά, στρέφονταν κατά των συμφερόντων της, όπως άλλωστε έκανε πάντα. Το μέλλον της χώρας κρίθηκε ως ασταθές και συνεχώς μεταβαλλόμενο, ειδικά όταν οι προτροπές των Βρετανών, έμειναν χωρίς αντίκρισμα, αφού, όπως παρατηρήθηκε, δεν υπήρχε πλέον καμία εμπιστοσύνη στον Κυβερνήτη. Από την άλλη, η αδυναμία τους να επηρεάσουν την κυβέρνηση δεν ταυτίστηκε με την αντίστοιχη προσπάθεια επιρροής τους στην αντιπολίτευση και σταδιακά κατόρθωσαν να του προσάψουν τον χαρακτηρισμό του ραδιούργου, στρέφοντάς τον κατά της κοινής γνώμης.

Παράλληλα, η αβεβαιότητα που είχε δημιουργηθεί λόγω της στάσης της Βρετανίας και του εσωτερικού αναβρασμού, προκαλούσε τις αντιδράσεις του Κυβερνήτη, ο οποίος πάντοτε υποστήριζε πως εξαιτίας των εξωτερικών παρεμβολών και του ξένου παράγοντα, ηθελημένα καθυστερούσαν τη λήψη ταχέων αποφάσεων, για να δημιουργηθεί δυσαρέσκεια εναντίον του. Οι Βρετανοί αντιτάσσονταν πάντοτε σε κάθε κατηγορία εκ μέρους του και αντεπιτίθονταν κατά του ίδιου, λέγοντας πως λόγω της ανικανότητάς του οι εξελίξεις στην Ελλάδα καθυστερούσαν. Έτσι, κατά το τελευταίο έτος της διακυβέρνησης Καποδίστρια, η κατάσταση στη χώρα είχε βγει εκτός ορίων και η κόντρα του με τους Βρετανούς, είχε φτάσει σε ανησυχητικά επίπεδα: *«It is essential, however, that it should be known in Greece, that the delay which has (..) has not been occasioned by any difference of purpose among the three Courts;» (Είναι ουσιώδες, ωστόσο, να γίνει γνωστό στην Ελλάδα, ότι η καθυστέρηση που σημειώθηκε [..] δεν οφείλεται σε διαφωνία μεταξύ των τριών Αυλών).*[535]

Έτσι, όλη η πολιτική τους στο ελληνικό ζήτημα, μετά την παραίτηση του Λεοπόλδου και την ενδυνάμωση της αντιπολίτευσης, επικεντρώθηκε, πρώτον, στις διαδικασίες απομάκρυνσής του, δεύτερον, στις προσπάθειες αλλαγής των προσωπικών του απόψεων και της υιοθέτησης μια πιο δεκτικής κυβερνητικής πολιτικής και τρίτον, στην καταβολή κάθε δυνατής προσπάθειας για να διατηρήσουν την επιρροή των προξενικών και στρατιωτικών προσώπων τους, μέχρι να φτάσει στη

[534] F.O. 32/12/11(22), Dawkins (Ναύπλιον) προς Aberdeen (F.O.) 1830 Ιουν. 26/ Ιουλ. 8.
«That his advice to Prince Leopord, to which so unfair an interpretation had been given, was simply this». (Ότι η συμβουλή του προς τον πρίγκιπα Λεοπόλδο, στην οποία είχε δοθεί τόσο άδικη ερμηνεία, ήταν απλώς αυτή).
[535] F.O. 32, F.O. 32/19/12(60) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Μαΐου 29/ Ιουν. 10.

χώρα ένας νέος ηγεμόνας: *«It becomes of great importance that the Residents and the Admirals of the Three Powers should exert all the influence to preserve the quality and order in Greece till a sovereign can assume the reins of Government;» (Έχει μεγάλη σημασία οι πρόξενοι και οι Ναύαρχοι των Τριών Δυνάμεων να ασκήσουν όλη την επιρροή τους για να διατηρήσουν την ποιότητα και την τάξη στην Ελλάδα μέχρι ένας ηγεμόνας να μπορέσει να αναλάβει τα ηνία της κυβέρνησης)*.[536]

Ο πρόξενος των Βρετανών, έχοντας πάντοτε τις κεραίες του ανοιχτές, παρατηρούσε τις ελληνικές κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις και όταν κάποια απ' αυτές δεν ήταν σύμφωνη με την πολιτική του, τότε ήταν διατεθειμένος να αντιδράσει τόσο ισχυρά, μέχρι τελικά να τις αναβάλει ή να τις τροποποιήσει. Παρά τους λεπτούς διπλωματικούς χειρισμούς του, επενέβη ενεργά στην Ελλάδα, κυρίως για τη στήριξη του αγγλικού κόμματος, γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα αρκετοί αγγλόφιλοι, επισκέπτονταν καθημερινά την οικία του Dawkins, χωρίς δυστυχώς να γνωρίζουμε τις προσωπικές τους συζητήσεις, αλλά είμαστε σχεδόν βέβαιοι για την οικονομική ενίσχυση που τους παρείχε, ειδικά αν ανατρέξουμε στο 1824 και στα χρήματα των δανείων, που τα καταχράστηκαν στην πλειονότητά τους οι υποστηριχτές της αγγλικής διπλωματίας. Στον αντίποδα, εάν διαμοιράζονταν σ' όλους ανεξαρτήτως κομματικής στήριξης, τότε τα συμφέροντά τους, ίσως και να προωθούνταν πολύ περισσότερο.[537]

Συνοψίζοντας, λοιπόν, εκτιμάται πως η βρετανική πολιτική είχε ως σταθερές επιδιώξεις στην περιοχή της Μεσογείου, όχι όμως αντίστοιχες φιλοδοξίες για την ίδια τη χώρα αυτή καθαυτή. Οι συνεχείς ανακατατάξεις σχετικά με τους παραδοσιακούς συνδυασμούς-συνασπισμούς των δυνάμεων της Δύσης κατά τη διάρκεια του 18ου αι., προκάλεσαν αναστάτωση και σύγχυση στην Πύλη, σχετικά με τη στάση που θα έπρεπε να κρατήσει απέναντι στις χώρες, που έως τότε διέκειντο φιλικά προς εκείνη.[538] Οι συνεχείς αλλαγές και εξελίξεις στην περιοχή αυτή, μετέβαλαν τις σταθερές θέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων προκαλώντας συνεχείς αναταράξεις, που αναπόσπαστα επηρέασαν και την Ελλάδα.

Φαίνεται πως ο Καποδίστριας, είχε εξάψει τα πολιτικά πάθη, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στα Επτάνησα, αφού γνώριζε ότι η πατρίδα του είχε μετατραπεί σε προτεκτοράτο και ελλόχευε πλέον ο κίνδυνος να συμβεί κάτι αντίστοιχο και στην Ελλάδα. Επομένως, η επιθετικότητα για την οποία όλοι έκαναν λόγο, έκρυβε και έναν τόνο προσωπικής έχθρας προς τους Βρετανούς, την οποία

[536] F.O. 32, F.O. 32/19/59(66) Palmerston (F.O.) προς Dawkins (Ναύπλιον) 1831 Οκτ. 27/ Νοεμ. 8.
[537] Δημήτρης Κακάμπουρας, *Η βρετανική πολιτική, ο Μπάιρον και οι Έλληνες του '21*, Αθήνα 1993, σ. 29.
[538] Ι.Κ Χασιώτης, *Οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις και η Οθωμανική Αυτοκρατορίας, Το πρόβλημα της κυριαρχίας στην Ανατολική Ευρώπη από τα μέσα του 15ου ως τις αρχές του 19ου αιώνα*, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 226.

τόνιζαν και οι ίδιοι, λόγω της υπάρχουσας κατάστασης στα Επτάνησα.[539] Οι μυστικές επιστολές και οι ανώνυμες φήμες λειτούργησαν καταλυτικά, ώστε να επιδεινωθεί η ήδη προβληματική τους σχέση και γι' αυτό γίνεται σαφές πως όσο καιρό θα βρισκόταν στο τιμόνι της χώρας, η Ελλάδα θα αντιμετωπιζόταν με καχυποψία και επιθετικότητα.

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ένα υπόμνημα του J. Sarrazin, Γάλλου αξιωματικού την περίοδο των Ναπολεόντειων πολέμων, ο οποίος γράφει πως τα σύνορα του ελληνικού κράτους θα έπρεπε να είναι διευρυμένα και ισχυρά, για να αντιμετωπίζεται κάθε φορά με επιτυχία ο Οθωμανικός κίνδυνος και τόνιζε, πως θα έπρεπε να καταστεί ως χώρα ουδέτερη, που όμως θα έπρεπε να βρίσκεται σταθερά κάτω από την προστασία των Συμμάχων. Το σημαντικότερο μέρος του υπομνήματός του, αφορούσε τη γνώμη του σχετικά με τις οικονομικές υποχρεώσεις των Ελλήνων απέναντι στα Συμμαχικά δάνεια. Έτσι εάν δεν κατόρθωναν να τα αποπληρώσουν και γενικότερα να ανταποκριθούν μελλοντικά σ' όλες τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, τότε αργά ή γρήγορα, η Ελλάδα αναπόφευκτα θα μετατρεπόταν σε αποικία μιας Μεγάλης Δύναμης.[540] Τέλος δεν ξέχασε να σημειώσει πως η εσωτερική τάξη θα επιτυγχανόταν μ' έναν ηγεμόνα, ο οποίος θα έπρεπε αναμφίβολα να χαίρει της ελληνικής εκτιμήσεως, για να μην υπάρχουν περαιτέρω εντάσεις· εάν δεν συνέβαινε αυτό, τότε καλό θα ήταν να εκλέξουν οι ίδιοι, έναν ηγεμόνα της αρεσκείας τους. [541]

Η Βρετανία, διαβλέποντας τη δυναμική ύπαρξη των Ελλήνων και οραματιζόμενοι τον στρατηγικό και οικονομικό ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει το ελληνικό κράτος, ακόμα καλύτερο και απ' αυτόν των Ιονίων νήσων, προσπάθησε να βρίσκεται κοντά στους επαναστάτες, τις περισσότερες φορές εικονικά, μέχρι να διαφανούν ξεκάθαρα και οι θέσεις των Συμμάχων της, αλλά και να επιτύχουν μια πιθανή απεγκλώβισή τους από τις διαχρονικές συμφωνίες τους με τον Σουλτάνο. Αυτή η περίπλοκη κατάσταση είχε διαμορφωθεί, καθώς ο Σουλτάνος, εκτός από αυτοκράτορας ήταν και κοσμικός άρχοντας των μωαμεθανών υπηκόων του. Στην περίπτωση που η Βρετανία παρουσιαζόταν εχθρική απέναντί του, ελλόχευε ο κίνδυνος γενικευμένης μουσουλμανικής σύρραξης με τους μωαμεθανούς των Ινδιών. Η Ινδία, φυσικά, αποτελούσε τη

[539] David Fleming, *John Capodistrias and the Conferences of London (1821-1831)*, Thessaloniki 1970, σ. 67.

[540] F.O. 32/25/175 (73) - 25/35β, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 603.

[541] F.O. 32/25/175 (73) - 25/35β, Ελευθέριος Πρεβελάκης, Φίλιππος Γλύτσης (επιμ.), *Επιτομαί εγγράφων του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών. Γενική αλληλογραφία /Ελλάς*, τ. Α΄, Μέρος Πρώτον, F.O. 32, Φάκελοι 1-34 1827-1832 στη σειρά *Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας* - 9, Αθήνα 1975, σ. 603.

βασική πηγή του πλούτου της και, κατ' επέκταση, τη μεγαλύτερη αποικιακή της βάση·[542] επομένως κανείς δεν θα επιθυμούσε μια τέτοια εξέλιξη.

Χωρίς αμφιβολία, τα βρετανικά συμφέροντα θα βρίσκονταν σε άμεσο κίνδυνο, ενώ θα έπαυαν να ισχύουν και οι μεταξύ τους διομολογήσεις, γεγονός που θα έφθειρε σε μεγάλο βαθμό το εμπόριό τους. Η πολιτική για την Ανατολική Μεσόγειο κρίθηκε περίπλοκη και με πολλές φορές αδιέξοδη, ενώ καταφάνηκε πως για πολλούς λόγους η Βρετανία δεν ήθελε να επέμβει μόνη της στο ελληνικό ζήτημα. Δυστυχώς για την Ελλάδα, αυτές οι συχνές μεταβολές και τα διπλωματικά παιχνίδια προκάλεσαν εσωτερικές διχογνωμίες, μέσα απ' αυτή την επίφαση ανεξαρτησίας που της είχαν υποσχεθεί, μιας και είχαν ήδη αποφασίσει και για το πολίτευμά της, δηλαδή την αποστολή κληρονομικού ηγεμόνα, με στόχο την αύξηση της επιρροής τους στα καίρια εθνικά ζητήματα των Ελλήνων, μέσω της συνεργασίας τους μαζί του. Γι' αυτό, ας μην ξεχνάμε ότι στην περίπτωσή της εφαρμόστηκε μόνο μερικώς η αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών-εθνοτήτων,[543] ενώ ακριβώς για τους παραπάνω λόγους, αρκετοί μελετητές, όπως ο Μαρξ, πίστευαν πως η Ελλάδα αποτελούσε ένα κράτος φάντασμα.[544] Ενώ, όπως πολύ εύστοχα παρατήρησε και ο Thierch, «καμία χώρα δεν μπορεί να φθάσει στην ανεξαρτησία και την προκοπή, εάν κατευθύνεται από ένα εξωτερικό συμφέρον».[545]

[542] Δημήτρης Κακάμπουρας, *Η βρετανική πολιτική, ο Μπάιρον και οι Έλληνες του '21, ό. π.,* σ. 43.

[543] Μανόλης Κούμας, «Η εξωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια, 1821-1831», στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάψης (επιμ.), *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Αθήνα 2021, σ. 355.

[544] Νίκος Ψυρούκης, *Ιστορία της αποικιοκρατίας…, ό. π.,* σ. 159.

[545] Friedrich Thierch, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια: η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος, 1828-1833 και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Α΄ *ό. π.,* σ. 102.

Επίλογος

Οι τελευταίες δεκαετίες του 18ου αιώνα και οι πρώτες του 19ου στιγμάτισαν, πολιτικά, στρατιωτικά και ιδεολογικά, τον χώρο μέσα στον οποίο πραγματοποιήθηκε η ελληνική Επανάσταση, αλλά και τη μετέπειτα πορεία της. Η επίτευξη του ελληνικού οράματος κατόρθωσε να υπερνικήσει το αρνητικό ευρωπαϊκό κλίμα, που κινούταν κόντρα στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Η μαχητικότητα των Ελλήνων οδήγησε τα γεγονότα στην ποθούμενη έκβασή τους. Αναμφισβήτητα, το αντιφιλελεύθερο κλίμα που είχε επικρατήσει το ίδιο διάστημα στην Ευρώπη δεν ευνοούσε τη δημιουργία νέων κρατών, ούτε και το ξέσπασμα επαναστατικών κινημάτων, ωστόσο η παρουσία του Καποδίστρια στην Ελλάδα, μετέβαλε άρδην τα δεδομένα. Οι διπλωματικές προσπάθειές του, που είχαν ήδη ξεκινήσει, πριν από το ξέσπασμα της ελληνικής Επανάστασης, τελικά ευδοκίμησαν. Οι πολιτικοί του ελιγμοί κατόρθωσαν να επηρεάσουν θετικά τον Τσάρο, κεντρίζοντας συνολικά το ενδιαφέρον όλων των μεγάλων χωρών για την Ελλάδα.

Είναι αλήθεια πως χωρίς την ανάμειξη της Βρετανίας θα ήταν δύσκολο για τους Έλληνες να ελπίζουν στη σύσταση ενός ανεξάρτητου κράτους, ή έστω και ημιαυτόνομου -κάτι που δεν ήταν στόχος των επαναστατημένων Ελλήνων-, αφού αποτελούσε την κυρίαρχη Δύναμη της εποχής. Ο Τσάρος, από τη μεριά του, μονάχα με την κήρυξη ενός πολέμου κατά των Οθωμανών, θα μπορούσε να απαγκιστρώσει τους Έλληνες από την Πύλη, ωστόσο, θα τους προσκολλούσε στη δική του σφαίρα επιρροής. Τέτοιες πιθανότητες θορύβησαν τη Βρετανία, η οποία είτε θα επενέβαινε στον πόλεμο ανάμεσα στις δύο αυτές Δυνάμεις για να σώσει τους Οθωμανούς, είτε θα παρέμενε ουδέτερη. Όμως, αυτή η ουδετερότητα δεν μπορούσε να της επιφέρει γεωπολιτικά κέρδη, αφού από τη μία πλευρά θα κατέρρεε η Οθωμανική Αυτοκρατορία και από την άλλη, η πολλά υποσχόμενη Ελλάδα θα προσκολλιόταν στη Ρωσία.

Γι' αυτό λοιπόν, φαίνεται πως αναμείχθηκε στο ελληνικό ζήτημα η Βρετανία. Όχι μόνο για να επιφέρει την ειρηνική επίλυσή του, αλλά και για να αποκτήσει ισχυρή επιρροή στην Ελλάδα, έναντι των αντιπάλων της Δυνάμεων. Την ίδια περίοδο, η πολιτική του Canning εμφανίστηκε ως η πιο επιτυχημένη, αφού κατόρθωσε αφενός να μην προκαλέσει τις αντιδράσεις της Υψηλής Πύλης και αφετέρου να παρουσιάσει τη Βρετανία ως τη χώρα με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα ζητήματα της Ελλάδας. Τα ευρύτερα συμφέροντά της, εμπορικά και στρατηγικά για τον ελλαδικό χώρο, κυρίως λόγω της ένταξής της στην Αν. Μεσόγειο, ενίσχυαν το ενδιαφέρον της,

ενώ η πάγια προσπάθεια εδραίωσής της στις Ινδίες, της επέβαλλε αναγκαστικά τη διατήρηση σταθερής φιλίας με τους Οθωμανούς. Η αδυναμία όμως της Πύλης να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων, κυρίως λόγω των νέων εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή, ώθησε τη Βρετανία σε άμεση αλλαγή της πολιτικής της.

Αναμφισβήτητα, ο Ι. Καποδίστριας αποτέλεσε τον βασικό πυλώνα των ελληνικών προσπαθειών, ειδικά μετά το τέλος της Επανάστασης και το κάλεσμά του στη χώρα ως πρώτου Κυβερνήτη της. Η εμπειρία και οι γνώσεις του σε ζητήματα διπλωματικής φύσεως, βοήθησαν τους Έλληνες, όχι μόνο να ορθώσουν το ανάστημά τους μπροστά στις Μεγάλες Δυνάμεις, αλλά και να διεκδικήσουν εδάφη, κάτι που χωρίς την παρουσία του, μάλλον, δεν θα είχε επιτευχθεί. Αποτελούσε μια κορυφαία διπλωματική φυσιογνωμία της εποχής εκείνης και φυσικά, έναν Έλληνα που είχε εργαστεί σκληρά όλο το προηγούμενο διάστημα για να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις, για το ξέσπασμα της ελληνικής Επανάστασης. Η ελληνική του ταυτότητα τον βοηθούσε να κατανοήσει σε βάθος το ελληνικό ζήτημα και η δράση του ως ευρωπαϊκού προσώπου στην αποδοχή των ελληνικών αιτημάτων από το εξωτερικό, αλλά κυρίως, στην αναγνώριση της Ελλάδας από την ευρωπαϊκή διπλωματία. Είχε κατανοήσει πλήρως τις ευρωπαϊκές τάσεις και νοοτροπίες και μπορούσε να εκμεταλλευτεί σωστά τις συγκυρίες και τους ανταγωνισμούς των Δυνάμεων, υπέρ του ελληνικού έθνους.

Ο ίδιος φαίνεται πως εργάστηκε πολύ σκληρά, τόσο για την αναστήλωση της χώρας, με μηδαμινούς πόρους, όσο και για τη διπλωματική της παρουσία, στις συζητήσεις με τον Σουλτάνο και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Ενδιαφέρθηκε ειλικρινώς να οργανώσει τη χώρα και να βάλει τέρμα στις διαφωνίες και πολύ περισσότερο στις πολιτικές διχογνωμίες των Ελλήνων, που όχι μόνο τους διαιρούσαν σε αντιμαχόμενα στρατόπεδα, αλλά έδιναν και την αφορμή στους ξένους να αμφιβάλουν για τις δυνατότητες του ελληνικού κράτους και κατ' επέκταση, για τις δυνατότητες των Ελλήνων να επιβληθούν ως ανεξάρτητο κράτος. Στα τρία περίπου, συνολικά, χρόνια της διακυβέρνησής του, προσπάθησε να οργανώσει όσο καλύτερα μπορούσε το εμβρυικό κράτος, τόσο διοικητικά όσο και οικονομικά, ενώ προσπάθησε να επιβάλει την τάξη και την ασφάλεια στον τόπο, ανασυντάσσοντας τον κρατικό μηχανισμό, που κατά την διάρκεια των εμφυλίων πολέμων είχε διαβρωθεί. Δυστυχώς, τα άδεια κρατικά ταμεία αποτέλεσαν το βασικό εμπόδιο στις φιλοδοξίες του και οι σκηνές ένδειας που αντίκρυσε ερχόμενος στη χώρα, τον τάραξαν βαθύτατα. Αυτό όμως που τον απογοήτευσε περισσότερο ήταν η απροθυμία των Ελλήνων και των

Φαναριώτων να συμβάλουν, οικονομικά, στην ενίσχυση του κρατικού Ταμείου, προς στήριξη της πατρίδας.

Φυσικά, ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει, ήταν το ζήτημα της οριοθέτησης των ελληνικών συνόρων. Οι Βρετανοί στάθηκαν απόλυτοι ως προς τις εδαφικές τους παραχωρήσεις και βρέθηκαν αντιμέτωποι με τις επιφυλάξεις και τις αντιρρήσεις του Κυβερνήτη, οι οποίες ξάφνιασαν αρνητικά τους ευρωπαίους απεσταλμένους. Για εκείνους ήταν, μάλλον δεδομένο πως η ελληνική κυβέρνηση θα πειθαρχούσε άμεσα σε οποιαδήποτε πρότασή τους, όπως δηλαδή συνέβαινε και κατά το παρελθόν. Από τότε θα εγκαινιαστεί μια περίοδος, γεμάτη αναταραχές και επιθετικές διαθέσεις απέναντί του, οι οποίες με την πάροδο του χρόνου μετατοπίστηκαν στο εσωτερικό της χώρας. Οι μεγάλες ομάδες αντιπολίτευσης που θα κάνουν την εμφάνισή τους, θα έρθουν σε άμεση συνεργασία με τον ξένο παράγοντα και από κοινού θα του ασκήσουν έναν συστηματικό πόλεμο. Η ανάμειξη των ξένων ήταν ένα ζήτημα υψίστης σημασίας και ο Καποδίστριας από τη μεριά του, προσπάθησε να την περιορίσει όσο του ήταν εφικτό.

Εντούτοις, παρά τις αντιρρήσεις και την εχθρότητα εναντίον του, εκείνος παρέμεινε σταθερός στις πολιτικές του τοποθετήσεις, όπως και στο κυβερνητικό του πρόγραμμα, κάτι το οποίο δημιουργούσε συνεχή προβλήματα στους ξένους διπλωματικούς κύκλους. Χωρίς καθυστέρηση, θέλησε να στηρίξει τα λαϊκά στρώματα, τα οποία όχι μόνο υπέφεραν από τη φτώχεια, αλλά πολύ περισσότερο από τους ισχυρούς προκρίτους, που συνέχιζαν να ασκούν την εξουσία και την επιρροή τους πάνω τους. Η σταδιακή χειραφέτηση των μαζών, ήταν για εκείνον ένα από τα βασικά σημεία της πολιτικής του, αφού ήταν υπέρ της δημιουργίας ενός κράτους, όπου όλοι οι πολίτες θα απολάμβαναν τα ίδια δικαιώματα και θα ήταν ίσοι απέναντί του. Ωστόσο, οι προσπάθειές του άμεσα βρέθηκαν σε τεράστια απόκλιση από τα συμφέροντα των προκρίτων. Αναμφίβολα, οι ίδιοι θέλησαν να υποσκάψουν το έργο του, με στόχο τη ματαίωσή του. Η άρνηση των ισχυρών Ελλήνων να δεχθούν τις νέες πολιτικές μεταβολές, όπως και την αλλαγή του συστήματος διακυβέρνησης, πολύ γρήγορα τους έφερε σε άμεση αντιπαράθεση με τον Κυβερνήτη.

Αυτό που προσπάθησε να επιτύχει ήταν η δημιουργία μιας ισχυρής συγκεντρωτικής δύναμης, η οποία θα ήταν δυνατό να επιβληθεί και να απορροφήσει όλες εκείνες τις δυνάμεις και τους κραδασμούς, που προϋπήρχαν προεπαναστατικά και που έως τότε διοικούσαν τις επαρχίες. Τουλάχιστον στην αρχή, η έλλειψή της έδωσε τη δυνατότητα στις ισχυρές πολιτικές ομάδες να συσπειρωθούν μαζικά, διεκδικώντας οικονομικά οφέλη, τα οποία είχαν απωλέσει κατά την άφιξή του. Εντούτοις αυτό που επιζητούσαν πιο πολύ, ήταν η διαιώνιση της προεπαναστατικής

"πολιτικής" τους θέσης σε κύριους τομείς της κρατικής διοίκησης. Οι αντιθετικοί πόλοι που δημιουργήθηκαν επηρεάστηκαν αρκετά από τις τοπικιστικές διαφορές και αντιμαχίες, αφού είχαν αναπτυχθεί τοπικές αντιζηλίες, με αποτέλεσμα την οργάνωση πολιτικών στρατοπέδων.

Παρά την έντονη όμως συσπείρωσή τους, δεν χαρακτηρίζονταν από ενότητα και δεν είχαν ευρεία λαϊκή απήχηση, καθώς ο λαός δεν ενδιαφερόταν να συμμετάσχει στις μεταξύ τους προστριβές. Γι' αυτό, όπως πάντα πίστευε ο Καποδίστριας, λόγω της ανυπαρξίας ισχυρής λαϊκής στήριξης, πολύ σύντομα θα διαλύονταν. Γνώριζε πως ο λαός τον στήριζε, αλλά αυτό δεν ήταν αρκετό, αφού οι προύχοντες προσπαθούσαν συνεχώς να προσελκύσουν στις τάξεις τους, τα κυβερνητικά στρατιωτικά σώματα, όπως και αρκετά ξένα, για να τα στρέψουν εναντίον του. Η κατάσταση ήταν πιο περίπλοκη απ' όσο φαινόταν, αφού στις μεταξύ τους αντιθέσεις, έλαβαν μέρος οι ξένοι πρόξενοι και στρατιωτικοί. Από τη μία ο Βρετανός πρόξενος και από την άλλη οι Γάλλοι αξιωματικοί, έδωσαν έναν αγώνα επηρεασμού και μεταστροφής της κοινής γνώμης εναντίον του Καποδίστρια.

Η παρουσία των ξένων παραγόντων στη χώρα, τόσο των αντιπρέσβεων όσο και των στρατιωτικών, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων, αφού αποτελούσαν άτομα με ισχυρή διπλωματική επιρροή, που χάρις στη δύναμή τους, καθοδηγούσαν τις δυνάμεις της χώρας ανάλογα με τα συμφέροντά τους. Ο Κυβερνήτης ευρισκόμενος σε μειονεκτική θέση και μάλλον αλόγιστα, περιόρισε κάθε ελεύθερη έκφραση της γνώμης, συμπεριλαμβανομένης και της ελευθεροτυπίας. Τα γεγονότα αυτά δημιούργησαν κλίμα αναβρασμού και σε συνδυασμό με τις μηχανορραφίες των ξένων, ο Κυβερνήτης κατέστη μισητός και θεωρήθηκε απολυταρχικός, αφού όπως φαίνεται, δεν είχε τη δυνατότητα να θέσει σε εφαρμογή άλλα μέσα καταστολής εναντίον τους.

Από την άλλη, οι Ευρωπαίοι μπορούσαν, τουλάχιστον στην αρχή, να τους προσφέρουν μόνο ηθική υποστήριξη. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου και όπως παρατηρείται από τη μελέτη των αρχείων του F.O., ο πρόξενος της Βρετανίας προσπαθούσε να τους ενισχύσει διακριτικά, αλλά και να τους προστατεύσει από τις κυβερνητικές ενέργειες, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις προσπαθούσε να αναγκάσει τη κυβέρνηση να υποκύψει στα αιτήματά τους. Οι δραστηριότητες του Dawkins, συνοψίζονται κυρίως στις προσπάθειες απομάκρυνσης του Κυβερνήτη από το αξίωμά του και στη μεταφορά του κλίματος απολυταρχίας και αναταραχής που επικρατούσε στην Ελλάδα- το οποίο θα μπορούσε να επιφέρει αργότερα μια γενικευμένη αναρχία -προς τη βρετανική κυβέρνηση. Οι συνεχείς αντιδράσεις του Καποδίστρια στις παραινέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων,

ήταν ένας από τους πιο βασικούς λόγους που δημιούργησαν αντιπάθεια για το άτομό του και, δίχως αμφιβολία, το ελληνικό στοιχείο διαδραμάτισε τον πιο σπουδαίο ρόλο. Η συνεχιζόμενη ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων μεταξύ εκείνου και των ξένων προσώπων, όπως και η σταθερή αποζήτηση διεθνούς διπλωματικής στήριξης, έδωσαν τη δυνατότητα κυρίως στους Αγγλογάλλους, να επεμβαίνουν δυναμικά στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας, χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα το ενδιαφέρον τους για την επίλυση των προβλημάτων του τόπου. Η αντιπολίτευση συνεχώς παρουσίαζε τον Καποδίστρια ως ανίκανο και πολέμιο των εθνικών συμφερόντων, που εάν δεν απομακρυνόταν σύντομα, θα καθιστούσε τη χώρα ρωσικό προτεκτοράτο.

Αξίζει να αναφερθεί η στάση του βρετανού προξένου Dawkins, ενός εκ των σημαντικότερων προσώπων αυτής της περιόδου, ο οποίος διαδραμάτισε τον πιο σπουδαίο ρόλο για τις ελληνικές εξελίξεις. Φαίνεται πως οι εκθέσεις και οι επιστολές που έστελνε στο Λονδίνο επηρέασαν σημαντικά την πορεία του ελληνικού ζητήματος και χωρίς υπερβολή θα υποστηρίζαμε, πως σε αρκετές περιπτώσεις καθόρισε και την τελική μορφή του. Παράλληλα, σε πολλά σημεία, όντως παρατηρείται η έλλειψη αμεροληψίας απέναντι στον Καποδίστρια και εκφράζονται με σαφήνεια τα προσωπικά του αισθήματα, τόσο εναντίον του, όσο και του προσωπικού του έργου. Στις περισσότερες περιπτώσεις κατακρίνει έντονα τον Κυβερνήτη και τις δραστηριότητές του, ενώ εμφανίζεται αρκετά ισχυρός, ώστε να επηρεάζει τις απόψεις και των άλλων δύο αντιπρέσβεων, όπως και αρκετών στρατιωτικών παραγόντων. Αναμφίβολα, αποτέλεσε έναν από τους πιο ισχυρούς πολέμιους της καποδιστριακής πολιτικής και στάθηκε αντίθετος, σε σχεδόν όλες τις προτάσεις του Κυβερνήτη.

Ωστόσο, ο Καποδίστριας για να ανατρέψει το αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί, προσπάθησε, χωρίς επιτυχία, να επιβληθεί απόλυτα στους αντιπάλους του, με στόχο την ολοκληρωτική τους εξάλειψη ή τουλάχιστον τον περιορισμό τους σ' έναν βαθμό. Ειδικά μετά το 1828, όταν άρχισαν να ξεσπούν οι πρώτες αναταραχές εναντίον της κυβέρνησης, κρίθηκε απαραίτητο, για λόγους ζωτικής επιβίωσης, να χρησιμοποιηθεί κάθε μέσο καταστολής, ώστε να υποταχθούν στην κεντρική εξουσία οι στασιαστές, κατά βάση για δύο λόγους: πρώτον, για να μην μπορούν οι ξένοι πρόξενοι να επεμβαίνουν στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας και δεύτερον για να μην υπάρχουν προβλήματα διπλωματικής φύσεως, αφού παρουσιαζόταν ως εστία αναταραχών και αναρχίας. Αναπόδραστα, σκλήρανε τη στάση του και, κατ' επέκταση την κυβερνητική πολιτική, με αποτέλεσμα να αποκτήσει έναν αυταρχικό και δεσποτικό χαρακτήρα.

Σύντομα, οι αυξανόμενες αντιδράσεις εστιάστηκαν σε δύο ζητήματα· πρώτα απ' όλα στην καθυστέρηση σύγκλησης Εθνικής Συνελεύσεως και στην εκλογή δημογερόντων και δεύτερον στην καθυστέρηση αποπληρωμής των πολεμικών αποζημιώσεων. Σε γενικότερο επίπεδο, οι οικονομικές απαιτήσεις των Ελλήνων οπλαρχηγών ήταν πολύ πιεστικές, καθώς όπως υποστήριζαν οι ίδιοι, με το νέο οικονομικό καθεστώς που υπήρχε, οι οικογένειές τους είχαν περιέλθει σε τεράστια ένδεια, κινδυνεύοντας με αφανισμό. Είναι γεγονός, πως ακόμα δεν είχαν αποβάλει τις παλιές οθωμανικές συνήθειες, ή ήλπιζαν πως πιέζοντας τον Κυβερνήτη, θα μπορούσαν να κερδίσουν τα παλιά τους προνόμια. Η αλήθεια είναι πως ο Καποδίστριας, δεν είχε καμία πρόθεση να απομακρυνθεί από τις κυβερνητικές γραμμές που είχε χαράξει και ούτε φοβόταν πως οι αναταραχές μπορούσαν να πλήξουν τη δυναμική του. Ωστόσο, προσπάθησε να συνεργαστεί μαζί τους, αλλά μάταια, αφού δεν υπήρχαν περιθώρια μεταστροφής των απόψεών τους, ίσως επειδή ένιωθαν πως οι Δυνάμεις θα τους υποστήριζαν, όπως όντως συνέβη και κατά το κίνημα στον Πόρο.

Παρά τις διαβεβαιώσεις του Κυβερνήτη, πως τα κρατικά Ταμεία ήταν άδεια, εκείνοι όχι μόνο επέμεναν να τους δοθούν οι αποζημιώσεις των πολεμικών χρόνων, αλλά επιζητούσαν και υπέρογκα ποσά, τα οποία δεν ήθελαν καν να διαπραγματευτούν. Μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, ο Καποδίστριας δεν θα μπορούσε να δράσει μάλλον διαφορετικά. Εκείνοι, διαβλέποντας τη δική τους πτώση και τη σταθερή άνοδο του Κυβερνήτη, ερεθίζονταν περισσότερο, αυξάνοντας όλο και πιο πολύ τις πιέσεις τους. Με βεβαιότητα θα υποστηρίζαμε, πως η ταχεία απομάκρυνση όλων των αντιφρονούντων από την πολιτική επικαιρότητα, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο, αφού υπέσκαψε σε μεγάλο βαθμό το κυβερνητικό έργο και ευνόησε τη συσπείρωσή τους, δημιουργώντας προβλήματα στην άσκηση της κεντρικής εξουσίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, πως οι αντιπολιτευόμενοι δεν φάνηκαν αντίθετοι στα εκσυγχρονιστικά μέτρα της κυβέρνησης. Αυτό που τους ενοχλούσε περισσότερο ήταν ο τρόπος άσκησης και διανομής της εξουσίας. Μολαταύτα, η συντηρητική νοοτροπία του Κυβερνήτη, δυσκόλεψε σε μεγάλο βαθμό την επίτευξη μιας συνεννόησης μεταξύ εκείνου και των πιο προοδευτικών ομάδων της χώρας, καθώς οι απόψεις τους βρίσκονταν σε διάσταση. Εκείνος εμφορούταν από πιο συντηρητικές ιδεολογικές αρχές, ενώ εκείνοι από πιο ριζοσπαστικές, με σαφείς επιρροές από την πολιτική των Βρετανών. Οι γνώμες του επάνω σε διάφορα ζητήματα κρίθηκαν ως απόλυτες, όπως για παράδειγμα, η άρνησή του να παραχωρήσει δημοκρατικό πολίτευμα, αμέσως μετά την έλευση του στη χώρα, αλλά και περαιτέρω ελευθερίες στο σύνολο

των Ελλήνων. Παράλληλα, τον κατηγορούσαν ότι είχε παρασυρθεί πολύ έντονα από αντιλήψεις που σχετίζονταν κυρίως με την καταπίεση, που υφίσταντο οι αγροτικές μάζες, με αποτέλεσμα να βλέπει πάντοτε με εχθρική ματιά τους προκρίτους και να μην μπορεί να αντιμετωπίσει με διαύγεια τις ανάγκες όλων των κοινωνικών ομάδων.

Ακόμα και οι πρόκριτοι φαίνεται πως αντιμετώπιζαν τα δικά τους προβλήματα, τα οποία δεν ελήφθησαν υπόψη, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αυτή η εχθρότητα προς τον κρατικό φορέα. Φυσικά, ο σταδιακός οικονομικός τους μαρασμός ήταν ένα ζήτημα το οποίο θα έπρεπε να είχε προβλεφθεί ή τουλάχιστον να αντιμετωπιστεί με κάποιο τρόπο, ώστε να αποφευχθούν τα μεγάλα κύματα δυσαρέσκειας. Από την άλλη, ο Κυβερνήτης σε αρκετές περιπτώσεις δεν επέτρεπε να του ασκείται κριτική, ούτε αποδεχόταν συμβουλές, με εξαίρεση έναν πολύ μικρό κύκλο γνωστών του, γεγονός που του στερούσε τη σφαιρική αντίληψη των γεγονότων και των διαφόρων προβλημάτων του κράτους. Η επικράτηση της αγγλικής παράταξης αύξησε το αίσθημα φόβου στον Κυβερνήτη, αφού γνώριζε εκ των προτέρων πως δεν της ήταν αρεστός και έψαχνε συνεχώς ευκαιρίες για να του επιτεθεί. Τα καχύποπτα αισθήματά του, συνδυάστηκαν με την εχθρική στάση της Βρετανίας και έτσι η κυβέρνηση απέκτησε μια εσωστρέφεια και μια διστακτικότητα, ακόμα και για την αποδοχή βοήθειας από τους γηγενείς οπλαρχηγούς και πολιτικούς.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι πολιτικές αντιλήψεις με τις οποίες είχε ζυμωθεί ο Καποδίστριας στο απολυταρχικό καθεστώς του Τσάρου, τον είχαν επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό, ώστε πλέον του ήταν δύσκολο να εφαρμόσει στη χώρα ένα πιο φιλελεύθερο καθεστώς, με πολιτικές και συνταγματικές ελευθερίες. Για εκείνον το κράτος ήταν ο απόλυτος εξουσιαστής και όλοι έπρεπε να υπακούσουν σ' αυτό, χωρίς παρεκκλίσεις ή διαμαρτυρίες. Ήταν πεπεισμένος, πως μόνο εκείνος θα μπορούσε να εγγυηθεί στον μέγιστο βαθμό την ανεξαρτησία της χώρας, όπως και να την προστατέψει από τις αρπακτικές διαθέσεις των ξένων και πιο πολύ, από εκείνες των Βρετανών. Ωστόσο, εν μέρει είχε δίκιο, αφού τα ντόπια πολιτικά στοιχεία δεν ήταν σε θέση ούτε να επιβληθούν, αλλά ούτε και να χαράξουν μια δική τους ισχυρή πολιτική γραμμή, προς επίλυση του μεγαλύτερου, τουλάχιστον, μέρους των ελληνικών ζητημάτων. Αυτό φάνηκε με καθαρότητα και μετά το τέλος των εμφυλίων πολέμων, όπου αποδείχθηκε αδύνατη η ανάδειξη μια ισχυρής ελληνικής κυβέρνησης, απαρτιζόμενη από εγχώριους πολιτικούς, δείγμα πως η χώρα ήταν ανίκανη να αυτοκυβερνηθεί.

Οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπισε ήταν τεράστιες, γεγονός που δεν του επέτρεψε να θέσει σε εφαρμογή τα εκσυγχρονιστικά σχέδια, που είχε εισάγει στο ανορθωτικό του πρόγραμμα

και παράλληλα, να ανταποκριθεί στις στρατιωτικές απαιτήσεις της χώρας, ενόψει των συνεχιζόμενων στρατιωτικών επιχειρήσεων με τους Οθωμανούς. Τα δάνεια πίεζαν το κράτος και οι Δυνάμεις μετά το 1830, έπαψαν να χορηγούν νέες ενισχύσεις, κάτι που η αντιπολίτευση έσπευσε να το εκμεταλλευτεί. Εκείνος υιοθέτησε μια σκληρή συγκεντρωτική πολιτική, που φαινομενικά τασσόταν κατά των πάγιων θελήσεων των επαναστατημένων Ελλήνων, οι οποίοι είχαν εξεγερθεί για να κατακτήσουν την απόλυτη ελευθερία και όχι για να τεθούν εκ νέου σ' ένα διαφοροποιημένο σύστημα καταπίεσης και οικονομικής απομύζησής τους.

Η συνταγματική ελευθερία που αποζητούσαν με τόσο θέρμη, πίστευαν πως θα τους έφερνε πιο κοντά με τα πολιτισμένα έθνη της Δύσης, προάγοντας με τη σειρά της τον εξευρωπαϊσμό του ελληνικού κράτους. Το αυταρχικό καθεστώς που είχε υιοθετήσει ο Καποδίστριας, συνδυάστηκε με την αντίστοιχη ρωσική πολιτική ιδεολογία και ως εκ τούτου, πολύ συνοπτικά θεωρήθηκε όργανο των Ρώσων, αφού ασκούσε πολιτική παρόμοιου τύπου. Ταχύτατα, ιδιαίτερα μετά το 1830 και την απρόσμενη παραίτηση του Λεοπόλδου από τον ελληνικό θρόνο, οργανώθηκε μια τεράστια ομάδα αντιπολιτευόμενων, η οποία χρησιμοποίησε ως επιχείρημά της, την απουσία συνταγματικών ελευθερίων και τη σύνδεσή του με τη ρωσική πολιτική. Είναι σχεδόν σίγουρο, πως είχε υποβοηθηθεί αφενός από την πολιτική της Βρετανίας και της Γαλλίας, όπως διαπιστώνεται από τη μελέτη των αρχείων του F.O., όπου οι ξένοι πρόξενοι το ίδιο διάστημα, άρχισαν να γίνονται πιο επιθετικοί και απόλυτοι σχετικά με την θέλησή τους, να τον απομακρύνουν από την εξουσία.

Ωστόσο, παρά τις μεγάλες εθνικές επιτυχίες των Ελλήνων, αλλά και το αυξανόμενο εθνικό αίσθημα που είχε καλλιεργηθεί, εκείνοι σταδιακά άρχισαν να στρέφονται προς το εξωτερικό αποζητώντας ενεργά τη ξένη επέμβαση και βοήθεια, κυρίως για λόγους οικονομικούς-εμπορικούς. Αυτό σημαίνει, πως η Επανάσταση και η μετέπειτα εξέλιξή της υποβοήθησαν την ανάπτυξη νέων οικονομικών πεδίων, ανοίγοντας νέους δρόμους στις οικονομικές δραστηριότητες των Ελλήνων. Σύντομα, όμως, οι ταξικές διαφορές οξύνθηκαν, καθώς μια νέα μερίδα ατόμων, θέλησε να έχει μερίδιο στα νέα οικονομικά προνόμια που δίνονταν με τη δημιουργία του ελληνικού κράτους. Η ξένη κυριαρχία μπορεί πρακτικά να έβλαπτε τα συμφέροντα έθνους, όμως προστάτευε και ενίσχυε εκείνα των ισχυρών. Έτσι, το παγκόσμιο αποικιοκρατικό οικονομικό σύστημα, στο οποίο ήθελαν να ενταχθούν οι ισχυροί Έλληνες, σταδιακά άλλαξε τη μορφή και την πορεία της ίδιας της Επανάστασης, δίνοντάς της έναν πιο ταξικό χαρακτήρα, χωρίς φυσικά όμως να αναιρείται ο εθνικός της.

Η ανάμειξη των ξένων ήταν αποφασιστικής σημασίας, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη του αντικαποδιστριακού κινήματος, χωρίς αυτό να σημαίνει, πως καθόρισε σε απόλυτο βαθμό την πορεία ή τα αιτήματά του. Σίγουρα όμως δημιούργησε δυσκολίες, κυρίως από τη μεριά των Βρετανών, οι οποίοι όχι μόνο πίεζαν και κατηγορούσαν την κυβέρνηση, αλλά δεν είχαν και καμία πρόθεση να παράσχουν στρατιωτική ή οικονομική βοήθεια προς εκείνη, προκειμένου να αποδυναμωθούν τα επαναστατικά κινήματα. Γίνεται φανερό, πως με τη στήριξή τους κλονίστηκε το κυβερνητικό κύρος, αποδεικνύοντας πως τελικά το κράτος δεν είχε αποκτήσει ισχυρά εσωτερικά ερείσματα, τα οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για να αντιμετωπίσει αυτόνομα τους εσωτερικούς κινδύνους, χωρίς τη συνδρομή των ξένων. Επί της ουσίας, οι πολιτικοί αντίπαλοι του Καποδίστρια, υπό το πρίσμα μιας ενδεχόμενης διάλυσης ή αφανισμού τους, αναζήτησαν μια ισχυρή εξωτερική δύναμη, για να τον αντιμετωπίσουν, έχοντας πιθανότητες επιτυχίας. Έτσι διαπιστώνεται, πως οι ξένοι, διαβλέποντας το αδιέξοδο που είχε προκύψει από τις συζητήσεις με τον Κυβερνήτη, συνεργάστηκαν με το εγχώριο στοιχείο, προς επίτευξη του κοινού στόχου.

Γίνεται αντιληπτό, πως αυτές οι συμπράξεις βασίστηκαν κυρίως σ' ένα σύστημα προστασίας, μεταξύ Ελλήνων και ξένων προξένων, αφού είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι οι επαφές που διατηρούσαν μετρούσαν ήδη αρκετά χρόνια, πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης. Η σύνδεση αυτή λειτούργησε ευεργετικά, αφού ενίσχυσε τα συμφέροντα και των δύο πλευρών· από τη μεριά τους οι Έλληνες αντάλλασσαν πληροφορίες σχετικά με τα εσωτερικά τους ζητήματα, προκειμένου να αποκτήσουν την εύνοια των ξένων, ενώ από την άλλη οι ξένοι τους ενίσχυαν οικονομικά ή τους παρείχαν προστασία, για να αντιμετωπίζουν τις αντίπαλες οικογένειες. Η ξένη επέμβαση άρχισε να γίνεται ολοένα και πιο έντονη, δημιουργώντας στη χώρα πολιτικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα την αποτυχία σύστασης μιας συνταγματικής αντιπολίτευσης, ενταγμένης σ' ένα κοινό κόμμα.

Δεν ήταν λίγες οι φορές, που η πολιτική του Καποδίστρια όξυνε περισσότερο τα πνεύματα, μιας και διαφαινόταν, πως είχε μια προτίμηση προς τη ρωσική πολιτική, έναντι αυτής των άλλων δύο Δυνάμεων. Φυσικά, αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί εάν αναλογιστεί κανείς πως μόνο ο Τσάρος ήταν θετικά διακείμενος στη στρατιωτική και την οικονομική στήριξη του ελληνικού κράτους. Σε αρκετές περιπτώσεις η πολιτική του Καποδίστρια μπήκε στο στόχαστρο, ιδιαίτερα η εξωτερική, ως λογικό επακόλουθο της ανάπτυξης αυτών των φιλικών σχέσεων, μεταξύ των δύο χωρών. Ακόμα και οι γνώμες των ιστορικών, σχετικά με την εξωτερική του πολιτική, διίστανται. Για

παράδειγμα, γίνεται λόγος για το υψηλό εθνικό φρόνημα του Κυβερνήτη, που συνδυάστηκε με μια ισχυρή και δραστήρια διεθνή παρουσία, η οποία εναντιώθηκε στις ασύμφορες για τη χώρα διπλωματικές επιταγές των ξένων πολιτικών.

Από την άλλη όμως, ο Καποδίστριας έχει κατηγορηθεί πως με την πολιτική που ακολούθησε εξυπηρετούσε συμφέροντα τρίτων, κυρίως των Ρώσων, για να παραμείνει ο ίδιος στην εξουσία. Θα ήταν όμως άδικο να αποδεχτούμε μια τέτοια άποψη άκριτα, χωρίς να έχουμε μελετήσει σε βάθος το διπλωματικό του έργο, αφού όπως φαίνεται, παρουσιάστηκε απόλυτα μαχητικός, τόσο αναφορικά με τα σύνορα του κράτους, όσο και με την απόδοση απόλυτης ανεξαρτησίας στους Έλληνες. Ήρθε σε άμεση αντίθεση με την πολιτική των επαναστατικών κυβερνήσεων, που είχε υιοθετήσει μια πολιτική υποτέλειας προς τις ξένες Δυνάμεις, αδιαφορώντας για τον αντίκτυπο των πράξεών τους.

Σε αντιστοιχία με τις απόψεις κάποιων ιστορικών και μελετώντας τα αρχεία του Αγγλικού Υπουργείου Εξωτερικών, οι αναφορές σχετικά με τη διπροσωπία του Κυβερνήτη στα θέματα της εξωτερικής του πολιτικής είναι πολλές. Σε συζητήσεις μεταξύ των Βρετανών πολιτικών σημειώνονται ανελλιπώς υπόνοιες, που σχετίζονταν με τη αντεθνική του δραστηριότητα και τις προσπάθειές του να παραμείνει στη χώρα, παρά τις θελήσεις των Ελλήνων, ενώ στο σύνολο των εγγράφων που μελετήσαμε γίνονται συχνές αναφορές στις ραδιουργίες της βρετανικής πολιτικής και αντίστοιχα στην προσπάθειά του να προκαλέσει διχόνοια ανάμεσα στους προξένους. Η Βρετανία τήρησε μια εντελώς παθητική και φαινομενικά αποστασιοποιημένη στάση απέναντι στα προβλήματά του. Ωστόσο, ο Καποδίστριας γνώριζε πως οι Βρετανοί και οι Γάλλοι αξιωματούχοι, χρησιμοποιούσαν τους ντόπιους αντιπάλους του, για να του δημιουργήσουν μεγαλύτερες εντάσεις, ενώ το φαινομενικά αγνό ενδιαφέρον τους, έκρυβε την απέχθειά τους προς εκείνον.

Συνοψίζοντας, η αποτυχία επίτευξης των στόχων του δεν ήταν μονάχα το αποτέλεσμα των ξένων πολιτικών, αλλά και των πολύπλοκων πλεγμάτων εξουσίας με τις διαφορετικές ομάδες, που κυριαρχούσαν στην Ελλάδα και εκπροσωπούσαν διαφορετικές αξίες από τις δικές του. Η προσπάθειά του να καταστήσει την Ελλάδα ένα βιώσιμο και εξελίξιμο κράτος, όπου όλοι οι πολίτες θα είχαν ίσα δικαιώματα και κανείς δεν θα μπορούσε να ζει εις βάρος του άλλου, μάλλον ήταν ένα ουτοπικό όραμα. Πρέπει να του αναγνωριστεί όμως, πως δεν σταμάτησε τις προσπάθειές του, υπερασπιζόμενος τις πολιτικές του θέσεις, ακόμα και όταν είχε πληροφορηθεί για την πιθανότητα δολοφονίας του.

Μέχρι και το 1831 οι αντίπαλοί του παρουσιάστηκαν σαφώς πιο αδιάλλακτοι και πιο αποφασισμένοι, σημαδεύοντας το τέλος της διακυβέρνησής του με πολιτικές φυλακίσεις και εκτοπίσεις, ειδικότερα όταν υπήρχαν υπόνοιες, πως δημόσια ή πολιτικά πρόσωπα διατηρούσαν επαφές με το εξωτερικό. Προεστοί, στρατιωτικοί, έμποροι, κληρικοί και κάθε λογής άνθρωποι, φυλακίζονταν καθημερινά λόγω του φόβου ανατροπής του, ως εχθροί της κυβέρνησης και υποστηριχτές διαφορετικών πολιτικών αντιλήψεων. Έτσι, η λύση του καποδιστριακού δράματος θα επέλθει με τη δολοφονία του.

Έτσι λοιπόν θα ήταν αφελές εκ μέρους μας, να υποθέσουμε πως οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν γνώριζαν την προετοιμασία ενός τέτοιου εγχειρήματος, ή ότι δεν υπήρχε η δυνατότητα παρεμπόδισής του. Επομένως, η πραγματοποίηση της δολοφονίας του Καποδίστρια, πιστοποιεί πως στο σύνολο της εξυπηρετούσε πολλά συμφέροντα, κυρίως του εξωτερικού. Έτσι, τα βασικά αίτια της δολοφονίας, συνοψίζονται αρχικώς, στη σύγκρουση των συμφερόντων του κράτους με εκείνα των ισχυρών προυχοντικών στοιχείων και δευτερεύοντος στην ξένη δραστηριότητα. Η απώλεια των σημαντικών συμφερόντων των προκρίτων, που συνδυάστηκε με μια αυστηρή διακυβέρνηση, μέσω της χρήσης μυστικής αστυνομίας και της παρακολούθησης της δημόσιας ζωής, δημιούργησαν ένα ασφυκτικό κλίμα εντός της χώρας. Από την άλλη, δύο ακόμη πολύ σημαντικοί παράγοντες ήταν η δίωξη σπουδαίων οπλαρχηγών και η αδυναμία του κράτους να διανέμει την αγροτική γη στις πλατιές λαϊκές μάζες. Οι τοπικές εξεγέρσεις αποτέλεσαν ένα αγκάθι για την πολιτική του και προσπάθησε να τις περιορίσει με λάθος τρόπους, αφού η φυλάκιση των πολιτικών του αντιπάλων όχι μόνο δεν άμβλυνε τις εντάσεις, αλλά αντίθετα τις όξυνε περισσότερο, με σημαντικότερη απ' όλες, τη φυλάκιση του Πετρόμπεη. Σημειώνεται, πως τα μέλη της οικογένειας Μαυρομιχάλη, τα οποία προχώρησαν στη δολοφονία του Κυβερνήτη, υποκινήθηκαν από τον ξένο δάχτυλο, κυρίως από τους Γάλλους αξιωματούχους, των οποίων απολάμβαναν τη σταθερή στήριξή τους. Παράλληλα, η οικογενειακή ατιμία που είχαν βιώσει τα μέλη της, όπως και η οικονομική εξαθλίωση στην οποία είχαν περιέλθει, αποτέλεσαν τις πιο πρόσφορες προφάσεις για τη διάπραξη του εγκλήματός τους.

Διαπιστώνεται πως οι ιστορικοί ακόμα και σήμερα, βρίσκονται διχασμένοι σχετικά με τα κίνητρα της δολοφονίας του, διότι δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, με απόλυτη βεβαιότητα, εάν ο φόνος ήταν το αποτέλεσμα ιδεολογικών ή προσωπικών παρορμήσεων. Σίγουρα, όμως, δεν θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για πραγματικά ιδεολογικά και πολιτικά κίνητρα, αφού τουλάχιστον η οικογένεια Μαυρομιχάλη, η πιο ισχυρή οικογένεια του Μοριά αγωνίστηκε μεν για

την απελευθέρωση του τόπου με βάση τα ισχυρά εθνικά της φρονήματα, αλλά στόχευε και στη μελλοντική κάρπωση οικονομικών κερδών. Υπό αυτή την έννοια, οι φονιάδες μάλλον δεν πρέπει να διέπονταν από ιδεολογικά αισθήματα, αλλά περισσότερο από εκδικητικά, λόγω του κατατρεγμού που είχαν υποστεί όλα αυτά τα χρόνια. Επομένως είναι δεδομένο, πως μέσα σε τέτοιο πλαίσιο, τα μέλη αυτής της οικογένειας σίγουρα δεν είχαν δημοκρατικά αισθήματα. Από την άλλη, δεν μπορούμε και να βασιστούμε απόλυτα στο κίνητρο της προσωπικής εκδίκησης, που συνδεόταν με τη φύση και την κοινωνία της Μάνης. Ωστόσο, μπορούμε να είμαστε σχεδόν σίγουροι πως οι δύο αυτοί Μανιάτες, λόγω της έκρυθμης κατάστασης, αλλά και της αδυναμίας των Μεγάλων Δυνάμεων να τον οδηγήσουν σε παραίτηση, υποκινήθηκαν αναλαμβάνοντας ισχυρή δράση, για να σώσουν το έθνος από τον δεσποτισμό του.

Συμπερασματικά, ο βίαιος θάνατός του ματαίωσε όπως ήταν αναμενόμενο, το πολιτικό και κοινωνικό όραμά του, όπως και τη συγκρότηση ενός συγκεντρωτικού ελληνικού κράτους, κατά τα δυτικά πρότυπα. Η εναρμόνιση των παλαιών πολιτικών προτύπων με των νέων στοιχείων, τα οποία είχε σκοπό να εισάγει στην Ελλάδα, θα έδιναν τη δυνατότητα στους πολίτες να αποκτήσουν σταδιακά πολιτικά δικαιώματα και ισχυρή πολιτική κρίση. Η οργάνωση του κράτους όπως φάνηκε, δεν ήταν μια εύκολα διαχειρίσιμη υπόθεση, αφού απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη αυτού του σκοπού, ήταν η αναγκαία στήριξη του κράτους απ' όλες τις κοινωνικές ομάδες. Το έργο του έως και τις μέρες μας, δεν έχει εκτιμηθεί πλήρως, όπως και η μεγάλη του προσφορά στη χώρα, ενώ το δύσκολο έργο που εκλήθη να αναλάβει σε μια χώρα χωρίς σύνορα και τεράστια οικονομική δυσπραγία, χαρακτηρίστηκε ως μη επιτεύξιμο. Εντούτοις, η σπουδαιότητά του ως πολιτικού ηγέτη και διπλωμάτη, έγκειται στην αποφασιστικότητά του για τη χάραξη μιας ισχυρής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, όπως και στις αδιάκοπες προσπάθειές του, για την επίλυση όλων εκείνων των απαιτητικών ζητημάτων που είχαν ανακύψει, μέχρι και το τέλος της ζωής του.

Το μεγάλο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, μέσα στο οποίο εργάζονταν και δρούσαν οι Δυνάμεις, με βάση τα δικά τους οικονομικά συμφέροντα και τα οποία προσπαθούσαν να επεκτείνουν σ' ολόκληρο τον κόσμο, αποτελούσαν τροχοπέδη για την ανάπτυξη της Ελλάδας. Η συγκυρία της Ελληνικής Επανάστασης, επηρέασε πολύ τις Δυνάμεις, αφού έφερε στο προσκήνιο των γεγονότων την Ανατολική Μεσόγειο και, κατ' επέκταση, το Ανατολικό ζήτημα, του οποίου αναπόσπαστο κομμάτι ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία και εν συνεχεία η Ελλάδα. Σ' αυτή την περίπτωση, η απελευθέρωση της Ελλάδας, λειτουργούσε ευεργετικά στα εμπορικά συμφέροντα

των Δυνάμεων στην περιοχή, αφού θα διευκολύνονταν λόγω της πρόσδεσής τους μαζί της, ούσα ανέκαθεν ένα ισχυρό εμπορικό σημείο. Επομένως, όλες οι ισχυρές χώρες ‘‘ρίχτηκαν’’ σ’ έναν ασταμάτητο αγώνα απόκτησης των ισχυρών συμφερόντων της περιοχής, προσπαθώντας κατά βάση να εξαρτήσουν το ελληνικό ζήτημα και το ελληνικό κράτος, από τις δικές τους πολιτικές σκοπιμότητες. Η κάθε χώρα ξεχωριστά, προσπάθησε να επηρεάσει τα ελληνικά ζητήματα, όχι μόνο για να εκμεταλλευτεί τη χώρα οικονομικά, αλλά και για να την χρησιμοποιεί ως δορυφόρο των δικών της πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών συμφερόντων.

Από τη μεριά της η Ρωσία, λόγω των προηγούμενων σχέσεων με τον Κυβερνήτη, θεώρησε πως εάν τον στήριζε, θα μπορούσε να αποκτήσει μια πιο στενή συνεργασία και σύνδεση με την Ελλάδα, απομακρύνοντας τις υπόλοιπες δύο ανταγωνίστριες Δυνάμεις. Οι κινήσεις της βρήκαν αντίκρισμα, μετά και την επιθετική στάση της Βρετανίας και Γαλλίας προς το πρόσωπο του Κυβερνήτη, ωθώντας τον, προς τη ρωσική πολιτική για βοήθεια, γεγονός που κρίθηκε αρνητικά, και έτσι κατηγορήθηκε εκ νέου ως Ρώσος πράκτορας. Στην ουσία όμως, αυτό που προσπάθησε να κάνει, ήταν να εκμεταλλευτεί τις συγκυρίες και τους σχετικούς ανταγωνισμούς, κρατώντας παράλληλα μια ουδέτερη στάση, για να διατηρεί ερείσματα και στις τρεις χώρες συνολικά. Έτσι, θα λέγαμε με σιγουριά, πως όλες οι Δυνάμεις, προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τη ρευστή κατάσταση στην Ελλάδα και τον ίδιο τον Καποδίστρια, για αποκομίσουν όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη, ενώ με σιγουριά δεν επιθυμούσαν ένα ισχυρό, πλήρως ανεξαρτοποιημένο ελληνικό κράτος, καθώς μελλοντικά θα τους δημιουργούσε προβλήματα.

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί, πως μετά το τέλος της Καποδιστριακής περιόδου, από το 1831 μέχρι ως το 1833, φαίνεται πως η ανάμειξη των ξένων παραγόντων, κυρίως των διπλωματών, ξεπέρασε κάθε όριο, αφού δεν παρατηρείται αντίστοιχη κινητικότητα σε κανένα από τα προηγούμενη έτη. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αποτελεί, η φανερή και πολλές φορές ασταμάτητη παρεμβολή τους, που συνδυάστηκε με τους ανταγωνισμούς των εκκολαπτόμενων κομμάτων και την αποσύνθεση του κρατικού μηχανισμού, που λόγω της εμφυλιακής κατάστασης, παρουσίαζε ανωμαλίες, συντηρώντας ένα κλίμα αναταραχής. Οι ξένοι διπλωμάτες παρεμβαίνοντας κάθε φορά και με διαφορετικό τρόπο, ήθελαν να επιβάλουν μια απολυταρχική διακυβέρνηση, την οποία όμως θα μπορούσαν να ελέγχουν, γι’ αυτό ήταν υπέρμαχοι της τοποθέτησης ενός ξένου βασιλιά στο τιμόνι χώρας. Αυτό θα είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την διαιώνιση της ξενοκρατίας στη χώρα, σε μια πιο σταθερή και μακροχρόνια βάση.

Παρόλα αυτά, ακόμα και η έλευση του Όθωνα δεν μπόρεσε να επιλύσει τα σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της χώρας, αλλά πολύ περισσότερο το ζήτημα των εσωτερικών ανταγωνισμών, που είχαν αναπτυχθεί από τα πολιτικά κόμματα που στόχευαν στην επικράτηση των ξένων πολιτικών δυνάμεων που εκπροσωπούσαν. Έτσι, το Πρωτόκολλο του 1832, συνόδευσε την ελληνική ανεξαρτησία με τη ξενική επικυριαρχία, που επισημοποιήθηκε με την έλευση του ξένου μονάρχη. Ενώ από το 1832 και έπειτα τα τρία πολιτικά κόμματα, που δραστηριοποιούνταν αμυδρώς μέχρι και το 1831, εφόσον δεν αποτελούσαν κόμμα με τη σημερινή έννοια του όρου, θα αναπτυχθούν ταχύτατα, αποκτώντας έναν πιο ενεργό πολιτικό ρόλο στη ζωή του τόπου και θα λάβουν τις επίσημες, γνωστές έως τις μέρες μας ονομασίες τους.

Το ρωσικό κόμμα, με καθαρές επιρροές από την πολιτική του Καποδίστρια, συνέχισε το έργο του Κυβερνήτη, απαρτιζόμενο απ' εκείνους που είχαν συνδεθεί ενεργά μαζί του όλο το προηγούμενο διάστημα, ενώ το αγγλικό και γαλλικό κόμμα, εξακολούθησε να υποστηρίζεται και να υποκινείται από τους αντιπρέσβεις της Βρετανίας και της Γαλλίας αντίστοιχα, που είχαν αποκτήσει τον ρόλο καθοδηγητή. Τα δύο αυτά κόμματα, που είχαν συνεργαστεί άτυπα, αλλά ενεργά το προηγούμενο διάστημα για την ανατροπή του Καποδίστρια, συνέχισαν τη δράση τους και κατά την περίοδο της αναρχίας, με βασικό υποκινητή τον Dawkins. Ο ίδιος, φάνηκε πως λειτούργησε περισσότερο καιροσκοπικά, ανάλογα με τις διπλωματικές και οικονομικές συγκυρίες της εποχής, ακολουθώντας κάθε φορά τα νέα πολιτικά δεδομένα, παρά με μια σταθερή πολιτική εναντίον του Καποδίστρια. Για τον λόγο αυτό, δεν δίστασε να συνεργαστεί ακόμα και με τους Ρώσους, προκειμένου να υποσκελίσει την επιρροή και τη δύναμη, του πολλά υποσχόμενου και ανερχόμενου γαλλικού κόμματος. Έτσι, οι κλυδωνισμοί που θα προκύψουν μετά το τέλος του Καποδίστρια, θα επιφέρουν σοβαρές εσωτερικές πολιτικές ζυμώσεις και αναπόφευκτα θα σημαδέψουν αποφασιστικά την πολιτική ζωή της χώρας.

Πηγές και Βιβλιογραφία

Αρχειακές -Αδημοσίευτες πηγές

Public Record Office. Foreign Office (F.O.). Λονδίνο, F.O. 32 (General Correspondence Greece).

Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Κέρκυρας, Αρχείο Ι. Καποδίστρια.

Αρχείο Ιωάννη Βαπτιστή Α. Θεοτόκη - Φ. 297 (εγγρ. 1-108).

Δημοσιευμένες πηγές

Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας 1821-1832, τ. 4, 6, 21, 22, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 1973, 1972, 2008.

Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Ιστορικά Κείμενα, (επιμ.) Κώστα Δαφνή, τ. Α΄- Ι΄, Κέρκυρα 1976-1985.

Δασκαλάκης Απόστολος, *Κείμενα-πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επαναστάσεως 1287-1832, Διπλωματικαί διαπραγματεύσεις, Εξωτερικαί σχέσεις της αγωνιζόμενης Ελλάδος, Πρωτόκολλα και Συνθήκαι δια την ίδρυσιν Ελληνικού Κράτους*, τ. 2, Αθήνα 1967.

Δραγούμης Νικόλαος, *Ιστορικαί αναμνήσεις*, τ. Α΄, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1879.

Επιτομαί εγγράφων του Βρεταννικού Υπουργείου των Εξωτερικών, Γενική Αλληλογραφία, *Ελλάς (Foreign Office 32), 1827-1832,* (επιμ.) Ελ. Πρεβελάκης - Φ. Γλύτσης, έκδ. Ακαδημίας Αθηνών στη σειρά «Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας», αριθ. 9, Αθήνα 1975.

Ιστορικόν Αρχείον Διονυσίου Ρώμα, τ. Α΄, Β’, εκδ. "Κορίννη", Αθήνα 1901, 1906.

Καποδίστριας Ιωάννης, *Επιστολαί Ιωάννου Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος - Διπλωματικαί, διοικητικαί και ιδιωτικαί, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831*, έκδ. Ε. Α. Béttan, τ. Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄, (μτφρ.) Μιχαήλ Γ. Σχινάς, Αθήνα 1841, 1842, 1843.

Κολοκοτρώνης Θεόδωρος, *Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής : από τα 1770 έως τα 1836,* εκδ. Χ. Νικολαϊδου Φιλαδελφέως, Αθήνα 1846.

Σπηλιάδης Νικόλαος, *Απομνημονεύματα 1821-1843*, τ. Α΄, Δ', εκδ. Ν. Φιλαδελφέως, ΓΑΚ, Αθήνα 1851/1971.

Τρικούπης Σπυρίδων, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, τ. 4, Αθήνα 1994.

Φιλήμων Ιωάννης, *Δοκίμιον περί της Ελληνικής Επαναστάσεως*, τ. 1- 4, Αθήνα 1859-1861.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Anderson M.S., *Η Ευρώπη του 18ου αιώνα 1713-1789*, (μτφρ.) Γιάννα Γούναρη, εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2012.

Arsh Grigori, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, (μτφρ.) Μπελοζέροβα Αναστασία εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2015.

Brewer David, *Ο Ελληνικός Πόλεμος της Ανεξαρτησίας*, Λονδίνο 2011.

Bridge F.R - Buller R., *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα 1812-1914*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1991.

Clogg R., *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας, 1770-2000*, εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα 2003.

Dakin Douglas, *Η ενοποίηση της Ελλάδας: 1770-1923*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2005.

_____, *Ο αγώνας των Ελλήνων για την ανεξαρτησία 1821-1833*, (μτφρ.) Ρένα Σταυρίδη - Πατρικίου, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1983.

Finlay George, *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως*, τ. Β΄, (μτφρ.) Αλίκη Γεωργούλη, εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1982.

Gallant Thomas, *Η εμπειρία της αποικιακής κυριαρχίας: Πολιτισμός, Ταυτότητα και εξουσία στα Επτάνησα 1871-1864*, (μτφρ.) Πελαγία Μαρκέτου, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014.

Gordon Thomas, *Ιστορία της ελληνικής επανάστασης*, τ. Β΄, βιβλίο Α΄, (μτφρ.) Φρίξος Βράχας, εκδ. Μπάυρον, Αθήνα 1977.

Hering G., *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τ. Α΄, (μτφρ.) Θ. Παρασκευόπουλος, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2004.

Hobsbawn Eric, *Η εποχή των Επαναστάσεων 1789-1849*, Αθήνα 2002.

Joll James, *Η Ευρώπη 1870-1970*, (μτφρ.) Ελπίδα Βόγλη, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006.

Karl Mendelssohn, *Επίτομη ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, (μτφρ.) Ελένη Γαρίδη, εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 19--

Llewellyn Smith Michael, *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία, 1919-1922*, (μτφρ.) Λίνα Κάσδαγλη, Αθήνα 2004.

Magdoff Harry, *Αποικιοκρατία- Η ευρωπαϊκή επέκταση μετά το 1763*, (μτφρ.) Άννα Καρακατσούλη, εκδ. Μελάνι, Αθήνα 2008.

Marx K. - Engels Fr., *Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα*, (μτφρ.) Παναγιώτης Κονδύλης, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985.

Mazower Mark, *Η ελληνική επανάσταση*, (μτφρ.) Κώστας Κουρεμένος, (επιμ.) Κώστας Λιβιεράτος, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2022.

Meynand J., *Πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, εκδ. Μπάυρον, Αθήνα 1974.

Pappas John, *Το Φιλελληνικό Τελεσίγραφο Πολέμου τής Ρωσίας κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1821: Το γεωπολιτικό κοσμοϊστορικό επίτευγμα τού Καποδίστρια*, (Academia edu) 2018. https://www.academia.edu/36922594/The_Philhellenic_Russian_Ultimatum_against_the_Ottoman_Empire_in_1821

Petropulos John., *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, τ. Α΄-Β΄, (μτφρ.) Ν. Διαμαντούρου, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1985/1997.

Thierch Friedrich, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια: η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος, 1828-1833 και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τ. Α΄ «Η πολιτική κατάσταση και η ειρήνευση της Ελλάδος» και τ. Β΄ «Τα μέσα για την επίτευξη της ανοικοδομήσεως της Ελλάδος», (επιμ.) Τάσος Βουρνάς, (μτφρ.) Α. Σπήλιου, εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1972.

William Miller, *Η Τουρκία καταρρέουσα, Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από έτους 1801 μέχρι του 1913*, (μτφρ.) Σπυρ. Π. Λάμπρου, εκδ. Εστία, Αθήνα 1914.

Woodhouse C. M., *1821, Ο πόλεμος της ελληνικής ανεξαρτησίας*, (μτφρ.) Α. Σ. Βλάχου, εκδ. Εστία, Αθήνα 1979.

_____, *Η ναυμαχία του Ναβαρίνου*, (μτφρ.) Σωκρ. Χατζηπολυχρόνης, εκδ. Βας. Καλδής, Αθήνα 1977.

Αλιβιζάτος Νίκος, *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία, 1800 - 2010*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2011.

Αναπλιώτης Γιάννης, *Ο Καποδίστριας χωρίς προσωπείο: Μαυρομιχαλαίοι, κοινοί φονιάδες ή τυραννοκτόνοι*, τ. 1-2, Αθήνα 1976.

Αντωνακέας Νίκος, *Φαυλοκρατία 1821-1850, Η Ελλάς υπό την δίνη των κομμάτων*, τ. Α΄ 1821-1914, Αθήνα 1950.

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Η περίοδος της αναρχίας (1831-1833) Ο εσωτερικός διχασμός και ξένες επεμβάσεις κατά τη μετακαποδιστριακή περίοδο*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1984.

_____, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού: Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) - Ιωάννης Καποδίστριας Ή Η Επώδυνη Γένεση Του Νεοελληνικού Κράτους (1828-1831)*, τ. Η', εκδ. Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη 1988.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, «Τα πολιτικά γεγονότα από τις 27 Σεπτεμβρίου ως το τέλος Δεκεμβρίου», Στο. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. 29, ό. π., σσ. 151-162.

Βάρφης Κωστής Α., *Πόρος 1831 Το κίνημα - Οι πρωταγωνιστές*, εκδ. Φιλιππότης, Αθήνα 1986.

Βερέμης Θάνος, Κλάψης Αντώνης (επιμ.), *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2021.

Βερέμης Θάνος, Κολιόπουλος Γιάννης, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια από το 1821 μέχρι σήμερα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2006.

_____, *Νεότερη Ελλάδα, Μια ιστορία από το 1821*, (μτφρ.) Διονύσης Χουρχούλης, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2013.

Βερέμης Θάνος, Μιχαηλίδης Δ. Ιάκωβος, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2020.

Βερναρδάκης Δ., *Καποδίστριας και Όθων*, εκδ. Γαλαξίας, Αθήνα 1962.

Βλάχος Νικόλαος, «Γένεσις του Αγγλικού, του Γαλλικού και του Ρωσικού κόμματος εν Ελλάδι», *Αρχείο Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών*, 19 (1939) σσ. 25-44.

Βουρνάς Τάσος, *Σύντομη Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1999.

_____, *Τα φοβερά ντοκουμέντα, Η δολοφονία του Καποδίστρια, Το τίμημα της Ανεξαρτησίας*, εκδ. Φυτράκη, Αθήνα 1976.

_____, *Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας*, τ. Α′, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1997.

Γαζή Έφη, «'Οριενταλισμός'. Το κείμενο ως γεγονός». *Μνήμων,* τ. 21, (1999), σσ. 237-246.

Γαρδίκα - Κατσιαδάκη Ελένη, «Ο ρόλος της Διάσκεψης του Λονδίνου στην πτώση του Αυγουστίνου Καποδίστρια», *Μνήμων,* τ. 10, (1985), σσ, 248-269.

Γαρδίκα Κατερίνα, «Ο Αναστάσιος Πολυζωίδης και η ελληνική επανάσταση», *Μνήμων,* τ. 1, (1971), σσ. 23-52.

_____, *Προστασία και εγγυήσεις: στάδια και μύθοι της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης (1821-1920)*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999.

Γατόπουλος Δημήτριος, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο Πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδος*, εκδ. Δημητράκος, Αθήνα 1932.

Γεωργής Γιώργος. (επιμ.), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2016.

_____, *Στις απαρχές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996.

Γεωργιάδης Βασίλειος, *Ο πρώτος κυβερνήτης*, εκδ, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1992.

Γκέγκας Σάκης, *Ξενοκρατία. Οικονομία, κοινωνία και κράτος στα Επτάνησα (1815-1864)*, εκδ. ΕΑΠ, Αθήνα 2021.

Γουργουρής Στάθης, *Έθνος - όνειρο: Διαφωτισμός και θέσμιση της σύγχρονης Ελλάδας*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007.

Γρυντάκης Ιωάννης, Δάλκος Γεώργιος, Χόρτης Άγγελος, Χόρτης Έκτορας, *Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α΄*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2017.

Δαφνής Γρηγόρης, *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961*, εκδ. Γαλαξία, Αθήνα 1961.

_____, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας. Η γένεση του ελληνικού κράτους*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1976.

Δαφνής Κώστας, «Ιωάννης Καποδίστριας, ένας μεγάλος Έλληνας», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 85-89.

Δερτιλής Γεώργιος, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920*, τ. Α΄, εκδ. Εστία, Αθήνα 2013.

Δεσποτόπουλος Αλέξανδρος, «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 89-121.

_____, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η απελευθέρωσις της Ελλάδος*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1954, 1996.

Δημητρόπουλος Δημήτρης, Λούκος Χρ., Μιχαηλάρης Π. (επιμ.), *Όψεις της Επανάστασης του 1821*, Πρακτικά Συνεδρίου, εκδ. Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού - Μνήμων, Αθήνα 2018.

Δημητρόπουλος Δημήτρης (επιμ.), *Πως γράφτηκε η ιστορία της Επανάστασης του 1821*, Εφημερίδα των Συντακτών, 2021.

Δημητρόπουλος Δημήτρης, Καραμανωλάκης Βαγγέλης (επιμ.), *Οι αναγνώσεις του 1821 και η Αριστερά*, εκδ. Ασκι- Η Αυγή, Αθήνα 2014.

Διαμαντούρος Νικηφόρος, «Προσπάθεια δημιουργίας δυτικού τύπου κράτους στην επανάσταση και κοινωνικοπολιτικές συγκρούσεις», στο *Η επανάσταση του εικοσιένα*, ό. π., σσ. 153-161.

_____, *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα 1821 - 1928*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2002.

Ελένη Κούκκου, «Τα πολιτικά γεγονότα», Στο. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. 29, ό. π., σσ. 130-135.

Ευαγγελίδης Τρύφων, *Ιστορία του Ιωάννου Καποδίστρια, κυβερνήτου της Ελλάδος (1828-1831),* εκδ. Ζαννουδάκη, Αθήνα 1894.

Ζέπος Παν., «Καποδίστριας», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 18-31.

Ζούβας Π., *Ιωάννης Καποδίστριας: Η διπλωματική του δραστηριότης και η Ελληνική Επανάστασις,* εκδ. Αυτοέκδοση, Αθήνα 1972.

Η επανάσταση του 1821 : Μελέτες στη Μνήμη της Δέσποινας Θέμελη- Κατηφόρη, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1994.

Η Επανάσταση του Εικοσιένα, Επιστημονικό Συμπόσιο Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983.

Θεοτοκάς Νίκος, «Παράδοση και νεοτερικότητα: Σχόλια για το Εικοσιένα», *Τα Ιστορικά,* τ. 17*,* (1992), σσ. 345- 370.

Ιδρωμένος Ανδρέας, *Ιωάννης Καποδίστριας Κυβερνήτης της Ελλάδος*, εκδ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1900.

Ιωάννου Κρατερός Μ., *Εξωτερική Πολιτική και Διεθνές Δίκαιο στο Εικοσιένα*, στη Σειρά Α', τετράδια Διεθνούς Δικαίου 1, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1979.

Καββαδίας Γ., *Επανάσταση και Κοινωνική Δυναμική 1821*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1996.

Κακάμπουρας Δημήτρης, *Η βρετανική πολιτική, ο Μπάυρον και οι Έλληνες του '21*, εκδ. Ιστορητής, Αθήνα 1993.

Καρακούρτη- Ορφανοπούλου Λαμπρινή, *Ιωάννης Καποδίστριας- Ο πρωτομάρτυρας της Νέας Ελλάδας*, Αθήνα 2008.

Καράτερζη Κατερίνα, Χρηστίδου Αναστασία, «Η έννοια της εγγύησης τρίτων δυνάμεων κατά τη σύσταση του ελληνικού κράτους», *Pro Justitia*, τ. 3, (2020), σσ. 190-203.

Καρδάσης Βασίλης, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας αντιμέτωπος με τα παραδοσιακά κοινωνικά στρώματα», Στο. *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, ό. π., σσ. 108-122.

Καρολίδης Παύλος, *Η Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα*, εκδ. Συλλόγου προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα 1900.

_____, *Σύγχρονος ιστορία των Ελλήνων και των λοιπών λαών της Ανατολής από 1821 μέχρι 1921*, τ. Α΄(1821-1832), εκδ. Ερμής, Αθήνα 1922.

Κασάπογλου Βασίλειος, «Ο Καποδίστριας και η κεντρική διπλωματική εκπροσώπηση της Ελλάδος», Στο. *Διεθνείς Σχέσεις, Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος στην εποχή του Κυβερνήτου Ιωάννη Καποδίστρια*, ό. π., σσ. 223-269.

Κατηφόρη - Θέμελη Δέσποινα, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα την περίοδο του Καποδίστρια (1828-1831)*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1985.

Κατσουγιαννόπουλος Θεόδωρος, Μπουρτζής Γεώργιος, «Η εξωτερική επέμβαση στην επαναστατημένη Ελλάδα (με έμφαση στον ρόλο των τριών Μεγάλων Δυνάμεων)», *Pro Justitia,* τ. 3, (2020), σσ. 179-189.

Κλάψης Αντώνης, «Το Ελληνικό Ζήτημα και η ευρωπαϊκή διπλωματία, 1821-1827», Στο. *1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων*, ό. π., σσ. 173-191.

_____, *Αφοσιωμένος σε μια ιδέα - Ο βασιλιάς Όθων και η Ελλάδα*, εκ. Πατάκη, Αθήνα 2021.

Κόκκινος Διονύσιος, *Η ελληνική Επανάστασις*, τ. 6, 12, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1967, 1960.

Κολοβός Ηλίας, Κωστής Κώστας (επιμ.), *Κατανοώντας τον πόλεμο της ανεξαρτησίας*, Αθήνα 2022.

Κοντογιώργης Γεώργιος (επιμ.), *Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1977.

_____, «Κοινοτική αυτοδιοίκηση και καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα», Στο. *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* ό. π., σσ. 95-111.

Κορδάτος Γιάνης, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας (1930)*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1974.

_____, *Η κοινωνική σημασία της ελληνικής επανάστασης του 1821*, εκδ. Οίκος Βασιλείου, Αθήνα 1924.

_____, *Οι επεμβάσεις των Άγγλων στην Ελλάδα*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1983.

Κοριζής Χαρίτων, *Η πολιτική ζωή εις την Ελλάδα 1821-1910*, Αθήνα 1976.

Κούκος Ανδρέας, «Η διπλωματική στρατηγική του Ιωάννη Καποδίστρια στο ζήτημα των συνόρων», Στο. *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, ό. π., σσ. 230-251.

Κούκου Ελένη, *Ιστορία των Επτανήσων από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία : πρώτες διπλωματικές ενέργειες του Ιωάννου Α. Καποδίστρια*, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1999.

_____, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας: ο άνθρωπος - ο διπλωμάτης (1800-1828)*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1978.

_____, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ρωξάνδρα Στρούτζα: μία ανεκπλήρωτη αγάπη. Ιστορική βιογραφία*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2000.

_____, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1827-1832, Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Αίγινας*, τ. Β΄, Αθήνα 1972.

Κουλούρη Χριστίνα, Λούκος Χρήστος, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια: Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831-1996)*, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1996.

Κούμας Μανόλης, «Η εξωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια», Στο. 1821 Η Επανάσταση των Ελλήνων, ό. π., σσ. 327-357.

Κρεμμυδάς Βασίλης, «Η δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια», *Ο Ερανιστής*, τ. 14, (1977), σ. 217-281.

_____, *Η ελληνική επανάσταση του 1821, τεκμήρια, αναψηλαφήσεις, ερμηνείες*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2016.

_____, *Σύντομη ιστορία του ελληνικού κράτους*, εκδ. Καλλιγράφος, Αθήνα 2012.

Κυριαζή-Νάκου Ευαγγελία (επιστημονική συνεργάτις), *Διεθνείς Σχέσεις, Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος στην εποχή του Κυβερνήτου Ιωάννη Καποδίστρια*, (Διημερίδα 25 και 26 Ιουνίου 2010), Εκδ. Σακκουλα, Αθήνα 2011.

Κωνσταντάρας Κ., *Ιωάννης Καποδίστριας. Ο ηγέτης, ο κυβερνήτης, ο διπλωμάτης, ο άνδρας*, εκδ. Αρχύτας, Αθήνα 2019.

Κωστής Κώστας, *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2013.

Λάσκαρις Σταμάτιος Θ., «Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως Ρώσος διπλωμάτης και υπουργός των εξωτερικών», *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος*, τ. 11, (1932), σσ. 97-118.

Λιάκος Αντώνης (επιμ.), *1821, Διακόσια χρόνια ιστορίας, Η Δημοκρατική παράδοση 14+1 κείμενα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2022.

Λιγνιάδης Τάσος, *Η ξενική εξάρτησις κατά την διαδρομήν του νεοελληνικού κράτους (1821-1945)*, Αθήνα 1975.

Λουκάτος Σπ., «Προσπάθειες για την κάθοδο του Καποδίστρια στην Ελλάδα προ της Εθνοσυνελεύσεως της Τροιζήνας, 1822-1825», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 148-171.

Λούκος Χρήστος, *Ιωάννης Καποδίστριας. Μια απόπειρα ιστορικής βιογραφίας*, εκδ. ΜΙΕΤ Αθήνα 2022.

_____, «Ένας Ρώσος στην Ελλάδα κατά την Καποδιστριακή Περίοδο: Ο Φιλέλληνας Νικόλαος Ραϊκο», *Μνήμων,* τ. 11, (1987), σσ. 154-198.

_____, «Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Επανεξέταση κάποιων προσεγγίσεων», Στο. *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, ό. π., σσ. 54-68.

_____, «Η Επανάσταση του 1821», Στο. *Πως γράφτηκε η ιστορία της Επανάστασης του 1821*, ό. π., σσ. 13-35.

_____, «Η κατάληψη της Καλαμάτας από τους Μανιάτες το 1831 και η επέμβαση των Γάλλων στις διενέξεις των Ελλήνων», *Μνήμων,* τ. 1, (1971), σσ. 74-106.

_____, «Ιωάννης Καποδίστριας», στη σειρά *Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας* (επιμ.) Βασ. Παναγιωτόπουλος), εκδ. Τα Νέα, Αθήνα 2009.

_____, «Ο 'κοινωνικός' Καποδίστριας, η αποκατάστασή του στις αριστερές συνειδήσεις», Στο. *Οι αναγνώσεις του 1821 και η Αριστερά,* ό. π., σσ. 83-95.

_____, *Ιωάννης Καποδίστριας η πορεία του στον χρόνο*, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2017.

_____, «Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων*, τ. 4, (1974). σσ. 1-110.

_____, *Η αντιπολίτευση κατά του κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1988.

Λουλές Δημήτρης, The Financial and Economic Policies of President Ioannis Capodistrias 1828-1831, Ιωάννινα 1985.

_____, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1981.

_____ , «Η Δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και η Ρωσία», *Μνήμων,* τ. 10, (1985), σσ. 77-95.

Μαγκλάρα Σπυριδούλα, *Το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα στο Μοριά 1828-1833*, Διπλωματική Εργασία, Αθήνα 2019.

Μάλαινος Επαμεινώνδας, *Ιστορία των ξενικών επεμβάσεων*, τ. Α΄, Αθήνα 1955.

Μανδυλαρά Άννα, «Οθωνική βασιλεία και Ιόνιο κράτος, Όψεις των όρων και των ορίων της ελληνικής διπλωματίας (1836-1848)», Στο *Επτανησιακός βίος και πολιτισμός*, (επιμ.) Ηλίας Τουμασάτος, τ. Ι: Πολιτική Ιστορία, Κεφαλλονιά 21-25 Μαΐου 2008, σ. 671-683.

Μαυράκης Ε., *Ο Καποδίστριας και η εποχή του*, Αθήνα 1926.

Μιχαλοπούλου Ζωή, *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα Χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2014.

Μπίρης Γιάννης, *Η Ελληνική Επανάσταση 1699 - 1834*, Αθήνα 2022.

Μπότσιου Κωνσταντίνα Ε. - Ριζάς Σωτήρης (επιμ.)*, 1821 Από την Επανάσταση στο Κράτος*, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2021.

Μπουτζουβή - Μπανιά Αλέκα, «Το καποδιστριακό κόμμα 1832 - 1833. Από την ήττα στον παραγκωνισμό και την καταδίωξη», *Μνήμων*, τ. 8, (1982), σσ. 85-116.

Νάκος Γ., «Προσπάθειες εφαρμογής της "πολιτικής ενότητας" της Ελληνικής Επικρατείας επί Καποδίστρια», Στο. *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* ό. π., σσ. 141-165.

Παναγιωτόπουλος Βασίλης (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000 : Η ελληνική επανάσταση, 1821-1832 (ο αγώνας της ανεξαρτησίας και η ίδρυση του ελληνικού κράτους)*, τ. 3ος, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

Πανταζόπουλος Ν., «Ο Καποδίστριας και ο πολιτικοκοινωνικός πλουραλισμός της εποχής του», Στο *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* ό. π., σσ. 11-71.

Παπαγεωργίου Στέφανος, *Η στρατιωτική πολιτική του Καποδίστρια. Δομή, οργάνωση και λειτουργία του Στρατού Ξηράς της καποδιστριακής περιόδου*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1986.

_____, *Από το γένος στο Έθνος, Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1821-1826*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005.

Παπαδόπουλος Κάρπος, *Απάνθισμα του ιστορικού αγώνος των Ελλήνων*, εκδ, Παπαζήση, Αθήνα 1976.

Παπαδόπουλος Στέφανος, «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 65-85.

_____, «Τα πολιτικά γεγονότα», *Στο. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. 29, ό. π., σσ. 112-121.

_____, *Τα τελευταία έτη του αγώνος της Ανεξαρτησίας και η περίοδος διακυβερνήσεως του Καποδίστρια*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Θεσσαλονίκη 1970.

Παπακώστας Λευτέρης, *Ένας κυβερνήτης για την Ελλάδα*, εκδ. Αγγελάκη, Αθήνα 2017.

Παπανικολάου Λύσανδρος, *Η καθημερινή ιστορία του εικοσιένα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2007.

_____, *Κοινωνική σημασία της ελληνικής επανάστασης του 19ου αιώνα*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1991.

_____, *Πολιτικές δολοφονίες και εμφύλιοι πόλεμοι στην Ελλάδα*, εκδ. Νοών. Αθήνα 2018.

Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντίνος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. ΣΤ΄, Μέρος Α΄: Από της Επαναστάσεως του 1821 μέχρι της τελευταίας περιόδου του αγώνος, Μέρος Β΄: Από της τελευταίας περιόδου του αγώνος του 1821 μέχρι του 1830, εκδ. Ελευθερουδάκης, Αθήνα 1932, και τ. 28, τ. 29, εκδ. Παραπολιτικά, Αθήνα 2015.

Πασπαλιάρης, Παναγιώτης, *Ο Ιωάννης πίσω από τον Καποδίστρια. Μεγάλοι Έλληνες*, εκδ. ΣΚΑΪ, Αθήνα 2009.

Πετρίδης Παύλος (επιμ.), *«Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831 : ο κορυφαίος Έλληνας ευρωπαίος»*, εκδ. Γκοβόστης, Αθήνα 1992.

_____, «Η εξωτερική πολιτική του κυβερνήτη και η συμβολή της στην κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας 1828-1831», Στο. *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* ό. π., σσ. 81-95.

_____, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία, 1821-1940 : Επισκόπηση*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1986.

_____, *Η διπλωματική δράση του Ιωάννη Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων 1814-1831*, Θεσσαλονίκη 1974.

_____, *Η ευρωπαϊκή πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια : θέσεις και προτάσεις για μια προοδευτικότερη τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη 1814-1821*, εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1988.

_____, *Νεοελληνική πολιτική ιστορία 1828-1943,* τ. Α΄, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985.

_____, *Ξενική εξάρτηση και εθνική πολιτική 1910-1918: οι μεγάλες δυνάμεις και το στέμμα ως κύριοι παράγοντες για τη διαμόρφωση και την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1981.

_____, *Πολιτικοί και Συνταγματικοί Θεσμοί στη Νεότερη Ελλάδα (1821-1843),* University Studio Press, 1990.

_____, *Πολιτικοί και συνταγματικοί θεσμοί στη νεότερη Ελλάδα (1821-1843): Η Πολιτική Οργάνωση του Αγώνα - Η Καποδιστριακή Πολιτεία - Η Βαυαροκρατία*, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1990.

Πετρόπουλος Ιωάννης - Κουμαριανού Αικατερίνη, *Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους, Οθωνική περίοδος 1833-1843,* εκ. Παπαζήση, Αθήνα 1982.

Πετσάλης Νικόλαος, «Η επανάσταση κατά το 1827, Τα πολιτικά γεγονότα ως τον Μάϊο», Στο. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. 29, ό. π., 26-30.

Πιζάνιας Πέτρος, «Η εφαρμογή της θεωρίας για τις σχέσεις του 'καπιταλιστικού κέντρου' και της 'υπανάπτυκτης περιφέρειας' στην ελληνική ιστοριογραφία», *Μνήμων*, τ. 11, (1987), σσ. 255-286.

Πουκαμισάς Γεώργιος, *Καποδίστριας - Μέττερνιχ, Δύο αντίθετες αντιλήψεις για το Ανατολικό ζήτημα,* εκδ. Κασταλία, Αθήνα 2010.

Πρασσά Ανίττα, Ιωάννης Καποδίστριας, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα - Ιωάννινα 1998.

Πρωτοψάλτη Εμμανουήλ, *Ιωάννης Καποδίστριας*, Μορφωτικαί Εκδόσεις, Αθήνα 1977.

Ριζάς Σωτήρης, «Η διεθνής πολιτική και η Ελληνική Επανάσταση», Στο *Κατανοώντας τον πόλεμο της ανεξαρτησίας,* ό. π., σσ. 34-53.

Ροτζώκος Νίκος, «Οι Εμφύλιοι Πόλεμοι: το ζήτημα της εξουσίας στην Επανάσταση», Στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000,* ό. π., σσ. 143-170.

_____, *Επανάσταση και εμφύλιος το Εικοσιένα*, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1997.

Ρούσσος Γεώργιος, *Νεώτερη ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1826-1974*, τόμοι 7, εκδ. Ελληνική Μορφωτική Εστία, Αθήνα 1975.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας μεταξύ απολυταρχίας και φιλελευθερισμού» Στο. *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, ό. π., σσ. 29-46.

Σιμόπουλος Κυριάκος, *Πως είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21 : απομνημονεύματα, χρονικά, ημερολόγια, υπομνήματα, αλληλογραφία εθελοντών, διπλωμάτων, ειδικών απεσταλμένων, περιηγητών, πρακτόρων*, τ. 1, 5, εκδ. Στάχυ Αθήνα 1979/1999.

Στάθης Παναγιώτης, «Το Εικοσιένα στην αριστερή ιστοριογραφία του 20ού αιώνα», Στο. *Οι αναγνώσεις του 1821 και η Αριστερά*, ό. π., σσ. 29-45.

Σταματόπουλος Τάκης, *Ο Εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821*, τ. Α΄-Δ΄, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1957, 1964, 1973, 1975.

Στρίγκος Λ., «Πορεία της Επανάστασης, Πάλη για την Εξουσία», Στο. *Η Επανάσταση του Εικοσιένα*, ό.π.,, σσ. 123-152.

Τενεκίδης Γιώργος, *Θέματα κοινωνιολογίας και Διεθνών Σχέσεων*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1976.

Τζάκης Διονύσης, «Πόλεμος και σχέσεις εξουσίας στην Επανάσταση του 1821», Στο. *Όψεις της Επανάστασης του 1821*, ό. π., σσ. 153-174.

Τζανάκος Νίκος, Η *Γαλλική Εκστρατεία στο Μοριά και ο Στρατάρχης Μαιζών*, εκδ. Πικραμένος, Πάτρα, 2017.

Τούντα- Φεργάδη Αρετή, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως διπλωμάτης*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα 2009.

_____, «Τα Δάνεια της Ανεξαρτησίας: διεθνείς ανταγωνισμοί και οικονομικές διελκυστίνδες στον καιρό της Επανάστασης», *Clio Turbata*, σσ. 1-26.

Τρίχα Λύντια, *Σπυρίδων: Ο άλλος Τρικούπης 1788-1873*, εκδ. Αθήνα 2019.

Τσάλτας Γρηγόρης, *Αναπτυξιακό φαινόμενο και τρίτος κόσμος - Πολιτικές και διεθνές δίκαιο της ανάπτυξης,* εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1991.

Τσάτσος Δημήτρης - Πετρίδης Παύλος, Βερέμης Θάνος - Αναστασιάδης Γιώργος (επιστημονική διεύθυνση), *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους,* εκδ. University Studio Press/επιστημονικών βιβλίων και περιοδικών, Θεσσαλονίκη 1983.

Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, «Το πρόβλημα της πολιτικής πελατείας στην Ελλάδα του 19ου αι.», Στο. Κοινωνικές και πολιτικές και δυνάμεις στην Ελλάδα, ό. π., σσ. 81.

Φίλιας Βασίλης, *Κοινωνία και εξουσία στην Ελλάδα, Ι. Η νόθα αστικοποίηση 1800-1864*, εκδ. Σύγχρονα Κείμενα, Αθήνα 1974.

Φλιτούρης Λάμπρος, *Αποικιακές Αυτοκρατορίες- Η εξάπλωση της Ευρώπης στον κόσμο 16ος -20ος αι.,* εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2015.

Φωτιάδης Δημήτρης, *Η επανάσταση του εικοσιένα*, τ. Δ΄, εκδ. Μέλισσα Αθήνα 1971-72.

Χασιώτης Ιωάννης, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας, Ευρωπαίος πολιτικός», Στο. *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια: διακόσια χρόνια από την γέννησή του*, ό. π., σσ. 121-136.

_____, *Οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις και η Οθωμανική Αυτοκρατορίας, Το πρόβλημα της κυριαρχίας στην Ανατολική Ευρώπη από τα μέσα του 15ου ως τις αρχές του 19ου αιώνα*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Θεσσαλονίκη 1976.

Χρήστου Θανάσης, *Πολιτικές και κοινωνικές όψεις της Επανάστασης του 1821 : «με μιαν γνώμην ομοφώνος απεφασίσαμεν να λάβωμεν τα άρματα»*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2013.

_____, *Τα σύνορα του ελληνικού κράτους και οι διεθνείς συνθήκες (1830-1947) (πρώτος τόμος), Τα πρώτα σύνορα του ελληνικού κράτους (1830-1832) - τα πλήρη κείμενα των συνθήκων*, Στη σειρά Μελέτες και μαρτυρίες για τη νέα ελληνική ιστορία, 9, εκδ. Δημιουργία, Αθήνα 1999.

Χρονόπουλος Δημήτρης, *Η ανεξαρτησία μας και οι ξένοι, Χρονικό των επεμβάσεων στην Ελλάδα*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1990.

Ψαρρού Εύη, «Η παρουσία των Δυτικών Προξένων στην Ανατολική Μεσόγειο. Σχέσεις με Δημογεροντία και Οθωμανική Διοίκηση», *Δωδώνη: Ιστορία και Αρχαιολογία: επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,* τ. 38-42, (2008-2013), σσ. [169] -189.

Ψυρούκης Νίκος*, Ιστορία της αποικιοκρατίας- Το μεσουράνημα*, τ. Γ΄, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1977.

_____, *Νεοελληνική εξωτερική πολιτική*, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1983.

_____, *Ο νεοαποικισμός: ανατομία του σύγχρονου κόσμου*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 1991.

Ξένη βιβλιογραφία

Anastasia Yiangou, George Kazamias and Robert Holland, Routledge/Taylor & Francis Group (επιμ.), *The Greeks and the British in the Levant, 1800-1960s: between empires and nations*, London and New York 2016.

Anderson M. S., *The Eastern Question 1774-1923: a study in international relations*, St. Martin's Press, N. York 1966.

_____, *The Great Powers and the Near East 1774-1923*, London 1970.

Bayly C.A., *Imperial Meridian: the British Empire and the World, 1780-1815*, Routledge, London 1989.

Bentley Jerry, *Shapes of World History in 20th century Scholarship*, American historical Association, Washington DC 1996.

Bowen H.V, *Elites, enterprise, and the making of the British overseas empire, 1688-1775*, Macmillan Press St. Martin's Press, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York, 1996.

Brewer David, *The Greek war of Independence*, New York 2001.

Brunschving Henri, *French Colonialism, 1874-1914: Myths and Realities*, Pall Mall Press, London 1966.

Cain P. J., A. G. Hopkins, *British Imperialism: 1688-2015*, Routledge, London and New York 2016.

Calligas Eleni, «The colonial experience politics and Society in the Ionian Islands, radical nationalism in the British protectorate of the Ionian islands», Στο. *The Making Of Modern Greece, Nationalism, Romanticism, And The Uses Of The Past (1797-1896)*, ό. π., σσ. 151-161.

Chan Stefanie, «The Regeneration of Hellas: Influences on the Greek War for Independence 1821-1832», *Paper 188*, Document Type: Open Access Senior Thesis, (25 APRIL 2011), σ. 1-133.

Cowles Loyal, «The Failure to Restrain Russia: Canning, Nesselrode, and the Greek Question, 1825-1827», *The International History Review, Vol.12, No. 4*, (1990), σσ, 688-720.

Crawley C. W., *John Capodistrias [some unpublished documents]*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1970.

_____, The Question of Greek Independence, a Study of British Policy in the Near East, 1821-1833, Cambridge 1930.

Dakin Douglas, *British intelligence of events in Greece 1824-27: a documentary collection*, Historical and Ethnological Society of Greece, Αθήνα 1959.

_____, *The Greek Struggle for Independence 1821-1833*, University of California Press, Berkeley Los Angeles 1973.

_____, *The Unification of Greece : 1770-1923,* London 1972.

Diamandouros Nikiforos (edited), *Hellenism and the first Greek war of liberation (1821-1830). Continuity and Change*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1976.

Fisher John, Pedaliu Effie, Smith Richard, *The Foreign Office, Commerce and British Foreign Policy in the Twentieth Century*, Palgrave Macmillan, UK 2017.

Fleming D., *John Capodistrias and the Conference of London (1828-1831),* Institute for Balkan studies, Thessaloniki 1970.

Gallant Thomas W., *Modern Greece: From the War of Independence to the Present*, τ. 2, εκδ. Bloomsbury, 2016.

Great Britain. Foreign Office, *Papers Relative to the Affairs of Greece,* J. Harrison and Son, London 1835.

Headlam-Morley, James, «Treaties of Guarantee», *The Cambridge Historical Journal, Vol. 2, No. 2*, (1927), σσ. 151-170.

Heraclides Alexis, Dialla Ada, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*, Manchester University Press 2015.

Hyam Ronald, *Britain's imperial century, 1815-1914: a study of empire and expansion*, New York Barnes & Noble Books 1976.

Johnston M. Douglas, *The Historical Foundations of World Order, The Tower and the Arena*, εκδ. Martinus Nijhoff, Leiden·Boston 2008.

Joyce Patrick, *The Rule of Freedom: Liberalism and the Modern City*, Verso London-New York 2003.

Kaldis William P., «Leopold and the Greek Grown», *Balkan Studies, vol. 8,* (1967), σσ. 53-64.

_____, *John Capodistrias and the modern Greek state, Madison: The State Historical Society of Wisconsin*, University of Wisconsin 1963.

Kalpagam U., *«Colonial Governmentality and the Public Sphere in India», Journal of Historical Sociology 15, no. 1,* (2002), σσ. 35-58.

Keightley Thomas, *History of the War of Independence in Greece*, vol. 2, Edinburgh 1830.

Lloyd Trevor Owen, *The British Empire, 1558-1983,* Oxford University Press, New York 1984.

Marriot J. A. R., *The Eastern question: An historical study in European Diplomacy,* Oxford University Press, London 1940.

Michael Herzfeld, «Thailand in a Larger Universe», *The Journal of Asian Studies, Vol. 76, No. 4,* (November 2017), σσ. 887-906.

Michael Herzfeld, «The Absent Presence: Discourses of Crypto-Colonialism», *South Atlantic Quarterly, vol.101, no. 4,* (2002), σσ. 899-926.

Morrison Susannah, «'A Kindred Sigh for Thee' : British Responses to the Greek War for Independence», *Vol. 47, Iss. 1, Art. 5,* (2018), σσ. 1-20.

Mowat R. B., *A History of European Diplomacy, 1815-1914,* Edward Armold and CO, London 1922.

Osterhammel Jürgen, *The Transformation of the World, A Global History of the Nineteenth Century*, Translated by Patrick Camiller, Princeton University Press, 2014.

Parsons Timothy, *The British Imperial Century 1815-1914, A world History Perspective*, The Roman and Littlefield USA 2019/1999.

Pels Peter, «The Anthropology of Colonialism: Culture, History, and the Emergence of Western Governmentality», *Annual Review of Anthropology* vol. 26 (1997), σ.163-183.

Petropulos J. A., *Politics and statecraft in the kingdom of Greece 1833-1843*, Princeton 1968.

Scott David, «Colonial Governmentality», *Social Text, no.43* (1995), σ. 191-220.

Shaw Stanford J, Shaw Ezel Kural, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey : Volume II: Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge University Press 1977.

Vallianatos, E. G., «Jeremy Bentham's Constitutional Reform Proposals to the Greek Provisional Government, 1823-1825», *vol. 10, no. 2*, (1969), σσ. 325-334.

William St. Clair, *That Greece might still be free, The Philhellenes in the war of independence*, Oxford University Press, London 1972.

Woodhouse C. M., *Capodistria : The Founder of Greek Independence*, Oxford University Press, London 1973.

Beaton Roderick, Ricks David (επιμ.), *The Making of Modern Greece, Nationalism, Romanticism, And The Uses Of The Past (1797-1896)*, Ashgate, U.K 2009.

Ηλεκτρονικές πηγές

«Θεσμοί- Εθνοσυνελεύσεις», Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων - Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών/ΕΙΕ - Βιβλιοθήκη της Βουλής, Αθήνα 2019. http://representatives1821.gr